

350
I of 100 a
60
Fek

I/220/8

7 127 *Lehr?*

7 33 *Wiederholung!*

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

XENOPHONTIS
COMMENTARII

RECENSUIT

ET PRÆFATUS EST

LUDOVICUS DINDORFIUS.

EDITIO TERTIA EMENDATIO.

LIPSIAE

SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI

MDCCCLXXX.

PRAEFATIO.

Xenophontis scripta quum omnia iam antiquitas
omni mendorum genere multisque otiosorum lectorum
additamentis contaminata fuerint, nullum est in quo
maiori licentia hoc factum reperiatur quam in his de So-
crate Commentariis. In quibus praeter minores quasdam
ad verba Xenophontis in hac editione seclusas appendi-
ces et libri primi clausulam, secundi initium, quarti ca-
pita tertium et quintum quartique capitis prooemium et
epilogum, denique septimi capitis finem totumque caput
octavum, propter rationes in editione Oxoniensi ab me
expositas item partim seclusa partim secludenda, hae
quae sequuntur abiiciendae fuerunt ineptiae.

1, 2, 35, post ἀμφίβολον ἢ: ὡς ἄλλο τι ποιῶ ἢ τὰ προ-
ηγορευμένα.

1, 3, 13, post ἀπτόμενον: ἐάν δέ τις αὐτὸ θεᾶται, et
post ποιεῖν: ἴσως δὲ καὶ οἱ Ἑρῶτες τοξόται διὰ τοῦτο κα-
λοῦνται, ὅτι καὶ πρόσωθεν οἱ καλοὶ τιτωσκουσιν.

1, 3, 15, περὶ μὲν δὴ βρώσεως καὶ πόσεως καὶ ἀφροδι-
σίαν οὕτω παρεσκευασμένος ἦν, καὶ ἦστο οὐδὲν ἂν ἥττον
ἀρκούντως ἠδεσθαι τῶν πολλὰ ἐπὶ τούτοις πραγματευομένων,
λυπεῖσθαι δὲ πολὺ ἔλαττον.

1, 4, 8, post δοκεῖς ἔχειν: ἐρώτα γοῦν καὶ ἀποκρινοῦμαι.

1, 4, 11, post κακοπαθεῖν: καὶ ὄψιν καὶ ἀκοήν καὶ
στόμα ἐνεποίησαν.

2, 1, 17, post ἐκόντες: ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ οἶδ' ὅτι δια-
φέρει τὸ αὐτὸ δέγμα ἐκόντα ἢ ἄκοντα μαστιγοῦσθαι ἢ ὅπως
τὸ αὐτὸ σῶμα πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἐκόντα ἢ ἄκοντα πολιορ-
κεῖσθαι· ἄλλο γε ἢ ἀφροσύνη πρόσθετι τῷ θέλοντι τὰ λυ-
πηρὰ ὑπομένειν;

3, 4, 12, post ἔχει: τὸ μέγιστον, ὅτι οὔτε ἄνευ ἀνθρώ-
2*

πικαν οὐδετέρα γίγνεται οὔτε δι' ἄλλων μὲν ἀνθρώπων τὰ ἴδια προάττεται, δι' ἄλλων δὲ τὰ κοινά.

3, 5, 4, post οἱ πρότερον: ὅτε Βοιωτοὶ μόνοι ἐγένοντο.

4, 2, 5, post λαβεῖν: ἐπιτηδεῖον γὰρ αὐτοῖς εἶη τοῦ λόγου ἀρχεσθαι ἐντεῦθεν.

4, 4, 5, post τύχοι: φασὶ δὲ τινες καὶ ἵππων καὶ βοῶν τῶ βουλομένῳ δικαίους ποιήσασθαι πάντα μετὰ εἶναι τῶν διδαζόντων.

Quibus iam addendae sunt quas infra notavi in annotatione quam huic editioni praemisi instar supplementi nuperae Oxoniensis.

1, 1, 1. ἢ μὲν γὰρ γραφὴ κατ' αὐτοῦ τοιαύτε τις ἦν.] Xenophon, opinor, scripserat, ut dixi in ed. Oxon., ἢ γραφὴ ἢ κατ' αὐτοῦ, librarii autem alterum neglexerunt articulum, ut saepissime in talibus, etiam ubi multo minus quam hic proclivis esset error, ut dixi ad Hist. Gr. 3, 5, 3, et praef. ad Anabas. ed. Lips. a. 1857, p. XXIII. Est enim illud κατ' αὐτοῦ, si abest alter articulus et coniungenda sunt κατ' αὐτοῦ ἦν, non melius praepositum quam αὐτὰ in versibus Euripidi Phoen. 556 iam ante Plutarchi et, ut videtur, Philonis aetatem suppositis, quos notavi in annot. ad 1, 1, 19: "Ὅταν δὲ χορήγῳ, αὐτ' ἀφαιραῦνται πάλιν, vel αὐτὸν apud Dionem Chrys. Or. 2, vol. 1, p. 82: Ἐνταῦθα ἐπῆνεσεν ὡς καλῶς αὐτὸν εἰπόντα ὁ Φίλιππος καὶ ἀξίως τοῦ ποιητοῦ, ubi delendum aut post ἐπῆνεσεν ponendum.

1, 1, 8. οὔτε τῷ καλῆν γῆμαντι, ἐν' εὐφραίνηται, δῆλον εἰ διὰ ταύτην ἀνιάσεται.] ἐν' εὐφραίνηται delet Hercherus.

1, 1, 18. βουλευσας γὰρ ποτὲ, καὶ τὸν βουλευτικὸν ὄρον δούσας, ἐν ᾧ ἦν κατὰ τοὺς νόμους βουλευσείν, ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ γενόμενος, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου πᾶρά τοὺς νόμους ἐννεῖα στρατηγὸς μὲν ψήφῳ τοὺς ἀμφὶ Θρασύλλον καὶ Ἐρασιλίδην ἀποκτεῖναι πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιψηφίσαι.] In his delenda videri primum ἐν ᾧ ἦν κατὰ τοὺς νόμους βουλευσείν, quae si scripsisset Xenophon, certe ἐστὶ erat dicturus, imperfecto novitium prodente scriptorem, ut de similibus dixi impostoribus praef. ed. Oxon. p. XI, deinde inutile et molestum ἐν τῷ δήμῳ, ut infra 3, 1, 1,

delevi ante τῇ πόλει illatum post τῆς τιμῆς ταύτης non minus inutile ἐν τῇ πόλει, denique perverse interposita τοὺς ἀμφὶ Θρασύλλον καὶ Ἐρασιλίδην, dixi in annotatione. Notabile autem est quod Xenophon hic dicit populum novem capitibus damnassee duces, quum in Hist. Gr. 1, 7, 34 dicat: Καὶ μετὰ ταῦτα κατεψηφίσαντο τῶν ναυμαχησαντιῶν στρατηγῶν ὅτι οὗτων ἀπέθανον δὲ οἱ παρόντες ἕξ. Nam ut ib. 1 dixerat: Οἱ δ' ἐν οἴκῳ τούτους μὲν τοὺς στρατηγούς ἔπευσαν πλὴν Κόνωνος . . . τῶν δὲ ναυμαχησαντιῶν στρατηγῶν Πρωτομάχος μὲν καὶ Ἀριστογένης οὐκ ἀπῆλθον εἰς Ἀθήνας, τῶν δὲ ἕξ καταπλευσαντιῶν, Περικλέους καὶ Διομέδοντος καὶ Ἀσίου καὶ Ἀριστοκράτους καὶ Θρασύλλου καὶ Ἐρασιλίδου, Ἀρχέδημος δὲ τοῦ δήμου τότε προσετήμας ἐν Ἀθήναις . . . Ἐρασιλίδην ἐπιβολῆν ἐπιβελῶν κατηγορεῖ ἐν δικαστηρίῳ. De omnibus decem vero 1, 5, 16: Στρατηγούς εἴλοντο ἄλλους δέκα; Κόνωνα, Διομέδοντα, Ἄσωνα, Περικλέα, Ἐρασιλίδην, Ἀριστοκράτη, Ἀρχέστρατον, Πρωτομάχον, Θρασύλλον, Ἀριστογένη. Sed ut omnino parum diligens scriptor est Xenophon, ita in hac de indicio ducum narratione omittendis quae memoranda fuerant interpretes et historicos cruciavit. Tacuit enim, quod nisi Lysias Apolog. p. 162, 15, memoriae prodidisset, divinandum foret, Arcestratum proelio illi non interfuisse propterea quod antequam illuc perveniret, mortuus est Mytilenae: Ἐπειδὴ δὲ ἐκείνους μὲν ὑμεῖς ἐπαύσατε τῆς ἀρχῆς, τοὺς δὲ μετὰ Θρασύλλον δέκα ἐλλεσθε, οὗτοι πάντες ἐβούλοντο ἐπὶ τῆς ἐμῆς νεῶς πλεῖν, ἀνέβη μὲντοι πολλῶν λοιδοριῶν αὐτοῖς γενομένων Ἀρχέστρατος ὁ Φροσόρριος ἀποθανόντος δὲ τούτου ἐν Μυτιλήνῃ Ἐρασιλίδης μετ' ἐμοῦ συνέπλει. Tacuit etiam pro Leonte Lysiam inter duces in proelio fuisse, ut ipse narrat 1, 6, 30: Ἐπετέτακτο δὲ Πρωτομάχῳ μὲν Ἀσσίας, ἔχων τὰς ἴσας νεῦς, Θρασύλλῳ δὲ Ἀριστογένης, quem Lysiam iterum memorat loco supra citato 1, 7, 2. Unde divinandum fuit, ut reapse divinavit Thirlwallus, Lysiam illum Leontis occupasse locum, Leontem autem abfuisse in navium una illarum de quibus 1, 6, 19 dicit Xenophon: Ὁ δὲ Κόνων ἐπὶ ἐπολιορκεῖτο καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν . . . καὶ οἱ Ἀθηναῖοι οὐκ ἐβόηθον.

διὰ τὸ μὴ πυνθάνεσθαι ταῦτα, καθελκύνσας τῶν νεῶν τὰς ἀριστεὰ πλεούσας δύο ἐπλήρωσε πρὸ ἡμέρας. Quarum una capta, altera Athenas pervenit. Iam quum Archestratus ante proelium obierit, stultumque sit dici Athenienses ἀποκτείναι ἐπιθυμῆσαι mortuum ante pugnam, Xenophon novem duces quum memorat in Commentariis, Leontem hic cogitasse videtur, cuius loco Lysias ei suffectus capitis est damnatus, etsi hoc quoque satis negligenter fecit quod Historiae Graecae lectoribus coniciendum reliquit unum eundemque locum occupasse Leontem, quem inter creatos, et Lysiam, quem inter necatos octo de novem, vel, si Conon additur, decem, ducibus recensuerat. Nemo vero hodie, ut olim Palmerius, cogitabit de nomine Λέων bis apud Xenophontem in nomen Ἀντίων mutando, quod unum bis ponit Diodorus, etiamsi scholiastae Aristidis vol. 3, p. 244, 1, Λέων citantis e Xenophonte auctoritas vix multo gravior est libris Xenophontis.

1, 2, 10. οὐκ οὖν τῶν φρόνησιν ἀσκούτων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχυρῶν ἀνευ γνώμης ἐχόντων τὰ τοιαῦτα πράττειν ἐστίν.] Credibilius mihi est lectoris esse additamentum illud τὰ τοιαῦτα πράττειν ἐστίν, in quo τὰ in τὸ mutatum est. Nihil enim praecessit quo referatur illud τοιαῦτα quam τὸ βιάζεσθαι.

1, 2, 54. ἔλεγε δ' ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, ὃ πάντων μάλιστα φιλεῖ, τοῦ σώματος ὅτι ἂν ἀρρεῖον ἦ καὶ ἀναφελές, αὐτὸς τε ἀφαιρᾷ καὶ ἄλλα παρέχει.] Cum his ita ut in annotatione dixi correctis, ὃν πάντων μάλιστα φιλεῖ, deleto τοῦ σώματος, conferendus Galenus vol. 6, p. 521 (6, p. 6 L.): Ἐἴπερ οὖν ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἀπάντων μάλιστα φιλεῖ, τυφλωτέον ἀναγκαῖον ἐστίν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ, ubi citat locum notissimum Platonis Leg. 5, p. 731 E.

1, 2, 55. οὐ τὸν μὲν πατέρα ζῶντα κατορύττειν διδάσκων.] De participio ζῶν pro adiectivo ζῶς illato quae dixi in editione Oxoniensi ad 3, 12, 2, iis addo hic in A. scriptum esse ζῶν κατακρύπτειν, quod etsi exigui est momenti ad evertendum ζῶντα, tamen facile credam hic quoque ζῶν scripsisse Xenophontem, ut in locis quibusdam ibidem ab me citatis, ubi tenuia quaedam vestigia

superesse videntur adiectivi librariis prorsus ignoti et ex libris Atticorum penitus sublatis, ut fides codicum etiam huiusmodi locis qualis hic est et Anab. 2, 6, 29: Ζῶν αἰσθηθεὶς ἐνιαυτὸν λέγεται τῆς τελευταίας τυχεῖν, sit suspecta, quum adiectivum etiam in libris interdum explicetur participio, ut apud Herodotum 1, 132, ad βοῦς ζωῆ ascriptum in uno σώσα (ζῶσα).

1, 2, 59. Σωκράτης δ' οὐ ταῦτ' ἔλεγε, καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν ᾤετο δεῖν παλεῖσθαι, ἀλλ' ἔφη δεῖν τοὺς μῆτε λόγῳ μῆτ' ἔργῳ ἀφελκύνουσιν ὄντας... πάντα τρόπον καλύεσθαι.] Illa καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν ᾤετο δεῖν παλεῖσθαι non dubito otiosi esse lectoris additamentum. Xenophon enim si addidisset, certe scripsisset non ᾤετο, sed ἔλεγε. Nam adeo stulta est illa Polycratis criminatio et verborum Socratis Homerica usurpantis interpretatio, ut Xenophon quidem illam refutare, Socrati vero eius ne in mentem quidem venire potuerit. Aliud ᾤετο 1, 3, 15, notatum p. III.

1, 4, 13. ἢ πρὸς μάθησιν ἐπιπονήσαι.] Seclusi iam ut delenda quae antea tanquam inepte dicta notaveram.

1, 4, 15. ὅταν πέμπασιν, ὥσπερ σὺ φῆς πέμπειν αὐτοὺς, συμβούλους ὅτι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν.] In iis quae ex A. attuli in ed. Oxon. (ubi quod in var. scr. ad s. 15 positum „ἀνθρώπους — duo“ pertinet ad s. 16, quae autem ex A. sunt allata „καὶ ὅταν — A.“ praeponenda varietati ad σοὶ sequens pertinenti): Καὶ (hoc prope elatum) ὅταν (μὲν supra versum manu secunda) ὑπὲρ σοῦ ο (sequitur dimidiatum, ut videtur, v cum gravi supra posito, tum o et manu secunda δὲ per compendium scriptum) φῆς, si lateret eiusmodi quid quale Schneiderus intulit ὥσπερ σὺ σοὶ φῆς πέμπειν, id ὥσπερ σοὶ σὺ φῆς potius foret scribendum. Conf. 4, 3, 12.

1, 6, 9. ἐγὼ τολμῶν διατελῶ ταῦτα νομίζων.] Seclusi ineptum lectoris additamentum. Nam quod ad praecedentia retulit Schneiderus, sed necessario cum ipso est νομίζων coniungendum, ταῦτα nihil habet quo referatur.

Ibid. ὃ τοῖς δάστοις ἐντυγχάνειν ἀρκοῦντως χρώμενος.] Pro ἀρκοῦμενος dici credidit Schneiderus. Quod ipsum scripsisse videtur Xenophon.

2, 1, 1. Indignum Xenophonte huius libri exordium quum una cum clausula primi inde ab ἐμοὶ μὲν οὖν ἐδόκει, ut dixi in ed. Oxon., additum videatur ab eo qui haec in libros dispesceret, pariterque sequens πρὸς τὰ τοιαῦτα ad haec omnia inter se connectenda, non multum interest utrum ineptum illud et a Bessarione omissum πρὸς ἐπιθυμίαν librarii putetur an eius qui haec finxit.

2, 5, 4. ἐγὼ γὰρ τοι, ἔφη, πολλάκις ἀκούω τοῦ μὲν ὅτι προὔδωκεν αὐτὸν φίλος ἀνὴρ, τοῦ δ' ὅτι μὴν ἀνθ' ἐαυτοῦ μάλλον εἴλετο ἀνὴρ ὃν ᾔετο φίλον εἶναι. τὰ τοιαῦτα πάντα σκοπῶ μὴ ὥσπερ, ὅταν τις οὐκ ἐτην πονηρὸν περὶ, ἀποδίδεται τοῦ εὐρόντος, οὕτω καὶ τὸν πονηρὸν φίλον, ὅταν ἔξῃ τὸ πλεον τῆς ἀξίας λαβεῖν, ἐπαγωγὸν ἢ ἀποδιδόσθαι.] Solutum sententiarum nexum emendavi scribendo ἀκούων, et comitate post ᾔετο φίλον εἶναι posito pro puncto. Supra 1, 1, 7: Τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ γεωργικὸν ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν ἢ τῶν τοιούτων ἔργων ἐξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ οικονομικὸν ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθητὰ καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ ἐνομίζεν εἶναι, ubi contuli Thucyd. 4, 48: Οἱ δὲ ἐφυλάσσοντό τε ὡς ἐδύναντο, καὶ ἅμα οἱ πολλοὶ σφᾶς αὐτοὺς διέφθειρον, οἷστοὺς τε σὺς ἀφίεσαν ἐκεῖνοι ἐς τὰς σφαγὰς καθιέντες, καὶ ἐκ κλεινῶν τινῶν αἰ ἔτυγον αὐτοῖς ἐνοῦσαι τοῖς σπάσταις, καὶ ἐκ τῶν ἱματίων παραίρηματα ποιοῦντες, ἀπαγχόμενοι, παντὶ τρόπῳ τὸ πολὺ τῆς νυκτὸς ἀναλοῦντες σφᾶς αὐτοὺς καὶ βαλλόμενοι ὑπὸ τῶν ἀνω διεφθάρσαν. Apollon. De constr. p. 304, 14: Καὶ τὰ τούτοις ὁμοία, τὸ ἀπόικον, καταφέροντος, ἅπαντα τὰ τοιαῦτα τῆς αὐτῆς ἔχεται ἀμφιβολίας. Ubi codex unus pr. manu καὶ ἅπαντα. Similiter idem p. 286, 16: Ἵσως τις οἴησεται τὸ βούλομαι, προαιροῦμαι, θέλω, τὰ τούτοις ὁμοία ἐπὶ αἰτιατικῆν πτώσιν μὴ φέρεσθαι. 293, 4: Οὕτως ἔχει τὸ κυριεύω, δεσπόζω, κρατῶ, ἄλλα πλείστα τῆς ἴσης ἐννοίας ἐχόμενα. 304, 18: Καὶ ἐπὶ συνδέσμων καθότι, διότι, ἄλλα πλείστα. 333, 27: Παρεστήσαμεν καὶ ἀλλαγῶν ὡς τὸ οἰκόνδε, Οὐλυμπόνδε, τὰ τούτοις ὁμοία, δύο μέρη λόγου καθεστῶτα εἰς σύνταξιν μίαν ἐπιρρηματος παραλαμβάνεται. Dio Cass. 61, 17: Καὶ εἶδον οἱ τότε ἀν-

θρώποι τὰ γένη τὰ μεγάλα, τοὺς Φουρίους, τοὺς Φαβίους, τοὺς Πορκίους, τοὺς Οὐαλερίους, τὰλλα πάντα ὡν τὰ τρωπαία, ὡν οἱ νοιοὶ ἐπαῶντο, κάτω τε ἐστηρίχτας καὶ τοιαῦτα δεῶντας ὡν ἐνια οὐδ' ὑπ' ἄλλων γιγνόμενα ἐθεάσων.

3, 5, 17. ἀτηρία] Remansit in ed. Oxon. reiectum in annotatione ἀπειρία pro eo quod ex B. aliisque melioribus receptum volueram ἀτηρία. Quod si scripsit Xenophon, addendum est vocabulis similibus quae ei ab librariis erepta notavi ad Anab. 3, 2, 3. Cum πονηρία, quod sequitur s. 18, et hic quoque locum habere dixi, conferras Reip. Athen. 1, 5: Ἐν δὲ τῷ δήμῳ ἀμαθία τε πλείστη καὶ ἀταξία καὶ πονηρία, nec magis nunc quam antea contentandam ἀτηρία scripsisse Xenophontem.

4, 1, 1. Ut in praefatione ed. Oxon. dixi supposita videri una cum libri primi clausula exordium secundi pariterque tertii, ita hoc quoque quarti exordium ibidem dixi non videri sic scriptum a Xenophonte, praesertim Stobaeo maiorem eius partem omittente, cetera autem ita scripta, exhibente: ὥστε τῷ σκοπομένῳ τε καὶ μετρίως αἰσθημένῳ φανερόν εἶναι. Quod si totum omittitur, satis apte sequentia: Καὶ γὰρ παλίων οὐδὲν ἦν ἢ σπουδάζων ἐλευσιτελεῖ τοῖς συνδιατριβούσι cum ioculari Socratis etymologia verbi εὐαχεῖσθαι, qua liber tertius elauditur, coniungentur. Sponte autem intelligitur, quum haec in libros quattuor dividerentur, qui novi hic exordium faceret, non potuisse illum ordiri verbis καὶ γὰρ, sed hic quoque prooemium quoddam comminisci debuisse qualia libris Anabasis praefixa demonstravi praefatione ad illam. Cui has addi velim correctiones: 1, 7, 4, εὐτόλμων] εὐ τῶν ἐμῶν. 1, 8, 19, ἐκκλίνουσιν] ἐγκλίνουσιν. 1, 9, 18, τοιγαροῦν δὴ κράτιστοι] τοιγαροῦν αἰεὶ κράτιστοι. 1, 9, 28, εἰ δὲ δὴ ποτε πορεύοιτο] ὁμοῦ δὲ δὴ ὅποτε πορεύοιτο. 2, 3, 13, ὑποπτέων μὴ αἰεὶ οὕτω πλήρεις εἶναι] ὑποπτέων αὐτο τὸ πλήρεις εἶναι. 2, 5, 7, ὑποχα] ὑποχείρια. 3, 4, 20, διάσχη] διαχάση, ut 4, 8, 18. 4, 2, 23, ὥσπερ νομίζεται] ὥσπερ νομίζεται. 5, 1, 13, ἐκπεραίνηται, ὥστε ἀρκεῖν πλοία] ἐκπεραίνηται.

SUMMARIA.

LIB. I.

Crimini primo Socrati publice obiecto respondetur ita ut Socratem neque contentorem patriorum deorum neque novorum auctorem fuisse doceatur (c. 1.). Crimini alteri occurritur et demonstratur Socratem inventatam et discipulos non corrupisse (c. 2.). Dehinc docetur Socratem et verbis et factis totaque vita talem fuisse ut et ipse honeste viveret et alios ad honestatis studium excitaret: primum igitur precando, sacrificando et deorum voluntate exploranda rectum fuisse deorum cultorem; deinde in cibo, potu venereque temperantiae studuisse (c. 3.). Deos esse atque hominibus consulere demonstratur (c. 4.). Temperantia commendatur (c. 5.). Antiphontem sophistam obficiendum sibi victum habitumque tenuem et gratis docendi consuetudinem refellit Socrates (c. 6.). Quomodo Socrates ab iactantia averterit homines (c. 7.).

LIB. II.

Socratis de voluptate et temperantia cum Aristippo Cyrenaeo disputatio (c. 1.). Lamprocleum filium matri iratum placat et pietatis causas docet (c. 2.). Fratres invicem sibi iratos placat, et concordiam commendat Socrates (c. 3.). De amicitiae pretio (c. 4.). Explorare se quemque quanti ab amicis aestimari possit, et ut magni aestimetur, elaborare debere (c. 5.). De amicis cum deligendis tum conellandis (c. 6.). Quomodo amicorum inopiae et angustiis occurrere debeamus et consilio et opera, docetur dehinc usque ad finem libri; hoc vero capite exemplo colloquitur cum Aristarcho habitus (c. 7.). Eutherum mercede operam locantem ad convenientius vitae genus eligendum hortatur (c. 8.). Critonem a sycophantis tutum reddit (c. 9.). Amicorum indigentiae occurrendum esse beneficiis docet (c. 10.).

LIB. III.

Quid et quantum imperatori sit scire necessarium Socrates docet (c. 1.). Ostenditur summum imperatoris officium esse eos quibus praesit reddere beatos (c. 2.). Cuidam praefecto equitum creatore demonstrat Socrates in officio eius esse ut et

equos et equites meliores efficiat (c. 3.). Socrates docere conatur bonum choragum et oeconomum posse etiam esse bonum imperatorem (c. 4.). De revocandis ad pristinam fortitudinem et felicitatem Atheniensibus (c. 5.). Glauconem imperitum ad lescutem a capessenda republica avertit Socrates (c. 6.). Charmidem verescendam ad capessendam rempublicam cohortatur Socrates (c. 7.). Captivis Aristippi quaestionibus de bono et pulcro respondet Socrates (c. 8.). Sententiae Socratis variae de fortitudine, de sapientia, de temperantia aliisque virtutibus et rebus (c. 9.). Cum artificibus de ipsorum arte disserit, atque ita prodesse iis studet Socrates (c. 10.). Cum Theodota meretricae de arte amatorum alliciendorum confabulatur Socrates (c. 11.). De bona valetudine, firmitate et robore corporis per exercitia gymnastica quaerendis (c. 12.). Varia Socratis commemorantur apophthegmata (c. 13.). Sermones Socratis convivales frugalitatem commendant (c. 14.).

LIB. IV.

Exponit artes varias quibus Socrates iuvenes alliciebat, eorumque ingenia diversamque indolem tentabat, explorabat, et disciplina sua ad virtutem capessendam formatos excitabat omnes (c. 1.). Continuat narrationem antecedentis capituli exemplo Euthydemii, quem sapientiae suae opinione inflatum tam diu interrogando versat Socrates, donec consteatur omnium se illarum rerum quas antea callere existimaverat esse plane ignarum (c. 2.). Socrates non prius ad rempublicam iuvenes aut quamcumque artem capessendam incitandos esse statuebat quam eorum animus fuisset praeceptis ad virtutem formatus, cuius fundamentum sit pietas erga deos. Igitur Euthydemum docet hoc capite deos hominibus consulere et propterea colendos esse (c. 3.). Iuris civilis et naturalis fontes et causas aperit Socrates cum Hippia sophista disputans (c. 4.). Intemperantiae mala ostenduntur (c. 5.). Artem bene et recte de re quacumque proposita disserendi docet familiares suos Socrates (c. 6.). Demonstrat Socrates quid et quantum in arte quaque, velut geometria, astronomia, arithmetica, medica, discendum sit, adeo ut quaestionibus intellectu difficilibus usuque inanibus neglectis, eas res tantum cognoscere iubeat quae ad vitam domesticam civilemque recte instituendam gerendamque pertinent (c. 7.). Demonstrat Socratem capitali iudicio condemnatum minime mendacii de daemone sibi significante, si quid sit omittendum aut faciendum, coargui. Ad extremum fit brevis repetitio argumentorum quae per hos commentarios sunt tractata (c. 8.).

ΕΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ.

[A.]

Πολλάνης ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις Ἀθηναίους ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτη ὡς ἄξιός εἴη θανάτου τῇ πόλει. ἤ μὲν γὰρ γραφὴ κατ' αὐτοῦ τοιαῦτα τις ἦν· ἀδικεῖ Σωκράτης οὐς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἔταρα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.

Πρῶτον μὲν οὖν ὡς οὐκ ἐνόμιζεν οὐς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς ποῶ ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίω; θύων τε γὰρ φανερός ἦν πολλάνης μὲν οἴκοι, πολλάνης δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρῶμενος οὐκ ἄφανής ἦν· διετεθρόλητο γὰρ ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον ἐαντῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν. ὁ δ' οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. οὗτοι τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οὐ τοὺς ὄρνιθας οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμφέροντα τοῖς μαντευομένοις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τούτων αὐτὰ σημαίνειν, κακεῖνος δὲ οὕτως ἐνόμιζεν· ἀλλ' οἱ μὲν πλείστοι φασιν ὑπὸ τε τῶν ὄρνιθων καὶ τῶν ἀπαντῶντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι· Σωκράτης δ' ὥσπερ ἐγίνωσκεν, οὕτως ἔλεγε·
Xenoph. Memor. 1

τὸ δαιμόνιον γὰρ ἔφη σημαίνειν. καὶ πολλοῖς τῶν συν-
 όντων προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν,
 ὡς τοῦ δαιμονίου προσημαίνοντος. καὶ τοῖς μὲν παι-
 5 δομένοις αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ παιδομένους μετέ-
 σθαι μὴτ' ἠλίθιον μὴτ' ἀλαζόνα φαίνεσθαι τοῖς συνου-
 σιν; ἐδόκει δ' ἂν ἀμφοτέρω ταῦτα, εἰ προαγορεύουν
 ὡς ὑπὸ θεοῦ φαινόμενα· ψευδόμενος ἐφαίνετο. δῆ-
 λον οὖν ὅτι οὐκ ἂν προύλεγεν, εἰ μὴ ἐπίστευεν ἀλη-
 θεύσειν. ταῦτα δὲ τίς ἂν ἄλλω πιστεύσειεν ἢ θεῷ;
 6 πιστεύων δὲ θεοῖς πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμιζεν; ἀλλὰ
 μὴν ἐποίει καὶ τὰδε πρὸς τοὺς ἐπιτηδείους. τὰ μὲν
 γὰρ ἀναγκαῖα συνεβούλευε καὶ πράττειν, ὡς νομίζοιεν
 ἀριστ' ἂν πραχθῆναι· περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ὅπως ἀπο-
 7 βῆσοιτο μαντευσομένους πέμπειν, εἰ ποιητέα· καὶ
 τοὺς μέλλοντας οἰκούς τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκῆσειν
 μαντικῆς ἔφη προσδεισθαι· τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλ-
 κευτικὸν ἢ γεωργικὸν ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν ἢ τῶν
 τοιούτων ἔργων ἐξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ οἰκονομι-
 κὸν ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθη-
 8 τὰ καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ ἐνόμιζεν εἶναι· τὰ
 δὲ μέγιστα τῶν ἐν τούτοις ἔφη τοὺς θεοὺς ἑαυτοῖς κα-
 ταλείπεσθαι, ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις.
 οὔτε γὰρ τῷ καλῶς ἀγρὸν φυτευσαμένῳ δῆλον ὅστις
 καρπώσεται, οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησαμένῳ
 δῆλον ὅστις ἐνοικήσει, οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον εἰ
 συμφέροι στρατηγεῖν, οὔτε τῷ πολιτικῷ δῆλον εἰ συμ-
 φέροι τῆς πόλεως προστατεῖν, οὔτε τῷ καλῆν γῆμαντι,
 9 ἢ εὐφραίνηται, δῆλον εἰ διὰ ταύτην ἀνιάσεται, οὔτε
 τῷ δυνατοῦς ἐν τῇ πόλει κηδεστὰς λαβόντι δῆλον εἰ
 διὰ τούτους στερησεται τῆς πόλεως. τοὺς δὲ μὴδὲν
 τῶν τοιούτων οἰόμενος εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα

τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονῶν ἔφη· δαιμονῶν
 δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους ἂ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ
 θεοὶ μαθοῦσι διακρίνειν, οἷον εἰ τις ἐπερωτῶν πότερον
 ἐπιστάμενον ἢ νιοχεῖν ἐπὶ ξεῦγος λαβεῖν κρεῖττον ἢ μὴ
 ἐπιστάμενον, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾶν ἐπὶ
 τὴν ναῦν κρεῖττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ ἂ ἔξε-
 στιν ἀριθμῆσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι,
 τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀθέ-
 μιτα ποιεῖν ἠγείτο. ἔφη δὲ θεῖν ἂ μὲν μαθόντας ποιεῖν
 ἔδωκαν οἱ θεοὶ μανθάνειν, ἂ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώ-
 10 ποῖς ἐστὶ πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυν-
 θάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ οἷς ἂν ὡσιν ἴλεω σημαίνειν.

Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνός γε ἀεὶ μὲν ἦν ἐν τῷ φανερῷ· 10
 πρῶτ' ἄν εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰ γυμνάσια ἦει
 καὶ πληθούσης ἀγορῆς ἐκεῖ φανερός ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν
 ἀεὶ τῆς ἡμέρας ἦν ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσεσθαι·
 καὶ ἔλεγε μὲν ὡς τὸ πολὺ, τοῖς δὲ βουλευμένοις ἔξῃ
 ἀκούειν. οὐδεὶς δὲ πώποτε Σακράτους οὐδὲν ἀσεβὲς 11
 οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πρᾶττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος
 ἤκουσεν. οὐδὰ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἢ περὶ
 τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι διελέγετο σκοπῶν ὅπως ὁ κα-
 λούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔφην καὶ τίσιν
 ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεταί τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μαραινοντας ἀπεδεί-
 κνυ. καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει πότερά ποτε 12
 νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τὰνθρώπεια εἰδέναι ἔρχον-
 ται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν
 ἀνθρώπεια παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες
 ἠγούνται τὰ προσήκοντα πράττειν. εἰδούμαζε δ' εἰ 13
 μὴ φανερὸν αὐτοῖς ἐστὶν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν
 ἀνθρώποις εὐρεῖν· ἐπεὶ καὶ τοὺς μέγιστον φρονοῦντας
 ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτα δοξάζειν ἀλλήλοις,

τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησαν; ἀλλ' ἔπαυσε μὲν τούτων πολλοὺς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμεῖν καὶ ἐλπίδας παρασχεῖν, ἂν ἑαυτῶν ἐπιμέλονται, καλοὺς κἀγαθοὺς ἔσσεσθαι. καίτοι γε οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος εἶναι τούτου, ἀλλὰ τῷ φανερὸς εἶναι τοιοῦτος ὧν ἐλπίζειν ἐποίει τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ μιμουμένους ἐκείνου τοιοῦτους γενήσεσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σώματος αὐτὸς τε οὐκ ἤμελει τοὺς τ' ἀμελοῦντας οὐκ ἐπῆνει. τὸ μὲν οὖν ὑπερεσθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμαξε, τὸ δὲ ὅσα ἠδέως ἢ ψυχῇ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς ἐμπονεῖν ἐδοκίμαξε. ταύτην γὰρ τὴν ἔξιν ὀμεινῆν τε ἱκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμποδίζειν ἔφη. ἀλλ' οὐ μὴν θρυπτικὸς γε οὐδὲ ἀλαζονικὸς ἦν οὔτ' ἀμπεχόνη οὔτ' ὑποδέσει οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ. οὐ μὴν οὐδ' ἐρασισημαίτους γε τοὺς συνόντας ἐποίει. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιθυμιῶν ἔπαυσε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυμῶντας οὐκ ἐπράττετο χρήματα. τούτου δ' ἀπεχόμενος ἐνόμιζεν ἐλευθερίας ἐπιμέλειαν· τοὺς δὲ λαμβάνοντας τῆς ὀμιλίας μισθὸν ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν ἀπεικάλει, διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι διαλέγεσθαι παρ' ἑαυτῶν λάβοιεν τὸν μισθόν. ἰθαυμάζε δ' εἰ τις ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενος ἀργύριον πρᾶττετο καὶ μὴ νομίζοι τὸ μέγιστον κέρδος ἔξιν φίλον ἀγαθὸν κτησάμενος, ἀλλὰ φοβοῖτο μὴ ὁ γενόμενος καλὸς κἀγαθὸς τῷ τὰ μέγιστα εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μερίστην χάριν ἔξοι. Σωκράτης δὲ ἐπηγγελάτο μὲν οὐδενὶ πώποτε τοιοῦτον οὐδέν, ἐπίστευε δὲ τῶν συνόντων ἑαυτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους ἄπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσσεσθαι. πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἄνηρ διαφθεῖροι τοὺς νέους; εἰ μὴ ἄρα ἢ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορὰ ἐστίν.

9 Ἀλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερορᾶν ἐποίει

τῶν καθεστῶτων νόμων τοὺς συνόντας, λέγων ὡς μᾶλλον εἴη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντας ἀπὸ κυάμου καθιστάμεναι, κυβερνήτη δὲ μηδένα ἐθέλειν χρησθῆναι κυμαυτῷ, μηδὲ τέκτονι, μηδ' ἀύλητῇ, μηδ' ἐπ' ἄλλα τοιαῦτα, ἢ πολλῶν ἐλάττωνας βλάβας ἀμαρτανόμενα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀμαρτανόμενων· τοὺς δὲ τοιοῦτους λόγους ἐπαίθειν ἔφη τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστῶσης πολιτείας καὶ ποιεῖν βιαίους. ἐγὼ δ' οἶμαι τοὺς φρόνησιν ἀκούοντας καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς εἶναι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας ἥμιστα γίνεσθαι βιαίους, εἰδότες ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρόσσειν ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἐκινδύνως τε καὶ μετὰ φιλίας ταῦτα γίγνεται. οἱ μὲν γὰρ βιασθέντες ὡς ἀφαιροθέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὡς κεχαρισμένοι φιλοῦσιν. οὐκοῦν τῶν φρόνησιν ἀκούοντων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχύοντων ἄνευ γνώμης ἐχόντων τὸ τοιαῦτα πρᾶττειν ἐστίν. ἀλλὰ μὴν καὶ συμμαχῶν ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοιτ' ἂν οὐκ ὀλλῶν, ὁ δὲ πείθειν δυνάμενος οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἦροίτ' ἂν δύνασθαι πείθειν. καὶ φονεύειν δὲ τοῖς τοιοῦτοις ἥμιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτείνειναι βούλοιτ' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι πειδομένῳ χρησθῆναι;

Ἀλλὰ Σωκράτει γ', ἔφη ὁ κατήγορος, ὀμιλήτᾳ γε νομῆναι Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλεῖστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποίησάντην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ πάντων κλεπτίστατός τε καὶ βιαιότατος καὶ φονικαύτατος ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὐτῶν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ πάντων ἀκρατέστατός τε καὶ ὑβριστότατος καὶ βιαιότατος. ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκείνω τὴν πόλιν ἐποίησάντην, οὐκ ἀπολογήσομαι· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτη συνουσίαν αὐτοῖν ὡς ἐγένετο διηγῆσομαι. ἐγενέσθην μὲν γὰρ δὴ τῷ ἄνδρῳ τούτῳ φύσει φιλοτιμοτάτω

πάντων Ἀθηναίων, βουλομένω τε πάντα δι' ἐαυτῶν
 πράττεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτω γενέσθαι. ἤδε-
 σαν δὲ Σωκράτη ἀπ' ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐ-
 ταρχέστατα ζῶντα, τῶν ἡδονῶν δὲ πασῶν ἐγκρατέστα-
 τον ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγομένοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον
 15 ἐν τοῖς λόγοις ὅπως βούλοιο. ταῦτα δὲ ὁρῶντε καὶ
 ὄντε οἷα προείρησθον, πότερόν τις αὐτῶ φῆ τοῦ βίου
 τοῦ Σωκράτους ἐπιθυμήσαντα καὶ τῆς σωφροσύνης,
 ἣν ἐκεῖνος εἶχευ, ὀρέξασθαι τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ, ἢ νο-
 μίσαντε, εἰ ὀμιλησάτην ἐκεῖνος, γενέσθαι ἂν ἱκανῶ-
 16 τάτω λέγειν τε καὶ πράττειν; ἐγὼ μὲν γὰρ ἠγοῦμαι,
 θεοῦ διδόντος αὐτοῖν ἢ ξῆν ὄλον τὸν βίον ὥσπερ
 ζῶντα Σωκράτη εἴρων ἢ τεθνάναι, ἐλέσθαι ἂν
 αὐτῶ μᾶλλον τεθνάναι. δῆλω δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν
 ἐπραξάτην· ὡς γὰρ τάχιστα κρείττους τῶν συγγιγνο-
 μένων ἠγησάσθην εἶναι, εὐθύς ἀποπηδήσαντε Σω-
 κράτους ἐπραττέτην τὰ πολιτικά, ὡνπερ ἔνεκα Σω-
 κράτους ὠρεχθήτην.

17 Ἴσως οὖν εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα ὅτι ἐχρῆν τὸν
 Σωκράτη μὴ πρότερον τὰ πολιτικά διδάσκειν τοὺς
 συνόντας ἢ σωφρονεῖν. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ
 ἀντιλέγω· πάντας δὲ τινὲς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς
 δεικνύντας τε τοῖς μανθάνουσιν ἢ περὶ αὐτοὶ ποιοῦσιν
 18 ἢ διδάσκουσι καὶ τῷ λόγῳ προσβιβάζοντας. οἶδα δὲ
 καὶ Σωκράτη δεικνύντα τοῖς συνοῦσιν ἑαυτὸν καλὸν
 κἀγαθὸν ὄντα καὶ διαλεγόμενον κάλλιστα περὶ ἀρετῆς
 καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων. οἶδα δὲ κἀκεῖνω σω-
 φρονοῦντε, ἔστε Σωκράτει συνήστην, οὐ φοβουμένω
 μὴ ξημιοῦντο ἢ παῖοντο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' οἰο-
 μένω τότε κρᾶτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν.

19 Ἴσως οὖν εἴποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φι-
 λосоφεῖν ὅτι οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος ἀδικος γένοιτο,

οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ἂν μάθησίς 3
 ἔστιν ὁ μαθῶν ἀνεπιστήμων ἂν ποτε γένοιτο. ἐγὼ
 δὲ περὶ τούτων οὐκ οὕτω γιγνάσκω· ὁρῶ γὰρ ὥσπερ
 τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσχοῦντας
 οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα
 τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσχοῦντας οὐ δυναμένους· οὔτε
 γὰρ ἂ δει/πράττειν οὔτε ἂν δει/ἀπέχεσθαι δύνανται.
 διὸ καὶ τοὺς υἱεῖς οἱ πατέρες, κἂν ὥσι σώφρονες, ὁμῶς 20
 ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνδρώπων εἰργουσιν, ὡς τὴν μὲν
 τῶν χρηστῶν ὀμιλίαν ἀσκησῶν οὐσαν τῆς ἀρετῆς, τὴν
 δὲ τῶν πονηρῶν κατάλυσιν. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῶν
 ποιητῶν ὅ τε λέγων,

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἐσθλὰ διδάξεται ἢν δὲ κακοῖσι
 συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν εἶντα νόον
 καὶ ὁ λέγων,

Αὐτὰρ ἀνήρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ'
 ἐσθλός.

κἀγὼ δὲ μαρτυρῶ τούτοις· ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τῶν ἐν μέ- 21
 τρη πεπονημένων ἐπὼν τοὺς μὴ μελετῶντας ἐπιλαν-
 θανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς
 ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. ὅταν δὲ τῶν νοθε-
 τικῶν λόγων ἐπιλάθηται τις, ἐπιλέλησται καὶ ὧν ἢ
 ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπεθύμει· τούτων
 δ' ἐπιλαθόμενον οὐδὲν θαναμαστόν καὶ τῆς σωφροσύ-
 νης ἐπιλαθέσθαι. ὁρῶ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοποσίαν 22
 προαχθέντας καὶ τοὺς εἰς ἔρωτας ἐκκυλισθέντας ἤττον
 δυναμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμέλεσθαι καὶ τῶν μὴ
 δεόντων ἀπέχεσθαι. πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυ-
 νάμενοι φείδεσθαι, πρὶν ἐρᾶν, ἐρᾶσθέντες οὐκέτι
 δύνανται· καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν
 πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν, αἰσχρὰ νομίζοντες εἶναι,
 τούτων οὐκ ἀπέχονται. πῶς οὖν οὐκ ἐνδέχεται σω- 23

1) = ἀπὸ μὲν ἐσθλῶν
 2) διδασκαλικῶν λόγων

φρονήσαντα πρόσθεν αὐτῆς μὴ σωφρονεῖν καὶ δίκαια
δυνηθέντα πράττειν αὐτῆς ἀδυνατεῖν / πάντα μὲν οὖν
ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰ γὰρ ἀάσκητὰ εἶναι, οὐχ
ἡκιστα δὲ σωφροσύνη. ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ σώματι συμπε-
φυτευμέναι τῇ ψυχῇ αἱ ἡδοναὶ κελδοῦσιν αὐτὴν μὴ
σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἑαυταῖς τε καὶ τῷ σώ-
ματι χαρίζεσθαι.

- 24 Καὶ Κριτίας δὴ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκρά-
τει συνήστην, ἔθυσάσθην ἐκείνῳ χρωμένω συμμάχῳ
τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλ-
λαγέντε, Κριτίας μὲν φυχῶν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνῆν
ἀνθρώποις ἀνομία μᾶλλον ἢ δικαιοσύνη χρωμένοις,
Ἀλκιβιάδης δ' αὖθις μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ
σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος, διὰ δὲ δυνάμιν τὴν
ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ
δυνατῶν ἀνθρώπων διαθροπτόμενος, ὑπὸ δὲ τοῦ
δήμου τιμώμενος, καὶ ῥαδίως πρωτεύων, ὥσπερ
οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγῶνων ἀθληταὶ ῥαδίως πρω-
τεύοντες ἀμελοῦσι τῆς ἀσκήσεως, οὕτω κακείνος
25 ἡμέλησεν αὐτοῦ. τοιοῦτων δὲ συμβάντων αὐτοῦ,
καὶ ἀγκωμένω μὲν ἐπὶ γένει, ἐπηρμένω δ' ἐπὶ πλού-
τῳ, πεφουσημένω δ' ἐπὶ δυνάμει, διατρυπημένω δὲ
ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις καὶ πολὺν
χρόνον ἀπὸ Σωκράτους γεγονότα, τί θαυμαστόν εἰ
26 ὑπερηφάνω ἐγενέσθην; εἶτα εἰ μὲν τι ἐπλημελησά-
την, τούτου Σωκράτη ὁ κατηγοροῦς αἰτιᾶται; οἷοι δὲ
νέω οἷ τε αὐτῷ, ἡνίκα καὶ ἀγνωμονεστάτω καὶ ἀκρα-
τεστάτῳ εἶδος εἶναι, Σωκράτης παρέσχε σώφρονε, οὐ-
27θενός ἐπαίνου δοκεῖ τῷ κατηγορῶν ἄξιος εἶναι; οὐ μὴν
τά γε ἄλλα οὕτω κρίνεται. τίς μὲν γὰρ ἀύλητής, τίς
δὲ κισθαριστής, τίς δὲ ἄλλος διδάσκαλος ἱκανοὺς ποιή-
σας τοὺς μαθητάς, ἐὰν πρὸς ἄλλους ἐλθόντες χείρους

φρανῶσιν, αἰτίαν ἔχει τούτου; τίς δὲ πατήρ, ἐὰν ὁ παῖς
αὐτοῦ συνδιατριβῶν τῷ σωφρονῇ, ὑστέρων δὲ ἄλλῳ
τῷ συγγενόμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρόσθεν αἰ-
τιᾶται, ἀλλ' οὐχ ὅσῳ ἂν παρὰ τῷ ὑστέρῳ χείρων φαί-
νηται, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπαινεῖ τὸν πρότερον; ἀλλ'
οἷ γε πατέρες αὐτοὶ συνόντες τοῖς υἱέσι, τῶν παιδῶν
πλημμελούντων, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἐὰν αὐτοὶ σω-
φρονῶσιν. οὕτω δὲ καὶ Σωκράτη δίκαιον ἦν κρίνειν· 28
εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πο-
νηρὸς εἶναι· εἰ δ' αὐτὸς σωφρονῶν διατέλει, πῶς ἂν
δικαίως τῆς οὐκ ἐνούσης αὐτῷ κακίας αἰτίαν ἔχοι;

Ἄλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιῶν ἐκείνους 29
φαῦλα πράττοντας ὁρῶν ἐπήγει, δικαίως ἂν ἐπιτι-
μῆτο. Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐ-
θυδήμου, καὶ πειρῶντα χρῆσθαι καθάπερ οἱ πρὸς
τάφροδίσια τῶν σωμάτων ἀπολαύοντες, ἀπέτρπε,
φάσκων ἀνελεύθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρόπον ἀνδρὶ
καλῷ κἀγαθῷ τὸν ἐρώμενον, ᾧ βούλεται πολλοῦ
ἄξιος φαίνεσθαι, προσαιτεῖν ὥσπερ τοὺς πτωχοὺς ἱε-
τεύοντα καὶ δεόμενον προσδοῦναι, καὶ ταῦτα μηδεὶς
ἀγαθοῦ τοῦ δὲ Κριτίου τοῖς τοιοῦτοις οὐχ ὑπακού- 30
ντος οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται τὸν Σωκράτη
ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἰ-
πεῖν ὅτι ὕψιν αὐτῷ δοκοῖ πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυ-
μῶν Εὐθυδήμου προσκνησθαι ὥσπερ τὰ ὕδια τοῖς
λίθοις. ἔξ ἂν δὴ καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτη ὁ Κριτίας, 31
ᾧστε καὶ ὅτε τῶν τριάκοντα ἂν νομιθέτης μετὰ Χαρι-
κλέους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς νό-
μοις ἔγραψε λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν, ἐπηρσάζων
ἐκείνῳ καὶ οὐκ ἔχων ὅπῃ ἐπιλάβοιτο, ἀλλὰ τὸ κοινῇ
τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπι-
φέρων αὐτῷ καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς πολλοὺς. οὐδὲ

γὰρ ἔγωγε οὐτ' αὐτὸς τοῦτο πάποτε Σωκράτους
 ἤκουσα οὐτ' ἄλλον του φάσκοντος ἀκηροῦναι ἠσθόμην.
 32 ἐδήλωσε δέ· ἐπεὶ γὰρ οἱ τριάκοντα πολλοὺς μὲν τῶν
 πολιτῶν καὶ οὐ τοὺς χειρότους ἀπέκτεινον, πολλοὺς
 δὲ προτρέποντο ἀδικεῖν, εἰπέ που ὁ Σωκράτης ὅτι
 θαναμαστόν οἱ δοκοῖν εἶναι, εἰ τις γενόμενος βοῶν
 ἀγέλης νομῆς καὶ τὰς βοῦς ἐλάττους τε καὶ χείρους
 ποιῶν μὴ ὁμολογοῖη κακὸς βουκόλος εἶναι, ἐτι δὲ θανα-
 μαστότερον, εἰ τις προστάτης γενόμενος πόλεως καὶ
 ποιῶν τοὺς πολλὰς ἐλάττους τε καὶ χείρους μὴ αἰσχύ-
 νεται μηδ' οἰεταὶ κακὸς εἶναι προστάτης τῆς πόλεως.
 33 ἀπαγγελθέντος δὲ αὐτοῖς τούτου, καλέσαντα ὁ τε
 Κριτίας καὶ ὁ Χαρικλῆς τὸν Σωκράτη τὸν τε νόμον
 ἐδεικνύτην αὐτῷ καὶ τοῖς νέοις ἀπειπέτην μὴ διαλέ-
 γασθαι. ὁ δὲ Σωκράτης ἐπήρητο αὐτῷ εἰ ἐξείη πυν-
 θάνεσθαι, εἴ τι ἀγνοοῖτο τῶν προαγορευομένων. τῷ
 34 δ' ἐφάτην. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρασκευάσμαι μὲν
 πεῖθεσθαι τοῖς νόμοις· ὅπως δὲ μὴ δι' ἄγνοιαν λάθω
 τι παρανομήσας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ'
 ὑμῶν, πότερον τὴν τῶν λόγων τέχνην σὺν τοῖς ὀρθῶς
 λεγομένοις εἶναι νομίζοντες ἢ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς ἀπέ-
 χεσθαι κελεύετε αὐτῆς. εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὀρθῶς,
 δῆλον ὅτι ἀφικτέον εἴη τοῦ ὀρθῶς λέγειν· εἰ δὲ σὺν
 τοῖς μὴ ὀρθῶς, δῆλον ὅτι πειρατέον ὀρθῶς λέγειν.
 35 καὶ ὁ Χαρικλῆς ὀργισθεὶς αὐτῷ, Ἐπειδή, ἔφη, ὦ Σώκρα-
 τες, ἀγνοεῖς, τὰδε σοὶ εὐμαθέστερα ὄντα προαγορευό-
 μεν, τοῖς νέοις ὅλως μὴ διαλέγεσθαι. καὶ ὁ Σωκράτης,
 Ἴνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ἦ, ὀρίσατέ μοι μέχρι
 πόσων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους.
 καὶ ὁ Χαρικλῆς, Ὅσον περ, εἶπε, χρόνου βουλευεῖν οὐκ
 ἔξεστιν, ὡς οὐκ ἔστι φρονίμοις οὐσί· μηδὲ σὺ διαλέγου

νεωτεροῖς τριάκοντα ἐτῶν. Μηδ' ἐάν τι ἀνῶμαι, ἔφη, 36
 ἢν παλῆ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν, ἔρωμαι ὁπόσου
 πωλεῖ; Ναὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς· ἀλλὰ τοι
 σύγε, ὦ Σώκρατες, εἰσθῆς εἰδῶς· πῶς ἔχει τὰ πλεῖ-
 στα ἐρωτῶν. ταῦτα οὖν μὴ ἐρώτα. Μηδ' ἀποκρίνω-
 μαι οὖν, ἔφη, ἂν τίς με ἐρωτᾷ νέος, ἐάν εἰδῶ, οἶον,
 ποῦ οἰκεῖ Χαρικλῆς ἢ ποῦ ἐστὶ Κριτίας. Ναὶ τὰ γε
 τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς. ὁ δὲ Κριτίας, Ἀλλὰ τῶνδ' ἐστὶ 37
 τοὶ σε ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει, ὦ Σώκρατες, τῶν σκυ-
 τέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκῶν· καὶ γὰρ οἶ-
 μαι αὐτοὺς ἤδη κατατετριφθαι διαθρολυμένους ὑπὸ
 σοῦ. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν ἐπομένων
 τούτοις [τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ὀσίου καὶ τῶν ἄλλων
 τῶν τοιούτων]; Ναὶ μὰ Δί, ἔφη ὁ Χαρικλῆς, καὶ τῶν
 βουκόλων γε· εἰ δὲ μὴ, φυλάττου ὅπως μὴ καὶ σὺ
 ἐλάττους τὰς βοῦς ποιήσεις. ἔνθα καὶ δῆλον ἐγένετο 38
 ὅτι ἀπαγγελθέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου
 ἀργίζοντο τῷ Σωκράτει.

Ὅσα μὲν οὖν ἢ συνουσία ἐγερόναι Κριτία πρὸς
 Σωκράτη καὶ ὡς εἶχον πρὸς ἀλλήλους εἰρηται. φαίτην 39
 δ' ἂν ἔγωγε μηδεὶν μηδεμίαν εἶναι παιδευσίν παρὰ τοῦ
 μὴ ἀρέσκοντος. Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης οὐκ ἀρέ-
 σκοντος αὐτοῖς Σωκράτους ἀμυλησάτην ὄν χρόνον
 ἀμυλείτην αὐτῷ, ἀλλ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀρμηκότε προε-
 στάναι τῆς πόλεως. ἐτι γὰρ Σωκράτει συνόντες οὐκ
 ἄλλοις τίσι μᾶλλον ἐπεχείρουν διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μά-
 λιστα πρᾶττονσι τὰ πολιτικά. λέγεται γὰρ Ἀλκιβιά- 40
 δην, πρὶν εἰκοσίν ἐτῶν εἶναι, Περικλεῖ ἐπιτρόπῳ μὲν
 ὄντι ἑαυτοῦ, προστάτῃ δὲ τῆς πόλεως, τοιαῦτα δια-
 λεχθῆναι περὶ νόμων. Εἰπέ μοι, φάναι, ὦ Περι- 41
 κλεις, ἔχους ἂν με διδάξαι τί ἐστὶ νόμος; Πάντως δή-
 που, φάναι τὸν Περικλεῖα. Αἰδαξον δὲ πρὸς τῶν

θεῶν, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην· ὡς ἐγὼ ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων ὅτι νόμιμοι ἄνδρες εἰσὶν οἶμαι μὴ ἂν δικαίως τούτου τυχεῖν τοῦ ἐπαίνου τὸν μὴ εἰδότα τί 42 ἔστι νόμος. Ἄλλ' οὐδέν τι χαλεποῦ πράγματος ἐπιθυμῆις, ὃ Ἀλκιβιάδης, φάναι τὸν Περικλέα, βουλόμενος γινῶναι τί ἔστι νόμος· πάντες γὰρ οὗτοι νόμοι εἰσὶν, οὓς τὸ πλῆθος συνελθὼν καὶ δοκιμάσας ἐγράψε, φράζον ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ἅ μὴ. Πότερον δὲ τάγαθὰ νομίσαν δεῖν ποιεῖν ἢ τὰ κακὰ; Τάγαθὰ νῆ Ἀία, φά- 43 ναι, ὃ μειράκιον, τὰ δὲ κακὰ οὐ. Ἐὰν δὲ μὴ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὥσπερ ὅπου ὀλιγαρχία ἐστίν, ὀλίγοι συνελθόντες γράψωσι ὅ,τι χρὴ ποιεῖν, ταῦτα τί ἔστι, Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τὸ κρατοῦν τῆς πόλεως βουλευσάμενον ἂ χρὴ ποιεῖν γράψῃ, νόμος καλεῖται. Κἂν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πόλεως γράψῃ τοῖς πολίταις ἂ χρὴ ποιεῖν, καὶ ταῦτα νόμος ἐστὶ; Καὶ ὅσα τύραννος ἄρχων, φάναι, γράφει, καὶ ταῦτα νόμος 44 καλεῖται. Βία δέ, φάναι, καὶ ἀνομία τί ἐστίν, ὃ Περικλῆσις; ἄρ' οὐχ ὅταν ὁ κρείττων τὸν ἥττω μὴ πείσας [ἀλλὰ βιασάμενος] ἀναγκάσῃ ποιεῖν ὅ,τι ἂν αὐτῷ δοκῆ; Ἐμοίγε δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα. Καὶ ὅσα ἄρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας ἀναγκάζει ποιεῖν γράφων, ἀνομία ἐστὶ; Δοκεῖ μοι, φάναι τὸν Περικλέα· ἀνατίθεμαι γὰρ τὸ ὅσα τύραννος μὴ πείσας γράφει, 45 νόμον εἶναι. Ὅσα δὲ οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς μὴ πείσαντες ἀλλὰ κρατοῦντες γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν εἶναι; Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ πείσας ἀναγκάζει τινὰ ποιεῖν, εἴτε γράφων εἴτε μὴ, βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι. Καὶ ὅσα ἄρα τὸ πᾶν πλῆθος κρατοῦν τῶν τὰ χρήματα ἐχόντων γράφει μὴ πείσαν, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἂν εἴη; 46 Μάλα τοι, φάναι τὸν Περικλέα, ὃ Ἀλκιβιάδης, καὶ

ἡμεῖς τηλικούτοι ὄντες δεινοὶ τα τοιαῦτα ἡμεν τοιαῦτα γὰρ καὶ ἐμελετῶμεν καὶ ἐσοφίζόμεθα οἷα περ καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ δοκεῖς μελετᾶν. τὸν δὲ Ἀλκιβιάδην φάναι, Εἶθε σοι, ὃ Περικλῆσις, τότε συγγενόμην ὅτε δεινότητος σαντοῦ ταῦτα ἦσθα. ἐπεὶ τοίνυν τάχιστα 47 τῶν πολιτευομένων ὑπέλαβον κρείττονες εἶναι, Σωκράτει μὲν οὐκέτι προσῆσαν· οὔτε γὰρ αὐτοῖς ἄλλως ἤρρασκεν, εἴ τε προσέλθοιεν, ὑπὲρ ὧν ἡμέρανον ἐλεγχόμενοι ἤχθοντο· τὰ δὲ τῆς πόλεως ἐπραττον, ὧν περ ἔνεκεν καὶ Σωκράτει προσῆλθον. ἀλλὰ Κρι- 48 των τε Σωκράτους ἦν ὀμιλητῆς καὶ Χαιρεφῶν καὶ Χαιρεκράτης καὶ Ἐρμογένης καὶ Σιμίας καὶ Κέβης καὶ Φαιδώνδας καὶ ἄλλοι οἱ ἐκείνῳ συνῆσαν, οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ ἢ δικανικοὶ γένοιτο, ἀλλ' ἵνα καλοὶ τε κἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ οἶκῳ καὶ οἰκέταις καὶ οἰκείοις καὶ φίλοις καὶ πόλει καὶ πολίταις δύναντο καλῶς χρῆσθαι. καὶ τούτων οὐδεὶς οὔτε νεώτερος οὔτε πρεσβύτερος ὧν οὐτ' ἐποίησε κακὸν οὐδὲν οὐτ' αἰτίαν ἔσχεν.

Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατήγορος, τοὺς πα- 49 τέρας προπηλακίζειν ἐδίδασκε, πείθων μὲν τοὺς συνόντας ἑαυτῷ σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων, φάσων δὲ κατὰ νόμον ἔξείναι παρανομίας ἐλόντι τὸν πατέρα δῆσαι, τεκμηρίῳ τούτῳ χρώμενος, ὡς τὸν ἀμαδέστειρον ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμιμον εἶη δεδέσθαι. Σω- 50 κράτης δὲ τὸν μὲν ἀμαθίας ἔνεκα δεσμεύοντα δικαίως ἂν καὶ αὐτὸν ᾔετο δεδέσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων ἂ μὴ αὐτὸς ἐπίσταται· καὶ τῶν τοιούτων ἔνεκα πολλὰς ἐσκόπει τί διαφέρει μανίας ἀμαθία· καὶ τοὺς μὲν μαινομένους ᾔετο συμφερόντως ἂν δεδέσθαι καὶ ἑαντοῖς καὶ τοῖς φίλοις, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους τὰ θέοντα δικαίως ἂν μανθάνειν παρὰ τῶν ἐπισταμένων. ἀλλὰ 51 Σωκράτης γε, ἔφη ὁ κατήγορος, οὐ μόνον τοὺς πατέρας

ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς ἐποίει ἐν ἀτιμίᾳ εἶναι
 παρὰ τοῖς ἑαυτῷ συνοῦσι, λέγων ὡς οὔτε τοὺς κἀμνον-
 τας οὔτε τοὺς δικαζομένους οἱ συγγενεῖς ὠφελούσιν,
 ἀλλὰ τοὺς μὲν οἱ ἱατροί, τοὺς δὲ οἱ συνδικεῖν ἐπιστά-
 52 μνοι. ἔφη δὲ καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν ὡς
 οὐδὲν ὄφελος εἶνους εἶναι, εἰ μὴ καὶ ὠφελεῖν δυνη-
 σονται· μόνους δὲ φράσκειν αὐτὸν ἀξίους εἶναι τιμῆς
 τοὺς εἰδότες τὰ δέοντα καὶ ἐρμηνεύσαι δυναμένους.
 ἀναπειθόντα οὖν τοὺς νέους αὐτὸν ὡς αὐτὸς εἶη σο-
 φώτατός τε καὶ ἄλλους ἱκανάτατος ποιῆσαι σοφούς,
 οὕτω διατιθέναι τοὺς ἑαυτῷ συνοῦντας ὥστε μηδαμοῦ
 53 παρ' αὐτοῖς τοὺς ἄλλους εἶναι πρὸς αὐτόν. ἐγὼ δ'
 αὐτὸν οἶδα μὲν καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων
 συγγενῶν καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα· καὶ πρὸς
 τούτοις γε δὴ ὅτι τῆς ψυχῆς ἐξελεύσεως, ἐν ἣ μόνῃ
 γίγνεται φρόνησις, τὸ σῶμα τοῦ οἰκειοτάτου ἀνθρώ-
 54 που τὴν ταχίστην ἐξευεγκνόντες ἀφανίζουσιν. ἔλεγε δ'
 ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, ὃ πάντων μάλιστα φιλεῖ,
 τοῦ σώματος ὃ, τι ἂν ἀρχειὸν ἢ καὶ ἀνωφελές, αὐτὸς
 τε ἀφαιρεῖ καὶ ἄλλῃ παρέχει. αὐτοὶ τὲ γε αὐτῶν
 ὄνησάς τε καὶ τρήχας καὶ τύλους ἀφαιροῦσι καὶ τοῖς
 ἱατροῖς παρέχουσι μετὰ πόνων τε καὶ ἀλγηδόνων καὶ
 ἀποτέμνειν καὶ ἀποκτείνειν, καὶ τούτου χάριν οἴονται
 δεῖν αὐτοῖς καὶ μισθὸν τίθειν· καὶ τὸ σῖαλον ἐκ τοῦ
 στόματος ἀποπτύουσιν ὡς θύναται πορρωτάτα, διότι
 ὠφελεῖ μὲν οὐδὲν αὐτοὺς ἐνόν, βλάπτει δὲ πολὺ μάλ-
 55 λον. ταῦτ' οὖν ἔλεγε, οὐ τὸν μὲν πατέρα ζῶντα κατ-
 ορύντειν διδάσκων, ἑαυτὸν δὲ κατατέμνειν, ἀλλ'
 ἐπιδεικνύων ὅτι τὸ ἄφρον ἄτιμόν ἐστι παρεκάλει ἐπι-
 μέλεισθαι τοῦ ὡς φρονιμώτατον εἶναι καὶ ὠφελιμώ-
 τατον, ὅπως, εἴαν τε ὑπὸ πατρὸς εἴαν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ
 εἴαν τε ὑπ' ἄλλου τιμῶς βούληται τιμᾶσθαι, μὴ τῷ

οἰκείος εἶναι πιστεύων ἀμελή, ἀλλὰ πειράται ὑφ' ὧν
 ἂν βούληται τιμᾶσθαι, τούτοις ὠφελίμος εἶναι.

Ἔφη δ' αὐτὸν ὁ κατήγορος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων 56
 ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὰ πονηρότατα καὶ τούτοις μαρ-
 τυροῖς χρώμενον διδάσκειν τοὺς συνοῦντας κακούρ-
 γους τε εἶναι καὶ τυραννικούς, Ἡσιόδου μὲν τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος·
 τοῦτο δὴ λέγειν αὐτὸν ὡς ὁ ποιητὴς κελεύει μηδενὸς
 ἔργον μῆτ' ἀδίκου μῆτ' αἰσχροῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ
 ταῦτα ποιεῖν ἐπὶ τῷ κέρδει. Σωκράτης δ' ἐπεὶ ^{ἐπιλογη} ⁵⁷ ⁵⁷
 (λογήσατο) τὸ μὲν ἐργάτην εἶναι ὠφελίμον τε ἀνθρώπων
 καὶ ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δὲ ἄργον βλαβερόν τε καὶ κακόν,
 καὶ τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, τὸ δ' ἄργεῖν κακόν,
 τοὺς μὲν ἀγαθόν τι ποιοῦντας ἐργάζεσθαι τε ἔφη καὶ
 ἐργάτας εἶναι, τοὺς δὲ κυβεύοντας ἢ τι ἄλλο πονη-
 ρὸν καὶ ἐπιζήμιον ποιοῦντας ἄργους ἀπεκάλει. ἐκ
 δὲ τούτων ὀρθῶς ἂν ἔχοι τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.
 τὸ δὲ Ὀμήρου ἔφη ὁ κατήγορος πολλάκις αὐτὸν λέγειν, 58
 ὅτι Ὀδυσσεὺς

Ὄντινα μὲν βασιλῆα καὶ ἕξοχον ἄνδρα κίχρη,
 τὸν δ' ἀγανοῖς ἐπέεσσιν ἐρητύσσασκε παραστάς·
 δαιμόνι', οὐ σὲ ξοικε κακὸν ὡς θεϊδίσσεσθαι,
 ἀλλ' αὐτὸς τε κἀθησο καὶ ἄλλους ἴδουε λαούς.
 ὃν δ' αὖ δῆμον τ' ἄνδρα ἴδοι βοόωντά τ' ἔφευροι,
 σὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν ὀμοκλήσασκέ τε μῖθῳ·
 δαιμόνι', ἀτρέμας ἦσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε,
 οἱ σέο φέρτεροί εἰσι· σὺ δ' ἀπτόλεμος καὶ ἀναλκις,
 οὔτε ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναγίδμιος οὔτ' ἐνὶ βουλῇ.

ταῦτα δὴ αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι, ὡς ὁ ποιητὴς ἐπαινοῖ
 παιεσθαι τοὺς δημότας καὶ πένητας. Σωκράτης δ' 59
 οὐ ταῦτ' ἔλεγε, [καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν φετο δεῖν
 Xenoph. Memor. 2

παίεσθαι,] ἀλλ' ἔφη δεῖν τοὺς μήτε λόγῳ μήτ' ἔργῳ
 ἀφελίμους ὄντας καὶ μήτε στρατεύματι μήτε πόλει
 μήτε αὐτῷ τῷ δήμῳ, εἰ τι δέοι, βοηθεῖν ἰκανοὺς, ἄλ-
 λως τ' εἴαν πρὸς τοῦτω καὶ θρασεῖς ᾧσι, πάντα τρόπον
 καλύεσθαι, κἂν πᾶν πλοῦσιον τυγχάνωσιν ὄντες.
 60 ἀλλὰ Σωκράτης γε τάναντία τούτων φανερός ἦν καὶ
 δημοτικός καὶ φιλάνθρωπος ἄν. ἐκεῖνος γὰρ πολ-
 λούς ἐπιθυμητὰς καὶ ἀστοὺς καὶ ξένους λαβῶν οὐδένε
 πάποτε μισθὸν τῆς συνουσίας ἐπράξατο, ἀλλὰ πᾶσιν
 ἀφρόνως ἐπήρκει τῶν ἑαυτοῦ· ἂν τινες μικρὰ μέρη
 παρ' ἐκείνου προῖκα λαβόντες πολλοῦ τοῖς ἄλλοις
 ἐπάλουν, καὶ οὐκ ἦσαν ὥσπερ ἐκεῖνος δημοτικοί. τοῖς
 γὰρ μὴ ἔχουσι χρήματα διδόναι οὐκ ἠθέλον διαλέγε-
 61 σθαι. ἀλλὰ Σωκράτης γε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀν-
 θρώπους κόσμον τῇ πόλει παρεῖχε, πολλῷ μᾶλλον ἢ
 Λίχας τῇ Λακεδαιμονίῳ, ὃς ὀνομαστός ἐπὶ τούτῳ γέ-
 ρουε. Λίχας μὲν γὰρ ταῖς γυμνοπαιδείαις τοὺς ἐπιδη-
 μουύοντας ἐν Λακεδαιμονίῳ ξένους ἐδείκνυε. Σωκράτης
 δὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου τὰ ἑαυτοῦ δαπανῶν τὰ μέγιστα
 πάντας τοὺς βουλομένους ἀφέλει· βελτίους γὰρ ποιῶν
 τοὺς συγγιγνομένους ἀπέπεμπεν.
 62 Ἐμοὶ μὲν δὴ Σωκράτης τοιοῦτος ἂν ἐδόκει τιμῆς
 ἄξιός εἶναι τῇ πόλει μᾶλλον ἢ θανάτου. καὶ κατὰ
 τοὺς νόμους δὲ σκοπῶν ἂν τις τοῦθ' εὔροι. κατὰ γὰρ
 τοὺς νόμους, εἴαν τις φανερός γένηται κλέπτων ἢ λω-
 ποδυτῶν ἢ βαλλαντιοτομῶν ἢ τοιχωρυχῶν ἢ ἀνδραπο-
 διζόμενος ἢ λεροσυλῶν, τούτοις θανάτος ἐστὶν ἢ ζη-
 μία· ἂν ἐκεῖνος πάντων ἀνθρώπων πλεῖστον ἀπέχευ.
 63 ἀλλὰ μὴν τῇ πόλει γε οὔτε πολέμου [καμῶς-συμβάντος]
 οὔτε στάσεως οὔτε προδοσίας οὔτε ἄλλου κακοῦ οὔδε-
 νός πάποτε αἴτιος ἐγένετο· οὔδ' ἂν ἰδίᾳ γε οὔδ' ἐνα-
 κῶποτε ἀνθρώπων οὔτε ἀγαθῶν ἀπεστέρησεν οὔτε

κακοῖς περιέβαλεν, ἀλλ' οὐδ' αἰτίαν τῶν εἰρημένων
 οὐδενὸς πάποτ' ἔσχε. πῶς οὖν ἂν ἐνοχὸς εἴη τῇ 64
 γραφῇ; ὃς ἀντὶ μὲν τοῦ μὴ νομίζειν θεοὺς, ὡς ἐν τῇ
 γραφῇ ἐγγράφτο, φανερός ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς
 μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἀντὶ δὲ τοῦ διαφθεί-
 ρειν τοὺς νέους, ὃ δὴ ὁ γραφάμενος αὐτὸν ἠτίατο,
 φανερός ἦν τῶν συνόντων τοὺς πονηρὰς ἐπιθυμίας
 ἔχοντας τούτων μὲν παύων, τῆς δὲ καλλίστης καὶ με-
 γαλοπρεπεστάτης ἀρετῆς, ἢ πόλεις τε καὶ οἶκοι εὖ οἰ-
 κοῦσι, προτρέπων ἐπιθυμεῖν· τὰυτὰ δὲ πράττων πῶς
 οὐ μεγάλης ἄξιός ἦν τιμῆς τῇ πόλει;

Ὡς δὲ δὴ καὶ ἀφελεῖν ἐδόκει μοι τοὺς συνόντας III.

τὰ μὲν ἔργῳ δεικνύων ἑαυτὸν οἶος ἦν, τὰ δὲ καὶ δια-
 λεγόμενος, τούτων δὴ γράψω ὁπόσα ἂν διαμνημο-
 νεύσω. τὰ μὲν τοίνυν πρὸς τοὺς θεοὺς φανερός ἦν
 καὶ ποιῶν καὶ λέγων ἤπερ ἡ Πυθία ἀποκρίνεται τοῖς
 ἐρωτῶσι πῶς δεῖ ποιεῖν ἢ περὶ θυσίας ἢ περὶ προγό-
 νων θεραπείας ἢ περὶ ἄλλον τινὸς τῶν τοιούτων· ἢ τε
 γὰρ Πυθία νόμῳ πόλεως ἀναιρεῖ ποιοῦντας εὐσεβῶς
 ἂν ποιεῖν, Σωκράτης τε οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίει καὶ
 τοῖς ἄλλοις παρήγει, τοὺς δὲ ἄλλως πῶς ποιοῦντας
 περιεργούς καὶ ματαίους ἐνόμιζεν εἶναι. καὶ ἤρχετο 2
 δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς τὰγαθὰ διδόναι, ὡς τοὺς
 θεοὺς κάλλιστα εἰδότας ὁποῖα ἀγαθὰ ἐστὶ· τοὺς δ'
 εὐχομένους χρυσίου ἢ ἀργυρίου ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο
 τι τῶν τοιούτων οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὐχεσθαι
 ἢ εἰ κυβέταν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὐχοίντο τῶν φανερωῶς
 ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο. θυσίας δὲ θύων μικρὰς 3
 ἀπὸ μικρῶν οὐδὲν ἤγειτο μειοῦσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν
 καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θυόντων. οὔτε γὰρ
 τοῖς θεοῖς ἔφη καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μεγάλαις θυσίαις
 μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον· πολλὰ γὰρ ἂν
 2*

αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα· οὐτ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι ξῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢν κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἀλλ' ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλιστα χαίρειν. ἐπαινήτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου,

Καδδύναμιν δ' ἔρδειν ἰερό' ἀθανάτοισι θεοῖσι.

καὶ πρὸς φίλους δὲ καὶ ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην δῖαι-
ταν καλὴν ἔφη παραίνεσιν εἶναι τὴν Καδδύναμιν
4 ἔρδειν. εἰ δέ τι δόξειεν αὐτῷ σημαίνεσθαι παρὰ τῶν
θεῶν, ἦττον ἂν ἐπέσειθῃ παρὰ τὰ σημαίνόμενα ποιή-
σαι ἢ εἰ τις αὐτὸν ἐπειθεὶν ὁδοῦ λαβεῖν ἡγεμόνα τυφλὸν
καὶ μὴ εἰδότα τὴν ὁδὸν ἀντὶ βλέποντος καὶ εἰδότης·
καὶ τῶν ἄλλων δὲ μωρίαν κατηγορεῖ, οἷτινες παρὰ τὰ
ὑπὸ τῶν θεῶν σημαίνόμενα ποιούσι τι, φυλαττόμενοι
τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδοξίαν. αὐτὸς δὲ πάντα
τὰνθρώπινα ὑπερεώρα πρὸς τὴν παρὰ τῶν θεῶν
συμβουλίαν.

5 Διαιτῆ δὲ τὴν τε ψυχὴν ἐπαίδευσε καὶ τὸ σῶμα
ἢ χρώμενος ἂν τις, εἰ μὴ τι δαιμόνιον εἴη, θαρραλέως
καὶ ἀσφαλῶς διάγοι, καὶ οὐκ ἂν ἀπορήσειε τοσαύτης
δαπάνης. οὕτω γὰρ εὐτελής ἦν ὥστ' οὐκ οἶδ' εἰ τις
οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο ὥστε μὴ λαμβάνειν τὰ Σω-
κράτει ἀρμόνντα. σίτω μὲν γὰρ τοσοῦτω ἐχρήτο ὅσον
ἠδέως ἦσθιε· καὶ ἐπὶ τοῦτο οὕτω παρεσκευασμένος
ἦε ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου ὕψον αὐτῷ εἶναι·
ποτὸν δὲ πᾶν ἠδύ ἦν αὐτῷ διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ δι-
6 ψή. εἰ δὲ ποτε κληθεὶς ἐθέλησειεν ἐπὶ δειπνου
ἔλθειν, ὃ τοῖς πλείστοις ἐργωδέστατόν ἐστιν, ὥστε φυ-
λάξασθαι τὸ ὑπὲρ τὸν κόρον ἐπιπλάσθαι, τούτο
ἐαδίως πάνυ ἐφυλάττετο. τοῦ δὲ μὴ δυναμένου

τούτου ποιεῖν συνεβούλευε φυλάττεσθαι τὰ κείθοντα
μὴ πεινωῦντας ἐσθίειν μηδὲ διψῶντας πίνειν· καὶ γὰρ
τὰ λυμαινόμενα γαστέρας καὶ κεφαλῆς καὶ ψυχῆς ταῦτ'
ἔφη εἶναι. οἰεσθαι δ' ἔφη ἐπισκώπτων καὶ τὴν Κίρκην 7
ὕς ποιεῖν τοιούτοις πολλοῖς δειπνίζουσαν· τὸν δὲ
Ὀδυσσεῖα Ἐρμού τε ὑποδημοσύνη καὶ αὐτὸν ἐγκρατῆ
ὄντα καὶ ἀποσχόμενον τὸ ὑπὲρ τὸν κόρον τῶν τοιού-
των ἄπτεσθαι, διὰ ταῦτα οὐ γενέσθαι ἔν. τοιαῦτα 8
μὲν περὶ τούτων ἐπαίξεν ἅμα σπουδάζων.

Ἄφροδισίαν δὲ παρήνει τῶν καλῶν ἰσχυρῶς ἀπέ-
χεσθαι· οὐ γὰρ ἔφη ῥᾶδιον εἶναι τῶν τοιούτων ἀπτό-
κεινον σωφρονεῖν. ἀλλὰ καὶ Κριτόβουλον ποτε τὸν
Κρίτωνος πυθόμενος ὅτι ἐφίλησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν
καλὸν ὄντα, παρόντος τοῦ Κριτοβούλου ἤρετο Ξενο-
φῶντα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ξενοφῶν, οὐ σὺ Κριτόβουλον 9
ἐνόμιζες εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀνθρώπων μᾶλλον
ἢ τῶν θρασέων καὶ τῶν προνοητικῶν μᾶλλον ἢ τῶν
ἀνοήτων τε καὶ ῥυσοκινδύνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη
ὁ Ξενοφῶν. Νῦν τοίνυν νόμιζε αὐτὸν θερμομερό-
τατον εἶναι καὶ λεωροτότατον· οὗτος κἂν εἰς μαχαίρας
κυβιστήσεις κἂν εἰς πῦρ ἄλοιτο. Καὶ τί δή, ἔφη ὁ 10
Ξενοφῶν, ἰδὼν ποιοῦντα τοιαῦτα κατέγνωκας αὐτοῦ;
Οὐ γὰρ οὗτος, ἔφη, ἐτόλμησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν
φιλήσαι, ὄντα εὐπροσωπότατον καὶ ἄραιότατον; Ἄλλ'
εἰ μέντοι, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, τοιοῦτόν ἐστι τὸ ῥυσοκιν-
δύνοιο ἔργον, κἂν ἐγὼ δοκῶ μοι τὸν κίνδυνον τούτου
ὑπομεῖναι. Ὡς τλήμων, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τί ἂν 11
οἶε παθεῖν καλὸν φιλήσας; Ἄρ' οὐκ ἂν αὐτίκα μάλα
δοῦλος μὲν εἶναι ἀντ' ἐλευθέρον, πολλὰ δὲ δαπανᾶν
εἰς βλαβεράς ἡδονάς, πολλὴν δὲ ἰασχολίαν ἔχειν τοῦ
ἐπιμεληθῆναι τινος καλοῦ κἀγαθοῦ, σπουδάζειν δ'
ἀναγκασθῆναι ἐφ' οἷς οὐδ' ἂν μαινώμενος σπουδά-

- 12 σσειν; Ὡς Ἡρόκλεις, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ὡς δεινὴν τινα λέγεις δύναμιν τοῦ φιλήματος εἶναι. Καὶ τοῦτο, ἔφη ὁ Σακράτης, θαυμάζεις; οὐκ οἶσθ' ὅτι τὰ φαλάγγια οὐδ' ἡμιβολιαῖα τὸ μέγεθος ὄντα προσεψάμενα μόνον τῷ στόματι ταῖς τε ὀδύνας ἐπιτοίβει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοῦ φρονεῖν ἐξίστησι; Ναι μὰ Δι', ἔφη ὁ Ξενοφῶν· ἐνίησι γάρ τι τὰ φαλάγγια κατὰ τὸ δῆγμα.
- 13 Ὡς μῶρε, ἔφη ὁ Σακράτης, τοὺς δὲ καλοὺς οὐκ οἶσι φιλοῦντας ἐπιέναι τι, ὅτι σὺ οὐκ ὄρας; οὐκ οἶσθ' ὅτι τοῦτο τὸ θηρίον, ὃ καλοῦσι καλὸν καὶ ὄρατον, τοσοῦτω δεινότερον ἐστὶ τῶν φαλαγγίων ὅσα ἐκεῖνα μὲν ἀψάμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἀπτόμενον ἐνίησι τι καὶ πάνυ πρόσωθεν τοιοῦτον ὥστε μαίνεσθαι ποιεῖν; ἀλλὰ συμβουλεύω σοι, ὦ Ξενοφῶν, ὁπόταν ἴδῃς τινα καλόν, φεύγειν προτροπαδῆν. σοὶ δ', ὦ Κριτόβουλε, συμβουλεύω ἀπειναντίσαι· μόλις γὰρ ἂν πῶς ἐν τοσοῦτω χρόνῳ ὑγιῆς γένοιο.
- 14 οὕτω δὴ καὶ ἀφροδισίαζεν τοὺς μὴ ἀσφαλῶς ἔχοντας πρὸς ἀφροδίσια ἄετο χορῆσαι πρὸς τοιαῦτα, οἷα μὴ πάνυ μὲν δεομένου τοῦ σώματος οὐκ ἂν προσδέξαιτο ἢ ψυχῇ, δεομένου δὲ οὐκ ἂν πράγματα παρέχοι. αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα φανερός ἦν οὕτω παρεσκευασμένος ὥστε ὄγον ἀπέχεσθαι τῶν καλλίστων καὶ ὄραιοτάτων ἢ οἱ ἄλλοι τῶν ἀσχιστων καὶ ἀωροτάτων.
- IV. Εἰ δέ τις Σακράτη νομιζουσιν, ὡς ἐνιοὶ γράφουσι τε καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι, προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κράτιστον γεγονέναι, προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐκ ἱκανόν, σκεψάμενοι μὴ μόνον ἂ ἐκείνος κολαστηρίου ἕνεκα τοὺς πάντ' οἰομένους εἰδέναι ἐρωτῶν ἤλεγχεν, ἀλλὰ καὶ ἂ λέγων συνημέτερε τοῖς συνδιατρίβουσι, δε-

αμαζόντων εἰ ἱκανὸς ἦν βελτίους ποιεῖν τοὺς συνόντας. λέξω δὲ πρῶτον ἂ ποτε αὐτοῦ ἤκουσα περὶ τοῦ δαιμονίου διαλεγόμενου πρὸς Ἀριστόδημον τὸν μικρὸν ἐπικαλούμενον. καταμαθὼν γὰρ αὐτὸν οὔτε θύοντα τοῖς θεοῖς οὔτε μαντικῇ χρώμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγελάωντα, εἶπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀριστόδημα, ἐστὶν οὐστίνως ἀνθρώπους τεθαύμακας ἐπὶ σοφίᾳ; Ἐρωγ', ἔφη. καὶ ὅς, Ἀξίου 3 ἡμῖν, ἔφη, τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὀμηρον ἔγωγα μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διδυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγωδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιίᾳ Πολύκλειτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ Ζεῦξιν. Πότερὰ σοὶ δοκοῦσιν οἱ ἀπερ- 4 γαζόμενοι εἰδῶλα ἀφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθαυμαστότεροι εἶναι, ἢ οἱ ζῶα ἐμφορῶνά τε καὶ ἐνεργά; Πολὺ νῆ Δία οἱ ζῶα, εἴπερ γε μὴ τύχη τινί, ἀλλ' ὑπὸ γνώμης ταῦτα γίνεταί. Τῶν δὲ ἀτεκμαίρωτος ἔχόντων ὅτου ἕνεκά ἐστι καὶ τῶν φανερώς ἐπ' ὀφελείᾳ ὄντων πόττερα τύχης καὶ πόττερα γνώμης ἔργα κρῖνεις; Πρέπει μὲν τὰ ἐπ' ὀφελείᾳ γιγνόμενα γνώμης εἶναι ἔργα. Οὐκ οὖν δοκεῖ σοὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς ποιῶν 5 ἀνθρώπους ἐπ' ὀφελείᾳ προσθεῖναι αὐτοῖς δι' ἂν αἰσθάνονται ἕκαστα, ὀφθαλμοὺς μὲν ὥσθ' ὄραν τὰ ὄρατά, ἄτα δὲ ὥσθ' ἀκούειν τὰ ἀκουστά; ὁσμῶν γε μὴν, εἰ μὴ θῖνες προσετέθησαν, τί ἂν ἡμῖν ὄφελος ἦν; τίς δ' ἂν αἰσθησῆς ἦν γλυκῶν καὶ δριμέων καὶ πάντων τῶν διὰ στόματος ἠδέων, εἰ μὴ γλυττα τούτων γνώμων ἐνεργάσθη; πρὸς δὲ τούτοις οὐδ' 6 δοκεῖ σοὶ καὶ τόδε προνοίας ἔργοις εἰκέναι, τὸ ἐπεὶ ἀσθενῆς μὲν ἐστὶν ἡ ὄψις, βλεφάροις αὐτὴν θυρῶσαι, ἂ ὅταν μὲν αὐτῇ χρῆσθαι τι δεῖ, ἀναπετάων-

1) Jannakopoulos! τὸ πρῶτον 2) εἰς τὴν - εἰ

ται, ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ συγκλήεται; ὡς δ' ἂν μηδὲ
 ἄνεμοι βλάπτωσιν, ἤδη μὲν βλεφαρίδας ἐμφύσαι
 ὀφρούσι τε ἀπογεισάσαι τὰ ὑπὲρ τῶν ὀμμάτων, ὡς
 μηδ' ὁ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἰδρῶς κακουργῆ· τὸ δὲ τὴν
 ἀκοήν δεχέσθαι μὲν πάσας φωνάς, ἐμπύπλασθαι
 δὲ μήποτε· καὶ τοὺς μὲν πρόσθεν ὀδόντας πᾶσι
 ζῳοῖς οἴους τέμνειν εἶναι, τοὺς δὲ γομφίους οἴους
 παρὰ τούτων δεξαμένους λεάνειν· καὶ στόμα μὲν,
 δι' οὗ ὅν ἐπιθνυεῖ τὰ ζῳα εἰσπέμπεται, πλησίον
 ὀφθαλμῶν καὶ θινῶν καταθεῖναι· ἐπεὶ δὲ τὰ ἀπο-
 χωροῦντα δυσχερῆ, ἀποστρέφαι τοὺς τούτων ὄχε-
 τοὺς ἢ δυνατόν προσωτάτα ἀπὸ τῶν αἰσθησέων·
 ταῦτα οὕτω προνοητικῶς πεπραγμένα ἀπορεῖς πό-
 7 τερα τύχης ἢ γνώμης ἔργα ἐστίν; Οὐ μὰ τὸν Δι',
 ἔφη, ἀλλ' οὕτω γε σκοπομένῳ πάντῃ ἔοικε ταῦτα
 σοφοῦ τίνος δημιουργοῦ καὶ φιλοζώου τεκνήματι.
 Τὸ δὲ ἐμφύσαι μὲν ἔρωτα τῆς τεκνοποιίας, ἐμφύ-
 σαι δὲ τὰς γειναμέναις ἔρωτα τοῦ ἐκτρέφειν, τοῖς
 δὲ τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόδιον τοῦ ζῆν, μέγιστον
 δὲ φόβον τοῦ θανάτου; Ἀμέλει καὶ ταῦτα ἔοικε μη-
 8 χανήμασί τινος ζῳα εἶναι βουλευσαμένου. Σὺ δὲ
 σπαντὸν φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν, ἄλλοθι δὲ οὐδα-
 μοῦ οὐδὲν οἶε φρόνιμον εἶναι; καὶ ταῦτ' εἰδὼς ὅτι
 γῆς τε μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώματι πολλῆς οὔσης
 ἔχεις καὶ ὑγροῦ βραχὺ πολλοῦ ὄντος καὶ τῶν ἄλλων
 δήπου μεγάλων ὄντων ἐκάστου μικρὸν μέρος λα-
 βόντι τὸ σῶμα συνήρμοσταί σοι· νοῦν δὲ μόνον
 ἄρα οὐδαμοῦ ὄντα σε εὐτυχῶς πως δοκεῖς συναρ-
 πάσαι, καὶ τάδε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ πλήθος ἄπειρα
 δι' ἀφροσύνην τιὰ σὺτως οἶε εὐτάκτως ἔχεις; Μὰ
 9 Δι', οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίους, ὥσπερ τῶν ἐνθάδε

γιννομένων τοὺς δημιουργούς. Οὐδὲ γὰρ τὴν σαρ-
 τοῦ εὐγε ψυχὴν ὄρας, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἐστίν·
 ὥστε κατὰ γε τοῦτο ἔξεστί σοι λέγειν ὅτι οὐδὲν
 γνώμη, ἀλλὰ τύχη πάντα πράττεις. καὶ ὁ Ἀριστό-10
 δημοσ, Οὔτοι, ἔφη, ἐγώ, ὡς Σώκρατες, ὑπερορῶ τὸ
 δαιμόνιον, ἀλλ' ἐκείνο μεγαλοκρεπέστερον ἡγοῦμαι
 ἢ ὡς τῆς ἐμῆς θεραπείας προσδεῖσθαι. Οὐκοῦν
 ἔφη, ὅσα μεγαλοκρεπέστερον ἀξιοῖ σε θεραπεύειν,
 τοσούτῳ μᾶλλον τιμητέον αὐτό. Εὐ ἰσθι, ἔφη, ὅτι, 11
 εἰ νομίζοιμι θεοὺς ἀνθρώπων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν
 ἀμελοῖην αὐτῶν. Ἐπειτ' οὐκ οἶε φροντίζειν; οἱ
 πρῶτον μὲν μόνον τῶν ζῳῶν ἀνθρώπων ὄρθον ἀνέ-
 12 στησαν ἢ δὲ ὀρθότης καὶ προοραν πλέον ποιῆ δὲ
 νασθαι καὶ τὰ ὑπερθεῖν μᾶλλον θεῶσθαι καὶ ἥττον
 νακοπαθεῖν· ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἔραπετοῖς πό-
 13 δας ἔδωκεν, οἱ τὸ πορεύεσθαι μόνον παρέχουσαν
 ἀνθρώπων δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν, αἱ τὰ πλεῖστα
 οἷς εὐδαιμονέστεροι ἐκείνων ἐσμεν ἐξεργάζονται.
 καὶ μὴ γλωττίαν γε πάντων τῶν ζῳῶν ἔχοντων, 12
 μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἷαν ἄλλοτε
 ἀλλαγὴ φανούσαν τοῦ στόματος ἀρθροῦν τε τὴν
 φωνὴν καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλοις ἢ βουλόμεθα.
 [τὸ δὲ καὶ τὰς τῶν ἀφροδισίων ἡδονὰς τοῖς μὲν
 ἄλλοις ζῳοῖς δοῦναι περιγράφειν τὸ ἔτος χρόνον,
 ἡμῖν δὲ συνεχῶς μέχρι γῆρας ταῦτα παρέχειν.] οὐ 13
 τοίνυν μόνον ἤρκεσε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμελή-
 14 θῆναι, ἀλλ' ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατῆ-
 στην τῷ ἀνθρώπῳ ἐνεφύσε· τίνας γὰρ ἄλλου ζῳῶν
 ψυχὴν πρῶτᾶ μὲν θεῶν τῶν τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα
 συνταξάντων ἤσθηται ὅτι εἰσί; τί δὲ φύλον ἄλλο ἢ
 ἀνθρώποι θεοὺς θεραπεύουσι; ποῖα δὲ ψυχὴ τῆς

δὲ καὶ ἀγοραστὴν τοιοῦτον ἐθελήσαιμεν ἢ προΐκα
 3 λαβεῖν; ἀλλὰ μὴν εἴ γε μηδὲ δοῦλον ἀκρατῆ δεξαίμεθ'
 ἄν, πῶς οὐκ ἄξιον αὐτόν γε φυλάξασθαι τοιοῦτον γε-
 νέσθαι; καὶ γὰρ οὐχ ὥσπερ οἱ πλεονέκται τῶν ἄλλων
 ἀφαιρούμενοι χρήματα ἑαυτοὺς δοκοῦσι πλουτίζειν,
 οὕτως ὁ ἀκρατὴς τοῖς μὲν ἄλλοις βλαβερός, ἑαυτῷ δ'
 ἀφέλιμος, ἀλλὰ κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων, ἑαυτοῦ
 δὲ πολὺ κακοῦργότερος, εἴ γε κακοῦργότατόν ἐστι
 μὴ μόνον τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ φθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὴν
 4 σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. ἐν συνουσίᾳ δὲ τίς ἂν ἤσθηται
 τῷ τοιούτῳ, ὃν εἰδείη τῷ ὄψῳ τε καὶ τῷ οὖρῳ χαί-
 ροντα μᾶλλον ἢ τοῖς φίλοις, καὶ τὰς πόρους ἀγαπῶντα
 μᾶλλον ἢ τοὺς ἐταίρους; ἀρὰ γε οὐ χρὴ πάντα ἄνδρα,
 ἠγγεσάμενον τὴν ἐγκράτειαν ἀρετῆς εἶναι κρηπίδα,
 5 ταύτην πρώτην ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι; τίς γὰρ
 ἄνευ ταύτης ἢ μάθοι τι ἀγαθὸν ἢ μελετήσειε γ' ἀξιο-
 λόγως; ἢ τίς οὐκ ἂν ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων ἀσχερῶς
 διατεθείη καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ
 νῆ τὴν Ἡρακλῆος ἐλευθέρου μὲν ἄνδρ' εὐκτόν εἶναι μὴ
 τυχεῖν δούλου τοιοῦτου, δουλεύοντα δὲ ταῖς τοιαύταις
 ἡδοναῖς βικελευτέον τοὺς θεοὺς δεσποτῶν ἀγαθῶν τυ-
 6 χεῖν. οὕτω γὰρ ἂν μόνως ὁ τοιοῦτος σωθῆι. τοιαῦτα
 δὲ λέγων ἔτι ἐγκρατέστερον τοῖς ἔργοις ἢ τοῖς λόγοις
 ἑαυτὸν ἐπεδείκνυ. οὐ γὰρ μόνον τῶν διὰ τοῦ σώμα-
 τος ἡδονῶν ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τῶν χρημάτων,
 νομίζων τὸν παρὰ τοῦ τυχόντος χρήματα λαμβάνοντα
 δεσπότην ἑαυτοῦ καθιστάναι καὶ δουλεύειν δουλείαν
 οὐδεμιᾶς ἤττον ἀσχερᾶν.

VI. Ἄξιον δ' αὐτοῦ καὶ ἂν πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφι-
 στήν διελέχθῃ μὴ παραλιπεῖν. ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτε
 βουλούμενος τοὺς συνουσιαστὰς αὐτοῦ παρελέσθαι
 προσελθὼν τῷ Σωκράτει παρόντων αὐτῶν ἔλεξε τάδε·

Ὁ Σωκράτες, ἐγὼ μὲν ἔμην τοὺς φιλοσοφούντας εὐ- 2
 δαιμονεστέρους χρῆναι γίνεσθαι· σὺ δέ μοι δοκεῖς
 τάναντία τῆς φιλοσοφίας ἀπολελανκέναι. ζῆς γοῦν
 οὕτως ὡς οὐδ' ἂν εἰς δούλος ὑπὸ δεσπότη διαταμνός
 μένεις· στά τε σιτεῖ καὶ ποτὰ πίνεις τὰ φαυλότατα,
 καὶ ἱμάτιον ἠμφίεσαι οὐ μόνου φαῦλον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ
 θέρους τε καὶ χειμῶνος, ἀνυπόδητός τε καὶ ἀγῆτων
 διατελεῖς. καὶ μὴν χρήματά γε οὐ λαμβάνεις, ἂ καὶ 3
 κτωμένους εὐφραίνει καὶ κερτημένους ἐλευθεριώτε-
 ρόν τε καὶ ἡδιον ποιεῖ ζῆν. εἰ οὖν ὥσπερ καὶ τῶν
 ἄλλων ἔργων οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς μιμητὰς
 ἑαυτῶν ἀποδεικνύουσιν, οὕτω καὶ σὺ τοὺς συνόντας
 διαθήσεις, νόμιζε κακοδαιμονίας διδάσκαλος εἶναι.
 καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπε, Δοκεῖς μοι, ὦ 4
 Ἀντιφῶν, ὑπειληφέναι με οὕτως ἀναρῶς ζῆν ὥστε
 πέπεισμαι σὲ μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ ἐλέσθαι ἢ ζῆν
 ὥσπερ ἐγώ. ἴδι οὖν ἐπισκεψάμεθα τί χαλεπὸν ἤσθη-
 σαι τοῦμοῦ βίον. πρότερον ὅτι τοῖς μὲν λαμβανουσιν 5
 ἀργύριον ἀνεγκάστον ἐστὶν ἀπεργάζεσθαι τοῦτο ἐφ' ᾧ
 ἂν μισθὸν λάβωσιν, ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ
 ἀνάγκη διαλέγεσθαι ᾧ ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν διαίτην
 μου φαυλίζεις ὡς ἤττον μὲν ὑμεινὰ ἐσθίουτος ἐμοῦ ἢ
 σοῦ, ἤττον δὲ ἰσχυρὸν παρέχοντα; ἢ ὡς χαλεπότερα
 πορίσασθαι τὰ μὲν διαιτήματα τῶν σῶν διὰ τὸ σπα-
 νιάτερά τε καὶ πολυτελέστερα εἶναι; ἢ ὡς ἡδία σοι ἂ
 σὺ παρασκευάζει ὄντα ἢ ἐμοὶ ἂ ἐγώ; οὐκ οἶσθ' ὅτι ὁ
 μὲν ἡδίστα ἐσθίαν ἡκίστα ὄψου δαίται, ὁ δὲ ἡδίστα
 πίνων ἡκίστα τοῦ μὴ παρόντος ἐπιθυμεῖ ποτεῦ; τὰ γε 6
 μὴν ἱμάτια οἶσθ' ὅτι οἱ μεταβαλλόμενοι ψυχῶς καὶ
 θάλλουσι ἔνεκα μεταβάλλονται, καὶ ὑποδήματα ὑπο-
 δοῦνται, ὅπως μὴ διὰ τὰ λυποῦντα τοὺς πόδας κω-
 λύνονται πορεύεσθαι· ἤδη οὖν ποτε ἤσθου ἐμὲ ἢ διὰ

ψυχὸς μᾶλλον τοῦ ἔνδον μένουκα, ἢ διὰ θάλασσαν μα-
 χόμενον τῷ περὶ σκιάς, ἢ διὰ τὸ ἀλγεῖν τοὺς πόδας οὐ
 7 βαδίζοντα ὅποι ἂν βούλωμαι; οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ φύσει
 ἀσθενέστατοι τῷ σώματι μελετήσαντες τῶν ἰσχυροτά-
 των ἀμελησάντων κρείττους τε γίνονται πρὸς ἀμε-
 λετήσασιν καὶ ῥᾶον αὐτὰ φέρουσιν; ἐμὲ δὲ ἄρα οὐκ οἶει
 τῷ σώματι ἀεὶ τὰ συντυγχάνοντα μελετῶντα καρτερεῖν
 8 πάντα ῥᾶον φέρειν σοῦ μὴ μελετῶντος; τοῦ δὲ μὴ δου-
 λεύειν γαστρὶ μηδ' ὕπνῳ καὶ λαγνείᾳ οἶει τι ἄλλο αἰ-
 τιώτερον εἶναι ἢ τὸ ἔτερον ἔχειν τούτων ἡδῶν, ἃ οὐ μόνον
 ἐν χρεῖα ὄντα εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδας παρέχοντα
 ἀφελήσασιν αἰεὶ, καὶ μὴν τοῦτό γε οἶσθα, ὅτι οἱ μὲν
 οἰόμενοι μηδὲν εὖ πράττειν οὐκ εὐφραίνονται, οἱ δὲ
 ἠγρούμενοι καλῶς προχωρεῖν ἑαυτοῖς ἢ γαστριᾶν ἢ
 ναυκληριᾶν ἢ ἄλλ' ὅ,τι ἂν τυγχάνωσιν ἐργαζόμενοι ὡς
 9 εὖ πράττοντες εὐφραίνονται. οἶει οὖν ἀπὸ πάντων
 τούτων τσαυτήν ἡδονὴν εἶναι ὅσην ἀπὸ τοῦ ἑαυτόν
 τε ἠγρεῖσθαι βελτίω γίνεσθαι καὶ φίλους ἀμείνους
 κτᾶσθαι; [ἐγὼ τοίνυν διατελῶ ταῦτα νομίζων.] ἐάν
 δὲ δὴ φίλους ἢ πόλιν ἀφελῆν δέη, ποτέρῳ πλείων
 σχολὴ τούτων ἐπιμέλεισθαι, τῷ ὡς ἐμῷ νῦν ἢ τῷ ὡς
 σὺ μακαρίζεις διαιωμένῳ; στρατεύοιτο δὲ πότερος
 ἂν ῥᾶον, ὃ μὴ δυναμένος ἄνευ πολυτελοῦς διαίτης
 ζῆν ἢ ᾧ τὸ παρὸν ἀρκολῆ; ἐμπολιορηθεῖν δὲ πότερος
 ἂν θάπτον, ὃ τῶν χαλεπωτάτων εὐρεῖν δεόμενος, ἢ ὃ
 10 τοῖς ῥᾶστοις ἐντυγχάνειν ἀρκούντως χρώμενος; εἰ
 κας, ὃ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένῳ τρυφήν
 καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς
 δεῖσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων ἐγγυτάτω τοῦ
 θεῖου, καὶ τὸ μὲν θεῖον κρατίστον, τὸ δ' ἐγγυτάτω
 τοῦ θεῖου ἐγγυτάτω τοῦ κρατίστου.

11 Πάλιν δὲ ποτε ὃ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῷ

Σωκράτει εἶπεν, ὦ Σωκράτες, ἐγὼ τοί σε δίκαιον μὲν
 νομίζω, σοφὸν δὲ οὐδ' ὀπωστιοῦν· δοκεῖς δέ μοι καὶ
 αὐτὸς τοῦτο γυγνώσκειν· οὐδένα γοῦν τῆς συνοουσίας
 ἀργύριον πράττει. καίτοι τό γε ἱμάτιον ἢ τὴν οἰκίαν ἢ
 ἄλλο τι ἂν κέκτηται νομίζων ἀργυρίου ἄξιον εἶναι οὐ-
 δενὶ ἂν μὴ ὅτι προικα δοίης, ἀλλ' οὐδ' ἔλαττον τῆς
 ἀξίας λαβάν. δῆλον δὲ ὅτι εἰ καὶ τὴν συνοουσίαν ἦεν 12
 τιμὸς ἀξίαν εἶναι, καὶ ταύτης ἂν οὐκ ἔλαττον τῆς ἀξίας
 ἀργύριον ἐπράττου. δίκαιος μὲν οὖν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ
 ἐξαπατᾷς ἐπὶ πλεονεξίᾳ, σοφὸς δὲ οὐκ ἂν, μηδενὸς γε
 ἄξια ἐπιστάμενος. ὃ δὲ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν, 13
 ὦ Ἀντιφῶν, παρ' ἡμῖν νομίζεται τὴν ἄραν καὶ τὴν
 σοφίαν ὁμοίως μὲν καλόν, ὁμοίως δὲ αἰσχρὸν διατί-
 θεσθαι εἶναι. τὴν τε γὰρ ἄραν ἐάν μὲν τις ἀργυρίου
 παλῆ τῷ βουλομένῳ, πόρονον αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν, ἐάν
 δέ τις ὄν ἂν γνῶ καλόν τε κἀγαθὸν ἐραστὴν ὄντα,
 τοῦτον φίλον ἑαυτῷ ποιῆται, σάφρονα νομίζομεν
 καὶ τὴν σοφίαν ὡσαύτως τοὺς μὲν ἀργυρίου τῷ βουλο-
 μένῳ παλοῦντας σοφιστὰς [ἄσπερ πόρονους] ἀποκαλοῦ-
 σιν, ὅστις δὲ ὄν ἂν γνῶ εὐφυνᾶ ὄντα διδάσκων ὅ,τι ἂν
 ἐχῆ κἀγαθὸν φίλον ποιῆται, τοῦτον νομίζομεν ἂ τῷ
 καλῷ κἀγαθῷ πολίτῃ προσήκει, ταῦτα ποιῆν. ἐγὼ 14
 δ' οὖν καὶ αὐτός, ὃ Ἀντιφῶν, ὡσπερ ἄλλος τις ἢ
 ἔπαρ ἀγαθῷ ἢ κυνὶ ἢ ὄρνυθι ἠδεται, οὕτω καὶ ἐτι μᾶλ-
 λον ἠδομαι φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐάν τι ἐχω ἀγαθόν,
 διδάσκω, καὶ ἄλλοις συνίστημι παρ' ἂν ἂν ἠγάμαι
 ἀφελήσεσθαι τι αὐτοὺς εἰς ἀρετήν. καὶ τοὺς θησαυ-
 ροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον
 ἐν βιβλίῳ γραφέντες, ἀνελίττων κοινῇ σὺν τοῖς φί-
 λοις διέρχομαι, κἄν τι ὀρώμεν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα,
 καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, ἐάν ἀλλήλοις ὠφέλιμοι
 γυγνώμεθα. ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός

τε μακάριος εἶναι καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκἀγαθίαν ἄγειν.

15 Καὶ πάλιν ποτὲ τοῦ Ἀντιφάντος ἐρομένου αὐτὸν πῶς ἄλλους μὲν ἤροτο πολιτικούς ποιεῖν, αὐτὸς δὲ οὐ πράττει τὰ πολιτικά, εἴπερ ἐπίσταται. Ποτέρως δ' ἂν, ἔφη, ὢ Ἀντιφάν, μᾶλλον τὰ πολιτικά πράττοιμι, εἰ μόνος αὐτὰ πράττοιμι ἢ εἰ ἐπιμελούμην τοῦ ὡς πλείστους ἱκανοὺς εἶναι πράττειν αὐτά;

VII. Ἐπισκεψάμεθα δὲ εἰ καὶ ἀλαζονείας ἀποτρέπων τοὺς συνόντας ἀρετῆς ἐπιμέλειαν προύτρεπεν· αἰεὶ γὰρ ἔλεγεν ὡς οὐκ εἴη καλλίαν ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν ἢ δι' ἧς ἂν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο ὃ καὶ δοκεῖν βούλοιο. 2 ὅτι δ' ἀληθῆ ἔλεγεν ὡδ' ἐδίδασκεν· Ἐνθυμώμεθα γάρ, ἔφη, εἰ τις μὴ ἂν ἀγαθὸς ἀύλητῆς δοκεῖν βούλοιο, τί ἂν αὐτῷ ποιητέον εἴη. ἄρ' οὐ τὰ ἔξω τῆς τέχνης μιμητέον τοὺς ἀγαθοὺς ἀύλητάς; καὶ πρῶτον μὲν ὅτι ἐκείνοι σκευήν τε καλὴν κέντηνται καὶ ἀκολούθους πολλοὺς περιάγονται, καὶ τούτῳ ταῦτα ποιητέον· ἔπειτα ὅτι ἐκείνους πολλοὶ ἐπαινοῦσι, καὶ τούτῳ πολλοὺς ἐπαινέτας παρεσκευαστέον. ἀλλὰ μὴν ἔργον γε οὐδαμοῦ ληπτέον, ἢ εὐθύς ἐλεγχθήσεται γελοῖος ἂν καὶ οὐ μόνον ἀύλητῆς κακός, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπος ἀλαζών. καίτοι πολλὰ μὲν δαπανῶν, μηδὲν δ' ὠφελούμενος, πρὸς δὲ τούτοις κακοδοξῶν, πῶς οὐκ ἐπιπό3 νος τε καὶ ἀλυσιτελεῶς καὶ καταγελάστως βιάσεται; ὡς δ' αὐτῶς εἰ τις βούλοιο στρατηγὸς ἀγαθὸς μὴ ἂν φάνεσθαι, ἢ κυβερνήτης, ἐννοῶμεν τί ἂν αὐτῷ συμβαίνοι. ἄρ' οὐκ ἂν, εἰ μὲν ἐπιθυμῶν τοῦ δοκεῖν ἱκανὸς εἶναι ταῦτα πράττειν μὴ δύναιτο πείθειν, τοῦτ' εἴη λυπηρόν, εἰ δὲ πείσαιεν, ἔτι ἀθλιώτερον; δήλον γὰρ ὅτι κυβερνᾶν κατασταθεῖς ὃ μὴ ἐπιστάμενος ἢ στρατηγεῖν ἀπολέσειεν ἂν οὐς ἤμιστα βούλοιο καὶ αὐτὸς αἰσχροῦς

ἂν καὶ κακῶς ἀπαλλάξειεν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πλού4 σιον καὶ τὸ ἀνδρείον καὶ τὸ ἰσχυρόν μὴ ὄντα δοκεῖν ἀλυσιτελεῖς ἀπέφαινε· προστάτεσθαι γὰρ αὐτοῖς ἔφη μείζω ἢ κατὰ δύναμιν, καὶ μὴ δυναμένους ταῦτα ποιεῖν δοκοῦντας ἱκανοὺς εἶναι συγγνώμης οὐκ ἂν τυγχάνειν. ἀπατεῶνα δ' ἐκάλει οὐ μικρὸν μὲν εἰ τις 5 ἀργύριον ἢ σκεῦος παρά του παιδοῖ λαβῶν ἀποστεροῖη, πολὺ δὲ μέγιστον ὅστις μηδεὶς ἄξιός ἂν ἐξηπατήσῃ παιδῶν ὡς ἱκανὸς εἴη τῆς πόλεως ἡγεῖσθαι. ἐμοὶ μὲν οὖν ἐδόκει καὶ τοῦ ἀλαζονεύεσθαι ἀποτρέπειν τοὺς συνόντας τοιαῦτα διαλεγόμενος.

[B.]

Ἐδόκει δὲ μοι καὶ τοιαῦτα λέγων προτρέπειν τοὺς I συνόντας ἀσκεῖν ἐγκράτειαν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωτοῦ καὶ ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ὀίγους καὶ θάλπους καὶ πόνον. γνοὺς δὲ τινα τῶν συνόντων ἀκολαστοτέρως ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὢ Ἀρίστιππε, εἰ δεοί σε παιδεύειν παραλαβόντα δύο τῶν νέων, τὸν μὲν, ὅπως ἱκανὸς ἔσται ἄρχαι, τὸν δ', ὅπως μὴδ' ἀντιποιήσεται ἀρχῆς, πῶς ἂν ἐκάτερον παιδεύοις; βούλει σιοπαῶμεν, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τροφῆς ὡσπερ ἀπὸ τῶν στοιχείων; καὶ ὁ Ἀρίστιππος ἔφη, Δοκεῖ γοῦν μοι ἡ τροφή ἀρχὴ εἶναι· οὐδὲ γὰρ ξφῆ γ' ἂν τις, εἰ μὴ τρέφοιτο. Οὐκοῦν τὸ μὲν 2 βούλεσθαι σίτου ἄπτεσθαι, ὅταν ὦρα ἦμῃ, ἀμφοτέροις εἰκὸς παραγίγνεσθαι; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. Τὸ οὖν προαιρεῖσθαι τὸ κατεπεῖρον μᾶλλον πράττειν ἢ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι πότερον ἂν αὐτῶν ἐδίδομεν; Τὸν εἰς τὸ 3 Xenoph. Memor.

ἄρχειν, ἔφη, νῆ Δία παιδευόμενον, ὅπως μὴ τὰ τῆς πόλεως ἄπρακτα γίνηται παρὰ τὴν ἐκείνου ἀρχήν. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ὅταν πιεῖν βούλωνται, τὸ δύνασθαι διψῶντα ἀνέχεσθαι τῷ αὐτῷ προσθετέου; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δὲ ὑπνοῦ ἐγκρατῆ εἶναι, ὥστε δύνασθαι καὶ ὄψε κοιμηθῆναι καὶ πρῶ ἀναστῆναι καὶ ἀγρυπνήσαι, εἴ τι θεοί, ποτέρῳ ἂν προσθετέμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δέ, ἔφη, τὸ ἀφροδισίων ἐγκρατῆ εἶναι, ὥστε μὴ διὰ ταῦτα κωλύεσθαι πράττειν, εἴ τι θεοί; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δέ, τὸ μὴ φεύγειν τοὺς πόρους, ἀλλ' ἐδελοντήν ὑπομένειν, ποτέρῳ ἂν προσθετέμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ ἀρχεῖν παιδευόμενῳ. Τί δέ, τὸ μαθεῖν εἴ τι ἐπιτήδειόν ἐστι μάθημα πρὸς τὸ κρατεῖν τῶν ἀντιπάλων, ποτέρῳ ἂν προσθεῖναι μᾶλλον πρόποι; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη, τῷ ἀρχεῖν παιδευόμενῳ· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος ἄνευ τῶν τοιούτων μαθημάτων. [Οὐκοῦν ὁ οὕτω πεπαιδευμένος ἦτοτον ἂν δοκεῖ σοι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἢ τὰ λοιπὰ ζῆα ἀλλίσκεσθαι; τούτων γὰρ δήπου τὰ μὲν γαστροὶ δελεαζόμενα, καὶ μάλα ἐνια δυσσποούμενα, ὁμως τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγεῖν ἀρόμενα πρὸς τὸ δέλεαρ ἀλλίσκεται, τὰ δὲ ποτῶ ἐνεδρευέται. Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ὑπὸ λαγνείας, οἷον οἷ τε ὄρνυγες καὶ οἱ πέρδικες, πρὸς τὴν τῆς θηλείας φωνὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφροδισίων φερόμενοι καὶ ἐξιστάμενοι τοῦ τὰ δεινὰ ἀναλοῦ γίγνεσθαι τοῖς θηράτοισι ἐπιπίπτουσι; Συνέφη καὶ ταῦτα. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι αἰσχρὸν εἶναι ἀνθρώπων ταῦτ' ἀσχεῖν ταῖς ἀφρονεστάτοις τῶν θηρίων; ὥσπερ οἱ μοιχοὶ εἰσέρχονται εἰς τὰς εἰρηκτὰς, εἰδότες ὅτι κίνδυνος τῷ μοιχεύοντι ἢ τε ὁ νόμος ἀπειλεῖ παθεῖν καὶ ἐνεδρευθῆναι καὶ ληφθέντα ἐβρισηθῆναι· καὶ τηλι-

κούτων μὲν ἐπιχειμένων τῷ μοιχεύοντι κακῶν τε καὶ αἰσχρῶν, ὅντων δὲ πολλῶν τῶν ἀπολυσόντων τῆς τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίας ἐν ἀδείᾳ, ὁμως εἰς τὰ ἐπικίνδυνα φέρεσθαι, ἀρ' οὐκ ἤδη τοῦτο παντάπασι κακοδαιμονωαντός ἐστιν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.] Τὸ δὲ εἶναι ὁ μὲν τὰς ἀναγκαιοτάτας πλείστας πράξεις τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπαίθρῳ, οἷον τὰς τε πολεμικὰς καὶ τὰς γεωργικὰς καὶ τῶν ἄλλων οὐ τὰς ἐλαχίστας, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀγυμνάστας ἔχειν πρὸς τε ψύχη καὶ θάλαπῃ, οὐ δοκεῖ σοι πολλὴ ἀμέλεια εἶναι; Συνέφη καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι τὸν μέλλοντα ἀρχεῖν ἀσκεῖν δεῖν καὶ ταῦτα εὐπετέως φέρειν; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν εἰ τοὺς ἐγκρατεῖς τούτων ἀπάντων εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τάττομεν, τοὺς ἀδυνάτους ταῦτα ποιεῖν εἰς τοὺς μὴδ' ἀντιποιοησόμενους τοῦ ἀρχεῖν τάξομεν; Συνέφη καὶ τοῦτο. Τί οὖν; ἐπειδὴ καὶ τούτων ἑκατέρου τοῦ φύτου. Τί οὖν; ἐπειδὴ καὶ τούτων ἑκατέρου τοῦ φύτου τὴν τάξιν οἶσθα, ἤδη ποτ' ἐπεσκεπέω εἰς ποτέρῳ τῶν τάξεων τούτων σαυτὸν δικαίως ἂν τάττοις; Ἐγώ, ἔφη ὁ Ἀρίστιππος, καὶ οὐδαμῶς γε τάττω ὁ ἐμαυτὸν εἰς τὴν τῶν ἀρχεῖν βουλομένων τάξιν. καὶ γὰρ πάνν μοι δοκεῖ ἀφρονος ἀνθρώπου εἶναι τὸ μεγάλου ἔργου ὄντος τοῦ ἑαυτῷ τα δέοντα παρασκευάζειν μὴ ἀσκεῖν τοῦτο, ἀλλὰ προσαναδέσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πόλιταις ἂν δέονται πορίζειν· καὶ ἑαυτῷ μὲν πολλὰ ἂν βούλεται ἐλλείπειν, τῆς δὲ πόλεως προσεστώτα, ἐὰν μὴ πάντα ὅσα ἡ πόλις βούλεται καταπράττειν, τούτου δίκην ὑπέχειν, τοῦτο πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη ἐστί; καὶ γὰρ ἀξιούσιν αἱ πόλεις τοῖς ἀρχου-9 σιν ὥσπερ ἐγὼ τοῖς οἰκέταις χρῆσθαι. ἐγὼ τε γὰρ ἀξιῶ τοὺς θεράποντας ἐμοὶ μὲν ἀφθονα τὰπιτήθεια παρασκευάζειν, αὐτοὺς δὲ μηδενὸς τούτων ἄπτεσθαι, αἷ τε πόλεις οἰονται χρῆναι τοὺς ἀρχοντας ἑαυταῖς μὲν 3*

ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ πορίζειν, αὐτοὺς δὲ πάντων τούτων ἀπέχεσθαι. ἐγὼ οὖν τοὺς μὲν βουλομένους πολλὰ πρᾶγματα ἔχειν τε καὶ ἄλλοις παρέχειν οὕτως ἂν παιδύσας εἰς τοὺς ἀρχικούς καταστήσαιμι· ἐμᾶντόν γε μέντοι τάττω εἰς τοὺς βουλομένους ἢ ὄψιά τε καὶ 10 ἤδιστα βιοτεύειν. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Βούλει οὖν καὶ τοῦτο σκεψώμεθα, πότεροι ἤδιον ζῶσι, οἱ ἄρχοντες ἢ οἱ ἀρχόμενοι; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Πρωτόν μὲν τοίνυν τῶν ἐθνῶν ἃν ἡμεῖς ἴσμεν ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ Πέρσαι μὲν ἄρχουσι, ἄρχονται δὲ Σύροι καὶ Φρύγες καὶ Λυδοί· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Σκύθαι μὲν ἄρχουσι, Μαιῶται δὲ ἄρχονται· ἐν δὲ τῇ Αἰβύῃ Καρχηδόνιοι μὲν ἄρχουσι, Αἰβυες δὲ ἄρχονται. τούτων οὖν ποτέ- 11 ρους ἤδιον οἶε ζῆν; ἢ τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς εἶ, πότεροι σοι δοκοῦσιν ἤδιον [οἱ κρατοῦντες ἢ οἱ 12 κρατούμενοι,] ζῆν; Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη ὁ Ἀριστιππος, οὐδὲ εἰς τὴν δουλείαν ἐμᾶντόν τάττω, ἀλλ' εἶναι τίς μοι δοκεῖ μέση τούτων ὁδός, ἣν πειρώμαι βαδίξειν, οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίας, 13 ἢ περὶ μάλιστα πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγει. Ἄλλ' εἰ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας ἢ ὁδὸς αὕτη φέρει, οὔτω μὴδὲ δι' ἀνθρώπων, ἴσως ἂν τι λέγοις· εἰ μέντοι ἐν ἀνθρώποις ἂν μήτε ἄρχειν ἀξιόσαις μήτε ἄρχεσθαι μὴδὲ τοὺς ἄρχοντας ἐκὼν θεραπεύσεις, οἷμάί σε ὄραν ὡς ἐπίστανται οἱ κρείττους τοὺς ἥττους καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ κλά- 14 οντας καθίσαντες δούλους χρῆσθαι. ἢ λανθάνουσί σε οἱ ἄλλων σπαιράντων καὶ φντευσάντων τόν τε σῶ- 15 τον τέμνοντες καὶ δεινροκοποῦντες καὶ πάντα τρόποι πολιορκοῦντες τοὺς ἥττους καὶ μὴ θέλοντας θερα- 16 πεύειν, ἕως ἂν πείσωσιν ἐλέσθαι δουλεύειν ἀπὸ τοῦ πολεμῆν τοῖς κρείττοις; καὶ ἰδίᾳ αὖ οἱ ἀνδρεῖοι καὶ

δυνατοὶ τοὺς ἀνάνδρους καὶ ἀδυνάτους οὐκ οἶσθ' ὅτι καταδουλωσάμενοι καρποῦνται; Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἔφη, ἵνα μὴ πάσχω ταῦτα, οὐδ' εἰς πολιτείαν ἐμᾶντόν καταλήσω, ἀλλὰ ξένος πανταχοῦ εἰμι. καὶ ὁ Σωκράτης 14 ἔφη, Τοῦτο μέντοι ἤδη λέγεις δεινὸν πάλαισμα. τοὺς γὰρ ξένους ἐξ οὗ ὅ τε Σίνις καὶ ὁ Σκείρων καὶ ὁ Προκρούστης ἀπέθανον οὐδέτις ἐτι ἀδικεῖ· ἀλλὰ νῦν οἱ μὲν πολιτεύομενοι ἐν ταῖς πατρίσι καὶ νόμους τίθενται, ἵνα μὴ ἀδικῶνται, καὶ φίλους πρὸς τοῖς ἀναγκαίοις καλουμένοις ἄλλους κτῶνται βοηθούς, καὶ ταῖς πόλεσιν ἐρύματα περιβάλλονται, καὶ ὄπλα κτῶνται οἷς ἀμυνοῦνται τοὺς ἀδικούντας, καὶ πρὸς τούτοις ἄ- 15 λους ἐξῶθεν συμμάχους κατασκευάζονται· καὶ οἱ μὲν ταῦτα πάντα κεκτημένοι ὅμως ἀδικοῦνται· σὺ δὲ οὐ- 16 δὲν μὲν τούτων ἔχων, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς, ἐνθα πλεῖστοι ἀδικοῦνται, πολὺν χρόνον διατρέβων, εἰς ὁποῖαν δ' ἂν πόλιν ἀφίκη, τῶν πολιτῶν πάντων ἥττων ἂν καὶ τοιοῦτος οἷος μάλιστα ἐπιτίθενται οἱ βουλόμενοι ἀδικεῖν, ὅμως διὰ τὸ ξένος εἶναι οὐκ ἂν οἶε ἀδικηθῆναι; ἢ διότι αἱ πόλεις σοι κηρύττουσιν ἀσφάλειαν καὶ προσ- 17 ἰόντι καὶ ἀπίοντι, θαρρεῖς; ἢ διότι καὶ δούλος ἂν οἶε τοιοῦτος εἶναι οἷος μὴδὲν δεσπότη λυσιτελεῖν; τίς γὰρ ἂν ἐθέλοι ἀνθρώπου ἐν οἰκίᾳ ἔχειν πονεῖν μὲν μὴδὲν ἐθέλοντα, τῇ δὲ πολυτελεστάτῃ διαίτῃ χαιρόντα; σκε- 18 ψώμεθα δὲ καὶ τοῦτο, πῶς οἱ δεσπόται τοῖς τοιούτοις οἰκέταις χρῶνται. ἄρα οὐ τὴν μὲν λαγνείαν αὐτῶν τῶ λιμῶσιν ἀσφροδίζουσι; κλέπτειν δὲ κωλύουσι ἀπο- 19 κληθόντες ὅθεν ἂν τι λαβῆν ἦ; τοῦ δὲ θεραπεύειν δεσμοῖς ἀπείργουσι; τὴν ἀργίαν δὲ πληγαῖς ἐξαναγκά- 20 ζουσι; ἢ σὺ πᾶς ποιεῖς, ὅταν τῶν οἰκετῶν τινα τοιοῦτον ὄντα καταμανθάνης; Κολάζω, ἔφη, πᾶσι κακοῖς, 17 ἕως ἂν δουλεύειν ἀναγκάσω. / ἀλλὰ γὰρ, ὦ Σωκράτες,

οὐ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι, ἣν δο-
 κεῖς μοι σὺ νομίζεις εὐδαιμονίαν εἶναι, τί διαφέ-
 ρουσί τῶν ἐξ ἀνάγκης κακοπαθούτων, εἰ γε πεινή-
 σουσι καὶ διψήσουσι καὶ θιγώσουσι καὶ ἀργυρηθήσουσι.
 18 καὶ τὰλλα πάντα μοχθήσουσιν ἐκόντες; Τί δέ, ὦ
 Ἀρίστιππε, ὁ Σωκράτης ἔφη, οὐ δοκεῖ σοι τῶν τοι-
 οῦτων διαφέρειν τὰ ἐκούσια τῶν ἀκουσίων, ἢ ὁ μὲν
 ἐκῶν πεινῶν φάγοι ἂν ὁπότε βούλοιο καὶ ὁ ἐκῶν
 διψῶν πίοι καὶ τὰλλα ὡσαύτως, τῷ δ' ἐξ ἀνάγκης
 ταῦτα πάσχοντι οὐκ ἔξεστιν ὁπότεν βούληται παύ-
 σθαι; ἔπειτα ὁ μὲν ἐκουσίως τάλαιπάρων ἐπ' ἀγαθῇ
 ἐλπίδι πονῶν εὐφραίνεται, οἷον οἱ τὰ θηρία θηρῶν-
 19 τες ἐλπίδι τοῦ λήψεσθαι ἡδέως μοχθοῦσι. καὶ τα-
 μὲν τοιαῦτα ἄθλα τῶν πόνων μικροῦ τινος ἄξιά
 ἐστὶ τοὺς δὲ πονοῦντας ἵνα φίλους ἀγαθοὺς κτή-
 σανται, ἢ ὅπως ἐχθροὺς χειρώσονται, ἢ ἵνα δυνατοὶ
 γενόμενοι καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τὸν
 ἑαυτῶν οἶκον καλῶς οἰκῶσι καὶ τοὺς φίλους εὖ ποι-
 ῶσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετήσωσι, πῶς οὐκ αἰεθεῖται
 χροῖ τούτους καὶ πονεῖν ἡδέως εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ
 ζῆν εὐφραίνομένους, ἀγαμένους μὲν ἑαυτούς, ἐπαι-
 20 νομένους δὲ καὶ ζηλουμένους ὑπὸ τῶν ἄλλων; ἔτι
 δὲ αἱ μὲν ῥαδιοργαῖα καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἡθοναί
 οὔτε σώματι εὐεξίαν ἱκαναί εἰσιν ἐνεργάζεσθαι, ὡς
 φασὶν οἱ γυμνασταί, οὔτε ψυχῇ ἐπιστήμην ἀξιόλο-
 γον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν, αἱ δὲ διὰ καρτερίας ἐπι-
 μέλειαι τῶν καλῶν τε κάγαθῶν ἔργων ἐκικνεῖσθαι
 ποιοῦσιν, ὡς φασὶν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. λέγει δὲ που
 καὶ Ἡσίοδος,

Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι
 ἐηιδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.
 τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτά θεοὶ προπάροιδεν ἔθνησαν
 ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν
 καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
 ῥηιδίη δὴ ἔπειτα πέλει, χαλεπὴ περ εἰσοῦσα.
 [μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἐπίχαμος ἐν τῷδε·

Τῶν πόνων πλουτοῦσιν ἡμῖν πάντα τὰγάθ' οἱ θεοί.
 καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ φησὶν,
 Ὡς πονηρὸς, μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχης.]
 καὶ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ 21
 περὶ Ἡρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται,
 ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, ὡδὲ πως λέ-
 γων, ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. φησὶ γὰρ Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ
 παιδῶν εἰς ἡβὴν ὠρμάτα, ἐν ἣ ὁ νεοὶ ἤδη αὐτοκρά-
 τορες γυγνόμενοι δηλοῦσιν εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν
 τρέφονται ἐπὶ τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξεληθόντα
 εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι ἀποροῦντα ποτέρων τῶν ὁδῶν 22
 τράπηται· καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο γυναῖκας προσιέναι
 μεγάλας, τὴν μὲν ἐτέραν εὐπρεπεῖ τε ἰδεῖν καὶ ἐλευθέ-
 ριον φύσει, κεκοσμημένην τὸ μὲν χρῶμα καθαριότητι,
 τὰ δὲ ὄμματα αἰδοῦ, τὸ δὲ σῆμα σωφροσύνη, ἐσθῆτι
 δὲ λευκῇ, τὴν δ' ἐτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυ-
 σαρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ
 μὲν χρῶμα ὥστε λευκότεραν τε καὶ ἐρυνδροτέραν τοῦ
 ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ δὲ σῆμα ὥστε δοκεῖν
 ὀρθροτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀνα-
 πεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ἢ ὄρα δια-
 λάμποι· κατασκοπεῖσθαι δὲ θεατὴν ἑαυτήν, ἐπισκοπεῖν
 δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτὴν θεάται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς
 τὴν ἑαυτῆς σμίαν ἀποβλέπειν. ὡς δ' ἐγένοντο πλη- 23
 σιαττερον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν μὲν πρόσθεν ῥηθεῖσαν

ἔναι τὸν αὐτὸν τρόπον, τὴν δ' ἑτέραν φθάσαι βου-
 λουμένην προσθραμεῖν τῷ Ἡρακλεῖ καὶ εἰπεῖν, Ὅρω σε,
 ὦ Ἡράκλειε, ἀποροῦντά ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον
 τράπη. εἴαν οὖν ἐμὲ φίλην ποιήσῃ, τὴν ἡδίωτην τε
 καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπικῶν οὐ-
 δενὸς ἄγρευστος ἔσει, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος δια-
 24 βιώσει· πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων
 φροντίεις, ἀλλὰ σκοπούμενος διοίσει τί ἂν κεχαρισμέ-
 νου ἢ σιτίου ἢ ποτοῦ εὖροις, ἢ τί ἂν ἰδῶν ἢ ἀκούσας
 τερψθείης, ἢ τίνων ἂν ὀσφραϊνόμενος ἢ ἀπτόμενος
 ἡσθεῖης, τίσι δὲ παιδικοῖς ὀμιλῶν μάλιστα ἂν εὐ-
 φρανθείης, καὶ πῶς ἂν μαλακώτατα κωθεύδοις, καὶ
 25 πῶς ἂν ἀπουσίωτα τούτων πάντων τυγχάνοις. εἴαν δὲ
 ποτε γένηται τις ὑποψία σπάνεως ἀφ' ἧν ἔσται ταῦτα,
 οὐ φόβος μὴ σε ἀγάγῃ ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπα-
 ροῦντα τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ'
 οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζωνται, τούτοις σὺ χρήσει, οὐ-
 δενὸς ἀπεχόμενος ὅθεν ἂν δυνατὸν ἢ τι κερδαίνει.
 πενταχόθεν γὰρ ὠφελείσθαι τοῖς ἐμοὶ συνουσίῃς ἔξου-
 26 σίαν ἐγὼ παρέχω. καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα,
 Ὡ γύναι, ἔφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστίν; ἢ δέ, Οἱ μὲν
 ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μι-
 27 σοῦντές με ὑποκοριζόμενοι ὀνομάζουσι Κεκίαν. ἦ καὶ
 ἐν τούτῳ ἢ ἑτέρα γυνὴ προσελθοῦσα εἶπε, Καὶ ἐγὼ
 ἦκα πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλειε, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς
 σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα,
 ἐξ ἧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ'
 ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθῶν ἐργάτην γενέ-
 σθαι καὶ ἐμὲ εἴ τι πολὺ ἐντιμότεραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς
 διαπραπεστέραν φανῆναι. οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προ-
 ομιλοῦς ἡδονῆς, ἀλλ' ἤπερ οἱ θεοὶ διέδθεσαν τὰ ὄντα
 28 δημιουργήσομαι μετ' ἀληθείας. τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν

καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ δι-
 δόασιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἴδεως εἶναι
 σοὶ βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεοὺς, εἴτε ὑπὸ φίλων
 ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον, εἴτε
 ὑπὸ τίνος πόλεως ἐπιθυμῆς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφε-
 λητέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ
 θανυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὐ ποιεῖν, εἴτε
 γῆν βούλει σοὶ καρπὸς ἀφθόνοους φέρειν, τὴν γῆν
 θεραπευτέον, εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων οἶσι δεῖν πλουτι-
 ζεσθαι, τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον, εἴτε διὰ πολέ-
 μου ὀργῆς ἀΐζεσθαι καὶ βούλει θύνασθαι τοὺς τε
 φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς
 πολεμικὰς τέχνας αὐτάς τε παρὰ τῶν ἐπισταμένων μα-
 θητέον καὶ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ
 καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατὸς εἶναι, τῇ γυνάμῃ ὑπη-
 ρετεῖν ἐδιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον πόνους
 καὶ ἰδρωτῖ. καὶ ἡ Κεκία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὡς φησι 29
 Πηρόδικος, Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλειε, ὡς χαλεπήν καὶ μα-
 κρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἢ γυνὴ σοὶ αὐτῇ διη-
 γεῖται; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχείαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν
 εὐδαιμονίαν ἄξω σε. καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶπεν, Ὡ τλήμων, 30
 τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις; ἢ τί ἡδὺ οἶσθα μηδὲν τούτων
 ἕνεκα πράττειν ἐθέλουσα; ἢ τις οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων
 ἐπιθυμίαν ἀναμένεις, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι πάντων
 ἐμπιμπλασαι, πρὶν μὲν πενήτην ἐσθλοῦσα, πρὶν δὲ θυῆν
 πίνουσα, καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὄψοποιούς μηχαν-
 νωμένη, ἵνα δὲ ἡδέως πῖνῃς, οἴνους τε πολυτελεῖς
 παρασκευάζει καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖς,
 ἵνα δὲ καθυπνώσῃς ἡδέως, οὐ μόνον τὰς στραμνῆς
 μαλακᾶς, ἀλλὰ καὶ τὰς κλίνας καὶ τὰ ὑπόβαθρα ταῖς
 κλίνας παρασκευάζει· οὐ γὰρ διὰ τὸ πονεῖν, ἀλλὰ
 διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὅ,τι ποιῆς ὑπνον ἐπιθυμῆς. τὰ

δ' ἀφροδίσια πρὸ τοῦ δεῖσθαι ἀναγκάζεις, πάντα μη·
 χανωμένη, καὶ γυναιξὶ τοῖς ἀνδράσι χρωμένη· οὕτω
 γὰρ παιδεύεις τοὺς σεαυτῆς φίλους, τῆς μὲν νυκτὸς
 ὑβρίζουσα, τῆς δ' ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον κατακοι-
 31 μίζουσα. ἀθάνατος δὲ οὐσα ἐκ θεῶν μὲν ἀπέρριψαι,
 ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀτιμάζει· τοῦ δὲ πάντων
 ἡδίστου ἀκούσματος, ἐπαίνου σεαυτῆς, ἀνήκοος εἶ,
 καὶ τοῦ πάντων ἡδίστου θεάματος ἀθέατος· οὐδὲν
 γὰρ πάποτε σεαυτῆς ἔργον καλὸν τεθέασαι. τίς δ'
 ἂν σοι λεγούσῃ τι πιστεύσεις; τίς δ' ἂν θεομένη τινὸς
 ἐπαρκέσειεν; ἢ τίς ἂν εὖ φρονῶν τοῦ σοῦ θιάσου
 τολμήσειεν εἶναι; οἱ νέοι μὲν ὄντες τοῖς σώμασιν ἀδύ-
 νατοὶ εἰσὶ, πρεσβύτεροι δὲ γενόμενοι ταῖς ψυχαῖς ἀνό-
 ητοι, ἀπόνως μὲν λιπαροὶ διὰ νεότητος φερόμενοι,
 ἐπιπόνως δὲ ἀνχηροὶ διὰ γήρας περῶντες, τοῖς μὲν
 πεπραγμένοις αἰσχυρόμενοι, τοῖς δὲ πραγματοποιμένοις βα-
 ρυνόμενοι, τὰ μὲν ἡδέα ἐν τῇ νεότητι διαδραμόντες,
 32 τὰ δὲ χυλεπὰ εἰς τὸ γῆρας ἀποθέμενοι. ἐγὼ δὲ σύν-
 ειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς·
 ἔργον δὲ καλὸν οὔτε θεῶν οὔτ' ἀνθρώπων χωρὶς
 ἐμοῦ γίγνεται. τιμῶμαι δὲ μάλιστα πάντων καὶ παρὰ
 θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις οἷς προσήκει, ἀγαπητὴ μὲν
 συνεργὸς τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ οἰκῶν δεσπόταις,
 εὐμενὴς δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια
 τῶν ἐν εἰρήνῃ πόνων, βεβαία δὲ τῶν ἐν πολέμῳ σύμ-
 33 μαχος ἔργων, ἀρίστη δὲ φιλίας κοινῶς. ἔστι δὲ τοῖς
 μὲν ἐμοῖς φίλοις ἡδέια μὲν καὶ ἀπράγμων εἰτων καὶ
 ποτῶν ἀπόλαυσις· ἀνέχονται γὰρ ἕως ἂν ἐπιθυμή-
 σωσιν αὐτῶν. ὕπνος δ' αὐτοῖς πάρεστιν ἡδίων ἢ τοῖς
 ἀμόχθοις, καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἄχθονται οὔτε
 δια τοῦτον μεθιάσι τὰ δεόντα πράττειν. καὶ οἱ μὲν
 νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ

γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται, καὶ ἡδέως
 μὲν τῶν παλαιῶν πράξεων μέμνηται, εὖ δὲ τὰς παρ-
 ούσας ἡδοναὶ πράττοντες, δι' ἐμὲ φίλοι μὲν θεοῖς
 ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμιοι δὲ πατρίσιν. ὅταν
 δ' ἔλθῃ τὸ πεπωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι
 κείνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰεὶ χρόνον ὑμνούμενοι
 θάλλουσι. τοιαῦτά σοι, ὦ παῖ, τοκέων ἀγαθῶν Ἡρά-
 κλεις, ἔξεστι διαπονησαμένῳ τὴν μακαριστοτάτην εὐ-
 δαιμονίαν κερτῆσθαι. οὕτω πως διώκει Προδίκος τὴν 34
 ὑπ' Ἀρετῆς Ἡρακλέους παιδεύσιν· ἐκόσμησε μέντοι
 τὰς γνώμας ἐπι μεγαλειότεροις δήμασιν ἢ ἐγὼ νῦν.
 σοὶ δ' οὖν ἄξιον, ὦ Ἀρίστιππε, τούτων ἐνθυμουμένῳ
 πειραῖσθαι τι καὶ τῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον τοῦ
 βίου φροντίζειν.

Ἀισθόμενος δὲ ποτε Λαμπροκλέα τὸν πρεσβύτα-Π.
 του υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν μητέρα χαλεπαίνοντα, Εἰπέ-
 μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οἶσθ' ἄτινας ἀνθρώπους ἀχαρίστους
 καλουμένους; Καὶ μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. Κατα-
 μεμάθηκας οὖν τοὺς τί ποιῶντας τοῦνομα τοῦτ'
 ἀποκαλοῦσιν; Ἐγὼ γ', ἔφη· τοὺς γὰρ εὖ παθόντας,
 ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδώσιν, ἀχα-
 ρίστους καλοῦσιν. Οὐκοῦν δοκοῦσί σοι ἐν τοῖς ἀδί-
 κοῖς καταλογίσσθαι τοὺς ἀχαρίστους; Ἐμοίγε, ἔφη.
 Ἦδη δέ ποτ' ἐσκέψω εἰ ἄρα, ὥσπερ τὸ ἀνδραποδίεσθαι 2
 τοὺς μὲν φίλους ἀδικὸν εἶναι δοκεῖ, τοὺς δὲ πολεμίους
 δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους
 ἀδικόν ἐστι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους δίκαιον; Καὶ μάλα,
 ἔφη· καὶ δοκεῖ μοι, ὅφ' οὐ ἂν τις εὖ παθῶν εἴτε φί-
 λου εἴτε πολεμίον μὴ πειράται χάριν ἀποδιδόναι, ἀδι-
 κος εἶναι. Οὐκοῦν, εἰ γ' οὕτως ἔχει τοῦτο, εὐκρινῆς 3
 τίς ἂν εἴη ἀδικία ἢ ἀχαριστία; συνωμολόγει. Οὐκοῦν
 ὄσφ' ἂν τις μείζω ἀγαθὰ παθῶν μὴ ἀποδιδῶ χάριν,

τοσοῦτος ἀδικαίτερος ἂν εἴη; συνέφη καὶ τοῦτο. Τίνας
 οὖν, ἔφη, ὑπὸ τίνων εὐροίμεν ἂν μείζω ἐνηργη-
 μένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων; οὓς οἱ γονεῖς ἐκ μὲν οὐκ
 οὐτων ἐποίησαν εἶναι, τοσαῦτα δὲ καλὰ ἰδεῖν καὶ
 τοσοῦτων ἀγαθῶν μετασχεῖν ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσι
 τοῖς ἀνθρώποις· ἃ δὴ καὶ οὕτως ἡμῖν δοκεῖ πάντος
 ἄξια εἶναι ὥστε πάντες τὸ καταλιπεῖν αὐτὰ πάντων
 μάλιστα φεύγομεν· καὶ αἱ πόλεις ἐπὶ τοῖς μεγίστοις
 ἀδικήμασι ζημίαν θάνατον πεποιήκασιν, ὥς οὐκ ἂν
 4 μείζονος κακοῦ φόβῳ τὴν ἀδικίαν παύσαντες. καὶ μὴν
 οὐ τῶν γε ἀφροδισίων ἔνεκα παιδοποιεῖσθαι τοὺς ἀν-
 θρώπους ὑπολαμβάνεις, ἐπεὶ τοῦτου γε τῶν ἀπολυ-
 φανεροῦ δ' ἐσμὲν καὶ σκοπούμενοι ἐξ ὁποῖων ἂν γυ-
 ναικῶν βέλτεστα ἡμῖν τέκνα γένοιτο, αἷς συνελθόντες
 5 τεκνοποιούμεθα. καὶ ὁ μὲν γε ἀνήρ τὴν τε συντεκνο-
 ποιήσουσαν ἑαυτῷ τρέφει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἐσεσθαι
 παισὶ προπαρασκευάζει πάντα ὅσα ἂν οἴηται συνόλεον
 αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον, καὶ ταῦτα ὡς ἂν δύνηται πλεί-
 ρστα· ἢ δὲ γυνὴ ὑποδεξαμένη τε φέρει τὸ φορτίον
 τοῦτο, βαρυνομένη τε καὶ κινδυνεύουσα περὶ τοῦ βίου,
 καὶ μεταδιδούσα τῆς τροφῆς ἢ καὶ αὐτὴ τρέφεται, καὶ
 σὺν πολλῷ πόνῳ διενεγκούσα καὶ τεκούσα τρέφει τε
 καὶ ἐπιμέλειται, οὔτε προπεπονθῆναι οὐδὲν ἀγαθόν
 οὔτε γιγνώσκον τὸ βρέφος ὑφ' ὅτου εὖ πάσχει, οὐδὲ
 σημαίνειν δυνάμενον ὅτου δεῖται, ἀλλ' αὐτὴ στοχα-
 ζομένη τὰ τε συμφέροντα καὶ τὰ κεχαρισμένα πειράται
 ἐμπληροῦν, καὶ τρέφει πολὺν χρόνον καὶ ἡμέρας καὶ
 νυκτὸς ὑπομένουσα πνεῖν, οὐκ εἰδυῖα εἰ τινα τούτων
 6 χάριν ἀπολήψεται. καὶ οὐκ ἀρκεῖ θρέψαι μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἐπειδὴν δόξωσιν ἱκανοὶ εἶναι οἱ παῖδες μανθάνειν
 τι, ἃ μὲν ἂν αὐτοὶ ἔχωσιν οἱ γονεῖς ἀγαθὰ πρὸς τὸν

βίου διδάσκουσιν, ἃ δ' ἂν οἴωνται ἄλλον ἱκανότερον
 εἶναι διδάξαι, πέμπουσι πρὸς τοῦτον δαπανῶντες, καὶ
 ἐπιμέλονται πάντα ποιούντες ὅπως οἱ παῖδες αὐτοῖς
 γέωνται ὡς δυνατὸν βέλτιστοι. πρὸς ταῦτα ὁ νεανί-
 7 σκος εἶπεν, Ἀλλὰ τοι εἰ καὶ πάντα ταῦτα πεποίηκε καὶ
 ἄλλα τούτων πολλαπλάσια, οὐδεὶς ἂν δύναίτο αὐτῆς
 ἀνασχέσθαι τὴν χαλεπότητα. καὶ ὁ Σωκράτης, Πό-
 τερα δέ, ἔφη, οἶε θηρίου ἀγριότητα δυσφορωτέραν
 εἶναι ἢ μητρὸς; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, μητρὸς τῆς
 γε τριαύτης. Ἦδη πάποτε οὖν ἢ δακούσα κακόν
 τί σοι ἔδωκεν ἢ λακτίσασα, οἷα ὑπὸ θηρίων ἤδη
 πολλοὶ ἔπαθον; Ἀλλὰ νῆ Δί', ἔφη, λέγει ἃ οὐκ ἂν 8
 τις ἐπὶ τῷ βίῳ παντὶ βούλοτο ἀκούσαι. Σὺ δὲ πόσα,
 ἔφη ὁ Σωκράτης, οἶε ταύτη [δυσάνεκτα] καὶ τῇ φωνῇ
 καὶ τοῖς ἔργοις ἐκ παιδίου δυσκολαίνων καὶ ἡμέρας
 καὶ νυκτὸς πράγματα παρασχεῖν, πόσα δὲ λυπήσασαι
 κάμνων; Ἀλλ' οὐδεπώποτε αὐτήν, ἔφη, οὔτ' εἶπα
 οὔτ' ἐποίησα οὐδὲν ἐφ' ᾧ ἠσχύνθη. Τί δ'; οἶε, ἔφη, 9
 χαλεπότερον εἶναι σοι ἀκούειν ἂν αὐτὴ λέγει ἢ τοῖς
 ὑποκριταῖς, ὅταν ἐν ταῖς τραγωδίαις ἀλλήλους τὰ
 ἔσχατα λέγωσιν; Ἀλλ', οἶμαι, ἐπειδὴ οὐκ οἴονται τῶν
 λεγόντων οὔτε τὸν ἐλέγχοντα ἐλέγχειν ἵνα ζημιώσῃ
 οὔτε τὸν ἀπειλοῦντα ἀπειλεῖν ἵνα κακόν τι ποιήσῃ,
 ῥαδίως φέρουσι. Σὺ δ' εὖ εἰδὼς ὅτι ἃ λέγει σοι ἢ
 μήτηρ οὐ μόνον οὐδὲν κακὸν νοοῦσα λέγει, ἀλλὰ καὶ
 βουλομένη σοι ἀγαθὰ εἶναι ὅσα οὐδενὶ ἄλλῳ, χαλε-
 παίσεις; ἢ νομίζεις κακόνου τὴν μητέρα σοι εἶναι;
 Οὐ δῆτα, ἔφη, τοῦτό γε οὐκ οἶμαι. καὶ ὁ Σωκρά- 10
 τής, Οὐκοῦν, ἔφη, σὺ ταύτην, εὖνονν τέ σοι οὐδὲν
 καὶ ἐπιμελομένην ὡς μάλιστα δύναται κάμνοντος ὅπως
 ὑγίανεις τε καὶ ὅπως τῶν ἐπιτηδείων μηθενὸς ἐνδεῆς
 ἔσει, καὶ πρὸς τούτοις πολλὰ τοῖς θεοῖς εὐχομένην

ὑπὲρ σοῦ καὶ εὐχὰς ἀποδιδούσαν, χαλεπήν εἶναι φής; ἐγὼ μὲν αἶμαι, εἰ τοιαύτην μὴ δύνασαι φέρειν; 11 μητέρα, τὰραθὰ σε οὐ δύνασθαι φέρειν. εἰπέ δέ μοι, ἔφη, πότερον ἄλλον τινα οἶμαι δεῖν θεραπεύειν; ἢ παρεσκεύασαι μηδενὶ ἀνθρώπων πειρασθαι ἀρέσκειν μηδὲ πείθεσθαι μήτε στρατηγῶ μήτε ἄλλω ἄρχοντι; Ναὶ μὰ Δί' ἔρωγε, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῷ γείτονι βούλει σὺ ἀρέσκεις, ἵνα σοὶ καὶ πῦρ ἐναντίῃ, ὅταν τούτου δέῃ, καὶ ἀγαθοῦ τέ σοι γίγνηται συλλήπτωρ κἄν τι σφαλλόμενος τύχῃς, εὐνοικῶς ἐγγύθεν βοηθῆ σοι; Ἔρωγε, ἔφη. Τί δέ; συνοδοιπόρον ἢ σύμπλον, ἢ εἰ τῷ ἄλλω ἐντυγχάνοις, οὐδὲν ἂν σοὶ διαφέροι φίλον ἢ ἐχθρὸν γενέσθαι, ἢ καὶ τῆς παρὰ τούτων εὐνοίας οἶμαι δεῖν ἐπιμέλεισθαι; Ἔρωγε, 13 ἔφη. Εἴτα τούτων μὲν ἐπιμέλεισθαι παρεσκεύασαι, τὴν δὲ μητέρα τὴν πάντων μάλιστα σε φιλοῦσαν οὐκ οἶμαι δεῖν θεραπεύειν; οὐκ οἶσθ' ὅτι καὶ ἡ πόλις ἄλλης μὲν ἀχαριστίας οὐδεμιᾶς ἐπιμέλειται οὐδὲ δικάζει, ἀλλὰ περιορᾷ τοὺς εὐπεπονθότας χάριν οὐκ ἀποδίδοντας, ἐὰν δέ τις γονέας μὴ θεραπεύῃ, τούτῳ δίκην τε ἐπιτίθεισι καὶ ἀποδοκιμάζουσα οὐκ ἐὰν ἄρχῃεν τούτου, ὡς οὔτε ἂν τὰ ἱερὰ εὐσεβῶς θυόμενα ὑπὲρ τῆς πόλεως τούτου θύοντος οὔτε ἄλλο καλῶς καὶ δικαίως οὐδὲν ἂν τούτου πράξαιεντος; καὶ νῆ Δία ἐὰν τις τῶν γονέων τελευτησάντων τοὺς τάφους μὴ κοσμήῃ, καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμα- 14 σίαις. σὺ οὖν, ὦ παῖ, ἐὰν σωφρονῆς, τοὺς μὲν θεοὺς παραιτήσαι συγγνώμονάς σοι εἶναι, εἰ τι παρημέληκας τῆς μητρὸς, μὴ σε καὶ οὗτοι νομίσαντες ἀχάριστον εἶναι οὐκ ἐθελήσωσιν εὐποιεῖν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους φυλάξει μὴ σε αἰσθόμενοι τῶν γονέων ἀμελοῦντά πάντες ἀτιμάσωσιν, εἴτα ἐν ἐρημίᾳ φίλων ἀναφα-

νής· εἰ γὰρ σε ὑπολάβοιεν πρὸς τοὺς γονέας ἀχάριστον εἶναι, οὐδεὶς ἂν νομίσειεν εὐ σε ποιήσας χάριν ἀπολήψεσθαι.

Χαιρεφῶντα δὲ ποτε καὶ Χαιρεκράτη, ἀδελφῶν III μὲν ὄντε ἀλλήλων, ἑαυτῷ δὲ γνωρίω, αἰσθόμενος διαφερομένω, ἰδὼν τὸν Χαιρεκράτη, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαιρεκράτες, οὐ δήπου καὶ σὺ εἰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων οἱ χρησιμώτερον νομίζουσι χρήματα ἢ ἀδελφόν; καὶ ταῦτα τῶν μὲν ἀφρόνων ὄντων, τοῦ δὲ φρονίμου, καὶ τῶν μὲν βοηθείας δεομένων, τοῦ δὲ βοηθεῖν δυναμένου, καὶ πρὸς τούτοις τῶν μὲν κλειόνων ὑπαρχόντων, τοῦ δὲ ἐνός. θαυμαστὸν δὲ καὶ 2 τοῦτο, εἰ τις τοὺς μὲν ἀδελφοὺς ζημίαν ἡγεῖται, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν κέκτηται, τοὺς δὲ πολίτας οὐχ ἡγεῖται ζημίαν, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν πολιτῶν ἔχει, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν δύναται λογίζεσθαι ὅτι κρείττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς τὰρκοῦντα ἔχειν ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κέκτησθαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀγνοοῦσι. καὶ οἰκέτας μὲν οἱ δυνάμενοι ἀνοῦνται, ἵνα συνεργοὺς 3 ἔχωσι, καὶ φίλους κτῶνται, ὡς βοηθῶν δεόμενοι, τῶν δ' ἀδελφῶν ἀμελοῦσιν, ὥσπερ ἐκ πολιτῶν μὲν γιγνομένους φίλους, ἐξ ἀδελφῶν δὲ οὐ γιγνομένους. καὶ 4 μὴν πρὸς φίλιαν μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ τὸ ὁμοῦ τραφήναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις ἐγγίγνεται τῶν συντροφῶν. πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι τιμῶσι τε μᾶλλον τοὺς συναδέλφους ὄντας τῶν ἀναδελφῶν καὶ ἦτον τούτοις ἐπιτίθενται. καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν, 5 Ἀλλ' εἰ μὲν, ὦ Σωκράτες, μὴ μέγα εἴη τὸ διάφορον, ἴσως ἂν δέοι φέρειν τὸν ἀδελφὸν καὶ μὴ μικρῶν ἕνεκα φεύγειν· ἀγαθὸν γάρ, ὥσπερ καὶ σὺ λέγεις, ἀδελ-

φρός ὦν οἶον δεῖ· ὁπότε μέντοι παντός ἐνδέοι καὶ πάν
 το ἐναντιώτατον εἶη, τί ἂν τις ἐπιχειροίη τοῖς ἀδύ-
 6 νατοῖς; καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Πότερα δέ, ὦ Χαιρεκρά-
 τες, οὐδένη ἀρέσκει δύναιται Χαιρεφῶν, ὥσπερ οὐδὲ σοί,
 ἢ ἔστιν οἷς καὶ πάνυ ἀρέσκει; Διὰ τοῦτο γάρ τοι, ἔφη,
 ὦ Σωκράτες, ἄξιόν ἐστιν ἐμοὶ μισεῖν αὐτόν, ὅτι ἄλλοις
 μὲν ἀρέσκειν δύναιται, ἐμοὶ δὲ ὅπου ἂν παρῆ παν-
 ταχοῦ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ζημία μᾶλλον ἢ ἀφέλειά
 7 ἔστιν. Ἄρ' οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥσπερ ἵππος τῷ
 ἀνεπιστήμονι μὲν, ἐργαζοῦντι δὲ χρῆσθαι ζημία ἐστίν,
 οὕτω καὶ ἀδελφός, ὅταν τις αὐτῷ μὴ ἐπιστάμενος ἐρ-
 8 χειρῆ χρῆσθαι, ζημία ἐστὶ; Πῶς δ' ἂν ἐγὼ, ἔφη ὁ
 Χαιρεκράτης, ἀνεπιστήμων εἶην ἀδελφῷ χρῆσθαι,
 ἐπιστάμενός γε καὶ εὖ λέγειν τὸν εὖ λέγοντα καὶ εὖ
 ποιεῖν τὸν εὖ ποιοῦντα; τὸν μέντοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ
 πειρώμενον ἐμὲ ἀνῆν οὐκ ἂν δυναίμην οὐτ' εὖ λέγειν
 9 οὐτ' εὖ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πειράσομαι. καὶ ὁ Σωκρά-
 τής ἔφη, Θυμαστὰ γε λέγεις, ὦ Χαιρεκράτες, εἰ
 κῦνα μὲν, εἰ σοὶ ἦν ἐπὶ προβάτοις ἐπιτήθειος ὦν καὶ
 τοὺς μὲν ποιμένας ἠσπάζετο, σοὶ δὲ προσιόντι ἔχα-
 λῆπαινευ, ἀμελήσας ἂν τοῦ ὀργίζεσθαι ἐπειρῶ εὖ
 ποιήσας πρᾶνυειν αὐτόν, τὸν δὲ ἀδελφὸν φῆς με-
 μέγα ἂν ἀγαθὸν εἶναι ὄντα πρὸς σέ οἶον δεῖ, ἐπίστα-
 σθαι δὲ ὁμολογῶν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν οὐκ ἐπι-
 10 χειρῆς μηχανᾶσθαι ὅπως σοὶ ὡς βέλτιστος ἦ. καὶ
 ὁ Χαιρεκράτης, Δέδοικα, ἔφη, ὦ Σωκράτες, μὴ οὐκ
 ἔχα ἐγὼ τὸσαύτην σοφίαν ὥστε Χαιρεφῶντα ποιῆσαι
 πρὸς ἐμὲ οἶον δεῖ. Καὶ μὴν οὐδὲν γε ποιμίλον, ἔφη ὁ
 Σωκράτης, οὐδὲ καινὸν δεῖ ἐπ' αὐτόν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ,
 μηχανᾶσθαι, οἷς δὲ καὶ σὺ ἐπίστασαι αὐτὸς οἶμαι
 11 ἂν αὐτὸν ἄλόντα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σε. Οὐκ ἂν
 φθάνοις, ἔφη, λέγων, εἰ τι ἤσθησάι με φίλτρον ἐπι-

στάμενον ὃ ἐγὼ εἰδὼς λέληθα ἐμαντόν. Λέγε δὴ μοι,
 ἔφη, εἰ τίνα τῶν γνωρίμων βούλοιο καταργάσασθαι,
 ὁπότε θῦοι, καλεῖν σε ἐπὶ δεῖπνον, τί ἂν ποιήσῃς;
 Ἀἴηλον ὅτι κατάρχοιμ' ἂν τοῦ αὐτός, ὅτε θῦοιμι, κα-
 λεῖν ἐκείνου. Εἰ δὲ βούλοιο τῶν φίλων τινὰ προτρέ- 12
 ψασθαι, ὁπότε ἀποδημοίης, ἐπιμέλεσθαι τῶν σῶν,
 τί ἂν ποιήσῃς; Ἀἴηλον ὅτι πρότερος ἂν ἐγχειροίην ἐπι-
 μέλεσθαι τῶν ἐκείνου, ὁπότε ἀποδημοίῃ. Εἰ δὲ βού- 13
 λοιο ξένον ποιῆσαι ὑποδέχεσθαι σεαυτόν, ὁπότε ἐλ-
 θοῖς εἰς τὴν ἐκείνου, τί ἂν ποιήσῃς; Ἀἴηλον ὅτι καὶ
 τοῦτου πρότερος ὑποδεχοίμην ἂν, ὁπότε ἔλθοι Ἀθή-
 ναζεῖ· καὶ εἰ γε βουλοίμην αὐτὸν προθυμείσθαι δια-
 πράττειν μοι ἐφ' ἃ ἤκοιμι, δῆλον ὅτι καὶ τοῦτο δέοι
 ἂν πρότερον αὐτὸν ἐκείνῳ ποιεῖν. Πάντ' ἄρα εὖγε τὰ 14
 ἐν ἀνθρώποις φίλτρα ἐπιστάμενος πάλα ἀπεκρύπτου·
 ἢ ὀκνεῖς, ἔφη, ἄρξαι, μὴ αἰσχροῦς φανῆς, ἐάν πρό-
 τερος τὸν ἀδελφὸν εὖ ποιῆς; καὶ μὴν πλείστου γε δο-
 κεῖ ἀνὴρ ἐπαίνου ἄξιος εἶναι, ὃς ἂν φθάνῃ τοὺς μὲν
 πολεμίους κακῶς ποιῶν, τοὺς δὲ φίλους εὐεργετῶν.
 εἰ μὲν οὖν ἐδόκει μοι Χαιρεφῶν ἡγεμονικώτερος εἶναι
 σοῦ πρὸς τὴν φιλίαν ταύτην, ἐκείνου ἂν ἐπειρώμην πεί-
 θειν πρότερον ἐγχειρεῖν τῷ σὲ φίλον ποιεῖσθαι· νῦν δὲ
 μοὶ σὺ δοκεῖς ἡγούμενος μᾶλλον ἂν ἐξεργάζεσθαι τοῦτο.
 καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν, Ἄτοπα λέγεις, ὦ Σωκράτες, 15
 καὶ οὐδαμῶς πρὸς σοῦ, ὃς γε κελεύεις ἐμὲ νεώτερον
 ὄντα καθηγεῖσθαι· καίτοι τοῦτου γε παρὰ πᾶσιν ἀν-
 θρώποις τάναντία νομίζεται, τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖ-
 σθαι παντός καὶ λόγον καὶ ἔργον. Πῶς; ἔφη ὁ Σωκρά- 16
 τής· οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ παραχωρήσαι τὸν νεώτερον πρε-
 σβυτέρῳ συντυγχάνοντι πανταχοῦ νομίζεται, καὶ κα-
 θήμενον ὑπαναστήναι, καὶ κώτη μαλακῆ τιμῆσαι, καὶ
 λόγων ὑπεῖξαι; ἀγαθὲ, μὴ ὀκνεῖ, ἔφη, ἀλλ' ἐγχείρει
 Xenoph. Memor. 4

τὸν ἄνδρα καταπραῦνειν· καὶ πάνυ ταχύ σοι ὑπακούσεται. οὐχ ὄργῃς ὡς φιλότιμός ἐστι καὶ ἐλευθέριος; τὰ μὲν γὰρ ποιηρὰ ἀνθρώπια οὐκ ἂν ἄλλως μᾶλλον ἔλοιε ἢ εἰ δοίης τι, τοὺς δὲ καλοὺς κἀγαθοὺς ἀνθρώπους

17 προσφιλοῦς χρώμενος μάλιστα' ἂν κατεργάσαια. καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν, Ἐὰν οὖν ἐμοῦ ταῦτα ποιούντος ἐκεῖνος μηδὲν βελτίων γίγνηται; Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη ὁ Σιακράτης, ἢ κινδυνεύσεις σὺ μὲν χρηστός τε καὶ φιλάδελφος εἶναι, ἐκεῖνος δὲ φραυλός τε καὶ οὐκ ἄξιος εὐεργεσίας; ἀλλ' οὐδὲν οἶμαι τούτων ἐσεσθαι νομίζω γὰρ αὐτόν, ἐπειδὴν αἰσθηταί σε προκαλοῦμενον ἑαυτὸν εἰς τὸν ἄγωνά τοῦτον, πάνυ φιλονικήσειν ὅπως περιγένηται σου καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εὖ ποιῶν.

18 νῦν μὲν γὰρ οὕτως, ἔφη, διάκεισθον, ὥσπερ εἰ τὰ χεῖρε, ὡς ὁ θεὸς ἐπὶ τῷ συλλαμβάνειν ἀλλήλοις ἐποίησεν, ἀφεμένω τούτου τράποντο πρὸς τὸ διακωλύειν ἀλλήλω, ἢ εἰ τῷ πόδε θείῃ μοίρᾳ πεποιημένω πρὸς τὸ συνεργεῖν ἀλλήλοις, ἀμελήσαντε τούτου ἐμποδίζοιεν

19 ἀλλήλω. οὐκ ἂν πολλὴ ἀμαθία εἴη καὶ κακοδαιμονία τοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ πεποιημένοις ἐπὶ βλάβῃ χρησθαι; καὶ μὴν ἀδελφῶ γε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μείζονι ὠφελείᾳ ἀλλήλοις ἢ χεῖρῃ τε καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμῶ καὶ τάλλα ὅσα ἀδελφῶ ἔφυσεν ἀνθρώποις. χεῖρας μὲν γάρ, εἰ δέοι αὐτάς τὰ πλέον ὀργυιᾶς διέχοντα ἅμα ποιῆσαι, οὐκ ἂν δύναιτο· πόδες δὲ οὐδ' ἂν ἐπὶ τὰ ὀργυιᾶν διέχοντα ἔλθοιεν ἅμα· ὀφθαλμοὶ δὲ οἱ δοκοῦντες ἐπὶ πλείστον ἐξικνεῖσθαι οὐδ' ἂν τῶν ἐτι ἐγγυτέρω ὄντων τὰ ἐμπροσθεν ἅμα καὶ τὰ ὀπίσθεν ἰδεῖν δύναιτο· ἀδελφῶ δὲ φίλῳ ὄντε καὶ πολὺ διεστῶτε πρᾶττετον ἅμα ἐπ' ὠφελείᾳ ἀλλήλων.

IV. Ἦκουσα δὲ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγο-

μένου ἐξ ὧν ἔμοιγε εἰδοίκε μάλιστα' ἂν τις ὠφελείσθαι πρὸς φίλων κτήσιν τε καὶ χρεῖαν. ταῦτο μὲν γὰρ δὴ πολλῶν ἔφη ἀκούειν, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστον εἴη φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός· ἐπιμελομένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὄραν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως. καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βροσκήματα καὶ σκευὴ κτωμένους τε ἐπιμελῶς ὄραν ἔφη καὶ τὰ ὄντα σώζειν πειρωμένους, φίλου δέ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, ὄραν ἔφη τοὺς πολλοὺς ὅτε ὅπως κτήσονται φροντίζοντας οὔτε ὅπως οἱ ὄντες ἑαυτοῖς σώζονται. ἀλλὰ καὶ καμνόντων φίλων 3 τε καὶ οἰκετῶν ὄραν τινας ἔφη τοῖς μὲν οἰκέταις καὶ ἰατροῦς εἰσάγοντας καὶ τάλλα τὰ πρὸς ὑγίαιαν ἐπιμελῶς παρασκευάζοντας, τῶν δὲ φίλων ὀλιγοροῦντας, ἀποθανόντων τε ἀμφοτέρων ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκέταις ἀχθομένους τε καὶ ζημίαν ἤγουμένους, ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις οὐδὲν οἰόμενος ἐλαττοῦσθαι, καὶ τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων οὐδὲν ἐόντας ἀθεράπευτον οὐδ' ἀνεπίσκεπτον, τῶν δὲ φίλων ἐπιμελείας δεομένων ἀμελοῦντας. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὄραν ἔφη τοὺς πολλοὺς 4 τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πάνυ πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλῆθος εἰδόντας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πυνθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγγειρησάντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τούτους ἀνατίθεσθαι τοσοῦτον αὐτοὺς τῶν φίλων φροντίζειν. καίτοι πρὸς 5 ποῖον κτήμα τῶν ἄλλων παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθός οὐκ ἂν πολλῶ κρείττων φανεῖη; ποῖος γὰρ ἵππος ἢ ποῖον ζεύγος οὕτω χρησίμιον ὥσπερ ὁ χρηστός φίλος; ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὖνον καὶ παραμόνιμον; ἢ ποῖον ἄλλο κτήμα οὕτω πάγρηστον; ὁ γὰρ ἀγαθός 6 φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ

καὶ τῆς τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῆς τῶν κοινῶν πρόξεως· ἢ ἂν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δεῖ, συνεπισχεῖ, ἢ ἂν τις φόβος ταράτῃ, συμβοηθεῖ, τὰ μὲν συναλισκῶν, τὰ δὲ συμπράττων, καὶ τὰ μὲν συμπείθων, τὰ δὲ βιαζόμενος, καὶ εὖ μὲν πράττοντας πλείστα εὐφραίνων, σφαλλομένους δὲ πλείστα ἐπανορθῶν. ἅ δὲ αἱ τε χεῖρες ἐμάστω ὑπηρετοῦσι καὶ οἱ πόδες διανύττουσι, τούτων φίλος εὐεργετῶν οὐδενὸς λείπεται· πολλάκις δὲ ἅπρὸ αὐτοῦ τις ἢ οὐκ ἐξεργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν ἢ οὐκ διήρυσσε, ταῦθ' ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν. ἀλλ' ὅμως ἐνιοὶ δένδρα μὲν πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἐνεκεν, τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνεμίνως οἱ πλείστοι ἐπιμέλονται.

V. Ἦκουσα δὲ ποτε καὶ ἄλλον αὐτοῦ λόγον, ὃς ἐδόκει μοι προτρέπειν τὸν ἀκούοντα ἐξετάζειν ἑαυτὸν ὁπόσου τοῖς φίλοις ἄξιός εἴη. ἰδὼν γὰρ τινα τῶν συνόντων ἀμελοῦντα φίλου πενία πιεζομένου, ἤρξατο Ἀντισθένη ἐναντίον τοῦ ἀμελοῦντος αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν, Ἄρ', ἔφη, ὦ Ἀντισθένης, εἰσὶ τινες ἄξια φίλων, ὥσπερ οἰκετῶν; τῶν γὰρ οἰκετῶν ὁ μέγιστος θυοῖν μναῖν ἄξιός ἐστιν, ὁ δὲ οὐδ' ἡμιμναίου, ὁ δὲ πέντε μναῶν, ὁ δὲ καὶ δέκα· Νικίας δὲ ὁ Νικηράτου λέγεται ἐπιστάτην εἰς τὰργύρεια πρίασθαι ταλάντου. σκοποῦμαι δὴ τοῦτο, ἔφη, εἰ ἄρα ὥσπερ τῶν οἰκετῶν, οὕτω καὶ τῶν φίλων εἰσὶν ἄξια. Ναὶ μὰ Δί' ἔφη ὁ Ἀντισθένης· ἐγὼ γοῦν βουλοίμην ἂν τὸν μέγιστον φίλον μοι εἶναι μάλλον ἢ δύο μνάς, τὸν δ' οὐδ' ἂν ἡμιμναίου προτιμήσαιμ' ἂν, τὸν δὲ καὶ πρὸ δέκα μναῶν ἐλοίμην ἂν, τὸν δὲ πρὸ πάντων χρημάτων [καὶ 4 πόρων] πριαίμην ἂν φίλον μοι εἶναι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ

Σωκράτης, εἰ γε ταῦτα τοιαῦτά ἐστι, καλῶς ἂν ἔχοι ἐξετάζειν τινα ἑαυτὸν πόσου ἄρα τυγχάνει τοῖς φίλοις ἄξιός ὢν καὶ πειρᾶσθαι ὡς πλείστου ἄξιός εἶναι, ἵνα ἤττον αὐτὸν οἱ φίλοι προδιδάσιν. ἐγὼ γὰρ τοι, ἔφη, πολλάκις ἀκούων τοῦ μὲν ὅτι προῦδωκεν αὐτὸν φίλος ἀνὴρ, τοῦ δ' ὅτι μῶν ἀνδ' ἑαυτοῦ μάλλον εἴλετο ἀνὴρ ὃν ᾔετο φίλον εἶναι, τὰ τοιαῦτα πάν-5 τα σκοπῶ μὴ ὥσπερ, ὅταν τις οἰκέτην πονηρὸν πωλῆ, ἀποδίδεται τοῦ εὐρόντος, οὕτω καὶ τὸν πονηρὸν φίλον, ὅταν ἐξῆ τὸ πλεόν τῆς ἀξίας λαβεῖν, ἐπαγαγὼν ἢ ἀποδιδόσθαι. τοὺς δὲ χρηστοὺς οὔτε οἰκέτας πᾶν τι παλουμένους ὕρῳ οὔτε φίλους προδιδόμενους.

Ἐδόκει δὲ μοι καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους ὁπό- VI ονς ἄξιον κτᾶσθαι φρενοῦν τοιάδε λέγων· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, εἰ δεοίμεθα φίλου ἀγαθοῦ, πᾶς ἂν ἐπιχειροῦμεν σκοπεῖν; ἄρα πρῶτον μὲν ζητητέον, ὅστις ἄρχει γαστρός τε καὶ φιλοποσίας καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ἀργίας; ὁ γὰρ ὑπὸ τούτων κρατούμενος οὐτ' αὐτὸς ἑαυτῷ δύναται ἂν οὔτε φίλῳ τὰ δέοντα πράττειν; Μὰ Δί', οὐ δῆτα, ἔφη. Οὐκοῦν τοῦ μὲν ὑπὸ τούτων ἀρχομένου ἀφικτέον δοκεῖ σοι εἶναι; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Τί γάρ; ἔφη, ὅστις δαπανη-2 ρὸς ὢν μὴ ἀντάρκτης ἐστίν, ἀλλ' αἰετῶν πλησίον δεῖται, καὶ λαμβάνων μὲν μὴ δύναται ἀποδιδόναι, μὴ λαμβάνων δὲ τὸν μὴ δίδοντα μισεῖ, οὐ δοκεῖ σοι καὶ οὗτος χαλεπὸς φίλος εἶναι; Πάννυ γ', ἔφη. Οὐκοῦν ἀφικτέον καὶ τούτου; Ἀφικτέον μέντοι, ἔφη. Τί γάρ; ὅστις χρηματίζεσθαι μὲν δύναται, πολλῶν δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, καὶ διὰ τοῦτο δυσσύμβολός ἐστι, καὶ λαμβάνων μὲν ἤδεται, ἀποδιδόναι δὲ μὴ βούλεται; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, οὗτος ἐτι πονηρότερος ἐκείνου εἶναι. Τί δ'; ὅστις διὰ τὸν ἕρῳα τοῦ χρηματίζε-4

σθαι μηδὲ πρὸς ἕν ἄλλο σχολῆν ποιεῖται ἢ ὁπόθεν αὐ-
 τός τι κερδαίνει; Ἀφαικτέον καὶ τούτου, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ.
 ἀνωφελὲς γὰρ ἂν εἴη τῷ χρωμένῳ. Τί δέ; ὅστις στα-
 σιαῶδες τέ ἐστι καὶ θέλων πολλοὺς τοῖς φίλοις ἐχθροὺς
 παρέχει; Φενικέον νῆ Δία καὶ τούτου. Εἰ δέ τις
 τούτων μὲν τῶν κακῶν μηδὲν ἔχει; εὐ δὲ πάσχων
 ἀνέχεται, μηδὲν φροντίζων τοῦ ἀντενεργεῖσθαι; Ἀνω-
 φελὲς ἂν εἴη καὶ οὗτος. ἀλλὰ ποῖον, ὦ Σώκρατες, ἐπι-
 5 χειρήσομεν φίλον ποιεῖσθαι; Οἶμαι μὲν, ὅστις τάναν-
 τία τούτων ἐγκρατής μὲν εἴη τῶν διὰ τοῦ σώματος
 ἡδονῶν, εὐνοὺς δὲ καὶ εὐσύμβολος ὢν τυγχάνει καὶ
 φιλόνομος πρὸς τὸ μὴ λείπεσθαι εὐ ποιῶν τοὺς εὐ-
 ενεργετοῦντας αὐτόν, ὥστε λυσιτελεῖν τοῖς χρωμένοις.
 6 Πᾶς οὖν ἂν ταῦτα δοκιμάσαιμεν, ὦ Σώκρατες, πρὸ
 τοῦ χρῆσθαι; Τοὺς μὲν ἀνδριαντοποιούς, ἔφη, δο-
 κιμάζομεν οὐ τοῖς λόγοις αὐτῶν τεκμαιρόμενοι, ἀλλ'
 ὃν ἂν ὀρώμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδριάντας καλῶς εἰρ-
 7 γασμένον, τούτῳ πιστεύομεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὐ ποιή-
 σαι. Καὶ ἄνδρα δὴ λέγεις, ἔφη, ὃς ἂν τοὺς φίλους
 τοὺς πρόσθεν εὐ ποιῶν φαίνεται, δῆλον εἶναι καὶ
 τοὺς ὕστερον εὐεργετήσονται; Καὶ γὰρ ἵπποις, ἔφη,
 ὃν ἂν ὀρῶ τοῖς πρόσθεν καλῶς χρωμένον, τούτου
 8 καὶ ἄλλοις οἶμαι καλῶς χρῆσθαι. Εἶεν, ἔφη. ὃς δ'
 ἂν ἡμῖν ἄξιος φιλίας δοκῆ εἶναι, πᾶς χρῆ φίλον τοῦ-
 του ποιεῖσθαι; Πρῶτον μὲν, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν θεῶν
 ἐπισκεπτέον, εἰ συμβουλεύουσιν αὐτὸν φίλον ποιεῖ-
 σθαι. Τί οὖν; ἔφη, ὃν ἂν ἡμῖν τε δοκῆ καὶ οἱ θεοὶ
 μὴ ἐναντιῶνται, ἔχεις εἰπεῖν ὅπως οὗτος θηρατέος;
 9 Μὰ Δί', ἔφη, οὐ κατὰ πόδας ὥσπερ ὁ λαγῶς, οὐδ'
 ἀπάτη ὥσπερ αἱ ὄρνιθες, οὐδὲ βία ὥσπερ οἱ κῆρυκοί.
 ἔκοντα γὰρ φίλον εἶλεν ἐργῶδες· χαλεπὸν δὲ καὶ δῆ-
 σαι κατέχειν ὥσπερ δούλον· ἐχθροὶ γὰρ μᾶλλον

ἢ φίλοι γίνονται τοιαῦτα πάσχοντες. Φίλοι δὲ πᾶς; 10
 ἔφη. Εἶναι μὲν τινὰς φασὶν ἐπιδάς, ὡς οἱ ἐπιστά-
 μενοι ἐπάδοντες οἷς ἂν βούλωνται φίλους αὐτοὺς
 ποιῶνται· εἶναι δὲ καὶ φίλτρα, οἷς οἱ ἐπιστάμενοι
 πρὸς οὓς ἂν βούλωνται χρωμένοι φιλοῦνται ὑπ'
 αὐτῶν. Πόθεν οὖν, ἔφη, ταῦτα μάθοιμεν ἂν; Ἄλλ'
 μὲν αἱ Σειρήνες ἐπῆδον τῷ Ὀδυσσεὶ ἠκούσας Ὀμήρου,
 ὃν ἔστιν ἀρχὴ τοιαύδε τις·

Ἀεὶρ' ἄγε δῆ, πολύαιν' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.
 ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπιδήν, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῖς
 ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρήνες ἐπάδουσαι κατεῖ-
 χον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπασθέντας;
 Οὐκ ἄλλα τοῖς ἐπ' ἀρετῆ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῆ- 12
 δον. Σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χρῆναι ἐπάστω ἐπά-
 δειν οἷα μὴ νομῆται ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγα-
 λῶντα λέγειν. οὕτω μὲν γὰρ ἐχθίαν τ' ἂν εἴη καὶ
 ἀπελαύνου τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ἑαυτοῦ, εἰ τὸν εἰδὸτα
 ὅτι μικρός τε καὶ αἰσχροὺς καὶ ἀσθενὲς ἐστὶν ἐπαινοῖ
 λέγων ὅτι καλὸς τε καὶ μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἐστίν. ἄλλας
 δὲ τινὰς οἶσθα ἐπιδάς; Οὐκ ἄλλ' ἠκούσα μὲν ὅτι 13
 Περικλῆς πολλὰς ἐπίστατο, ὡς ἐπάδων τῇ πόλει ἐποίησε
 αὐτὴν φιλεῖν αὐτόν. Θεμιστοκλῆς δὲ πᾶς ἐποίησε
 τὴν πόλιν φιλεῖν αὐτόν; Μὰ Δί' οὐκ ἐπάδων, ἀλλὰ
 περιάφας τι ἀγαθὸν αὐτῆ. Δοκεῖς μοι λέγειν, ὦ Σώ- 14
 κρατες, ὡς, εἰ μέλλομεν ἀγαθὸν τινα κτήσεσθαι φί-
 λου, αὐτοὺς ἡμᾶς ἀγαθοὺς δεῖ γενέσθαι [λέγειν τε καὶ
 πράττειν]. Σὺ δ' ἔσθου, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷον τ' εἶναι
 καὶ ποιητὸν ὄντα χρηστοὺς φίλους κτήσεσθαι; Ἐσώ- 15
 ρων γάρ, ἔφη ὁ Κοιτόβουλος, ῥήτοράς τε φαίλους
 ἀγαθοὺς δημηγόρους φίλους ὄντας, καὶ στρατηγεῖν οὐχ
 ἴκανους πάνυ στρατηγικοῖς ἀνδράσιω ἐταίρους. Ἄρ' 16

οὖν, ἔφη, καί, περὶ οὗ διαλεγόμεθα, οἷσθ' αὖτις οἱ
 ἀνωφελεῖς ὄντες ἀφελίμους δύνανται φίλους ποι-
 εῖσθαι; *Μὰ Δί' οὐ δῆτ', ἔφη· ἀλλ' εἰ ἀδύνατόν ἐστι*
πονηρὸν ὄντα καλοῦς ἀγαθοῦς φίλους κτήσασθαι,
ἐκεῖνο ἤδη μέλει μοι, εἰ ἔστιν αὐτὸν καλὸν ἀγαθὸν
γενόμενον ἐξ ἐτοίμου τοῖς καλοῖς ἀγαθοῖς φίλου εἶ-
 17 *ναι.* Ἐρᾶντι σε, ὦ Κριτόβουλε, ὅτι πολλάκις ἀν-
 δραῖς καὶ τὰ καλὰ πράττοντας καὶ τῶν αἰσχυρῶν ἀπε-
 χόμενος ὄραξ ἀντὶ τοῦ φίλους εἶναι στασιάζοντος ἀλ-
 λήλους καὶ χαλεπώτερον χρωμένους τῶν μηδεὸς ἀξίων
 18 ἀνθρώπων. Καὶ οὐ μόνον γ', ἔφη ὁ Κριτόβουλος,
 οἱ ἰδιῶται τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πόλεις αἱ τῶν τε
 καλῶν μάλιστα ἐπιμελόμεναι καὶ τὰ αἰσχυρὰ ἥμιστά
 προσιέμεναι πολλάκις πολεμικῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλή-
 19 λας. ἂ λογίζομενος πάννυ ἀθύμως ἔχω πρὸς τὴν τῶν
 φίλων κτήσιν· οὔτε γὰρ τοὺς πονηροὺς ὄρα φίλους
 ἀλλήλοις δυναμένους εἶναι· πῶς γὰρ ἂν ἢ ἀχάριστοι
 ἢ ἀμελεῖς ἢ πλεονέκται ἢ ἀπιστοὶ ἢ ἀκρατεῖς ἀνθρωποὶ
 δύναιτο φίλοι γενέσθαι; οἱ μὲν οὖν πονηροὶ πάντως
 ἔμοιγε δοκοῦσιν ἀλλήλοις ἐχθροὶ μᾶλλον ἢ φίλοι πε-
 20 φνέμεναι. ἀλλὰ μὴν, ὥσπερ σὺ λέγεις, οὐδ' ἂν τοῖς
 χρηστοῖς οἱ πονηροὶ ποτε συναρμόσειαν εἰς φιλίαν·
 πῶς γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ ποιοῦντες τοῖς τὰ τοιαῦτα μι-
 σοῦσι φίλοι γένουτ' ἂν; εἰ δὲ θὴ καὶ οἱ ἀρετὴν ἀσκούν-
 τες στασιάζουσι τε περὶ τοῦ πρωτεύειν ἐν ταῖς πόλεσι
 καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν ἀλλήλους, τίνες ἔτι
 φίλοι ἔσονται καὶ ἐν τίσιν ἀνθρώποις εὐνοία καὶ πίστις
 21 ἔσται; Ἄλλ' ἔχει μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ποικίλως πως
 ταῦτα, ὦ Κριτόβουλε. φύσει γὰρ ἔχουσιν οἱ ἀνθρω-
 ποι τὰ μὲν φιλικὰ· δέονται τε γὰρ ἀλλήλων καὶ ἐλε-
 οῦσι καὶ συνεργοῦντες ἀφελούσι καὶ τοῦτο συνιέν-

τες χάριν ἔχουσιν ἀλλήλοις· τὰ δὲ πολεμικά· τὰ τε
 γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ ἡδέα νομίζοντες ὑπὲρ τούτων μά-
 χονται καὶ διχογνωμονοῦντες ἐναντιοῦνται. πολεμι-
 κὸν δὲ καὶ ἔρις καὶ ὄργη· καὶ δυσμενὲς μὲν ὁ τοῦ
 πλεονεκτεῖν ἔρις, μισητὸν δὲ ὁ φθόνος. ἀλλ' ὅμως 22
 διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία διαδυομένη συνάπτει τοὺς
 καλοὺς τε ἀγαθοῦς. διὰ γὰρ τὴν ἀρετὴν αἰροῦνται
 μὲν ἄνευ πόνου τὰ μέτρια κεντῆσθαι μᾶλλον ἢ διὰ
 πολέμου πάντων κυριεύειν, καὶ δύνανται πεινώντες
 καὶ διψῶντες ἀλύπως σίτου καὶ ποτοῦ κοινωθεῖν, καὶ
 τοῖς τῶν ἀγαθῶν ἀφροδισίοις ἠδόμενοι καρτερεῖν,
 ὥστε μὴ λυπεῖν οὐδὲ μὴ προσήκει· δύνανται δὲ καὶ 23
 χρημάτων οὐ μόνον τοῦ πλεονεκτεῖν ἀπεχόμενοι νο-
 μίμως κοινωθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις· δύ-
 νανται δὲ καὶ τὴν ἔριν οὐ μόνον ἀλύπως, ἀλλὰ καὶ
 συμφερόντως ἀλλήλοις διατίθεσθαι, καὶ τὴν ὄργην
 κωλύειν εἰς τὸ μεταμελησόμενον προίεναι. τὸν δὲ
 φθόνον παντάπασι ἀφαιροῦσι, τὰ μὲν ἑαυτῶν ἀγα-
 θὰ τοῖς φίλοις οἰκεία παρέχοντες, τὰ δὲ τῶν φί-
 λων ἑαυτῶν νομίζοντες. πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς τοὺς κα- 24
 λοὺς ἀγαθοὺς καὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν μὴ μό-
 νον ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀφελίμους ἀλλήλοις κοινω-
 νοὺς εἶναι; οἱ μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι
 τιμᾶσθαι τε καὶ ἄρχειν, ἵνα ἔχουσίαν ἔχωσι χρημάτων
 τε κλέπτειν καὶ ἀνθρώπους βιάζεσθαι καὶ ἠδυνπαθεῖν,
 ἀδικοὶ τε καὶ πονηροὶ ἂν εἴεν καὶ ἀδύνατοι ἄλλω συν-
 αρμόσαι. εἰ δὲ τις ἐν πόλει τιμᾶσθαι βουλόμενος, 25
 ὅπως αὐτὸς τε μὴ ἀδικῆται καὶ τοῖς φίλοις τὰ δίκαια
 βοηθεῖν δύνηται, καὶ ἄρχας ἀγαθόν τι ποιεῖν τὴν πα-
 τρίδα πειράται, διὰ τί ὁ τοιοῦτος ἄλλω τοιοῦτῳ οὐκ
 ἂν δύναιτο συναρμόσαι; πότερον τοὺς φίλους ἀφε-
 λεῖν μετὰ τῶν καλῶν ἀγαθῶν ἢ ττον δυνήσεται; ἢ

τὴν πόλιν εὐεργετῆν ἀδυνατώτερος ἔσται καλοῦς
 26 κἀγαθούς ἔχων συνεργούς; ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γυμνι-
 κοῖς ἀγαθὸν θῆλον ἔστιν ὅτι, εἰ ἔξῃν τοῖς κρατίστοις
 συνθεμένους ἐπὶ τοὺς χεῖρους λέναι, πάντας ἂν τοὺς
 ἀγῶνας οὗτοι ἐνίκων καὶ πάντα τὰ ἀθλα οὗτοι ἐλάμ-
 βανον. ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ μὲν οὐκ ἔωσι τοῦτο ποιεῖν, ἐν
 δὲ τοῖς πολιτικοῖς, ἐν οἷς οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ κρατιστεύ-
 ουσιν, οὐδεὶς κωλύει μεθ' οὗ ἂν τις βούληται τὴν
 πόλιν εὐεργετῆν, πῶς οὐ λυσιτελεῖ τοὺς βελτί-
 27 στοὺς φίλους κτησάμενον πολιτεύεσθαι, τούτοις κοι-
 νωνοῖς καὶ συνεργοῖς τῶν πράξεων μᾶλλον ἢ ἀντ-
 ἰγωνισταῖς χρώμενον; ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο θῆλον ὅτι
 πᾶν πολέμη· τίς τιμὴ, συμμάχων δεήσεται, καὶ τού-
 των πλειόνων, ἔαν καλοῖς κἀγαθοῖς ἀντιτάττηται. καὶ
 μὴν οἱ συμμαχεῖν ἐθέλοντες εὐ ποιητέοι, ἵνα θέλωσι
 προθυμείσθαι. πολὺ δὲ κρείττον τοὺς βελτίστοις
 ἐλάττωνας εὐ ποιεῖν ἢ τοὺς χείρονας πλείονας ὄντας·
 οἱ γὰρ πονηροὶ πολὺ πλειόνων εὐεργεσιῶν ἢ οἱ χρη-
 28 στοὶ θεόνται. ἀλλὰ θαρρῶν, ἔφη, ᾧ Κριτόβουλε,
 πειρᾷ ἀγαθὸς γίγνεσθαι, καὶ τοιοῦτος γενόμενος θη-
 ρῶν ἐπιχείρει τοὺς καλοὺς τε κἀγαθοὺς. ἴσως δ' ἂν
 τί σοι κἀγὼ συλλαβεῖν εἰς τὴν τῶν καλῶν τε κἀγαθῶν
 θῆραν ἔχοιμι διὰ τὸ ἐρωτικὸς εἶναι. δεινῶς γὰρ ὦν
 ἂν ἐπιθυμήσω ἀνθρώπων ὄλος ᾠρημαί ἐπὶ τὸ φι-
 λῶν τε αὐτοὺς ἀντιφιλεῖσθαι ἢ αὐτῶν καὶ ποθῶν
 ἀντιποθεῖσθαι καὶ ἐπιθυμῶν συνεῖναι ἀντεπιθυμεί-
 29 σθαι τῆς συνουσίας. ὁρᾷ δὲ καὶ σοὶ τούτων δεήσον,
 ὅταν ἐπιθυμήσης φιλικῶν πρὸς τινος ποιεῖσθαι. μὴ
 οὖν ἀποκορύπτου με οἷς ἂν βούλοιο φίλος γενέσθαι·
 διὰ γὰρ τὸ ἐπιμελέσθαι τοῦ ἀρέσαι τῷ ἀρέσκοντί μοι
 οὐκ ἀπείρωσ οἶμαι ἔχειν πρὸς θῆραν ἀνθρώπων. καὶ
 30 ὁ Κριτόβουλος ἔφη, Καὶ μὴν, ᾧ Σώκρατες, τού-

των ἐγὼ τῶν μαθημάτων πάλαι ἐπιθυμῶ ἄλλως τε καὶ
 εἰ ἐξαρκέσει μοι ἢ αὐτῇ ἐπιστήμῃ ἐπὶ τοὺς ἀγαθοὺς τὰς
 ψυχὰς καὶ ἐπὶ τοὺς καλοὺς τὰ σώματα. καὶ ὁ Σω-
 κράτης ἔφη, Ἄλλ', ᾧ Κριτόβουλε, οὐκ ἔνεστιν ἐν τῇ 31
 ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ τὰς χεῖρας προσφέροντα ποιεῖν ὑπο-
 μένειν τοὺς καλοὺς. πέπεισμαι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Σκύλ-
 λης διὰ τοῦτο φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τὰς χεί-
 ρας αὐτοῖς προσέφερε· τὰς δὲ γε Σειρήνας, ὅτι τὰς
 χεῖρας οὐδεὶ προσέφερον, ἀλλὰ πᾶσι πόρρωθεν ἐπη-
 δον, πάντας φασὶν ὑπομένειν καὶ ἀκούοντας αὐ-
 τῶν κηλεῖσθαι. καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη, Ὡς οὐ 32
 προσοίσειν τὰς χεῖρας, εἰ τι ἔχεις ἀγαθὸν εἰς φίλων
 κτήσιν, δίδασκα. Οὐδὲ τὸ στόμα οὖν, ἔφη ὁ Σω-
 κράτης, πρὸς τὸ στόμα προσοίσεις; Θάρρει, ἔφη ὁ
 Κριτόβουλος· οὐδὲ γὰρ τὸ στόμα προσοίσει οὐδεὶς,
 ἔαν μὴ καλὸς ᾖ. Εὐθύς ἔφη, σύγε, ᾧ Κριτόβουλε,
 τούναντίον τοῦ συμφέροντος εἰρημίας. οἱ μὲν γὰρ κα-
 λοὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ὑπομένουσιν· οἱ δὲ αἰσχροὶ καὶ
 ἡδέως προσίενται, νομίζοντες διὰ τὴν ψυχὴν καλοὶ
 καλεῖσθαι. καὶ ὁ Κριτόβουλος ἔφη, Ὡς τοὺς μὲν 33
 καλοὺς φιλήσοντός μου, τοὺς δ' ἀγαθοὺς καταφιλή-
 στοντος, θαρρῶν δίδασκα τῶν φίλων τὰ θηρατικά. καὶ
 ὁ Σωκράτης ἔφη, Ὅταν οὖν, ᾧ Κριτόβουλε, φίλος
 τιμὴ βούλη γενέσθαι, ἔασεις με κατεπειν σου πρὸς
 αὐτὸν ὅτι ἀγασαί τε αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμῆς φίλος αὐτοῦ
 εἶναι; Κατηγόρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδένα γὰρ
 οἶδα μισοῦντα τοὺς ἐπαινοῦντας. Ἐὰν δὲ σου προσ- 34
 κατηγορήσω, ἔφη, ὅτι διὰ τὸ ἀγασθαι αὐτοῦ καὶ ἐυ-
 νοικῶς ἔχεις πρὸς αὐτόν, ἄρα μὴ διαβάλλεσθαι δό-
 ξεις ὑπ' ἐμοῦ; Ἄλλὰ καὶ αὐτῷ μοι, ἔφη, ἐγγίγνεται
 εὐνοια πρὸς οὓς ἂν ὑπολάβω εὐνοικῶς ἔχειν πρὸς ἐμέ.
 Ταῦτα μὲν δὴ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἔξεσται μοι λέγειν 35

περὶ σοῦ πρὸς οὓς ἂν βούλη φίλους ποιήσασθαι· ἐὰν δὲ
 μοι ἐτι ἐξουσίαν θῷς λέγειν περὶ σοῦ ὅτι ἐπιμελής τε
 τῶν φίλων εἶ καὶ οὐδενὶ οὕτω χάρεις ὡς φίλοις ἀγα-
 θοῖς, καὶ ἐπὶ τε τοῖς καλοῖς ἔργοις τῶν φίλων ἀγάλλει
 οὐχ ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς σκαιτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν
 φίλων χάρεις οὐδὲν ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς σκαιτοῦ, ὅπως
 τε ταῦτα γίνονται τοῖς φίλοις οὐκ ἀποκάρμυεις μηχα-
 νώμενος, καὶ ὅτι ἔγνωσκας ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι νυ-
 κῶν τοὺς μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα, τοὺς δ' ἐχθροὺς
 κακῶς, πάννυ ἂν οἶμαι σοὶ ἐπιτήδειον εἶναι με σύν-
 36 θηρον τῶν ἀγαθῶν φίλων. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κριτό-
 βουλος, ἐμοὶ τοῦτο λέγεις, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ σοὶ ὄν ὅτι
 ἂν βούλη περὶ ἐμοῦ λέγειν; Μὰ Δὲ οὐχ, ὡς ποτε
 ἐγὼ Ἀσπασίας ἤκουσα· ἔφη γὰρ τὰς ἀγαθὰς προμνη-
 στρίας μετὰ μὲν ἀληθείας τὰ γὰρ ἀ διαγγελούσας δει-
 νὰς εἶναι συνάγειν ἀνθρώπους εἰς κηδεῖαν, ψευδο-
 μένας δ' οὐκ ἐπαινεῖν· τοὺς γὰρ ἐξαπατηθέντας
 ἅμα μισεῖν ἀλλήλους τε καὶ τὴν προμνησαμένην.
 ἂ δὴ καὶ ἐγὼ πεισθεὶς ὀρθῶς ἔχειν ἠγοῦμαι οἷα
 ἐξεῖναι μοι περὶ σοῦ λέγειν ἐπαινοῦντι οὐδὲν ὅτι ἂν
 37 μὴ ἀληθεύω. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, τοι-
 οὔτος μοι φίλος εἶ, ὃ Σώκρατες, οἷος, ἂν μὲν τι αὐτὸς
 ἔχω ἐπιτήδειον εἰς τὸ φίλους κτήσασθαι, συλλαμβάνειν
 μοι· εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἂν ἐθέλοις πλάσας τι εἰπεῖν ἐπὶ
 τῇ ἐμῇ ὠφελείᾳ. Πότερα δ' ἂν, ἔφη ὁ Σώκρατης,
 ὃ Κριτόβουλε, δοκῶ σοὶ μᾶλλον ὠφελεῖν σε τὰ ψευδῆ
 ἐπαινῶν ἢ πείθειν πειράσθαι σε ἀγαθὸν ἄνδρα γε-
 38 νέσθαι; εἰ δὲ μὴ φανερόν οὕτω σοι, ἐκ τῶνδε σέ-
 φαι· εἰ γὰρ σε βουλόμενος φίλον ποιῆσαι ναυκλήρω
 ψευδόμενος ἐπαινοῖην, φάσκων ἀγαθὸν εἶναι κυβερ-
 νήτην, ὃ δὲ μοι πεισθεὶς ἐπιτρέψειέ σοι τὴν ναῦν μὴ
 ἐπισταμένῳ κυβερνᾶν, ἔχεις τινὰ ἐλπίδα μὴ ἂν σαι-

τῶν τε καὶ τὴν ναῦν ἀπολέσαι; ἢ εἰ σοὶ πείσασθαι κοινῆ
 τὴν πόλιν ψευδόμενος ὡς ἂν στρατηγικῶ τε καὶ δι-
 καστικῶ καὶ πολιτικῶ ἑαυτὴν ἐπιτρέψαι, τί ἂν οἶσι
 σεαυτὸν καὶ τὴν πόλιν ὑπὸ σοῦ παθεῖν; ἢ εἰ τινὰς
 ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν πείσασθαι ψευδόμενος ὡς ὄντι οἰκο-
 νομικῶ τε καὶ ἐπιμελεῖ τὰ ἑαυτῶν ἐπιτρέψαι, ἄρ' οὐκ
 ἂν πείραν διδοὺς ἅμα τε βλαβερός εἴης καὶ καταγέλα-
 στος φαίνοιτο; ἀλλὰ συντοματώτη τε καὶ ἀσφαλεστάτη 39
 καὶ καλλίστη ὁδός, ὃ Κριτόβουλε, ὅτι ἂν βούλη δο-
 κεῖν ἀγαθὸς εἶναι, τοῦτο καὶ γενέσθαι ἀγαθὸν πει-
 ρᾶσθαι. ὅσαι δ' ἐν ἀνθρώποις ἀρεταὶ λέγονται, σκο-
 ποῦμενος εὐρήσεις πάσας μαθήσει τε καὶ μελέτη αὐ-
 ξανομένης. ἐγὼ μὲν οὖν, ὃ Κριτόβουλε, οἶμαι δεῖν
 ἡμᾶς*· εἰ δὲ σύ πως ἄλλως γινώσκεις, δίδασκε
 καὶ ὁ Κριτόβουλος, Ἄλλ' αἰσχρνοίμην ἂν, ἔφη, ὃ
 Σώκρατες, ἀντιλέγων τούτοις· οὔτε γὰρ καλά οὔτε
 ἀληθῆ λέγοιμ' ἂν.

Καὶ μὴν τὰς ἀπορίας γε τῶν φίλων τὰς μὲν δι' VII
 ἄγνωτον ἐπειροῦτο γνώμη ἀκείσθαι, τὰς δὲ δι' ἐνδοξίαν
 διδάσκων κατὰ δύναμιν ἀλλήλοις ἐπαρκεῖν. ἐρῶ δὲ
 καὶ ἐν τούτοις ἂ σύννοια αὐτῶ. Ἀρίσταρχον γὰρ ποτε
 ὄρθων σκυθρωπῶς ἔχοντα, Ἔοικας, ἔφη, ὃ Ἀρίσταρχε,
 βαρέως φέρειν τι. χρῆ δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόναι
 τοῖς φίλοις· ἴσως γὰρ ἂν τί σε καὶ ἡμεῖς κομφίσοιμεν.
 καὶ ὁ Ἀρίσταρχος, Ἄλλὰ μὴν, ἔφη, ὃ Σώκρατες, ἐν 2
 πολλῇ γέ εἰμι ἀπορία. ἐπεὶ γὰρ ἐστασίασεν ἡ πόλις,
 πολλῶν φηγόντων εἰς τὸν Πειραιᾶ, συνελήλυθασιν
 ὡς ἐμὲ καταλειμμέναι ἀδελφαὶ τε καὶ ἀδελφίδαι καὶ
 ἀνεψιαὶ τοσαῦται ὥστ' εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τέτταρας καὶ
 δέκα τοὺς ἐλευθέρους. λαμβάνομεν δὲ οὔτε ἐκ τῆς
 γῆς οὐδέν· οἱ γὰρ ἐναντίοι κρατοῦσιν αὐτῆς· οὔτ'
 ἔκ τῶν οἰκιστῶν ὀλιγαριθμία γὰρ ἐν τῷ ἄστει γε-

ρους. τὰ ἐπιπλα δὲ οὐδεὶς ἀνείται, οὐδὲ δανείσα-
σθαι οὐδαμῶθεν ἔστιν ἀργύριον, ἀλλὰ πρότερον ἄ-
τις μοι δοκεῖ ἐν τῇ ὁδῷ ζητῶν εὐρεῖν ἢ δανειζόμενος
λαβεῖν. χαλεπὸν μὲν οὖν ἔστιν, ὡς Σωκράτες, τοὺς
οἰκίους περιορᾶν ἀπολλυμένους, ἀδύνατον δὲ τοσοῦ-
3 τους τρέφειν ἐν τοιούτοις πράγμασιν. ἀκούσας οὖν
ταῦτα ὁ Σωκράτης, Τί ποτέ ἐστιν, ἔφη, ὅτι Κερά-
μων μὲν πολλοὺς τρέφων οὐ μόνον ἑαυτῷ τε καὶ τού-
τοις τὰπιτήθεια δύναται παρέχειν, ἀλλὰ καὶ περι-
ποιεῖται τοσαῦτα ὥστε καὶ πλουτεῖν, σὺ δὲ πολλοὺς
τρέφων δέδοικας μὴ δι' ἔνδειαν τῶν ἐπιτηθειῶν ἅπαν-
τες ἀπόλησθε; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ὁ μὲν δούλους τρέ-
4 φει, ἐγὼ δ' ἑλευθέρους. Καὶ πρότερον, ἔφη, τοὺς
παρὰ σοὶ ἑλευθέρους οἷε βελτίους εἶναι ἢ τοὺς παρὰ
Κεράμωνι δούλους; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, τοὺς παρ'
ἐμοὶ ἑλευθέρους. Οὐκοῦν, ἔφη, αἰσχρὸν τὸν μὲν
ἀπὸ τῶν πονηροτέρων εὐπορεῖν, σὲ δὲ πολλῶ βελτίους
ἔχοντα ἐν ἀπορίᾳ εἶναι; Νῆ Δί', ἔφη, ὁ μὲν γὰρ τε-
5 χνίτας τρέφει, ἐγὼ δ' ἑλευθερίως πεπαιδευμένους. Ἄρ'
οὖν, ἔφη, τεχνίται εἰσιν οἱ χρήσιμόν τι ποιεῖν ἐπι-
στάμενοι; Μάλιστα γ', ἔφη. Οὐκοῦν χρήσιμά γ' ἄλ-
φια; Σφόδρα γε. Τί δ' ἄρτοι; Οὐδὲν ἦττον. Τί γάρ;
ἔφη, ἱμάτια τε ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα καὶ χιτωνίσκοι
καὶ χλαμύδες καὶ ἔξωμίδες; Σφόδρα γ', ἔφη, καὶ πάντα
ταῦτα χρήσιμα. Ἐπειτα, ἔφη, οἱ παρὰ σοὶ τούτων
οὐδὲν ἐπίστανται ποιεῖν; Πάντα μὲν οὖν, ὡς ἐγὼ μαι.
6 Εἴτ' οὖν οἶσθ' ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν τούτων, ἀλφειτοποιίας,
Ναυσικύδης οὐ μόνον ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς οἰκέτας
τρέφει, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ὅς πολλὰς καὶ βοῦς,
καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα ὥστε καὶ τῇ πόλει πολλὰς
λειτουργεῖν, ἀπὸ δὲ ἀρτοποιίας Κύρηβος τὴν τε οἰκίαν
πᾶσαν διατρέφει καὶ ξῆ δαψιλῶς, Δημέας δ' ὁ Κολ-

λυταὺς ἀπὸ χλαμυδοουρίας, Μένων δ' ἀπο χλαμι-
δοποιίας, Μεγαρέων δ' οἱ πλείστοι ἀπὸ ἔξωμιδο-
ποιίας διατρέφονται; Νῆ Δί', ἔφη, οὔτοι μὲν γὰρ
ἄνοοι μὲν βαρβάρους ἀνθρώπους ἔχουσι, ὡς ἀναγ-
κάσειν ἐργάζεσθαι ἢ καλῶς ἔχει. ἐγὼ δ' ἑλευθέρους τε
καὶ συγγενεῖς. Ἐπειτ', ἔφη, ὅτι ἑλεύθεροί τ' εἰσὶ καὶ ἡ
συγγενεῖς σοι, οἷε χρῆναι αὐτοὺς μηδὲν ἄλλο ποιεῖν
ἢ ἔσθιεν καὶ καθεύδειν; πρότερον καὶ τῶν ἄλλων ἑλευ-
θέρων τοὺς οὕτω ζῶντας ἄμεινον διάγοντας ὀφῆς καὶ
μᾶλλον εὐδαιμονίζεις ἢ τοὺς ἢ ἐπίστανται χρήσιμα
πρὸς τὸν βίον, τούτων ἐπιμελομένους; ἢ τὴν μὲν ἀρ-
γίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν αἰσθάνει τοῖς ἀνθρώποις πρὸς
τε τὸ μαθεῖν ἢ προσήκει ἐπίστασθαι καὶ πρὸς τὸ μνη-
μονεύειν ἢ μάθωσι καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν τε καὶ
ἰσχύειν τοῖς σώμασι καὶ πρὸς τὸ πτήσασθαι τε καὶ
σώζειν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἀφέλματα ὄντα, τὴν
7 ἢ ἐργασίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν οὐδὲν χρήσιμα; ἔμα-
8 θον δὲ ἢ φῆς αὐτὰς ἐπίστασθαι πρότερον ὡς οὔτε χρή-
σιμα ὄντα πρὸς τὸν βίον οὔτε ποιήσουςαι αὐτῶν οὐ-
δὲν, ἢ τούναντιον ὡς καὶ ἐπιμελησόμενα τούτων καὶ
ἀφελήσόμενα ἀπ' αὐτῶν; ποτέρας γὰρ ἢ μᾶλλον
ἄνθρωποι σωφρονοῖεν, ἀρροῦντες, ἢ τῶν χρησίμων
ἐπιμελόμενοι; ποτέρας δ' ἢ δικαιοτέροι εἶεν, εἰ ἐρ-
γάζοντο, ἢ εἰ ἀρροῦντες βουλευόντο περὶ τῶν ἐπι-
τηθειῶν; ἀλλὰ καὶ νῦν μὲν, ὡς ἐγὼ μαι, οὔτε σὺ ἐκεῖ-
9 νας φιλεῖς οὔτ' ἐκείναι σέ, σὺ μὲν ἠγούμενος αὐτὰς
ἐπιζημίους εἶναι σεαντῶ, ἐκείναι δὲ σὲ ὀφῶσαι ἀχθό-
μενον ἐφ' ἑαυταῖς. ἐκ δὲ τούτων κίνδυνος μείζω τε
ἀπέχθειαν γίνεσθαι καὶ τὴν προγεγονυῖαν χάριν μει-
νῶσθαι. ἐάν δὲ προστατήσης ὅπως ἐνεργοὶ ᾖσι, σὺ
μὲν ἐκείνας φιλήσεις, ὀφῶν ἀφελήμους σεαντῶ οὔσας,
ἐκείναι δὲ σὲ ἀγαπήσουσιν, αἰσθόμεναί χαίροντα

αὐταῖς, τῶν δὲ προγεγονυῖων εὐεργεσιῶν ἡδίων με-
 10 μνημένοι τὴν ἀπ' ἐκείνων χάριν αὐξήσετε καὶ ἐκ τού-
 των φιλικώτερον τε καὶ οἰκειότερον ἀλλήλοις ἔχετε.
 εἰ μὲν τοίνυν αἰσχρὸν τι ἐμέλλον ἐργάσεσθαι, θάνα-
 τον ἀντ' αὐτοῦ προαιρετέον ἦν· νῦν δὲ ἂ μὲν δοκεῖ
 κάλλιστα καὶ προεπωθέεσθαι γυναιξίν εἶναι ἐπίσταν-
 ται, ὡς ἔοικε. πάντες δὲ ἂ ἐπίστανται ὁρᾷ τε καὶ
 τάχιστα καὶ κάλλιστα καὶ ἡδίστα ἐργάζονται. μὴ οὖν
 ὀκνεῖ, ἔφη, ταῦτα εἰσηγεῖσθαι αὐταῖς ἂ σοὶ τε λυσι-
 τελήσῃ κἀκείναις· καί, ὡς εἰκός, ἡδέως ὑπακούουσινται.
 11 Ἀλλὰ νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη ὁ Ἀρίσταρχος, οὕτω μοι
 δοκίμους καλῶς λέγειν, ὡς Σώκρατες, ὥστε πρόσθεν μὲν
 οὐ προσιέμεν δανείσασθαι, εἰδὼς ὅτι ἀναλώσας ὁ ἄν-
 λάρω οὐχ ἔξω ἀποδοῦναι, νῦν δὲ μοι δοκῶ εἰς ἔργων
 ἀφορμὴν ὑπομενεῖν αὐτὸ ποιῆσαι.
 12 Ἐκ τούτων δὲ ἐπορίσθη μὲν ἀφορμὴ, ἐωνήθη δὲ
 ἔρια, καὶ ἐργάζομεναι μὲν ἥριστων, ἐργασάμεναι δὲ
 εἰδένονον, Ἰλαραὶ δὲ ἀντι σκυθραπῶν ἦσαν, καὶ ἀντι
 ὑφορωμένων ἐαντοὺς ἡδέως ἀλλήλους εἰσφών, καὶ αἱ
 μὲν ὡς κηδεμόνα ἐφίλον, ὁ δὲ ὡς ἀφελίμους ἠγάπα.
 τέλος δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτη χαιρών διηγείτο
 ταῦτά τε καὶ ὅτι αἰτιῶνται αὐτὸν μόνον τῶν ἐν τῇ
 13 οἰκίᾳ ἀργὸν εἶσθαι. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Ἐπ' οὐ
 λέγεις αὐταῖς τὸν τοῦ κυνὸς λόγον; φασι γάρ, ὅτε
 φωνήεντα ἦν τὰ ζῷα, τὴν οἶν πρὸς τὸν δεσπότην εἶ-
 πειν, Θαυμαστὸν ποιεῖς, ὅς ἡμῖν μὲν ταῖς καὶ ἔρια σοὶ
 καὶ ἄρνας καὶ τυρὸν παρεχούσαις οὐδὲν δίδως ὅτι
 ἂν μὴ ἐκ τῆς γῆς λάβωμεν, τῷ δὲ κυνί, ὅς οὐδὲν
 τοιοῦτόν σοι παρέχει, μεταδίδως οὐπερ αὐτὸς ἔχεις
 14 σίτου. τὸν κύνα οὖν ἀκούσαντα εἰπεῖν, Ναὶ μὰ Δί·
 ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ καὶ ὑμᾶς αὐτὰς σώζων ὥστε μήτε ὑπ'
 ἀνθρώπων κλέπτεσθαι μήτε ὑπὸ λύκων ἀρπάζεσθαι.

ἐπεὶ ὑμεῖς γε, εἰ μὴ ἐγὼ προφυλάττοιμι ὑμᾶς, οὐδ'
 ἂν νέμεσθαι δύναισθε, φοβούμεναι μὴ ἀπόλησθε. οὐ-
 τω δὴ λέγεται καὶ τὰ πρόβατα συγχωρησάσαι τὸν κύνα
 προτιμᾶσθαι. καὶ σὺ οὖν ἐκείναις λέγε ὅτι ἀντι κυ-
 νὸς εἰ φύλαξ καὶ ἐπιμελητής, καὶ διὰ σὲ οὐδ' ὑπ' ἐνὸς
 ἀδικουμένου ἀσφαλῶς τε καὶ ἡδέως ἐργάζομεναι ζῶσιν.

Ἄλλον δὲ ποτε ἀρχαῖον ἑταῖρον διὰ χρόνον ἰδών, VIII.

Πόθεν, ἔφη, Εὐθήρης, φαίνεις; Τὸ μὲν τὴν κατὰ-
 λυσι τοῦ πολέμου, ἔφη, ὡς Σώκρατες, ἐκ τῆς ἀπο-
 δημίας, νυνὶ μέντοι αὐτόθεν. ἐπειδὴ γὰρ ἀφηρόθη μὲν
 τὰ ἐν τῇ ὑπερορίᾳ κτήματα, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ πατήρ
 μοι οὐδὲν κατέλιπεν, ἀναγκάζομαι νῦν ἐπιδημήσας
 τῷ σώματι ἐργαζόμενος τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι. δο-
 κεῖ δὲ μοι τοῦτο κρεῖττον εἶναι ἢ δεῖσθαι τινος ἄνθρω-
 πων, ἄλλως τε καὶ μηδὲν ἔχοντα ἐφ' ὅτῳ ἂν δανείζοι-
 μην. Καὶ ποσόν ἂν χρόνον οἰεῖ σοι, ἔφη, τὸ σῶμα 2
 ἱκανὸν εἶναι μισθοῦ τὰπιτήδεια ἐργάζεσθαι; Μὰ τὸν
 Δί, ἔφη, οὐ πολλὸν χρόνον. Καὶ μὴν, ἔφη, ὅταν γε
 πρεσβύτερος γένη, δήλον ὅτι δαπάνης μὲν δεήσῃ, μι-
 σθὸν δὲ οὐδεὶς σοὶ ἐθελήσῃ τῶν τοῦ σώματος ἔργων
 3 διδόναι. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, κρεῖτ-
 τόν ἐστιν αὐτόθεν τοῖς τοιοῦτοις τῶν ἔργων ἐπιτί-
 θεσθαι ἂ καὶ πρεσβυτέρῳ γενομένῳ ἐπαρκέσει, καὶ
 προσελθόντα τῷ τῶν πλείονα χρήματα κεκτημένῳ,
 δεομένῳ τοῦ συνεπιμελησομένου, ἔργων τε ἐπιστα-
 4 τούντα καὶ συγκομίζοντα καρποὺς καὶ συμφυλάτ-
 τοντα τὴν οὐσίαν, ἀφελούντα ἀνταφελεῖσθαι. Κα-
 λεπῶς ἂν, ἔφη, ἐγὼ, ὡς Σώκρατες, δουλείαν ὑπο-
 μείναιμι. Καὶ μὴν οἱ γε ἐν ταῖς πόλεσι προστατεύου-
 5 τες καὶ τῶν δημοσίων ἐπιμελόμενοι οὐ δουλοκρα-
 πέστεροι ἔνεκα τούτου, ἀλλ' ἐλευθεριώτεροι νομι-
 ζονται. Ὅλως, ἔφη, ὡς Σώκρατες, τὸ ὑπαιτίον εἶ-
 Xenoph. Memor. 5

ναί τιμι οὐ πάνυ προσέειμι. Καὶ μὴν, ἔφη, Εὐθήρης, οὐ πάνυ γε θάδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι ὥστε μηδὲν ἀμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν· ἐπεὶ καὶ οἷς νῦν ἐργάζεσθαι φῆς θαναμάζω εἰ θάδιόν ἐστιν ἀνέγκλητον διαγίνεσθαι, χρη οὖν πειραῶσθαι τοὺς φιλαίτιους φεύγειν καὶ τοὺς εὐγνώμονας διασκεῖν, καὶ τῶν πραγμάτων ὅσα μὲν δύνασαι ποιεῖν ὑπομένειν, ὅσα δὲ μὴ δύνασαι φυλάττεσθαι, ὅ,τι δ' ἂν πράττης, τούτου ὡς κάλλιστα καὶ προθυμότερα ἐπιμέλεισθαι. οὕτω γὰρ ἤμιστ' αἰ μὲν σε οἶμαι ἐν αἰτία εἶναι, μάλιστα δὲ τῇ ἀπορίᾳ βοήθειαν εὐρεῖν, ῥᾶστα δὲ καὶ ἀκινδυνότατα ζῆν καὶ εἰς τὸ γῆρας διαρκέστατα.

IX. Οἶδα δὲ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα ὡς χαλεπὸν ὁ βίος Ἀθήνησιν εἶη ἀνδρὶ βουλομένῳ τὰ ἐαυτοῦ πράττειν. Νῦν γὰρ, ἔφη, ἐμέ τινας εἰς δίκας ἄγουσιν, οὐχ ὅτι ἀδικοῦνται ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὅτι νομίζουσιν ἡδίων ἂν με ἀργύριον τελέσαι ἢ πράγματα ἔχειν. καὶ ὁ Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κρίτων, κύννας δὲ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπερύνκωσι; Καὶ μάλᾳ, ἔφη· μᾶλλον γὰρ μοι λυσιτελεῖ τρέφειν ἢ μὴ. Οὐκ ἂν οὖν θρέψαις καὶ ἄνδρα ὅστις ἐθέλοι τε καὶ δύναϊτό σου ἀπερύνκειν τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀδικεῖν σε; Ἡδέως γ' ἂν, ἔφη, εἰ μὴ φοβόμην ὅπως μὴ ἐπ' αὐτόν με τράποιτο. Τί δ'; ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ὅτι πολλῶ ἡδίων ἐστὶ χαριζόμενον οἶον σοὶ ἀνδρὶ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελείσθαι; εὖ ἴσθ' ὅτι εἰδὼν ἐνθάδε τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, οἱ πάνυ ἂν φιλοτιμηθεῖεν φίλῳ σοι χρησθαι.

Καὶ ἐκ τούτων ἀνευρίσκουσιν Ἀρχέδημον, πάνυ μὲν ἱκανὸν εἰπεῖν τε καὶ πράξει, πένητα δέ· οὐ γὰρ

ἦν οἷος ἀπὸ παντὸς καρθαίνειν, ἀλλὰ φιλόχρηστός τε καὶ ἔφη ῥᾶστον εἶναι ἀπὸ τῶν συγκοφαντῶν λαμβάνειν. τούτῳ οὖν ὁ Κρίτων, ὁπότε συγκομίξοι ἢ σέτον ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ ἔρια ἢ τι ἄλλο τῶν ἐν ἀργῶ γυγνομένων χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ὠφελῶν ἐδίδου· καὶ ὁπότε θῦοι, ἐκάλει, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμέλετο. νομίσας δὲ ὁ Ἀρχέδημος ἀποστροφῆν οἱ τὸν Κρίτωνος οἶκον μάλᾳ περιεῖπεν αὐτόν. καὶ εὐθύς τῶν συγκοφαντούνητων τὸν Κρίτωνα ἀνευρίσκει πολλὰ μὲν ἀδικήματα, πολλοὺς δ' ἐχθρούς· καὶ * προσεκαλεῖτο εἰς δίκην δημοσίαν, ἐν ἣ αὐτὸν ἔδει κριθῆναι ὅ,τι δεῖ παθεῖν ἢ ἀποτίσαι. ὁ δὲ συνειδὼς αὐτῷ πολλὰ 6 καὶ ποιηρὰ πάντ' ἐποίησεν ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Ἀρχέδημου. ὁ δὲ Ἀρχέδημος οὐκ ἀπηλλάττετο, ἕως τὸν τε Κρίτωνα ἀφήκε καὶ αὐτῷ χρήματα ἔδωκεν. ἐπεὶ δὲ τούτῳ τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὁ Ἀρχέδημος δια- 7 πράξατο, ἤδη τότε, ὥσπερ ὅταν νομεὺς ἀγαθὸν κύνα ἔχη, καὶ οἱ ἄλλοι νομῆς βούλονται πλησίον αὐτοῦ τὰς ἀγέλας ἰστάναι, ἵνα τοῦ κυνὸς ἀπολαύωσιν, οὕτω δὴ καὶ Κρίτωνος πολλοὶ τῶν φίλων ἐδέοντο καὶ σφίσι παρέχειν φύλακα τὸν Ἀρχέδημον. ὁ δὲ Ἀρχέδημος τῷ 8 Κρίτωνα ἠδέως ἐχαρίζετο, καὶ οὐχ ὅτι μόνος ὁ Κρίτων ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ. εἰ δέ τις αὐτῷ τούτων οἷς ἀπήχθετο ὀνειδίξοι ὡς ὑπὸ Κρίτωνος ὠφελούμενος κολακεύοι αὐτόν, Πότερον οὖν, ἔφη ὁ Ἀρχέδημος, αἰσχρόν ἐστιν εὐεργετούμενον ὑπὸ χρηστῶν ἀνθρώπων καὶ ἀντευεργετοῦντα τοὺς μὲν τοιούτους φίλους ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς διαφέρεσθαι, ἢ τοὺς μὲν καλοὺς κἀγαθοὺς ἀδικεῖν πειρωμένον ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς συνεργοῦντα πειραῶσθαι φίλους ποιεῖσθαι καὶ χρησθαι τούτοις ἀντ' ἐκείνων; ἐκ δὲ τούτου εἰς τε τῶν Κρίτωνος φίλων Ἀρ- 5 *

χέδημος ἦν καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Κροίτωνος φίλων ἐτιμάτο.

Κ. Οἶδα δὲ καὶ Διοδώρῳ αὐτὸν ἐταίρῳ ὄντι τοιαῦτα διαλεχθέντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Διοδώρε, ἂν τίς σε 2 τῶν οἰκετῶν ἀποδρά, ἐπιμέλει ὅπως ἀνασώσῃ; Καὶ ἄλλους γε νῆ Δί', ἔφη, παρακαλῶ, σῶστρα τούτου ἀνακηρύττων. Τί γάρ; ἔφη, ἔάν τίς σοι κἀμνη τῶν αἰκετῶν, τούτου ἐπιμέλει καὶ παρακαλεῖς βατρούς, ὅπως μὴ ἀποθάνῃ; Σφόδρα γ', ἔφη. Εἰ δέ τίς σοι τῶν γραρίμων, ἔφη, πολὺ τῶν οἰκετῶν χρησιμώτερος ἂν κινδυνεύει θεὶ ἐνδεικν ἀπολέσθαι, οὐκ οἶμι σοι ἄξιον εἶναι 3 ἐπιμεληθῆναι ὅπως διασωθῆ; καὶ μὴν οἶσθαι γε ὅτι οὐκ ἀγνώμων ἔστιν Ἑρμογένης· αἰσχύνονται δ' ἂν, εἰ ὠφελούμενος ὑπὸ σοῦ μὴ ἀνταφελόη σε· καί τοι τὸ ὑπερέτην ἐκόντα τε καὶ εὖνον καὶ παραμόνιμον ἔχειν, καὶ μὴ μόνον τὸ κελευόμενον ἱκνῶν ὄντα ποιεῖν, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ χρήσιμον εἶναι καὶ προνοεῖν καὶ προβουλεύεσθαι 4 πολλῶν οἰκετῶν οἶμαι ἀντάξιον εἶναι. οἱ μὲντοι ἀγαθοὶ οἰκονόμοι, ὅταν τὸ πολλοῦ ἄξιον μικροῦ ἐξῆ πράττειν, τότε φασὶ δεῖν ἀνείσθαι· νῦν δὲ διὰ τὰ πράγματα 5 εὐωνοτάτους ἔστι φίλους ἀγαθούς κτήσασθαι. καὶ ὁ Διοδώρος, Ἀλλὰ καλῶς τε, ἔφη, λέγεις, ὦ Σάικρατες, καὶ κέλευσον εἰλθεῖν ὡς ἐμὲ τὸν Ἑρμογένη. Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγες νομίζω γάρ οὔτε σοὶ κάλλιον εἶναι τὸ καλέσαι ἐκείνον τοῦ αὐτὸν εἰλθεῖν πρὸς ἐκείνον οὔτ' 6 ἐκείνῳ μείζον ἀγαθὸν τὸ παραχθῆναι ταῦτα ἢ σοί. οὔτα δὲ ὁ Διοδώρος ᾤχετο πρὸς τὸν Ἑρμογένη· καὶ οὐ πολὺ τελέσας ἐκτῆσατο φίλον, ὃς ἔργον εἶχε σκοπεῖν ὅτι ἂν ἢ λέγων ἢ πράττων ὠφελόη τε καὶ εὐφραίνου Διοδώρου.

[Γ.]

Ὅτι δὲ τοὺς ὀρεγομένους τῶν καλῶν ἐπιμελεῖς ἂν ὀρέγοντο ποιῶν ὠφέλει, νῦν τοῦτο διηγήσομαι. ἀκούσας γάρ ποτε Διονυσόδωρον εἰς τὴν πόλιν ἦκειν ἐπαγγελλόμενον στρατηγεῖν διδάξειν, ἔλεξε πρὸς τινὰ τῶν συνόντων, ὃν ἠσθάνετο βουλούμενον τῆς τιμῆς ταύτης τυχεῖν, Δίσχρον μὲντοι, ὦ νεανία, τὸν βουλούμενον τῆ πόλει στρατηγεῖν, ἐξὸν τοῦτο μαθεῖν, ἀμελεῖσαι αὐτοῦ· καὶ δικαίως ἂν οὗτος ὑπὸ τῆς πόλεως ζημιότο πολὺ μᾶλλον ἢ εἰ τις ἀνδριάντας ἐργολαβολή μὴ μεμαθηκῶς ἀνδριαντοποιεῖν. ὅλης γὰρ τῆς 3 πόλεως ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις ἐπιπεπομένης τῷ στρατηγῷ, μεγάλα τὰ τε ἀγαθὰ κατορθοῦντος κύτου καὶ τὰ κακὰ διαμαρτάνοντος εἰκὸς γίνεσθαι. πῶς οὖν οὐκ ἂν δικαίως ὁ τοῦ μὲν μαθητῆος τοῦτο ἀμελῶν, τοῦ δὲ αἰρεθῆναι ἐπιμελούμενος ζημιότο; τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων ἐπεισεν αὐτὸν εἰλθόντα μαθητῆος. ἐπεὶ δὲ μεμαθηκῶς ἦκε, προσέειπε αὐτῷ λέγων, Οὐ δοκεῖ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὡςπερ Ὀμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα γεραρόν ἔφη εἶναι, οὔτω καὶ ὁδε στρατηγεῖν μαθῶν γεραρότερος φαίνεσθαι; καὶ γὰρ ὡςπερ ὁ κηθαρίζων μαθῶν, καὶ ἔάν μὴ κηθαρίξῃ, κηθαριστής ἐστι, καὶ ὁ μαθῶν ἰᾶσθαι, κἂν μὴ ἰατρὴν ἦ, ὅμως ἰατρός ἐστιν, οὔτω καὶ ὁδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγός ἂν, κἂν μηδεὶς αὐτὸν ἔληται. ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος οὔτε στρατηγός οὔτε ἰατρός ἐστιν, οὐδ' ἔάν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰρεθῆ. ἀτάρ, ἔφη, 5 ἵνα κἂν ἡμῶν τις ἢ ταξιαρχῆ ἢ λοχαγῆ σοι, ἐπιστημονέστεροι τῶν πολεμικῶν ὄμεν, λέξον ἡμῖν πόθεν

ἤρξατο σε διδάσκειν τὴν στρατηγίαν. καὶ ὅς, Ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ἔφη, εἰς ὅπερ καὶ ἐτελεύτα· τὰ γὰρ τακτικά ἐμέ γε καὶ ἄλλο οὐδὲν ἐδίδαξεν. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτό γε πολλοστὸν μέρος ἐστὶ στρατηγίας. καὶ γὰρ παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὸν πόλεμον τὸν στρατηγὸν εἶναι χρὴ καὶ ποριστικὸν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς στρατιώταις καὶ μηχανικὸν καὶ ἐργαστικὸν καὶ ἐπιμελῆ καὶ καρτερικὸν καὶ ἀγγίχου καὶ φιλόφρονά τε καὶ ἄμουν καὶ ἀπλοῦν τε καὶ ἐπίβουλον καὶ φυλακτικόν τε καὶ κλέπτην καὶ προεικὸν καὶ ἀρπαγα καὶ φιλόδωρον καὶ πλεονέκτην καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐπιθετικόν, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ φύσει καὶ ἐπιστήμῃ δεῖ τὸν εὖ στρατηγήσοντα ἔχειν. καλὸν δὲ καὶ τὸ τακτικὸν εἶναι· πολὺ γὰρ διαφέρει στρατεύμα τεταγμένον ἀτάκτου, ὥσπερ λίθοι τε καὶ πλινθοὶ καὶ ξύλα καὶ κέραμος ἀτάκτως μὲν ἐρομιμένα οὐδὲν χρήσιμά ἐστιν, ἐπειδὴν δὲ ταχθῆ ἡ κάτω μὲν καὶ ἐπιπολλῆς τὰ μήτε σηπόμενα μήτε τηκόμενα, οἳ τε λίθοι καὶ ὁ κέραμος, ἐν μέσῳ δὲ αἷ τε πλινθοὶ καὶ τὰ ξύλα, ὥσπερ ἐν οἰκοδομίᾳ συντίθεται, τότε γίνεται πολλοῦ ἄξιον κτήμα οἰκία.

8 Ἀλλὰ πάνυ, ἔφη ὁ νεανίσκος, ὁμοίον, ὡς Σώκρατες, εἰρηκας. καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ τοὺς ἀρίστους δεῖ πρῶτους τάττειν καὶ τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς χειρόστους, ἵνα ὑπὸ μὲν τῶν ἀγωνται, ὑπὸ δὲ 9 τῶν ἀθῶνται. Εἰ μὲν τοίνυν, ἔφη, καὶ διαγιγνώσκεις σε τοὺς ἀγαθούς καὶ τοὺς κακοὺς ἐδίδαξεν· εἰ δὲ μή, τί σοι ὄφελος ἂν ἔμαθες; οὐδὲ γὰρ εἰ σε ἀργύριον ἐκέλευσε πρῶτον μὲν καὶ τελευταῖον τὸ κάλλιστον τάττειν, ἐν μέσῳ δὲ τὸ χείριστον, μὴ διδάξας διαγιγνώσκεις τότε καλὸν καὶ τὸ κίβδηλον, οὐδὲν ἂν σοι ὄφελος ἦν. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐδίδαξεν· ὥστε αὐτοὺς ἂν ἡμᾶς δεῖο τοὺς τε ἀγαθούς καὶ τοὺς

κακοὺς κρίνειν. Τί οὖν οὐ σκοποῦμεν, ἔφη, πῶς ἂν 10 αὐτῶν μὴ διαμαρτάνοιμεν; Βούλομαι, ἔφη ὁ νεανίσκος. Οὐκοῦν, ἔφη, εἰ μὲν ἀργύριον δεῖο ἀρπάξαι, τοὺς φιλαργυρωτάτους πρῶτους καθιστάντες ὀρθῶς ἂν τάττοιμεν; Ἐμοιγε δοκεῖ. Τί δὲ τοὺς κινδυνεύειν μέλλοντας; Ἄρα τοὺς φιλοτιμοτάτους προτακτέον; Οὐτοι γοῦν εἰσιν, ἔφη, οἱ ἔνεκα ἐπαίνου κινδυνεύειν ἐθέλοντες. οὐ τοίνυν οὗτοί γε ἄθλοιοι, ἀλλ' ἐπιπρηνεῖς πανταχοῦ ὄντες εὐεύροτοί ἂν εἴεν. Ἀτάξ, ἔφη, 11 πότρεά σε τάττειν μόνον ἐδίδαξεν, ἢ καὶ ὄπη καὶ ὅπως χρηστέον ἐκάστω [τῶν ταγματῶν]; Οὐ πάνυ, ἔφη. Καὶ μὴν πολλὰ γ' ἐστὶ πρὸς ἃ οὔτε τάττειν οὔτε ἄγειν ὠσκότως προσήμει. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐ διασαφήνιζε ταῦτα. Νῆ Δί', ἔφη, πάλιν τοίνυν ἔλθῃν ἐπανερῶτα· ἦν γὰρ ἐπίσθηται καὶ μὴ ἀναιδῆς ἢ, ἀσχυνεῖται ἀργύριον εἰληφῶς ἐνδεᾶ σε ἀποπέμφασθαι.

Ἐντυχῶν δὲ ποτε στρατηγῶν ἠρομήνῳ τῷ, Τοῦ II. ἔνεκεν, ἔφη, Ὀμηρον οἶει τὸν Ἀγαμέμνονα προσαγορεῦσαι ποιμένα λαῶν; ἄρα γε ὅτι ὥσπερ τὸν ποιμένα δεῖ ἐπιμέλεισθαι ὅπως σῶ τε ἔσονται αἱ οἶες καὶ τάπιτηδεῖα ἔξουσι, καὶ οὐ ἔνεκα τρέφονται, τοῦτο ἔσται οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμέλεισθαι δεῖ ὅπως σῶ τε οἱ στρατιῶται ἔσονται καὶ τάπιτηδεῖα ἔξουσι, καὶ οὐ ἔνεκα στρατεύονται, τοῦτο ἔσται; στρατεύονται δέ, ἵνα κρατοῦντες τῶν πολεμίων εὐδαιμονέστεροι ᾖσιν. ἢ τί δήποτε οὕτως ἐπήνεσε τὸν Ἀγαμέμνονα εἰπῶν, Ἀμρότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής;

ἄρα γε ὅτι αἰχμητής τε κρατερός ἂν εἴη, οὐκ εἰ μόνος αὐτὸς εὖ ἀγωνίζοιτο πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' εἰ καὶ παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τούτου αἴτιος εἴη, καὶ βασιλεύς ἀγαθός, οὐκ εἰ μόνου τοῦ ἑαυτοῦ βίου καλῶς προ-

εσθήκοι, ἀλλ' εἰ καὶ ἂν βασιλεύοι, τούτοις εὐδαιμονίας
 3 αἴτιος εἴη; καὶ γὰρ βασιλεὺς αἰρεῖται οὐχ ἵνα αὐτοῦ
 καλῶς ἐπιμέληται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτὸν
 εὖ πράττωσι· καὶ στρατεύονται δὲ πάντες, ἵνα ὁ βίος
 αὐτοῖς ὡς βέλτιστος ᾖ; καὶ στρατηγούς αἰροῦνται τού-
 4 του ἕνεκα, ἵνα πρὸς τοῦτο αὐτοῖς ἡγεμόνες ᾖσι. δεῖ
 οὖν τὸν στρατηγούντα τοῦτο παρασκευάζειν τοῖς ἐλο-
 μένοις αὐτὸν στρατηγόν· καὶ γὰρ οὔτε κάλλιον τού-
 του ἄλλο ῥάδιον εὐρεῖν οὔτε αἰσχίον τοῦ ἐναντίου.
 καὶ οὕτως ἐπισκοπᾶν τίς εἴη ἀγαθοῦ ἡγεμόνος ἀρετὴ
 τὰ μὲν ἄλλα περιήρει, κατέλειπε δὲ τὸ εὐδαιμόνας
 ποιεῖν ἂν ἂν ἡγήται.

III. Καὶ ἱππαρχεῖν δὲ τιμὴν ἡρημένῳ οἰδᾶ· πατε αὐτὸν
 τοιάδε διαλεχθέντα· "Ἐχοις ἂν, ἔφη, ὦ νεανία, εἰπεῖν
 ἡμῖν ὅτου ἕνεκα ἐπεθύμησας ἱππαρχεῖν; οὐ γὰρ δὴ
 τοῦ πρώτου τῶν ἱππέων ἐλαύνειν· καὶ γὰρ οἱ ἱπποτο-
 ξοῖται τούτου γε ἀξιοῦνται· προελαύνουσι γοῦν καὶ τῶν
 ἱππάρχων. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦ
 γνωσθῆναι γε· ἐπεὶ καὶ οἱ μαινόμενοι γε ὑπὸ πάντων
 2 γινώσκονται. Ἀληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο λέγεις. Ἀλλ'
 ἄρα ὅτι τὸ ἱππικὸν οἶσι ἂν τῇ πόλει βέλτιον ποιήσας
 παραδοῦναι, καὶ εἴ τις χρεῖα γίγνοιτο ἱππέων, τούτων
 ἡγούμενος ἀγαθοῦ τινος αἴτιος γενέσθαι τῇ πόλει;
 Καὶ μάλα, ἔφη. Καὶ ἔστι γε νῆ Δί', ἔφη ὁ Σακρά-
 τῆς, καλόν, εἰ δύνῃ ταῦτα ποιῆσαι. ἢ δὲ ἀρχὴ που
 ἐφ' ἣν ἡρησάι ἱππῶν τε καὶ ἀμφοτέρων ἐστίν. "Ἐστὶ γὰρ
 3 οὖν, ἔφη. Ἴδι δὴ λέξον ἡμῖν τοῦτο πρῶτον, ὅπως
 διανοεῖ τοὺς ἱππους βελτίους ποιῆσαι; καὶ ὅς, Ἀλλὰ
 τοῦτο μὲν, ἔφη, οὐκ ἐμὸν οἶμαι τὸ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ
 ἰδίᾳ ἕκαστον δεῖν τοῦ ἑαυτοῦ ἱππου ἐπιμέλεισθαι.
 4 Ἐὰν οὖν, ἔφη ὁ Σακράτης, παρέχονται σοὶ τοὺς ἱπ-
 πους οἱ μὲν οὕτω κακώποδας ἢ κακοσκελεῖς ἢ ἀσθε-

νεῖς, οἱ δὲ οὕτως ἀτρόφους ᾧστε μὴ δύνασθαι ἀκο-
 λουθεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀναγώγους ᾧστε μὴ μένειν ὅπου
 ἂν σὺ τάξῃς, οἱ δὲ οὕτω λακτιστὰς ᾧστε μὴδὲ τύξαι
 δυνατὸν εἶναι, τί σοὶ τοῦ ἱππικοῦ ὄφελος ἔσται; ἢ
 πῶς δυνήσαι τοιούτων ἡγούμενος ἀγαθόν τι ποιῆσαι
 τὴν πόλιν; καὶ ὅς, Ἀλλὰ καλῶς τε λέγεις, ἔφη, καὶ
 πειράσομαι τῶν ἱππῶν εἰς τὸ δυνατὸν ἐπιμέλεισθαι.
 Τί δέ; τοὺς ἱππέας οὐκ ἐπιχειρήσεις, ἔφη, βελτίους
 ποιῆσαι; "Ἐγωγ', ἔφη. Οὐκοῦν πρῶτον μὲν ἀναβα-
 τικωτέρους ἐπὶ τοὺς ἱππους ποιήσεις [αὐτούς]; Δεῖ
 γοῦν, ἔφη· καὶ γὰρ εἴ τις αὐτῶν καταπέσοι, μᾶλλον
 ἂν οὕτω σώζοιτο. Τί γάρ; εἰάν που κινδυνεύειν δέη,
 6 πότερον ἐπάγειν τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὴν ἄμμου κε-
 λεύσεις, ἐνθάπερ εἰσάδατε ἱππεύειν, ἢ πειράσει τὰς
 μελέτας ἐν τοιούτοις ποιῆσθαι χωρίοις ἐν οἰοῖσπερ οἱ
 πόλεμοι γίγνονται; Βέλτιον γοῦν, ἔφη. Τί γάρ; τοῦ
 7 βάλλειν ὡς πλείστους ἀπὸ τῶν ἱππῶν ἐπιμέλειάν τινα
 ποιῆσαι; Βέλτιον γοῦν, ἔφη, καὶ τοῦτο. Θήγειν δὲ
 τὰς ψυχὰς τῶν ἱππέων καὶ ἐξοργίζειν πρὸς τοὺς πολε-
 μίους, ἄπερ ἀλκιματέρους ποιεῖ, διανενοῆσαι; Εἰ δὲ
 μὴ, ἀλλὰ νῦν γε πειράσομαι, ἔφη. "Ὅπως δέ σοι περ-
 8 θανταὶ οἱ ἱππῆς πεφρόντικας τι; ἄνευ γὰρ δὴ τούτου
 οὔτε ἱππῶν οὔτε ἱππέων ἀγαθῶν καὶ ἀλκιμῶν οὐδὲν
 ὄφελος. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη· ἀλλὰ πῶς ἂν τις μάλιστα,
 ὦ Σακράτης, ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς προτρέψαιτο; Ἐκείνο
 9 μὲν δήπου οἶσθα, ὅτι ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἄνθρωποι
 τούτοις μάλιστα ἐθέλουσι πεθεσθαι οὓς ἂν ἡγῶν-
 ται βελτίστους εἶναι. καὶ γὰρ ἐν νόσῳ ὃν ἂν ἡγῶν-
 ται ἰατρικώτατον εἶναι, τούτῳ μάλιστα πείθονται,
 καὶ ἐν πλῶ, ὃν ἂν κυβερνητικώτατον, καὶ ἐν γεωγ-
 γία, ὃν ἂν γεωργικώτατον. Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκ-
 οὖν εἰκόσ, ἔφη, καὶ ἐν ἱππικῇ ὅς ἂν μάλιστα εἰδῶς

φαίνεται ἂν δεῖ ποιεῖν, τούτῳ μάλιστα ἐθέλειν τοὺς
 10 ἄλλους παιδεσθαι. Ἐάν οὖν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες,
 βέλτιστος ἂν αὐτῶν δῆλος ᾶ, ἀρκέσει μοι τοῦτο εἰς τὸ
 παιδεσθαι αὐτοὺς ἐμοί; Ἐάν γε πρὸς τούτῳ, ἔφη, δι-
 δάξης αὐτοὺς ὡς τὸ παιδεσθαι σοι κάλλιον τε καὶ σω-
 τηριώτερον αὐτοῖς ἔσται. Πῶς οὖν, ἔφη, τοῦτο δι-
 δάξω; Πολὺν νῆ Δί', ἔφη, ὅζον ἢ εἰ σοι θεοὶ διδάσκουσιν
 ὡς τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν ἀμείνω καὶ λυσιτελέστερα
 11 ἔστι. Λέγεις, ἔφη, σὺ τὸν ἵππαρχον πρὸς τοῖς ἄλλοις
 ἐπιμέλεσθαι δεῖν καὶ τοῦ λέγειν δύνασθαι; Σὺ δ'
 ᾧου, ἔφη, χρῆναι σιωπῇ ἵππαρχεῖν; ἢ οὐκ ἐντεθύ-
 μησαι ἔτι ὅσα τε νόμῳ μεμαθήκαμεν κάλλιστα ὄντα,
 δι' ᾧν γε ζῆν ἐπιστάμεθα, ταῦτα πάντα διὰ λόγου
 ἐμάθομεν, καὶ εἰ τι ἄλλο καλὸν μανθάνει τις μά-
 θημα, διὰ λόγου μανθάνει, καὶ οἱ ἀρίστα διδάσκου-
 τες μάλιστα λόγῳ χρῶνται καὶ οἱ τὰ σπουδαιότατα
 12 ἐπιστάμενοι κάλλιστα διαλέγονται; ἢ τόδε οὐκ ἐντε-
 θύμησαι, ὡς ὅταν γε χορὸς εἰς ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως
 γίνηται, ὥσπερ ὁ εἰς Δῆλον πεμπόμενος, οὐδεὶς ἄλ-
 λοθεν οὐδαμῶθεν τούτῳ ἐφάμιλλος γίννεται, οὐδὲ
 εὐαχθρία ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοία τῇ ἐνθάδε συνάγεται;
 13 Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὔτε εὐφραδία τοσοῦ-
 τον διαφέρουσιν Ἀθηναῖοι τῶν ἄλλων οὔτε σωματίων
 μεγέθει καὶ ῥώμῃ, ὅσον φιλοτιμία, ἥπερ μάλιστα
 παροξύνει πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἔντιμα. Ἀληθές, ἔφη,
 14 καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν οἶει, ἔφη, καὶ τοῦ ἵππικου τοῦ
 ἐνθάδε εἰ τις ἐπιμεληθείη, πολὺ ἂν καὶ τούτῳ δια-
 νεγκεῖν τῶν ἄλλων ὄπλων τε καὶ ἵππων παρασκευῇ
 καὶ εὐταξίᾳ καὶ τῷ ἐτοιμῶς κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πο-
 λεμίους, εἰ νομίσειαν ταῦτα ποιοῦντες ἐπαίνου καὶ
 15 τιμῆς τεύξεσθαι; Εἰκόσ γε, ἔφη. Μὴ τοίνυν δυνεῖ,
 ἔφη, ἀλλὰ πειρῶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα προτρέπειν,

αφ' ᾧν αὐτὸς τε ἀφελήσει καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται διὰ
 σέ. Ἀλλὰ νῆ Δία πειράσομαι, ἔφη.

Ἰδὼν δέ ποτε Νικομαχίδην ἐξ ἀρχαιρεσιῶν ἀπίοντα IV.
 ἤρετο, Τίνες, ὦ Νικομαχίδη, στρατηγοὶ ἤρηνται; καὶ
 ὅς, Οὐ γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοιοῦτοί εἰσιν Ἀθη-
 ναῖοι, ὥστε ἐμὲ μὲν οὐχ εἴλοντο, ὅς ἐκ καταλόγου
 στρατευόμενος κατατέτριμμαι καὶ λοχαγῶν καὶ τα-
 ξιαρχῶν καὶ τραύματα ὑπὸ τῶν πολεμίων τοσαῦτα
 ἔχω· ἅμα δὲ τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων ἀπογυμνου-
 μενος ἐπαδείκνυ· Ἀντισθένης δέ, ἔφη, εἴλοντο, τὸν
 οὔτε ὀπίστην πο στρατευσάμενον ἐν τε τοῖς ἵππευ-
 σιν οὐδὲν περιβλεπτον ποιήσαντα, ἐπιστάμενόν τε
 ἄλλο οὐδὲν ἢ χρήματα συλλέγειν; Οὐκοῦν, ἔφη ὁ 2
 Σωκράτης, τοῦτο μὲν ἀγαθόν, εἰ γε τοῖς στρατιώταις
 ἱκανὸς ἔσται τάπιτήθεια πορίζειν; Καὶ γὰρ οἱ ἔμπο-
 ροὶ, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, χρήματα συλλέγειν ἱκανοὶ
 εἰσιν· ἀλλ' οὐχ ἔνεκα τούτου καὶ στρατηγεῖν δύνανται
 ἂν. καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Ἀλλὰ καὶ φιλόνομος Ἀντι- 3
 σθένης ἔστιν, ὁ στρατηγῶ προσεῖναι ἐπιτήδειόν ἔστιν·
 οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ὁσάκις κεχορήγηκε πᾶσι τοῖς χοροῖς
 νευίκτης; Μὰ Δί', ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἀλλ' οὐδὲν
 ὁμοίον ἔστι χοροῦ τε καὶ στρατεύματος προσεῖναι.
 Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ πῶδῃς γε ὁ Ἀντισθέ- 4
 νης οὐδὲ χορῶν διδασκαλίας ἔμπειρος ἂν ὁμοῦς ἐγένετο
 ἱκανὸς εὐρεῖν τοὺς κρατίστους ταῦτα. Καὶ ἐν τῇ στρα-
 τιᾷ οὖν, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἄλλους μὲν εὐρήσει τοὺς
 τάξοντας ἀνθ' ἑαυτοῦ, ἄλλους δὲ τοὺς μαχουμένους.
 Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν γε καὶ ἐν τοῖς πολε- 5
 μικοῖς τοὺς κρατίστους, ὥσπερ ἐν τοῖς χορικοῖς, ἔξευ-
 ρίσκη τε καὶ προαιρηῆται, εἰκότως ἂν καὶ τούτου νικη-
 φόρος εἴη· καὶ δαπανᾷν δ' αὐτὸν εἰκόσ μᾶλλον ἂν
 ἐθέλειν εἰς τὴν σὴν ὅλη τῇ πόλει τῶν πολεμικῶν νίκην

6 ἢ εἰς τὴν σὺν τῇ φυλῇ τῶν χορικῶν. λέγεις σύ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὡς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός ἐστι χορηγεῖν τε καλῶς καὶ στρατηγεῖν; λέγω ἔργω, ἔφη, ὡς ὅτου ἂν τις προστάτῃ, εἰν γιγνώσκῃ τε ἂν δεῖ καὶ ταῦτα ποιεῖσθαι δύνῃται, ἀγαθὸς ἂν εἴη προστάτης, εἴτε χοροῦ εἴτε οἴκου εἴτε πόλεως εἴτε στρατεύματος προ-
7 στατεύου. καὶ ὁ Νικομαχίδης, Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρα-
τες, οὐκ ἂν ποτε ὄμην ἔργω σου ἀκοῦσαι ὡς οἱ ἀγαθοὶ οἰκονόμοι ἀγαθοὶ στρατηγοὶ ἂν εἴεν. Ἴθι δὴ, ἔφη, ἐξετάσωμεν τὰ ἔργα ἑκατέρου αὐτῶν, ἵνα εἰδῶμεν πό-
8 τερον τὰ αὐτὰ ἐστὶν ἢ διαφέρει τι. Πάνυ γε, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν τοὺς ἀρχομένους κατηκόους τε καὶ εὐπειθεῖς ἑαυτοῖς παρασκευάζειν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἔργον; Καὶ μάλα, ἔφη. Τί δέ; τὸ προστάττειν ἑκαστα-
9 τοῖς ἐπιτηδείοις πράττειν; Καὶ τοῦτ', ἔφη. Καὶ μὴν, τὸ τοὺς κακοὺς κολάζειν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τιμᾶν ἀμφοτέροις οἶμαι προσήκειν. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Τὸ δὲ τοὺς ὑπηκόους εὐμενεῖς ποιεῖσθαι πῶς οὐ καλὸν ἀμφοτέροις; Καὶ τοῦτ', ἔφη. Συμμάχους δὲ καὶ βοη-
10 θοὺς προσάγεσθαι δοκεῖ σοι συμφέρον ἀμφοτέροις ἢ οὐ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἀλλὰ φυλακτικούς τῶν ὄν-
των οὐκ ἀμφοτέροις εἶναι προσήκει; Σφόδρα γ', ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλοπόνους ἀμφοτέρους εἶ-
11 ναι προσήκει περὶ τὰ αὐτῶν ἔργα; Ταῦτα μὲν, ἔφη, πάντα ὁμοίως ἀμφοτέρων ἐστὶν· ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι εὐνέτι ἀμφοτέρων. Ἀλλ' ἐχθροὶ γέ τοι ἀμφοτέροις γίγνονται; Καὶ μάλα, ἔφη, τοῦτό γε. Οὐκοῦν τὸ
11 περιγενέσθαι τούτων ἀμφοτέροις συμφέροι; Πάνυ γ', ἔφη· ἀλλ' ἐκεῖνο παρῆς, ἂν δέη μάχεσθαι, τί ὠφελή-
σει ἢ οἰκονομική; Ἐνταῦθα δὴπου καὶ πλείστον, ἔφη· ὁ γὰρ ἀγαθὸς οἰκονόμος, εἰδὼς ὅτι οὐδὲν οὕτω λυσι-
τελέες τε καὶ κερδαλέον ἐστὶν ὡς τὸ μαχομένου τοὺς πο-

λεμίους νικᾶν, οὐδὲ οὕτως ἀλυσιτελέες τε καὶ ζη-
μιῶδες ὡς τὸ ἠττάσθαι, προθύμως μὲν τὰ πρὸς τὸ
νικᾶν συμφέροντα ζητήσῃ καὶ παρασκευάζεται, ἐπι-
μελῶς δὲ τὰ πρὸς τὸ ἠττάσθαι φέροντα σιέφεται
καὶ φυλάσσεται, ἐνεργῶς δ' ἂν τὴν παρασκευὴν ὁρᾷ
νικητικὴν οὖσαν, μαχεῖται, οὐχ ἥμισυ δὲ τούτων,
εἰν ἀπαρασκευεὺς ἢ, φυλάσσεται συνάπτειν μάχην.
μὴ καταφρόνει, ἔφη, ὦ Νικομαχίδη, τῶν οἰκονομι-
12 κῶν ἀνδρῶν· ἢ γὰρ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια πλήθει
μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν, τὰ δ' ἄλλα παρα-
πλήσια ἔχει· οὐ γὰρ ἄλλοις τίσιν ἀνθρώποις οἱ τῶν
κοινῶν ἐπιμελόμενοι χρῶνται ἢ οἷσπερ οἱ τὰ ἴδια
οἰκονομοῦντες· οἷς οἱ ἐπιστάμενοι χρῆσθαι καὶ τὰ
ἴδια καὶ τὰ κοινὰ καλῶς πράττουσιν, οἱ δὲ μὴ ἐπι-
στάμενοι ἀμφοτέρωθεν πλημμελοῦσι.

Περικλεῖ δὲ ποτε τῷ τοῦ πάνυ Περικλέους υἱῷ V.
διαλεγόμενος, Ἐγὼ τοι, ἔφη, ὦ Περικλεῖς, ἐλπίδα
ἔχω σοῦ στρατηγήσαντος ἀμείνω τε καὶ ἐνδοξότεραν
τὴν πόλιν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔσεσθαι καὶ τῶν πολε-
μίων κρατήσῃν. καὶ ὁ Περικλῆς, Βουλοίμην ἂν, ἔφη,
ὦ Σώκρατες, ἂ λέγεις· ὅπως δὲ ταῦτα γένοιτ' ἂν
οὐ δύναμαι γινῶναι. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης,
διαλαγίζομενοι περὶ αὐτῶν ἐπισκοπῶμεν ὅπον ἦδη
τὸ δυνατόν ἐστι; Βούλομαι, ἔφη. Οὐκοῦν οἶσθα, 2
ἔφη, ὅτι πλήθει μὲν οὐδὲν μείους εἰσὶν Ἀθηναῖοι
Βοιωτῶν; Οἶδα γάρ, ἔφη. Σώματα δὲ ἀγαθὰ καὶ
καλὰ πότερον ἐκ Βοιωτῶν οἶει πλείω ἂν ἐκλεχθῆναι
ἢ ἐξ Ἀθηναίων; Οὐδὲ ταύτη μοι δοκοῦσι λείπεσθαι.
Ἐὐμενεστέρους δὲ ποτέρους ἑαυτοῖς εἶναι νομίζεις;
Ἀθηναίους ἔργα; Βοιωτῶν μὲν γὰρ πολλοὶ πλεο-
νεκτούμενοι ὑπὸ Θηβαίων δυσμενεῶς αὐτοῖς ἔχουσιν,

3 Ἀθήνησι δὲ οὐδὲν ὄρω τοιοῦτον. Ἀλλὰ μὴν φιλοτιμότεροι γὰρ καὶ μεγαλοφρονέστεροι πάντων εἰσὶν ἄπερ οὐχ ἥμισυ παροξύνει κινδυνεύειν ὑπὲρ εὐδοξίας τε καὶ πατρῴδος. Οὐδὲ ἐν τούτοις Ἀθηναῖοι μεμπτοί. Καὶ μὴν προγόνων γὰρ καλὰ ἔργα οὐκ ἔστιν οἷς μεῖζο καὶ πλείω ὑπάρχει ἢ Ἀθηναίοις· ὃ πολλοὶ ἐπαιρούμενοι προτρέπονται τε ἀρετῆς ἐπιμέλεισθαι καὶ ἄλλοι γίγνεσθαι. Ταῦτα μὲν ἀληθῆ λέγεις πάντα, ὃ Σωκράτης· ἀλλ' ὄρας ὅτι ἀπ' οὗ ἢ τε σὺν Τολμίδῃ τῶν χιλίων ἐν Λεβαδείᾳ συμφορὰ ἐγένετο καὶ ἢ μετ' Ἰσπικράτους ἐπὶ Ἀηλῖω, ἐκ τούτων τεταπεινῶνται μὲν ἢ τῶν Ἀθηναίων δόξα πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ἐπῆρται δὲ τὸ τῶν Θηβαίων φρόνημα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· ὥστε Βοιωτοὶ μὲν, οἱ πρόσθεν οὐδ' ἐν τῇ ἑαυτῶν τολμῶντες Ἀθηναίους ἄνευ Λακεδαιμονίων τε καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων ἀντιπάττεσθαι, νῦν ἀπειλοῦσιν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν, Ἀθηναῖοι δὲ, οἱ πρότερον πορθοῦντες τὴν Βοιωτίαν, φοβοῦνται μὴ Βοιωτοὶ δηώσωσι τὴν Ἀττικὴν.

5 καὶ ὁ Σωκράτης, Ἀλλ' αἰσθάνομαι μὲν, ἔφη, ταῦτα οὕτως ἔχοντα· δοκεῖ δὲ μοι ἀνδρὶ ἀγαθῷ ἄρχοντι νῦν εὐαρεστοτέρως διακείσθαι ἢ πόλις. τὸ μὲν γὰρ θάρρος ἀμέλειάν τε καὶ βραδυμίαν καὶ ἀπειθειαν ἐμβάλλει, ὁ δὲ φόβος προσεκτικωτέρους τε καὶ εὐπειθεστέρους καὶ εὐτακτοτέρους ποιεῖ. τεκμήριον δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν ὅταν μὲν γὰρ δήπου μηδὲν φοβῶνται, μεστοὶ εἰσὶν ἀταξίας· ἔστ' ἂν δὲ ἢ χειμῶνα ἢ πολεμίους δεισῶσιν, οὐ μόνον τὰ κελευόμενα πάντα ποιούσιν, ἀλλὰ καὶ σιγῶσι καταδοκούντες τὰ προσταχθησόμενα, ὥσπερ χορευταί. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Περικλῆς, εἰ γὰρ νῦν μάλιστα κείθοντο, ὧρα ἂν εἴη

λέγειν πῶς ἂν αὐτοὺς προτρεψαίμεθα κάλιν ἀνερασθῆναι τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς τε καὶ εὐκλείας καὶ εὐδαιμονίας. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ μὲν ἐβουλόμεθα χρημάτων αὐτοὺς ἂν ἄλλοι εἶχον ἀντιποιεσθαι, ἀποδεικνύντες αὐτοῖς ταῦτα πατρῴα τε ὄντα καὶ προσήκοντα μάλιστα· ἂν οὕτως αὐτοὺς ἐξορμηθῆναι ἀντέχεσθαι τούτων· ἐπεὶ δὲ τοῦ μετ' ἀρετῆς προτρέψιν αὐτοὺς ἐπιμέλεισθαι βουλόμεθα, τοῦτ' αὖ δεικτέον ἐκ παλαιοῦ μάλιστα προσήκον αὐτοῖς, καὶ ὡς τούτου ἐπιμελόμενοι πάντων ἂν εἶεν κράτιστοι. Πῶς οὖν ἂν τοῦτο διδάσκωμεν; Οἶμαι μὲν, εἰ τοὺς 9 γὰρ παλαιότερους ἂν ἀκούομεν προγόνους αὐτῶν ἀναμιμνήσκωμεν αὐτοὺς ἀρίστους γεγονέναι. Ἄρα λέ- 10 γαις τὴν τῶν θεῶν κρίσιν, ἣν οἱ περὶ Κέρκωπα δι' ἀρετὴν ἔκριναν; Λέγω γάρ, καὶ τὴν Ἐρεχθίδεω γὰρ τροφήν καὶ γένεσιν, καὶ τὸν πόλεμον τὸν ἐπ' ἐκείνου γινόμενον πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἐχομένης ἡπείρου πάσης, καὶ τὸν ἐπ' Ἡρακλειδῶν πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ Θησέωσ πολεμηθέντας, ἐν οἷς πᾶσιν ἐκεῖνοι δήλοι γέγονασιν τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων ἀριστεύσαντες· εἰ δὲ βούλει, ἂ ὕστερον οἱ ἐκείνων 11 μὲν ἀπόγονοι, οὐ πολὺ δὲ πρὸ ἡμῶν γεγονότες, ἔπραξαν, τὰ μὲν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς κυριαύοντας τῆς τε Ἀσίας πάσης καὶ τῆς Εὐρώπης μέχρι Μακεδονίας καὶ πλείστην τῶν προγεγονότων δυνάμιν καὶ ἀφορμὴν κερτημένους καὶ μέγιστα ἔργα κατειργασμένους, τὰ δὲ καὶ μετὰ Πελοποννησίων ἀριστεύοντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· οἱ δὲ καὶ λέγονται πολὺ διενεργεῖν τῶν καθ' αὐτοὺς ἀνθρώπων. Λέγονται γάρ, ἔφη. Τοιγαροῦν πολλῶν 12 μὲν μεταναστάσεων ἐν τῇ Ἑλλάδι γεγονυῖαν διέμειναν ἐν τῇ ἑαυτῶν, πολλοὶ δὲ ὑπὲρ δικαίων ἀντιλέ-

γοντες ἐπέτρεπον ἐκείνοις, πολλοὶ δὲ ὑπὸ κραιπτόνων
 13 ὑβριζόμενοι κατέφευγον πρὸς ἐκείνους. καὶ ὁ Περικ-
 κλῆς, Καὶ θαυμάζω γ', ἔφη, ὦ Σωκράτες, ἢ πόλις
 ὅπως ποτ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκλινεν. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι,
 ὁ Σωκράτης, ὥσπερ καὶ ἀθληταὶ τινες διὰ τὸ πολὺ
 ὑπερνεγκεῖν καὶ κρατιστεῦσαι καταφραδυμῆσαντες
 ὑστερίζουσι τῶν ἀντιπάλων, οὕτω καὶ Ἀθηναίους
 πολὺ διενεργούοντας ἀμελήσαι ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο
 14 χεῖρους γεγονέναι. Νῦν οὖν, ἔφη, τί ἂν ποιῶντες
 ἀναλάβοιεν τὴν ἀρχαίαν ἀρετὴν; καὶ ὁ Σωκράτης,
 Οὐδὲν ἀπόρητον δοκεῖ μοι εἶναι, ἀλλ' εἰ μὲν ἔξε-
 ρόντες τὰ τῶν προγόνων ἐπιτηδεύματα μηδὲν χεῖρον
 ἐκείνων ἐπιτηδεύοιεν, οὐδὲν ἂν χεῖρους ἐκείνων γενέ-
 σθαι· εἰ δὲ μή, τοὺς γε νῦν πρωτεύοντας μιμούμενοι
 καὶ τούτοις τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύοντες, ὁμοίως μὲν τοῖς
 αὐτοῖς χρώμενοι οὐδὲν ἂν χεῖρους ἐκείνων εἶεν, εἰ δ'
 15 ἐπιμελέστερον, καὶ βελτίους. Ἄγεις, ἔφη, πόρρω που
 εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκάγαθίαν. πότε γὰρ οὕτως
 Ἀθηναῖοι ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι ἢ πρεσβυτέρους αἰδέ-
 σονται, οἱ ἀπὸ τῶν πατέρων ἄρχονται καταφρονεῖν
 τῶν γεραιτέρων· ἢ σωμασκήσουσιν οὕτως, οἱ οὐ μό-
 νον αὐτοὶ εὐεξίας ἀμελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιμελο-
 16 μένων καταγελάσει; πότε δὲ οὕτω πείθονται τοῖς ἄρ-
 χουσίν, οἱ καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῷ καταφρονεῖν τῶν
 ἀρχόντων· ἢ πότε οὕτως ἁμονοήσουσιν, οἱ γε ἀντι-
 μὲν τοῦ συνεργεῖν ἑαυτοῖς τὰ συμφέροντα ἐπηρεά-
 ζουσιν ἀλλήλοις καὶ φθονοῦσιν ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς
 ἄλλοις ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ πάντων ἐν τε ταῖς ἰδίαις
 συνόδοις καὶ ταῖς κοιναῖς διαφέρονται, καὶ πλείστας
 δίκας ἀλλήλοις δικάζονται, καὶ προαιροῦνται μᾶλλον
 οὕτως κερδαίνειν ἀπ' ἀλλήλων ἢ συνωφελοῦντες αὐ-
 τοὺς, τοῖς δὲ κοινοῖς ὥσπερ ἄλλοτριούς χρώμενοι, περὶ

τούτων αὐτὰ μάχονται καὶ ταῖς εἰς τὰ τοιαῦτα δυνάμεσι
 μάλιστα χείρουσιν; ἔξ ὧν πολλὴ μὲν ἀτηρία καὶ κα- 17
 κία τῇ πόλει ἐμφύεται, πολλὴ δὲ ἐχθρὰ καὶ μῖσος ἀλ-
 λήλων τοῖς πολίταις ἐγγίγνεται, δι' ἃ ἔγωγε μάλα φο-
 βούμαι ἀεὶ μὴ τι μείζον ἢ ὥστε φέρειν δύνασθαι κακὸν
 τῇ πόλει συμβῆ. Μηδαμῶς, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ 18
 Περικλῆς, οὕτως ἡγοῦ ἀνηκέστῳ πονηρίᾳ νοσεῖν
 Ἀθηναίους. οὐχ ὀρθῶς ὡς εὐτακτοὶ μὲν εἰσιν ἐν τοῖς
 ναυτικοῖς, εὐτάκτως δ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι πεί-
 θονται τοῖς ἐπιστάταις, οὐδένων δὲ καταδείστερον ἐν
 τοῖς χοροῖς ὑπηρετοῦσι τοῖς διδασκάλοις; Τοῦτο γάρ 19
 τοι, ἔφη, καὶ θαυμαστόν ἐστι, τὸ τοὺς μὲν τοιοῦτους
 πειθαρχεῖν τοῖς ἐφεστῶσι, τοὺς δὲ ὀπλίτας καὶ τοὺς
 ἱππέας, οἱ δοκοῦσι καλοκάγαθῶς προκεκρίσθαι τῶν
 πολιτῶν, ἀπειθεστάτους εἶναι πάντων. καὶ ὁ Σω- 20
 κράτης ἔφη, Ἡ δὲ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλή, ὦ Περικλῆς,
 οὐκ ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων καθίσταται; Καὶ μάλα,
 ἔφη. Οἶσθα οὖν τινας, ἔφη, κάλλιον ἢ νομιμώτερον
 ἢ σεμνότερον ἢ δικαιοτέρον τὰς τε δίκας δικάζοντας
 καὶ τᾶλλα πάντα πράττοντας; Οὐ μέμφομαι, ἔφη,
 τοῖσι. Οὐ τοίνυν, ἔφη, δεῖ ἀδυμεῖν ὡς οὐκ εὐ-
 τάκταν ὄντων Ἀθηναίων. Καὶ μὴν ἐν γε τοῖς στρα- 21
 τιωτικοῖς, ἔφη, ἐνθα μάλιστα δεῖ σωφρονεῖν τε καὶ
 εὐτακτεῖν καὶ πειθαρχεῖν, οὐδεὶς τούτων προσέχου-
 σιν. Ἴσως γάρ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν τούτοις οἱ
 ἥμισυ ἐπιστάμενοι ἄρχουσιν αὐτῶν. οὐχ ὀρθῶς ὅτι
 κισθαριστῶν μὲν καὶ χορευτῶν καὶ ὀρχηστῶν οὐδὲ εἰς
 ἐπιχειρεῖ ἄρχειν μὴ ἐπιστάμενος, οὐδὲ παλαιστῶν οὐδὲ
 παγκρατιαστῶν; ἀλλὰ πάντες οἱ τούτων ἄρχοντες
 ἔχουσι δεῖξαι ὁπόθεν ἔμαθον ταῦτα ἐφ' οἷς ἐφε-
 στάσι· τῶν δὲ στρατηγῶν οἱ πλείστοι αὐτοσχεδιάζου-
 σιν. οὐ μὲντοι σέ γε τοιοῦτον ἐγὼ νομίζω εἶναι, ἀλλ' 22
 Xenoph. Memor. 6

οἶμαι σε οὐδὲν ἤττον ἔχειν εἰπεῖν ὅποτε στρατηγεῖν ἢ ὅποτε παλαίειν ἤρξω μανθάνειν. καὶ πολλὰ μὲν οἶμαι σε τῶν πατρῶων στρατηγημάτων παρεληφῶτα διασάξαι, πολλὰ δὲ πανταχόθεν συνηχῆναι, ὅποθεν 23 οἶόν τε ἦν μαθεῖν τι ὠφέλιμον εἰς στρατηγίαν. οἶμαι δὲ σε πολλὰ μεριμνᾶν ὅπως μὴ λάθῃς σεαυτὸν ἀγνοῶν τι τῶν εἰς στρατηγίαν ὠφελίμων, καὶ ἂν τι τοιοῦτον αἰσθῆς σεαυτὸν μὴ εἰδότα, ἕρπειν τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα, οὔτε δῶρων οὔτε χαρίτων φειδόμενον, ὅπως μάλιστα παρ' αὐτῶν ἂ μὴ ἐπίστασαι καὶ συνεργοὺς ἀγα- 24 θοὺς ἔχῃς. καὶ ὁ Περικλῆς, Οὐ λαοθάλασσοι με, ὦ Σάκκατες, ἔφη, ὅτι σὺν οἰόμενός με τούτων ἐπιμέλεισθαι ταῦτα λέγεις, ἀλλ' ἔργειράν με διδάσκουσιν ὅτι τὸν μέλλοντα στρατηγεῖν τούτων ἀπάντων ἐπιμέλει- 25 σθαι δεῖ. ὁμοιωτικῶς μὲντοι κἀγὼ σοι ταῦτα. Τοῦτο δ', ἔφη, ὦ Περικλῆς, κατανενοήσας, ὅτι πρόκειται τῆς χώρας ἡμῶν ὄρη μεγάλα, καθήκοντα ἐπὶ τὴν Βοιωτίαν, δι' ἧν εἰς τὴν χώραν εἰσοδοὶ στεναί τε καὶ προσάνταις εἰσὶ, καὶ ὅτι μέση διέζωσται ὄρεσιν ἔρυ- 26 μνοῖς; Καὶ μάλα, ἔφη. Τί δέ; ἐκεῖνο ἀκήσας, ὅτι Μυσοὶ καὶ Πισίδαι ἐν τῇ βασιλείᾳ χώρᾳ κατέχοντες ἐρυμνὰ πάντα χωρία καὶ κούφως ἀπλισμένοι δύνανται πολλὰ μὲν τὴν βασιλείᾳ χώρᾳ καταδέοντες κωποποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ξῆν ἑλεύθεροι; Καὶ τοῦτό γ', ἔφη, 27 ἀκούω. Ἀθηναίους δ' οὐκ ἂν οἶσι, ἔφη, μέχρι τῆς ἐλαφροῦς ἡλικίας ἀπλισμένους κούφοτέροις ὄπλοις καὶ τὰ προκειμένα τῆς χώρας ὄρη κατέχοντας βλαβεροὺς μὲν τοῖς πολεμοῖς εἶναι, μεγάλην δὲ προσβολὴν τοῖς πολίταις τῆς χώρας κατασκευάσθαι; καὶ ὁ Περικλῆς, Πάντ' οἶμαι, ἔφη, ὦ Σάκκατες, καὶ ταῦτα χρήσιμα 28 εἶναι. Εἰ τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀρέσκει σοι ταῦτα, ἐπιχίρει αὐτοῖς, ὦ ἀρίστε, ὅτι μὲν γὰρ ἂν τούτων

καταπράξῃς, καὶ σοὶ καλὸν ἔσται καὶ τῇ πόλει ἀγαθόν· ἂν δέ τι αὐτῶν ἀδυνατῆς, οὔτε τὴν πόλιν βλάψῃς οὔτε σεαυτὸν κατασχυνεῖς.

Γλαύκωνα δὲ τὸν Ἀρίστανος, ὅτ' ἐπεχίρει δὴ VI
μνηροεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως οὐδέπω εἰκόσιν ἔτη γεγονώς, τῶν ἄλλων οἰκείων τε καὶ φίλων οὐδεὶς εἰδύνατο παύσαι ἐλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ καταγέλαστον ὄντα Σωκράτης δέ, εὖνους ἂν αὐτῷ διὰ τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ διὰ Πλάτωνα, μόνος ἔπαυσεν. ἐντυχὼν γὰρ αὐτῷ 2
πρῶτον μὲν εἰς τὸ ἐθελῆσαι ἀκούειν τοιάδε λέξας κατέσχευ· ὦ Γλαύκων, ἔφη, προστατεύειν ἡμῖν διανενοῆσαι τῆς πόλεως; Ἐργῶ, ἔφη, ὦ Σάκκατες. Νῆ Δί, ἔφη, καλὸν γάρ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἐν ἀνθρώποις. δῆλον γὰρ ὅτι ἂν τοῦτο διαπράξῃ, δυνατὸς μὲν ἔσει αὐτὸς τυγχάνειν ὅτου ἂν ἐπιθυμῆς, ἱκανὸς δὲ τοὺς φίλους ἀφελεῖν, ἐπαρεῖς δὲ τὸν πατρῶον οἶκον, ἀυξήσεις δὲ τὴν πατρίδα, ὀνομαστός δ' ἔσει πρῶτον μὲν ἐν τῇ πόλει, ἔπειτα ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἴσως δ' ὡσπερ Θεμιστοκλῆς, καὶ ἐν τοῖς βαρβάροις· ὅπου δ' ἂν ᾖς, 3
πανταχοῦ περίβλεπτος ἔσει. ταῦτ' οὖν ἀκούων ὁ 3
Γλαύκων ἐμεγαλύνετο καὶ ἠδέως παρέμενε. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σωκράτης, Οὐκοῦν, ἔφη, τοῦτο μὲν, ὦ Γλαύκων, δῆλον ὅτι εἴπερ τιμᾶσθαι βούλει, ὠφελιγτέρα σοὶ ἢ πόλις ἐστί; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Πρὸς θεῶν, ἔφη, μὴ τοίνυν ἀποκρούψῃ, ἀλλ' εἶπον ἡμῖν ἐκ τίνος ἄρξει τὴν πόλιν εὐεργετεῖν. ἐπεὶ δὲ ὁ Γλαύκων διεσιώπη- 4
σεν, ὡς ἂν τότε σκοπιῶν ὀπόθεν ἄρχοιτο, Ἄρ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὡσπερ φίλον οἶκον εἰ ἀυξῆσαι βούλοιο, πλουσιώτερον αὐτὸν ἐπιχειροῖς ἂν ποιεῖν, οὔτω καὶ τὴν πόλιν πειράσει πλουσιωτέραν ποιῆσαι; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν πλουσιωτέρα γ' ἂν εἴη προσόδων 5
6*

αὐτῇ πλειόνων γενομένων; Εἰκὸς γοῦν, ἔφη. Λέξον δὴ, ἔφη, ἐκ τίνων νῦν αἱ πρόσοδοι τῇ πόλει καὶ πόσαι τινές εἰσι; δῆλον γὰρ ὅτι ἔσκειται, ἵνα, εἰ μὲν τινες αὐτῶν ἐνδεῶς ἔχουσιν, ἐκπληρώσῃς, εἰ δὲ παραλείπονται, προσπορίσῃς. Ἄλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γλαύκων, ταῦτά γε οὐκ ἐπέσκεμμαι. Ἄλλ' εἰ τοῦτο, ἔφη, παρέλιπες, τὰς γε δαπάνας τῆς πόλεως ἡμῖν εἰπέ· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ τούτων τὰς περιττὰς ἀφαιρεῖν διανοεῖ. Ἄλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ πρὸς ταῦτά πω ἐσχόλασα. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ μὲν πλουσιωτέραν τὴν πόλιν ποιεῖν ἀναβαλούμεθα· πῶς γὰρ οἶόν τε μὴ εἰδότε γὰρ τὰναλώματα καὶ τὰς προσόδους ἐπιμεληθῆναι τούτου; Ἄλλ', ὦ Σωκράτες, ἔφη ὁ Γλαύκων, δυνατὸν ἐστὶ καὶ ἐπὶ πολεμίων τὴν πόλιν πλουτίζειν. Νῆ Δία σφοδρὰ γ', ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴαν τις αὐτῶν κρείττων ἢ ἦτταν δὲ ἂν καὶ τὰ ὄντα προσασποβάλοι ἂν. Ἀληθῆ 8 λέγεις, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸν γε βουλευσόμενον πρὸς οὐστυνας δεῖ πολεμεῖν τὴν τε τῆς πόλεως δύναμιν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων εἰδέναι δεῖ, ἵνα, εἴαν μὲν ἢ τῆς πόλεως κρείττων ἢ, συμβουλευῇ ἐπιχειρεῖν τῷ πολέμῳ, εἴαν δὲ ἢ τῶν ἐναντίων, εὐλαβεῖσθαι πεῖθῃ. 9 Ὅρθῶς λέγεις, ἔφη. Πρῶτον μὲν τοῖνυν, ἔφη, λέξον ἡμῖν τῆς πόλεως τὴν τε πεξὴν καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, εἴτα τὴν τῶν ἐναντίων. Ἄλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἂν ἔχοιμί σοι οὕτω γε ἀπὸ στόματος εἰπεῖν. Ἄλλ' εἰ γέγραπται σοι, ἐνεργε, ἔφη· πάνν γὰρ ἠδέως ἂν τοῦτο ἀκούσαιμι. Ἄλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ 10 γέγραπται μοι πῶ. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ πολέμου συμβουλευεῖν τὴν γε πρώτην ἐπισχῆσομεν· ἴσως γὰρ καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν ἄρτι ἀρχόμενος τῆς προστασίας οὐπω ἐξήτακας. ἀλλὰ τοι περὶ γε φυλακῆς τῆς χώρας οἶδ' ὅτι ἤδη σοι μεμέληκε, καὶ οἶσθα ὅποσαι τε

φυλακαὶ ἐπικαιροὶ εἰσι καὶ ὅποσαι μὴ, καὶ ὅποσοι τε φρουροὶ ἱκανοὶ εἰσι καὶ ὅποσοι μὴ εἰσι· καὶ τὰς μὲν ἐπικαιροὺς φυλακὰς συμβουλευσεις μεζονας ποιεῖν, τὰς δὲ περιττὰς ἀφαιρεῖν. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Γλαύκων, 11 ἀπάσας μὲν οὖν ἔργαγε, ἐνεκά γε τοῦ οὕτως αὐτὰς φυλάττεσθαι ὥστε κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς χώρας. Ἐὰν δὲ τις ἀφέλῃ γ', ἔφη, τὰς φυλακὰς, οὐκ οἶει καὶ ἀρπάξειν ἐξουσίαν ἔσεσθαι τῷ βουλομένῳ; ἀτὰρ, ἔφη, πότερον ἐλθῶν αὐτὸς ἐξήτακας τοῦτο, ἢ πῶς οἶσθα ὅτι κακῶς φυλάττονται; Εἰκάξω, ἔφη. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ τούτων, ὅταν μηκέτι εἰκάξωμεν, ἀλλ' ἤδη εἰδῶμεν, τότε συμβουλευόμεν; Ἴσως, ἔφη ὁ Γλαύκων, βέλτιον. Εἰς γε μὴν, ἔφη, τὰρρύρεια οἶδ' ὅτι οὐκ ἀφίξει, ὥστ' 12 ἔχειν εἰπεῖν διότι νῦν ἐλάττω ἢ πρόσθεν προσέρχεται αὐτόθεν. Οὐ γὰρ οὖν ἐλήλυθα, ἔφη. Καὶ γὰρ νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, λέγεται βαρὺ τὸ χωρίον εἶναι, ὥστε, ὅταν περὶ τούτου δέῃ συμβουλευεῖν, αὐτῇ σοι ἢ πρόφασις ἀρκέσει. Σκόπτουμαι, ἔφη ὁ Γλαύκων. Ἄλλ' ἐκείνου γέ τοι, ἔφη, οἶδ' ὅτι οὐκ ἡμέληκας, ἀλλ' 13 ἔσκεται, πόσον χρόνον ἱκανὸς ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς χώρας γιγνόμενος σίτος διατρέφειν τὴν πόλιν, καὶ πόσου εἰς τὸν ἐναντὸν προσδεῖται, ἵνα μὴ τούτου γε λάθῃ σέ ποτε ἢ πόλις ἐνδεὴς γενομένη, ἀλλ' εἰδὼς ἔχῃς ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων συμβουλεύων τῇ πόλει βοηθεῖν τε καὶ σῶξεν αὐτήν. Λέγεις, ἔφη ὁ Γλαύκων, παμμέγεδες πρᾶγμα, εἴ γε καὶ τῶν τοιούτων ἐπιμέλεσθαι δεήσει. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδ' ἂν τὸν ἑαυτοῦ 14 ποτε οἴκου καλῶς τις οἰκήσειεν, εἰ μὴ πάντα μὲν εἰσεται ὧν προσδεῖται, πάντων δὲ ἐπιμελόμενος ἐκπληρωσει. ἀλλ' ἐπεὶ ἢ μὲν πόλις ἐκ πλειόνων ἢ μυρίων οἰκῶν συνέστηκε, χαλεπὸν δ' ἐστὶν ἅμα τοσούτων οἴκων ἐπιμέλεσθαι, πῶς οὐχ' ἕνα τὸν τοῦ θεῖου

πρωτον ἐπειράθης ἀξῆσαι; δεῖται δέ. κἄν μὲν τοῦ-
 του δύνῃ, καὶ πλείοσιν ἐπιχειρήσεις· ἓνα δὲ μὴ δυνά-
 μενος ἀφελῆσαι πῶς ἂν πολλοὺς γε δυνήθεις; ὡσπερ
 εἴ τις ἐν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ φανερόν
 15 ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδ' ἐπιχειρητέον αὐτῷ; Ἄλλ'
 ἔργον', ἔφη ὁ Γλαύκων, ἀφελοίην ἂν τὸν τοῦ θείου
 οἶκον, εἰ μοι ἐθέλοι παῖδασθαι. Ἐἴτα, ἔφη ὁ Σωκρά-
 τῆς, τὸν θείου οὐ δυνάμενος παῖδειν, Ἀθηναίους
 πάντας μετὰ τοῦ θείου νομίζεις δυνήσεσθαι ποιῆσαι
 16 παῖδασθαι σοι; φυλάττου, ἔφη, ὁ Γλαύκων, ὅπως μὴ
 τοῦ εὐδοξεῖν ἐπιθυμῶν εἰς τὸνναντίον ἕλθῃς. ἢ οὐχ
 ὄρεός τις σφαλῆσθαι ἐστὶ τὸ ἂ μὴ οἰδέ τις, ταῦτα ἢ λέγειν
 ἢ πράττειν; ἐνθυμοῦ δὲ τῶν ἄλλων, ὅσους οἶσθα τοι-
 ούτους, οἳ φαινούνται καὶ λέγοντες ἂ μὴ ἴσασι καὶ
 πράττοντες, πότερά σοι δοκοῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις
 ἐπαίνου μᾶλλον ἢ ψόγου τυγχάνειν καὶ πότερον θαν-
 17 μάζεσθαι μᾶλλον ἢ καταφρονεῖσθαι· ἐνθυμοῦ δὲ καὶ
 τῶν εἰδότεων ὅ,τι τε λέγουσι καὶ ὅ,τι ποιοῦσι· καί, ὡς
 ἐγὼ νομίζω, εὐρήσεις ἐν πάσιν ἔργοις τοὺς μὲν εὐδο-
 κμοῦντάς τε καὶ θανατοζομένους ἐν τῶν μάλιστα ἐπι-
 σταμῆνων ὄντας, τοὺς δὲ κακοδοξοῦντάς τε καὶ κατα-
 18 φρονοῦμένους ἐν τῶν ἀμαθεστάτων. εἰ οὖν ἐπιθυμῆς
 εὐδοκμεῖν τε καὶ θανατοζοῦσθαι ἐν τῇ πόλει, πειρωῶ
 καταργάσασθαι ὡς μάλιστα τὸ εἰδέναι ἂ βούλει πράτ-
 τειν· ἔαν γὰρ τούτῳ διεργεῖν τῶν ἄλλων ἐπιχειρήσῃς
 τὰ τῆς πόλεως πράττειν, οὐκ ἂν θανατοζοῦμαι εἰ πάνυ
 ῥαδίως τύχοις ἂν ἐπιθυμῆς.

VII. Χαρμίδην δὲ τὸν Γλαύκωνος ὄρων ἀξιόλογον μὲν
 ἄνθρωπον ὄντα καὶ πολλῶν δυνατώτερον τῶν τὰ πολιτικά
 τότε πραττόντων, ὀκνοῦντα δὲ προσιέναι τῷ δήμῳ
 καὶ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμέλεσθαι, Εἰπέ
 μοι, ἔφη, ὁ Χαρμίδη, εἴ τις ἱκανὸς ἂν τοὺς στεφανύτας

ἀγῶνας νικᾶν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς τε τιμᾶσθαι καὶ
 τὴν πατρίδα ἐν τῇ Ἑλλάδι εὐδοκμοῦτέρα ποιῆν, μὴ
 θέλοι ἀγωνίζεσθαι, ποῖόν τινα τούτου νομίζεις ἂν τὸν
 ἄνθρωπον εἶναι; Ἀἴλου ὅτι, ἔφη, μαλακὸν τε καὶ δειλόν.
 Εἰ δέ τις, ἔφη, δυνατὸς ἂν τῶν τῆς πόλεως πραγμά- 2
 των ἐπιμελόμενος τὴν τε πόλιν αὔξειν καὶ αὐτὸς διὰ
 τοῦτο τιμᾶσθαι, ὀκνοῖ δὴ τοῦτο πράττειν, οὐκ ἂν
 εὐκότως δειλὸς νομίζοιτο; Ἴσως, ἔφη· ἀτὰρ πρὸς τί
 με ταῦτ' ἐρωτᾷς; Ὅτι, ἔφη, οἶμαι σε δυνατὸν ὄντα
 ὀκνεῖν ἐπιμέλεσθαι, καὶ ταῦτα ἂν ἀνάγκη σοι μετέ-
 χεῖν πολλῆ γὰρ ὄντι. Τὴν δὲ ἐμὴν δύναμιν, ἔφη ὁ 3
 Χαρμίδης, ἐν ποίῳ ἔργῳ καταμαθῶν ταῦτά μου κατα-
 γινώσκεις; Ἐν ταῖς συνουσίαις, ἔφη, αἷς σῦνει τοῖς
 τὰ τῆς πόλεως πράττονσι· καὶ γὰρ ὅταν τι ἀνακοι-
 νῶνται σοι, ὄρω σε καλῶς συμβουλευόντα, καὶ ὅταν
 τι ἀμαρτάνωσιν, ὄρω σε ἐπιτιμῶντα. Οὐ ταῦτόν ἐστιν, 4
 ἔφη, ὁ Σωκράτης, ἰδίᾳ τε διαλέγεσθαι καὶ ἐν τῷ
 πλήθει ἀγωνίζεσθαι. Καὶ μὴν, ἔφη, ὁ γὰρ ἀριθμῆν
 δυνάμενος οὐδὲν ἦττον ἐν τῷ πλήθει ἢ μόνος ἀρι-
 θμῆν, καὶ οἱ κατὰ μόνους ἀριστα καθαρῶν οὔτοι
 καὶ ἐν τῷ πλήθει κρατιστεῖουσιν. Αἰδῶ δὲ καὶ φό- 5
 βον, ἔφη, οὐχ ὄρεός τις ἐμφυτῆ τε ἀνθρώποις ὄντα καὶ
 πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς ὄχλοις ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις ὀμι-
 λίας παριστάμενα; Καὶ σέ γε διδάσκων, ἔφη, ὁρμη-
 μαι, ὅτι οὔτε τοὺς φρονοματάτους αἰδοῦμενος οὔτε
 τοὺς ἰσχυροτάτους φοβούμενος ἐν τοῖς ἀφρονεστά-
 τοις τε καὶ ἀσθενεστάτοις ἀισχύνει λέγειν. πότερον 6
 γὰρ τοὺς νικητάς αὐτῶν ἢ τοὺς σκυτάς ἢ τοὺς τέ-
 κτοντας ἢ τοὺς χαλκείας ἢ τοὺς γεωργούς ἢ τοὺς ἐμ-
 πόρους ἢ τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ μεταβαλλομένους καὶ
 φροντίζοντάς ὅ,τι ἐλάττονος κριάμενοι πλείονος ἀπό-
 θαντα ἀισχύνει; ἐκ γὰρ τούτων ἀπάντων ἢ ἐκ-

7 κλησία συνίσταται. τί δὲ οἷοι διαφέρειν ὃ σὺ ποιεῖς ἢ τῶν ἀσκητῶν ὄντα κρείττω τοὺς ἰδιώτας φοβείσθαι; σὺ γὰρ τοῖς πρωτεύουσιν ἐν τῇ πόλει, ἂν ἔνιοι καταφρονουσί σου, ῥαδίως διαλεγόμενος, καὶ τῶν ἐπιμελούμενων τοῦ τῇ πόλει διαλέγεσθαι πολὺ περιών, ἐν τοῖς μηδεπώποτε φροντίσασι τῶν πολιτικῶν μηδὲ σοῦ καταπεφρονηκόσιν ὀκνεῖς λέγειν, δεδιώς μὴ καταγελασθῆς. Τί δ'; ἔφη, οὐ δοκοῦσί σοι πολλάκις οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὀρθῶς λεγόντων καταγελαῖν; Καὶ γὰρ οἱ ἕτεροι, ἔφη διὸ καὶ θαναμάξω σου; εἰ ἐκείνους, ὅταν τοῦτο ποιῶσι, ῥαδίως χειρούμενος, τούτοις μηδένα τρόπον οἷοι θυνήσεσθαι προσενεχθῆναι.

9 ἄραθὲ, μὴ ἀγνοεῖ σεαυτὸν, μηδὲ ἀμαρτάνει ἃ οἱ πλείστοι ἀμαρτάνουσιν· οἱ γὰρ πολλοὶ ὀρηκτότεροι ἐπὶ τὰ σιῶπειν τὰ τῶν ἄλλων πράγματα οὐ τρέπονται ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦς ἐξετάζειν. μὴ οὖν ἀπορραθύμει τούτου, ἀλλὰ διατείνου μᾶλλον πρὸς τὸ σωτῆρι προσέχειν· καὶ μὴ ἀμέλει τῶν τῆς πόλεως, εἰ τι δυνατὸν ἐστὶ διὰ σὲ βέλτιον ἔχειν. τούτων γὰρ καλῶς ἐχόντων οὐ μόνου οἱ ἄλλοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι καὶ αὐτὸς σὺ οὐκ ἐλάχιστα ὠφελήσει.

VIII. Ἀριστίππου δὲ ἐπιχειροῦντος ἐλέγχειν τὸν Σωκράτη, ὥσπερ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνου τὸ πρότερον ἠλέγητο, βουλόμενος τοὺς συνόντας ὠφελεῖν ὁ Σωκράτης ἀπεκρίνατο οὐχ ὥσπερ οἱ φυλάττομενοι μὴ πῃ ὁ λόγος ἐπαλλαχθῆ, ἀλλ' ὡς ἂν πεπαισμένος μάλιστα πράττειν τὰ δέοντα. ὁ μὲν γὰρ αὐτὸν ἤροτο εἰ τι εἰδείη ἀγαθόν, ἴνα, εἰ τι εἴποι τῶν τοιούτων, οἶνον ἢ σιτίον ἢ ποτὸν ἢ χρήματα ἢ ὑγίειαν ἢ ῥάμην ἢ τόλμαν, δεικνύοι δὴ τοῦτο κακὸν ἐνίοτε ὄν. ὁ δὲ εἰδὼς ὅτι, ἐάν τι ἐνοχλήῃ ἡμᾶς, δεόμεθα τοῦ παύσοντος, ἀπεκρίνατο ἥπερ καὶ ὁ ποιεῖν κράτιστον· Ἀρά γε, ἔφη, ἐρωτᾷς με εἰ τι οἶδα

πυρετοῦ ἀγαθόν; Οὐκ ἔρωγ', ἔφη. Ἄλλ' ὀφθαλμίας; Οὐδὲ τοῦτο. Ἄλλα λιμοῦ; Οὐδὲ λιμοῦ. Ἄλλα μῆν, ἔφη, εἰ γ' ἐρωτᾷς με εἰ τι ἀγαθὸν οἶδα ὃ μηδενὸς ἀγαθὸν ἐστίν, οὐτ' οἶδα, ἔφη, οὔτε δέομαι.

Πάλιν δὲ τοῦ Ἀριστίππου ἐρωτῶντος αὐτὸν εἰ τι εἰδείη καλόν, Καὶ πολλά, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ἔφη, πάντα ὅμοια ἀλλήλοις; Ὡς οἶόν τε μὲν οὖν, ἔφη, ἀνομοιώτατα ἔνια. Πῶς οὖν, ἔφη, τὸ τῷ καλῷ ἀνόμοιον καλὸν ἂν εἴη; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, ἐστὶ μὲν τῷ καλῷ πρὸς δρόμον ἀνθρώπων ἄλλος ἀνόμιος καλὸς πρὸς πάλην, ἐστὶ δὲ ἀσπίς καλὴ πρὸς τὸ προβαλέσθαι ὡς ἔνι ἀνομοιοτάτῃ τῷ ἀκοντίῳ, καλῷ πρὸς τὸ σφόδρα τε καὶ ταχὺ φέρεσθαι. Οὐδὲν διαφερόντως, ἔφη, ἀποκρίνεται μοι ἢ ὅτε σε ἠρώτησα εἰ τι ἀγαθὸν εἰδείης. Σὺ δ' οἷοι, ἔφη, ἄλλο μὲν ἀγαθόν, ἄλλο δὲ καλὸν εἶναι; οὐκ οἶσθ' ὅτι πρὸς ταῦτα πάντα καλὰ τε ἀγαθὰ ἐστὶ; πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ πρὸς ἄλλα μὲν ἀγαθόν, πρὸς ἄλλα δὲ καλόν ἐστίν· ἔπειτα οἱ ἄνθρωποι τὸ αὐτὸ τε καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καλοὶ τε ἀγαθοὶ λέγονται· πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καλὰ τε ἀγαθὰ φαίνεται, πρὸς ταῦτα δὲ καὶ τὰλλα πάντα οἷς ἄνθρωποι χρῶνται καλὰ τε ἀγαθὰ νομίζεται, πρὸς ἅπερ ἂν εὐχρηστοῦ ἢ. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ κόφινος κροποφόρος καλὸν ἐστὶ; Νῆ Δί', ἔφη, καὶ χρυσὴ γε ἀσπίς αἰσχρόν, ἐάν πρὸς τὰ ἑαυτῶν ἔργα ὁ μὲν καλῶς πεποιημένος ἦ, ἢ δὲ κακῶς. Λέγεις σὺ, ἔφη, καλὰ τε καὶ αἰσχρὰ τὰ αὐτὰ εἶναι; Καὶ νῆ Δί' ἔρωγ', ἔφη, ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ· πολλάκις γὰρ τό τε λιμοῦ ἀγαθὸν πυρετοῦ κακόν ἐστὶ καὶ τὸ πυρετοῦ ἀγαθὸν λιμοῦ κακόν ἐστὶ· πολλάκις δὲ τὸ μὲν πρὸς δρόμον καλὸν πρὸς πάλην αἰσχρόν, τὸ δὲ πρὸς πάλην καλὸν πρὸς δρόμον αἰσχρόν· πάντα γὰρ ἀγαθὰ μὲν καὶ καλὰ

ἔστι πρὸς ἂν εὖ ἔχη, κακὰ δὲ καὶ αἰσχρὰ πρὸς ἂν κακῶς.

8 Καὶ οἰκίας δὲ λέγων τὰς αὐτὰς καλὰς τε εἶναι καὶ χρησίμους παιδεύειν ἕμουρ' ἐδόκει οἷας χρη. οἰκοδομεῖσθαι. ἐπεσκόπει δὲ αἶθε· Ἄρα γε τῶν μέλλοντα οἰκίαν οἶαν χρη ἔχειν τοῦτο δεῖ μηχανάσθαι, ὅπως ἡδίστη τε 9 ἐνδιαυτᾶσθαι καὶ χρησιμωτάτη ἔσται; τοῦτου δὲ ὁμολογουμένου, Οὐκοῦν ἡδὺ μὲν θέρους ψυχραιὴν ἔχειν, ἡδὺ δὲ χειμῶνος ἀλεινήν; ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο συμφαίεν, Οὐκοῦν ἐν ταῖς πρὸς μεσημβρίαν βλεπούσας οἰκίας τοῦ μὲν χειμῶνος ὁ ἥλιος εἰς τὰς παστάδας ὑπολάμπει, τοῦ δὲ θέρους ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν στεγῶν παρενόμενος σκιὰν παρέχει. οὐκοῦν εἰ γε καλῶς ἔχει ταῦτα οὕτω γίνεσθαι, οἰκοδομεῖν δεῖ ὑψηλότερα μὲν τὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ὁ χειμῶνος ἥλιος μὴ ἀποκλήηται, χθιμαλαώτερα δὲ τὰ πρὸς ἄρκτου.

10 ἵνα οἱ ψυχροὶ μὴ ἐμπίπτωσιν ἄνεμοι· ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν ὅποι πάσας ὥρας αὐτός τε ἂν ἡδίστα καταφεύγοι καὶ τὰ ὄντα ἀσφαλέστατα τίθοιτο, αὕτη ἂν εἰκότως ἡδίστη τε καὶ καλλίστη οἰκίσις εἴη. γραφαὶ δὲ καὶ ποικιλίαι πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρήκουσι. νιοῖς γε μὴν καὶ βωμοῖς χώραν ἔφη εἶναι προπαιδιστάτην ἣτις ἐμφανεστάτη οὐσα ἀστιβεστάτη εἴη· ἡδὺ μὲν γὰρ ἰδόντας προσεῦξασθαι, ἡδὺ δὲ ἀγνώως ἔχοντας προσιέναι.

IX. Πάλιν δὲ ἐρωτώμενος ἢ ἀνδρεία πότερον εἴη διδακτον ἢ φυσικόν, Οἶμαι μὲν, ἔφη, ὥσπερ σῶμα σώματος ἰσχυρότερον πρὸς τοὺς πόνους φύεται, οὕτω καὶ ψυχὴν ψυχῆς ἐρωταμενεστέρην πρὸς τὰ δεινὰ φύσει γίνεσθαι. ὁρῶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς νόμοις τε καὶ ἔθεισι 2 τρεφομένους πολὺ διαφέροντας ἀλλήλων τόλμη. νομίζω μέντοι πάσῃ φύσιν μαθήσει καὶ μελέτῃ πρὸς

ἀνδρείαν αὔξεσθαι. δήλου μὲν γὰρ ὅτι Σκύθαι καὶ Θραῖκες οὐκ ἂν τολμήσειαν ἀσπίδας καὶ δόρατα λαβόντες Λακεδαιμονίοις διαμάχεσθαι· φανερόν δ' ὅτι Λακεδαιμόνιοι οὐτ' ἂν Θραξὶ πέλταις καὶ ἀκοντίοις οὔτε Σκύθαις τόξοις ἐθέλοιεν ἂν διαγωνίζεσθαι. ὁρῶ δ' ἔγωγε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων ὁμοίως 3 καὶ φύσει διαφέροντας ἀλλήλων τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπιμελείᾳ πολὺ ἐπιτιδόντας. ἐκ δὲ τούτων δήλον ἔστιν ὅτι πάντας χρη καὶ τοὺς εὐφρατέστερους καὶ τοὺς ἀμβλυτέρους τὴν φύσιν ἐν οἷς ἂν ἀξιόλογοι βούλονται γενέσθαι, ταῦτα καὶ μανθάνειν καὶ μελετᾶν.

Σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην οὐ διαώριζει, ἀλλὰ τῷ 4 τὰ μὲν καλὰ τε κἀγαθὰ γυγνώσκοντα χρῆσθαι αὐτοῖς καὶ τῷ τὰ αἰσχρὰ εἰδότα εὐλαβεῖσθαι σοφόν τε καὶ σώφρονα ἔκρινε. προσερωτώμενος δὲ εἰ τοὺς ἐπισταμένους μὲν ἂ δεῖ πράττειν, ποιούντας δὲ τάναντία, σοφούς τε καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι νομίζοι, Οὐδὲν γε μᾶλλον, ἔφη, ἢ ἀσφούς τε καὶ ἀκρατεῖς· πάντας γὰρ οἶμαι προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ἂ οἴονται συμφορώτατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν. νομίζω οὖν τοὺς μὴ ὀρθῶς πράττοντας οὔτε σοφούς οὔτε σώφρονας εἶναι. ἔφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν 5 ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι. τὰ τε γὰρ δίκαια καὶ πάντα ὅσα ἀρετῇ πράττεται καλὰ τε κἀγαθὰ εἶναι· καὶ οὐτ' ἂν τοὺς ταῦτα εἰδότας ἄλλο ἀντι τούτων οὐδὲν προελέσθαι οὔτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράττειν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγκριῶσιν, ἁμαρτάνειν. οὕτω καὶ τὰ καλὰ τε κἀγαθὰ. τοὺς μὲν σοφούς πράττειν, τοὺς δὲ μὴ σοφούς οὐ δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγκριῶσιν, ἁμαρτάνειν. ἐπεὶ οὖν τὰ τε δίκαια καὶ τᾶλλα καλὰ τε κἀγαθὰ πάντα ἀρετῇ πράττεται, δήλου εἶναι ὅτι καὶ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα

8 ἄρετη σοφία ἐστὶ. *μανίαν γε μὴν ἐναντίου μὲν ἔφη εἶναι σοφία, οὐ μὲντοι γε τὴν ἀνεπιστημοσύνην μανίαν ἐνόμιζε. τὸ δὲ ἀγνοεῖν ἑαυτὸν, καὶ ἂ μὴ οἶδε δοξάζειν τε καὶ οἰεσθαι γινώσκειν, ἐγγυτάτω μανίας ἐλογίζετο εἶναι. τοὺς μὲντοι πολλοὺς ἔφη, ἂ μὲν οἱ πλείστοι ἀγνοοῦσι, τοὺς διημαρτηκότας τούτων οὐ φάσκειν μαινέσθαι, τοὺς δὲ διημαρτηκότας ὧν οἱ πολλοὶ γινώσκουσι μαινομένους καλεῖν· ἕαν τε γὰρ τις μέγας οὕτως οἴηται εἶναι ὥστε κίπτεται τὰς πύλας τοῦ τεύχους διεξιῶν, ἕαν τε οὕτως ἰσχυρὸς ὥστ' ἐπιχειρεῖν οἰκίας αἰρεσθαι ἢ ἄλλῳ τῷ ἐπιθέσθαι τῶν πᾶσι δήλων ὅτι ἀδύνατά ἐστι, τοῦτον μαινέσθαι φάσκειν· τοὺς δὲ μικρῶν διημαρτάνοντας οὐ δοκεῖν τοῖς πολλοῖς μαινέσθαι, ἀλλ' ὥσπερ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν ἔρωτα καλοῦσιν, οὕτω καὶ τὴν μεγάλην παράνοιαν μανίαν αὐτοὺς καλεῖν.*

8 Φθόρον δὲ σκοπῶν ὅ,τι εἴη, λύπην μὲν τινα ἐξηγῶρισκεν αὐτὸν ὄντα, οὔτε μὲντοι τὴν ἐπὶ φίλων ἀτυχίαις οὔτε τὴν ἐπ' ἐχθρῶν εὐτυχίαις γιγνομένην, ἀλλὰ μόνους ἔφη φθονεῖν τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν φίλων εὐπραξίαις ἀνωμένους. θαναμαζόντων δὲ τινων εἴ τις φίλων τινα ἐπὶ τῇ εὐπραξίᾳ αὐτοῦ λυποῖτο, ὑπεμίμησεν ὅτι πολλοὶ οὕτω πρὸς τινας ἔχουσιν ὥστε κακῶς μὲν πράττοντας μὴ δύνασθαι περιορᾶν, ἀλλὰ βοηθεῖν ἀτυχεῖσιν, εὐτυχοῦντων δὲ λυπεῖσθαι. τοῦτο μὲντοι φρονίμῳ μὲν ἀνδρὶ οὐκ ἂν συμβῆναι, τοὺς ἡλιθίους δὲ αἰεὶ πάσχειν αὐτό.

9 Σχολὴν δὲ σκοπῶν τί εἴη, ποιοῦντας μὲν τι τοὺς πλείστους εὐρίσκειν ἔφη· καὶ γὰρ τοὺς πεττεῦντας καὶ τοὺς γελωτοποιοῦντας ποιεῖν τι, πάντας δὲ τούτους ἔφη σχολάζειν· ἔξεῖναι γὰρ αὐτοῖς ἵεναι πράξοντας τὰ βελτίω τούτων. ἀπὸ μὲντοι τῶν βελτιῶν

ἐπὶ τὰ χεῖρα ἵεναι οὐδένα σχολάζειν· εἰ δέ τις ἴοι, τοῦτον ἀσχολίας ἀντὶ οὔσης κακῶς ἔφη τοῦτο πράττειν.

Βασιλέας δὲ καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ σιγήπια 10 ἔχοντας ἔφη εἶναι οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων αἰρεθέντας οὐδὲ τοὺς κλήρω λαχόντας οὐδὲ τοὺς βιασαμένους οὐδὲ τοὺς ἐξαπατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπισταμένους ἄρχειν. ὁπότε γὰρ τις ὁμολογήσειε τοῦ μὲν 11 ἄρχοντος εἶναι τὸ προστάττειν ὅ,τι χρὴ ποιεῖν, τοῦ δὲ ἀρχομένου τὸ πείθεσθαι, ἐπεδείκνυ ἔν τε νηὶ τὸν μὲν ἐπιστάμενον ἄρχοντα, τὸν δὲ ναυκληρον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐν τῇ νηὶ πάντας κειδομένους τῷ ἐπιστάμενῳ, καὶ ἐν γεωργίᾳ τοὺς κεκτημένους ἀγρούς, καὶ ἐν νόσῳ τοὺς νοσοῦντας, καὶ ἐν σωμασσίᾳ τοὺς σωμασκοῦντας, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας οἷς ὑπάρχει τι ἐπιμελείας θεόμενον, ἂν μὲν αὐτοὶ ἠγῶνται ἐπίστασθαι ἐπιμέλειαν· εἰ δὲ μὴ, τοῖς ἐπισταμένοις οὐ μόνον παροῦσι κειδομένους, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας μεταπεμπομένους, ὅπως ἐκείνοις πειθόμενοι τὰ δέοντα πράττωσιν· ἐν δὲ ταλασίᾳ καὶ τὰς γυναικας ἐπεδείκνυ ἄρχούσας τῶν ἀνδρῶν, διὰ τὸ τὰς μὲν εἶδέναι ὅπως χρὴ ταλασιουργεῖν, τοὺς δὲ μὴ εἶδέναι. εἰ δέ τις πρὸς 12 ταῦτα λέγοι ὅτι τῷ τυράννῳ ἔξεστι μὴ πείθεσθαι τοῖς ὀρθῶς λέγουσι, Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, ἔξεῖ μὴ πείθεσθαι, ἐπικειμένης γε ζημίας, ἕαν τις τῷ εὐ λέγοντι μὴ πείθηται; ἐν ᾧ γὰρ ἂν τις πράγματι μὴ πείθηται τῷ εὐ λέγοντι, ἀμαρτήσεται δήπου, ἀμαρτάνων δὲ ζημιώσεται. εἰ δὲ φραῖη τις τῷ τυράννῳ ἔξεῖναι καὶ ἀποκτεῖναι 13 τὸν εὐ φρονοῦντα, Τὸν δὲ ἀποκτείναντα, ἔφη, τοὺς κρατίστους τῶν συμμάχων οἶει ἀξίμιον γίνεσθαι ἢ ὡς ἔτυχε ζημιοῦσθαι; πότῃ γὰρ ἂν μᾶλλον οἶει σώζεσθαι τὸν τοῦτο ποιῶντα ἢ οὕτω καὶ τάχιστ' ἂν ἀπολέσθαι;

14. Ἐρομένου δὲ τινος αὐτὸν τί δοκοῖη αὐτῷ κράτι-
 στον ἀνδρὶ ἐπιτήδευμα εἶναι, ἀπεκρίνατο εὐπραξία.
 ἔρομένου δὲ πάλιν εἰ καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιτήδευμα νο-
 μίζοι εἶναι, Πᾶν μὲν οὖν τούναντίον ἔρωγ', ἔφη, τύ-
 χην καὶ πρᾶξιν ἡγοῦμαι· τὸ μὲν γὰρ μὴ ζητοῦντα ἐπι-
 τυχεῖν τιμὴ τῶν δεόντων εὐτυχίαν οἶμαι εἶναι, τὸ δὲ
 μαθόντα τε καὶ μελετήσαντά τι εὖ ποιεῖν εὐπραξίαν
 νομίζω, καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες δοκοῦσί μοι εὖ
 15 πράττειν. καὶ ἀρίστους δὲ καὶ θεοφιλεστάτους ἔφη
 εἶναι ἐν μὲν γεωργίᾳ τοὺς τὰ γεωργικὰ εὖ πράττοντας,
 ἐν δ' ἱατρείᾳ τοὺς τὰ ἱατρικὰ, ἐν δὲ πολιτείᾳ τοὺς τὰ
 πολιτικά· τὸν δὲ μὴδὲν εὖ πράττοντα οὔτε χρήσιμον
 οὐδὲν ἔφη εἶναι οὔτε θεοφιλή.

Κ. Ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ ποτε τῶν τὰς τέχνας ἔχόντων καὶ
 ἐργασίας ἕνεκα χρωμένων αὐταῖς διαλεγοιτό τιμὴ, καὶ
 τούτοις ἀφέλιμος ἦν. εἰσελθὼν μὲν γὰρ ποτε πρὸς Παρ-
 ράσιον τὸν ζωγράφον καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ἄρα, ἔφη
 ὦ Παρράσιε, ἡ γραφικὴ ἐστὶν εἰκασία τῶν ὀραμένων;
 τὰ γοῦν κοῖλα καὶ τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φα-
 νὰ καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακὰ καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ
 λεῖα καὶ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα δια τῶν χρωμά-
 2των ἀπεικάζοντες ἐμιμαῖσθε. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Καὶ
 μὴν τὰ γε καλὰ εἶδη ἀφομοιοῦντες, ἐπειδὴ οὐ βῆδιον ἐνὶ
 ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολ-
 λῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἑκάστου κάλλιστα οὕτως ὅλα
 τὰ σώματα καλὰ ποιεῖτε φαίνεσθαι. Ποιοῦμεν γάρ,
 3ἔφη, οὕτω. Τί γάρ; ἔφη, τὸ πιθανώτατον καὶ
 ἡδιστόν καὶ φιλικώτατον καὶ ποθεινότατον καὶ ἐρα-
 σμιώτατον ἀπομιμῆσθε τῆς ψυχῆς ἡθός; ἢ οὐδὲ μιμη-
 τὸν ἐστὶ τοῦτο; Πῶς γὰρ ἂν, ἔφη, μιμητὸν εἶη, ὦ
 Σώκρατες, ὃ μῆτε συμμετρίαν μῆτε χροῶμα μῆτε ἄν
 σὺ εἶπας ἄρτι μὴδὲν ἔχει μὴδὲ ὅλως ὁρατόν ἐστιν;

Ἄρ' οὖν, ἔφη, γίγνεται ἐν ἀνθρώπῳ τὸ τε φιλοφρό- 4
 νως καὶ τὸ ἐχθρῶς βλέπειν πρὸς τινος; Ἐμοιγε δοκεῖ,
 ἔφη. Οὐκοῦν τοῦτό γε μιμητὸν ἐν τοῖς ὄμμασι; Καὶ
 μάλα, ἔφη. Ἐπὶ δὲ τοῖς τῶν φίλων ἀγαθοῖς καὶ τοῖς
 κακοῖς ὁμοίως σοὶ δοκοῦσιν ἔχειν τὰ πρόσωπα οἱ τε
 φροντισσόντες καὶ οἱ μὴ; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. ἐπὶ
 μὲν γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς παιδοί, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς συν-
 θρωποὶ γίγνονται. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ταῦτα θυμα-
 τὸν ἀπεικάζει; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ 5
 υεγαλοπρεπές τε καὶ ἐλευθέριον καὶ τὸ ταπεινόν τε
 καὶ ἀνελεύθερον καὶ τὸ σωφρονικόν τε καὶ φρόνι-
 μον καὶ τὸ ὑβριστικόν τε καὶ ἀπειρόκαλον καὶ διὰ τοῦ
 προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων καὶ ἐστώτων καὶ
 κινουμένων ἀνθρώπων διαφαίνει. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη.
 Οὐκοῦν καὶ ταῦτα μιμητά; Καὶ μάλα, ἔφη. Πότερον
 οὖν, ἔφη, νομίζεις ἡδίου ὄραν τοὺς ἀνθρώπους δι'
 ἄν τὰ καλὰ τε κἀγαθὰ καὶ ἀγαπητὰ ἦδη φαίνεται ἢ δι'
 ἄν τὰ αἰσχρὰ τε καὶ πονηρὰ καὶ μισητά; Πολὺν γὰρ Δί',
 ἔφη, διαφέρει, ὦ Σώκρατες.

Πρὸς δὲ Κλείωνα τὸν ἀνδριαντοποιὸν εἰσελθὼν 6
 ποτε καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ Κλεί-
 των, καλοὶ οὗς ποιεῖς θρομέας τε καὶ παλαιστὰς καὶ
 πύκτας καὶ παγκρατιαστὰς ὄρα τε καὶ οἶδα· ὃ δὲ μά-
 λιστα ψυχαγωγεῖ διὰ τῆς ὄψεως τοὺς ἀνθρώπους, τὸ
 ζωτικὸν φαίνεσθαι, πᾶς τοῦτο ἐνεργάζει τοῖς ἀνδρι-
 7ᾶσιν; ἐπεὶ δὲ ἀπορῶν ὁ Κλείτων οὐ ταχὺ ἀπεκρίνατο,
 Ἄρ', ἔφη, τοῖς τῶν ζῴων εἰδεσθὶν ἀπεικάζων τὸ ἐρ-
 γον ζωτικωτέρους ποιεῖς φαίνεσθαι τοὺς ἀνδριάντας;
 Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκοῦν τὰ τε ὑπὸ τῶν σχημάτων κα-
 τασπώμενα καὶ τὰνασπώμενα ἐν τοῖς σώμασι, καὶ τὰ
 συμπιεζόμενα καὶ τὰ διεκκόμενα, καὶ τὰ ἐντεινόμενα
 καὶ τὰ ἀνιέμενα ἀπεικάζων, ὁμοιώτερά τε τοῖς ἀληθι-

νοῖς καὶ πιθανώτερα ποιεῖς φαίνεσθαι; Πάνυ μὲν οὖν,
8 ἔφη. Τὸ δὲ καὶ τὰ πάθη τῶν ποιούντων τι σωματίων
ἀπομιμεισθαι οὐ ποιεῖ τινα τέρψιν τοῖς θεωμένοις;
Εὐκλὸς γοῦν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν μὲν μαχομένων
ἀπειλητικά τὰ ὄμματα ἀπεικαστέον, τῶν δὲ νενικη-
κότων εὐφροαινομένων ἢ ὄψις μιμητέα; Σφόδρα γ',
ἔφη. Δεῖ ἄρα, ἔφη, τὸν ἀνδρικαντοποιὸν τὰ τῆς ψυ-
χῆς ἔργα τῷ εἶδει προσεικάζειν.

9 Πρὸς δὲ Πιστίαν τὸν θωρακοποιὸν εἰσελθῶν, ἐπι-
δειξαντος αὐτοῦ τῷ Σωκράτει θώρακας εὖ εἰργασμέ-
νους, Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, καλὸν γε, ᾧ Πιστία, το
εὔρημα τὸ τὰ μὲν δεόμενα σκέπης τοῦ ἀνθρώπου
σκέπαζεν τὸν θώρακα, ταῖς δὲ χερσὶ μὴ κωλύειν χρῆ-

10 σθαι. ἀτάρ, ἔφη, λέξον μοι, ᾧ Πιστία, διὰ τί οὐτ'
ἰσχυροτέρους οὔτε πολυτελεστέους τῶν ἄλλων ποιῶν
τοὺς θώρακας πλείονος πωλεῖς; Ὅτι, ἔφη, ᾧ Σώ-
κρατες, εὐφροαιμότερους ποιῶ. Τὸν δὲ θυθμόν, ἔφη,
πότερα μέτρω ἢ σταθμῶ ἀποδεικνύων πλείονος τιμῆ;
οὐ γὰρ δὴ ἴσους γε πάντας οὐδὲ ὁμοίους οἶμαι σε ποι-
εῖν, εἰ γε ἀρμόττοντας ποιεῖς. Ἄλλὰ νῆ Δί', ἔφη, ποιῶ.

11 οὐδὲν γὰρ ὄφελός ἐστι θώρακος ἄνευ τούτου. Οὐκ-
οῦν, ἔφη, σώματά γε ἀνθρώπων τὰ μὲν εὐφροαιμῶ
ἐστί, τὰ δὲ ἄφροαιμῶ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πῶς οὖν,
ἔφη, τῷ ἀφροαιμῶ σώματι ἀρμόττοντα τὸν θώρακα
εὐφροαιμον ποιεῖς; Ὡσπερ καὶ ἀρμόττοντα, ἔφη. ὁ ἀφ-

12 μόττων γὰρ ἐστὶν εὐφροαιμος. Δοκεῖς μοι, ἔφη ὁ Σω-
κράτης, τὸ εὐφροαιμον οὐ καθ' ἑαυτὸ λέγειν, ἀλλὰ
πρὸς τὸν χρώμενον. Ὡσπερ ἂν εἰ φαίης ἀσπίδα, ᾧ
ἂν ἀρμόττη, τούτῳ εὐφροαιμον εἶναι, καὶ χλαμύδα, καὶ

13 τἄλλα ὁσαύτως εἴκειν ἔχειν τῷ σῶ λόγῳ. Ἴσως δὲ καὶ
ἄλλο τι οὐ μικρὸν ἀγαθὸν τῷ ἀρμόττειν πρόσσεσι.
Δίδαξον, ἔφη, ᾧ Σώκρατες, εἰ τι ἔχεις. Ἦττον, ἔφη,

τῷ βάρει πιέξουσιν οἱ ἀρμόττοντες τῶν ἀναρμόστων
τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἔχοντες. οἱ μὲν γὰρ ἀναρμόστοι
ἢ ὅλοι ἐκ τῶν ἄμων κρεμάμενοι ἢ καὶ ἄλλο τι τοῦ σώ-
ματος σφόδρα πιέζοντες δύσφοροι καὶ χαλεποὶ γίγνου-
ται. οἱ δὲ ἀρμόττοντες, διειλημμένοι τὸ βάρος τὸ μὲν
ὑπὸ τῶν κληθῶν καὶ ἐπωμίδων, τὸ δ' ὑπὸ τῶν ἄμων,
τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ στήθους, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ νάτου, τὸ
δὲ ὑπὸ τῆς γαστροῦ, ὀλίγου δεῖν οὐ φορήματι, ἀλλὰ
προσθήματι εἴκοισιν. Εἰρηκας, ἔφη, αὐτὸ δι' ὅπερ 14
ἔργω ταῦτα ἔργα πλείστου ἄξια νομίζω εἶναι. ἔνιοι
μέντοι τοὺς ποικίλους καὶ τοὺς ἐπιχρῶσους θώρακας
μᾶλλον ἀνοῦνται. Ἄλλὰ μὴν, ἔφη, εἰ γε διὰ ταῦτα
μὴ ἀρμόττοντας ἀνοῦνται, κακὸν ἔμοιγε δοκοῦσι ποι-
κίλον τε καὶ ἐπιχρῶσον ἀνεῖσθαι. ἀτάρ, ἔφη, τοῦ σώ- 15
ματος μὴ μένοντος, ἀλλὰ τοτὲ μὲν κυρτομένου, τοτὲ
δὲ ὀρθομένου, πῶς ἂν ἀκριβεῖς θώρακας ἀρμόττοιεν;
Οὐδαμῶς, ἔφη. Λέγεις, ἔφη, ἀρμόττειν οὐ τοὺς ἀκρι-
βεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὴ λυπούντας ἐν τῇ χρεῖα. Αὐτός,
ἔφη, τοῦτο λέγεις, ᾧ Σώκρατες, καὶ πάνυ ὀρθῶς
ἀποδέχει.

Γυναικὸς δὲ ποτε οὔσης ἐν τῇ πόλει καλῆς [ἢ ὄνο- XI
μα ἦν Θεοδότη] καὶ οἷας συνεῖναι τῷ παιδόντι, μνη-
σθέντος αὐτῆς τῶν παρόντων τινός, καὶ εἰπόντος ὅτι
κρεῖττον εἰη λόγου τὸ κάλλος τῆς γυναικός, καὶ ζω-
γράφους φήσαντος εἰσιέναι πρὸς αὐτὴν ἀπεικασομέ-
νους, οἷς ἐκεῖνην ἐπιθεικνύειν ἑαυτῆς ὅσα καλῶς ἔχοι,
Ἴτέον ἂν εἰη θεασομένους, ἔφη ὁ Σωκράτης. οὐ γὰρ
δὴ ἀπούσασι γε τὸ λόγον κρεῖττον ἐστὶ καταμαθεῖν.
καὶ ὁ διηγησάμενος, Οὐκ ἂν φθάνειτ', ἔφη, ἀκολου-
θοῦντες. οὕτω μὲν δὴ πορευθέντες πρὸς τὴν Θεο- 2
δότην, καὶ καταλαβόντες ζωγράφῳ τινὶ παρεστηκίαν
ἐθεάσαντο. παυσάμενον δὲ τοῦ ζωγράφου, Ὡ ἂν-
Xenoph. Memor. 7

θεος, ἔφη ὁ Σωκράτης, πότερον ἡμᾶς δεῖ μᾶλλον Θεο-
 δότη χάριν ἔχειν ὅτι ἡμῖν τὸ κάλλος ἐαυτῆς ἐπέδειξεν,
 ἢ ταύτην ἡμῖν ὅτι ἐθεασάμεθα; ἄρ' εἰ μὲν ταύτη ὠφε-
 λιμωτέρα ἐστὶν ἢ ἐπίδειξις, ταύτην ἡμῖν χάριν ἐκτέον,
 3 εἰ δὲ ἡμῖν ἢ θεῶν, ἡμᾶς ταύτη; εἰπόντος δὲ τινος ὅτι
 δίκαια λέγοι, Οὐκοῦν, ἔφη, αὕτη μὲν ἤδη τε του
 παρ' ἡμῶν ἔπαινον κερδαίνει καὶ ἐπειδὴν εἰς πλείους
 διαγγελλωμεν, πλείω ὠφελήσεται· ἡμεῖς δὲ ἤδη τε ἂν
 ἐθεασάμεθα ἐκιδυμοῦμεν ἀφασθαι καὶ ἄπιμεν ὑπο-
 κινηθόμενοι, καὶ ἀπελθόντες ποδήσομεν. ἐκ δὲ τού-
 των εἰκὸς ἡμᾶς μὲν θεραπεύειν, ταύτην δὲ θεραπεύε-
 σθαι. καὶ ἡ Θεοδότη, Νῆ Δί', ἔφη, εἰ τοίνυν ταῦθ'
 οὕτως ἔχει, ἐμὲ ἂν δεοὶ ὑμῖν τῆς θεᾶς χάριν ἔχειν.
 4 ἐκ δὲ τούτου ὁ Σωκράτης ὁρῶν αὐτήν τε πολυτελεῶς
 κεκοσμημένην καὶ μητέρα παροῦσαν αὐτῇ ἐν ἐσθῆτι
 καὶ θεραπείᾳ οὐ τῇ τυχοσῆ, καὶ θεραπαίνας πολ-
 λὰς καὶ εὐειδεῖς, καὶ οὐδὲ ταύτας ἡμελημένως ἔχού-
 σας, καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν οἰκίαν ἀφθένως κατασκευα-
 σμένην, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Θεοδότη, ἔστι σοι ἀγρός;
 Οὐκ ἔμοιγ', ἔφη. Ἄλλ' ἄρα οἰκία προσόδους ἔχουσα;
 Οὐδὲ οἰκία, ἔφη. Ἄλλα μὴ χειροτέχναι τινές; Οὐδὲ
 χειροτέχναι, ἔφη. Πόθεν οὖν, ἔφη, τάπιτήθια ἔχεις;
 Ἐάν τις, ἔφη, φίλος μοι γενόμενος εὐ ποιεῖν ἐθέλη, οὐ-
 5 τὸς μοι βίος ἐστὶ. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, ὦ Θεοδότη, καλόν
 γε τὸ κτήμα, καὶ πολλῶ κρείττον ἢ οἰῶν τε καὶ αἰγῶν
 καὶ βοῶν φίλων ἀγέλην κεντήσθαι. ἀτάρ, ἔφη, πότε-
 ρον τῆ τύχῃ ἐπιτρέπεις, εἴαν τις σοι φίλος ὥσπερ μνία
 6 πρόσπτηται, ἢ καὶ αὐτῇ τι μηχανᾷ; Πῶς δ' ἂν, ἔφη,
 ἐγὼ τούτου μηχανὴν εὔροισι; Πολὺ νῆ Δί', ἔφη,
 προσσημόντως μᾶλλον ἢ αἰ φάλαγγες· οἶσθα γὰρ ὡς
 ἐκεῖναι θηρῶσι τὰ πρὸς τὸν βίον· ἀράχνια γὰρ δήπου
 λεπτὰ ὑφηνάμεναι, ὅτι ἂν ἐνταῦθα ἐμπέσῃ, τούτω

τροφή χρῶνται. Καὶ ἐμοὶ οὖν, ἔφη, συμβουλευεῖς 7
 ὑπήμασθαι τι θήρατρον; Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε ἀτέχνως
 οἰεσθαι χρὴ τὸ πλείστον ἄξιον ἀγρευμα φίλους θηρά-
 σαι. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ μικροῦ ἄξιον τοὺς λαγῶς 8
 θηρῶντες πολλὰ τεχνάζουσιν; ὅτι μὲν γὰρ τῆς νυκτὸς 8
 νέμονται, κύνες νυκτερευτικῶς πορισάμενοι, ταύταις
 αὐτοὺς θηρᾶσιν· ὅτι δὲ μεθ' ἡμέραν ἀποδιδράσκου-
 σιν, ἄλλας πᾶνται κύνες, αἵτινες ἢ ἂν ἐκ τῆς νο-
 μῆς εἰς τὴν εὐνὴν ἀπέλθωσι, τῇ ὁσμῇ αἰσθανόμεναι
 εὐρίσκουσιν αὐτούς· ὅτι δὲ ποδώκεις εἰδὼν ὥστε καὶ
 ἐκ τοῦ φανεροῦ τρέχοντες ἀποφεύγειν, ἄλλας αὖ κύν-
 νες ταχίας παρασκευάζονται, ἵνα κατὰ πόδας ἀλί-
 σκωνται· ὅτι δὲ καὶ ταύτας αὐτῶν τινες ἀποφεύγουσι,
 δίκτυα ἰσθᾶσι εἰς τὰς ἀτραπούς, ἢ φεύγουσιν, ἢ
 εἰς ταῦτα ἐμπέτοντες συμποδίζονται. Τῖνι οὖν, ἔφη, 9
 τοιούτω φίλους ἂν ἐγὼ θηρῶν; Ἐάν νῆ Δί', ἔφη,
 ἀντὶ κυνὸς κτήσῃ ὅστις σοι ἰχθυέων μὲν τοὺς φιλοκά-
 λους καὶ πλουσίους εὐρήσει, εὐρῶν δὲ μηχανήσεται
 ὅπως ἐμβάλῃ αὐτοὺς εἰς τὰ σά δίκτυα. Καὶ ποῖα, ἔφη, 10
 ἐγὼ δίκτυα ἔχω; Ἐν μὲν δήπου, ἔφη, καὶ μάλα εὐ
 περιπλεκόμενον, τὸ σῶμα· ἐν δὲ τούτῳ ψυχρὴν, ἢ κα-
 ταμανθάνεις καὶ ὡς ἂν ἐμβλέπουσα χαρίζοιο, καὶ ὅτι
 ἂν λέγουσα εὐφραίνοις, καὶ ὅτι δεῖ τὸν μὲν ἐπιμελό-
 μενον ἀσμένως ὑποδέχεσθαι, τὸν δ' ἐντροφῶντα ἀπο-
 κλήσειν, καὶ ἀρραστήσαντός γε φίλου φροντιστικῶς
 ἐπισκέψασθαι, καὶ καλόν τι πράξαντος σφόδρα συνη-
 σθῆναι, καὶ τῷ σφόδρα σοῦ φροντίζοντι ὅλη τῇ ψυχῇ
 κεχαρίσθαι. φιλεῖν γε μὴν εὐ οἶδ' ὅτι ἐπίστασαι οὐ
 μόνον μαλακῶς, ἀλλὰ καὶ εὐνοικῶς· καὶ ὅτι ἄριστοὶ
 σοὶ εἰσιν οἱ φίλοι οἶδ' ὅτι οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀνα-
 κείθεις. Μὰ τὸν Δί', ἔφη ἡ Θεοδότη, ἐγὼ τούτων
 οὐδὲν μηχανῶμαι. Καὶ μὴν, ἔφη, πολὺ διαφέρει τὸ 11
 7*

- κατὰ φύσιν τε καὶ ὀρθῶς ἀνθρώπων προσφέρεσθαι καὶ γὰρ δὴ βία μὲν οὐτ' ἂν ἔλοις οὔτε κατασχοίς φίλον, εὐεργεσία δὲ καὶ ἡδονῇ τὸ θερίον τοῦτο ἀλάσιμόν τε καὶ παραμόνιμόν ἐστιν. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη.
- 12 *Αἰεὶ τοίνυν*, ἔφη, πρῶτον μὲν τοὺς φρονιζοντάς σου τοιαῦτα ἀξιοῦν οἷα ποιῶσιν αὐτοῖς μικρότατα μελήσει. ἔπειτα δὲ αὐτὴν ἀμείβεσθαι χαριζομένην τὸν αὐτὸν τρόπον. οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φίλοι γίνωντο, καὶ πλείστον χρόνον φιλοῦν καὶ μέριστα εὐεργετοῦν.
- 13 *χαρίζοιο δ' ἂν μάλιστα*, εἰ θεομένοις δωροῦ τὰ παράσεαυτῆς. ὄρθῳ γὰρ ὅτι καὶ τῶν βρωμάτων τὰ ἥδιστα, εἰ μὲν τις προσφέρῃ πρὶν ἐπιθυμεῖν, ἀγῆθ φαίνεται, κεκορεσμένοις δὲ καὶ βδελυγμίαν παρέχει. εἰ μὲν τις προσφέρῃ λιμὸν ἐμπούσας, κἄν φαυλότερα ἦ, πάννυ
- 14 *ἡδέα φαίνεται*. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, ἐγὼ λιμὸν ἐμπούειν τῷ τῶν παρ' ἐμοὶ θνητῶν; *Εἰ νῆ Δί'*, ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς κεκορεσμένοις μήτε προσφέροις μήτε ὑπομιμνήσκεις, ἕως ἂν τῆς πλημμονῆς παυσάμενοι πάλιν δέωνται, ἔπειτα τοὺς θεομένους ὑπομιμνήσκεις ὡς κοσμιωτάτη τε ὁμιλία καὶ τῷ μὴ φαίνεσθαι βουλομένη χαρίζεσθαι, καὶ διαφεύγουσα, ἕως ἂν ὡς μάλιστα δεηθῶσι. τηνικαῦτα γὰρ πολὺ διαφέρει τὰ αὐτὰ δῶρα
- 15 *ἢ πρὶν ἐπιθυμῆσαι διδόναι*. καὶ ἡ Θεοδότῃ, *Τί οὖν οὐ σύ μοι*, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐγένου συνθηρατῆς τῶν φίλων; *Ἐάν γε νῆ Δί'*, ἔφη, πείθῃς με σύ. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, πείσαιμί σε; *Ζητήσεις*, ἔφη, τοῦτο αὐτῇ καὶ μηχανήσει, εἰ μὲν τί μου δέῃ. *Εἰσίδι τοίνυν*, ἔφη, *θαμινά*. καὶ ὁ Σωκράτης ἐπισκώπτων τὴν αὐτοῦ ἀπραγμοσύνην, *Ἄλλ'*, ὦ Θεοδότῃ, ἔφη, οὐ πάννυ μοι ὀφείδον ἐστὶ σχολάζαι· καὶ γὰρ ἴδια πράγματα πολλὰ καὶ δημόσια παρέχει μοι ἀσχολίαν· εἰσὶ δὲ καὶ φίλοι μοι, αἳ οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀφ' αὐτῶν ἔαδουσί με

ἀπιέναι, φίλτρα τε μανθάνουσαι παρ' ἐμοῦ καὶ ἐπαδῶς. *Ἐπίστασαι γάρ*, ἔφη, καὶ ταῦτα, ὦ Σώκρατες; *17 Ἀλλὰ διὰ τί οἶε*, ἔφη, *Ἀπολλόδαρόν* τε τόνδε καὶ *Ἀντισθένη* οὐδέποτε μοι ἀπολείπεσθαι; διὰ τί δὲ καὶ *Κέβητα* καὶ *Σιμίαν* Θήβηθεν παραγίγνεσθαι; εὐ ἴσθι οἶε ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῶν φίλτρων τε καὶ ἐπαδῶν καὶ ἰύγγων ἐστὶ. *Χρῆσον τοίνυν μοι*, ἔφη, *τὴν Ἰύγγα*, *18 ἵνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἔλκω αὐτήν*. *Ἄλλὰ μὰ Δί'*, ἔφη, οὐκ αὐτὸς ἔλκεσθαι πρὸς σὲ βούλομαι, ἀλλὰ σὲ πρὸς ἐμὲ πορεύεσθαι. *Ἄλλὰ πορεύσομαι*, ἔφη· μόνον ὑποδέχου. *Ἄλλ'* ὑποδέξομαι σε, ἔφη, εἰ μὴ τις φίλτρα σου ἐνδου ἦ.

Ἐπιγένη δὲ τῶν συνόντων τινά, νέον τε ὄντα *12* καὶ τὸ σῶμα κακῶς ἔχοντα, ἰδὼν, Ὡς ἰδιωτικῶς, ἔφη, τὸ σῶμα ἔχεις, ὦ Ἐπίγενης. καὶ ὅς, Ἰδιώτης γάρ, ἔφη, εἰμί, ὦ Σώκρατες. Οὐδέν γε μᾶλλον, ἔφη, τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ μελλόντων ἀγωνίζεσθαι· ἢ δοκεῖ σοι μικρὸς εἶναι ὁ περὶ τῆς ψυχῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀγών, ὃν Ἀθηναῖοι θήσουσιν, ὅταν τύχῃσι; καὶ μὴν οὐκ ὀλίγοι μὲν διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν ἀποδνησκουσί τε ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνοις καὶ αἰσχροῦς σώζονται· πολλοὶ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο ζῶντές τε ἀλίσκονται καὶ ἀλόντες ἤτοι δουλεύουσι τὸν λοιπὸν βίον, εἰ μὴ οὕτω τύχῃσι, τὴν χαλεπωτάτην δουλείαν, ἢ εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἀλγεινοτάτας ἐμπεσόντες καὶ ἐκτίσαντες ἐνίοτε πλείω τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς τὸν λοιπὸν βίου ἐνδεεῖς τῶν ἀναγκαίων ὄντες καὶ κακοπαθοῦντες διαζῶσι· πολλοὶ δὲ δόξαν αἰσχροῦν κτῶνται, διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀδυναμίαν δοκοῦντες ἀποδειλιάειν. ἢ καταφρονεῖς τῶν ἐπιτιμιῶν τῆς καχεξίας τούτων, καὶ ὀφείδως ἂν οἶε φέρειν τὰ τοιαῦτα; καὶ μὴν οἶμαι γε πολλῶν ὄρω καὶ ἡδῶ τούτων εἶναι ἢ δεῖ ὑπομένειν

τὸν ἐπιμελούμενον τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας· ἢ υγιεινότερόν τε καὶ εἰς τὰλλα χρησιμώτερον νομίζεις εἶναι τὴν καχεξίαν τῆς εὐεξίας; ἢ τῶν διὰ τὴν εὐεξίαν γιγνομένων καταρροαίς; καὶ μὴ πάντα γε τάναντία συμβαίνει τοῖς εὖ τὰ σώματα ἔχουσιν ἢ τοῖς κακῶς. καὶ γὰρ ὑγιαίνουσιν οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες καὶ ισχυροῦσι· καὶ πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐν τῶν πολεμικῶν ἀγώνων σάξονται τε εὐσχημόνως καὶ τὰ δεινὰ πάντα διαφεύρουσι, πολλοὶ δὲ φίλοις τε βοηθοῦσι καὶ τὴν πατριδα εὐεργετοῦσι, καὶ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἀξιοῦνται καὶ δόξαν μεγάλην κτῶνται καὶ τιμῶν καλλίστων τυγχάνουσι, καὶ τὸν τε λοιπὸν βίον ἥδιον καὶ κάλλιόν διαζῶσι καὶ τοῖς ἑαυτῶν παισὶ καλλίως ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον καταλείπουσιν. οὗτοι γὰρ, ὅτι ἢ πόλις οὐκ ἀσκει δημοσίᾳ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ ἰδίᾳ ἀμελεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἤττον ἐπιμελεσθαι. εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι οὐδὲ ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἀγῶνι, οὐδὲ ἐν πράξει οὐδεμιᾷ μείον ἔξεις διὰ τὸ βέλτιον τὸ σῶμα παρασκευασθαι πρὸς πάντα γὰρ ὅσα πράττουσιν ἄνθρωποι χρήσιμον τὸ σῶμά ἐστιν· ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος χρείαις πολὺ διαφέρει ὡς βέλτιστα τὸ σῶμα ἔχειν· ἐπεὶ καὶ ἐν ᾧ δοκεῖ ἐλαχίστη σώματος χρεία εἶναι, ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μεγάλα σφάλλονται διὰ τὸ μὴ υγιαίνειν τὸ σῶμα; καὶ λήθη δὲ καὶ ἀθυμία καὶ δυσκολία καὶ μανία πολλάκις πολλοῖς διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν διάνοιαν ἐπιπίπτουσιν οὕτως ὥστε καὶ τὰς ἐπιστήμας ἐκβάλλειν. τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι πολλὴ ἀσφάλεια καὶ οὐδεὶς κίνδυνος διὰ γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιοῦτόν τι παθεῖν, εἰκὸς δὲ μᾶλλον πρὸς τάναντία τῶν διὰ τὴν καχεξίαν γιγνομένων τὴν εὐεξίαν χρήσιμον εἶναι. καίτοι τῶν

γε τοῖς εἰρημένοις ἐναντίαν ἔνεκα τί οὐκ ἂν τις νοῦν ἔχων ὑπομείνειεν; ἀσχυρὸν δὲ καὶ τὸ διὰ τὴν ἀμέλειαν ὀργᾶναι, πρὶν ἰδεῖν ἑαυτὸν ποῖος ἂν κάλλιστος καὶ κρατίστος τῷ σώματι γένοιτο. ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελοῦντα· οὐ γὰρ ἐθέλει αὐτόματα γίνεσθαι.

Ὀργιζομένου δὲ ποτὲ τινος, ὅτι προσεκαπὼν τινα XIII. χαιρέειν οὐκ ἀντιπροσεεργήθη, Γελοῖον, ἔφη, τὸ εἰ μὲν τὸ σῶμα κάκιον ἔχοντι ἀπήντησάς τῳ, μὴ ἂν ὀργιζέσθαι, ὅτι δὲ τὴν ψυχὴν ἀγροικοτέρας διακειμένην περιέτνυες, τοῦτό σε λυπεῖν.

Ἄλλου δὲ λέγοντος ὅτι ἀηδῶς ἐσθίοι, Ἀκουμηνός, ἔφη, τούτου φάρμακον ἀγαθὸν διδάσκει. ἐρομένου δὲ, Ποῖον; Παύσασθαι ἐσθίοντα, ἔφη· καὶ ἥδιόν τε καὶ εὐτελέστερον καὶ υγιεινότερον διάξειν παυσάμενον.

Ἄλλου δ' αὖ λέγοντος ὅτι θερμὸν εἶη παρ' ἑαυτῷ δ τὸ ὕδωρ ὃ πίνωι, Ὅταν ἄρ', ἔφη, βούληθε θερμῷ λούσασθαι, ἔτοιμον ἔσται σοι. Ἄλλα ψυχρόν, ἔφη, ἐστὶν ὥστε λούσασθαι. Ἄρ' οὖν, ἔφη, καὶ οἱ οἰκέται σου ἄχθονται πίνοντές τε αὐτὸ καὶ λούμενοι αὐτῷ; Μὰ τὸν Δι', ἔφη· ἀλλὰ καὶ πολλάκις τεθαύμακα ὡς ἠδέως αὐτῷ πρὸς ἀμφοτέρω ταῦτα χρῶνται. Πότερον δὲ, ἔφη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον πιεῖν ἔστιν ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ; Τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ, ἔφη. Πότερον δὲ λούσασθαι ψυχρότερον, τὸ παρὰ σοὶ ἢ τὸ ἐν Ἀμφιαράου; Τὸ ἐν Ἀμφιαράου, ἔφη. Ἐνδυμοῦ οὖν, ἔφη, ὅτι κινδυνεύεις δυσχερότερος εἶναι τῶν τε οἰκετῶν καὶ τῶν ἀρρωστούντων.

Κολάσαντος δὲ τινος ἰσχυρῶς ἀκόλουθον, ἤρετο ἄ τί χαλεπαίνει τῷ θεράποντι. Ὅτι, ἔφη, ὀφοφαγίστατός τε ἂν βλακώτατός ἐστι καὶ φιλαργυράτος ἂν ἀργότατος. Ἦδη ποτὲ οὖν ἐπεσκέψα πότερος πλειόνων πληγῶν δαίται, σὺ ἢ ὁ θεράπων;

5 Φοβούμενου δέ τινος τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὁδόν, Τί, ἔφη, φοβεῖ τὴν πορείαν; οὐ καὶ οἰκοὶ σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν περιπατεῖς; καὶ ἐκείσε πορευόμενος περιπατήσας ἀριστήσεις, περιπατήσας δειπνήσεις καὶ ἀναπαύσει. οὐκ οἶσθα ὅτι, εἰ ἐκτείναις τοὺς περιπάτους, οὓς ἐν πέντε ἢ ἕξ ἡμέραις περιπατεῖς, ἁπλῶς ἂν Ἀθήνηθεν εἰς Ὀλυμπίαν ἀφίκοιο; χαριέστερον δὲ καὶ προσεξορᾶν ἡμέρα μιᾷ μᾶλλον ἢ ὕστερίζειν. τὸ μὲν γὰρ ἀναγκάζεσθαι περαιτέρω τοῦ μετρίου μηκύνειν τὰς ὁδοὺς χαλεπόν, τὸ δὲ μιᾷ ἡμέρᾳ πλείονας πορευθῆναι πολλὴν φρατώνην παρέχει. κρείττον οὖν ἐν τῇ ὁρμῇ σπεύδειν ἢ ἐν τῇ ὁδῷ.

6 Ἄλλου δὲ λέγοντος ὡς παρετάθη μακρὰν ὁδὸν πορευθεὶς, ἤρατο αὐτὸν εἰ καὶ φορτίου ἔφερε. Μὰ Δί' οὐκ ἔργον, ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον. Μόνος δ' ἐπορεύου, ἔφη, ἢ καὶ ἀκόλουθός σοι ἡκολούθει; Ἐκολούθει, ἔφη. Πότερον κενός, ἔφη, ἢ φέρων τι; Φέρων νῆ Δί', ἔφη, τὰ τε στρώματα καὶ τᾶλλα σκευή. Καὶ πῶς, ἔφη, ἀπῆλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖν, ἔφη, βέλτιον ἔμοῦ. Τί οὖν; ἔφη, εἰ τὸ ἐκείνου φορτίου ἔδει σε φέρειν, πῶς ἂν οἶε διατεθῆναι; Κακῶς νῆ Δί', ἔφη· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἂν ἐδυνήθηεν κομίσαι. Τὸ οὖν τοσοῦτον ἦτρον τοῦ παιδὸς δύνασθαι πονεῖν πῶς ἡσημένον δοκεῖ σοι ἀνδρὸς εἶναι;

XIV. Ὅποτα δὲ τῶν συνιόντων ἐπὶ δεῖπνον οἱ μὲν μικρὸν ὄψον, οἱ δὲ πολλὸν φέροισιν, ἐκέλευεν ὁ Σακράτης τὸν παῖδα τὸ μικρὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τιθέναι ἢ διανεμῆναι ἐκάστῳ τὸ μέρος. οἱ οὖν τὸ πολλὸν φέροντες ἡσχύνοντο τὸ τε μὴ κοινωθεῖν τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου καὶ τὸ μὴ ἀντιτιθέναι τὸ ἑαυτῶν. ἐτίθεσαν οὖν καὶ τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ κοινόν· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν πλέον εἶχον τῶν μικρὸν φερομένων, ἐπαύοντο πολλοῦ ὀψωνοῦντες.

Καταμαθῶν δὲ ποτε τῶν συνδειπνούντων τινὰ 2 τοῦ μὲν σίτου πεπανμένον, τὸ δὲ ὄψον αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἐσθίοντα, λόγου ὄντος περὶ ὀνομάτων, ἐφ' οἷον ἔργον ἔκαστον εἶη, Ἔχομεν ἂν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, εἰπεῖν ἐπὶ ποῖῳ ποτὲ ἔργῳ ἄνθρωπος ὀψοφάγος καλεῖται; ἐσθίονσι μὲν γὰρ δὴ πάντες ἐπὶ τῷ σίτῳ ὄψον, ὅταν παρῆ· ἀλλ' οὐκ οἶμαι πῶ ἐπὶ τούτῳ γε ὀψοφάγοι καλοῦνται. Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη τις τῶν παρόντων. Τί γάρ; ἔφη, 3 εἴαν τις ἄνευ τοῦ σίτου τὸ ὄψον αὐτὸ ἐσθίῃ, μὴ ἀσκήσεως, ἀλλ' ἡδουῆς ἔρεκα, πότερον ὀψοφάγος εἶναι δοκεῖ ἢ οὐ; Σχολῇ γ' ἂν, ἔφη, ἄλλος τις ὀψοφάγος εἶη. καὶ τις ἄλλος τῶν παρόντων, Ὁ δὲ μικρῷ σίτῳ, ἔφη, πολλὸν ὄψον ἐπεσθίαν; Ἐμοὶ μὲν, ἔφη ὁ Σακράτης, καὶ οὗτος δοκεῖ δικαίως ἂν ὀψοφάγος καλεῖσθαι· καὶ ὅταν γε οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τοῖς θεοῖς εὐχῶνται πολυκαρπίαν, εἰκότως ἂν οὗτος πολυοψίαν εὐχοίτο. ταῦτα δὲ τοῦ Σακράτους εἰπόντος, νομίσας ὁ νεα- 4 υῖσκος εἰς αὐτὸν εἰρησθῆναι τὰ λεχθέντα τὸ μὲν ὄψον οὐκ ἐπαύσατο ἐσθίαν, ἄρτον δὲ προσέλαβε. καὶ ὁ Σακράτης καταμαθῶν, Παρατηρεῖτ', ἔφη, τοῦτου οἱ πλησίον, ὁπότερα τῷ σίτῳ ὄψω ἢ τῷ ὄψῳ σίτῳ χρήσεται.

Ἄλλου δὲ ποτε τῶν συνδειπνούντων ἰδῶν ἐπὶ τῷ ἐνὶ 5 ψωμῷ πλείονων ὄψων γεγόμενον, Ἄρα γένοιτ' ἂν, ἔφη, πολυτελεστέρα ὀψοποιία ἢ μᾶλλον τὰ ὄψα λυμαινομένη ἢ ἣν ὀψοποιεῖται ὁ [ἅμα πολλὰ ἐσθίων καὶ] ἅμα παντοδαπὰ ἡδύσματα εἰς τὸ στόμα λαμβάνων; πλείω μὲν γε τῶν ὀψοποιῶν συμμιγνύων πολυτελεστέρα ποιεῖ· ἀ δὲ ἐκείνοι μὴ συμμιγνύσιν, ὡς οὐχ ἄρμοττοντα, ὁ συμμιγνύων, εἴπερ ἐκείνοι ὀρθῶς ποιῶσιν, ἀμαρτάνει τε καὶ καταλύει τὴν τέχνην αὐτῶν. καίτοι πῶς οὐ γελοῖον ἐστὶ παρασκευάζεσθαι μὲν ὄψο- 6

ποιούς τοὺς ἀρίστα ἐπισταμένους, αὐτὸν δὲ μὴδ' ἀντι-
ποιούμενον τῆς τέχνης ταύτης τὰ ὑπ' ἐκείνων ποιούμε-
να μετατιθέναι; καὶ ἄλλο δέ τι προσγίγνεται τῷ ἅμα
πολλὰ ἐσθλῆν ἐδιδάσθην· μὴ παρόντων γὰρ πολλῶν
μειονεπειν ἂν τι δοκοῖη ποιεῖν τὸ σὺνηθές· ὁ δὲ συ-
εθισθῆς τὸν ἕνα ψωμὸν ἐπὶ ὄψα προπέμπειν, ὅτε
μὴ παρείη πολλά, δύναται ἂν ἀλύπως τῷ ἐπὶ χρῆσθαι.

Ἔλεγε δὲ καὶ ὡς τὸ ἐσθλῆν ἐν τῇ Ἀθηναίων
γλώττῃ εὐαχεῖσθαι καλοῖτο· τὸ δὲ εὐ προσκεῖσθαι
ἔφη ἐπὶ τῷ ταῦτα ἐσθλῆν ἅ μῆτα τὴν ψυχὴν μητε
το σώμα λυποῖη μηδὲ δυσεύρετα εἶη· ὥστε καὶ τὸ
εὐαχεῖσθαι τοῖς κοσμίως διακωμωμένοις ἀνετίθει.

[4.]

I. Ὅτι δὲ Σωκράτης ἦν ἐν παντὶ πράγματι καὶ πάν-
τα τρόπον ἀφέλιμος, ὥστε σκοπομένῳ τῷ καὶ με-
τρίως αἰσθανομένῳ φανερόν εἶναι ὅτι οὐδὲν ἀφελι-
μώτερον ἦν τοῦ Σωκράτει συνεῖναι καὶ μετ' ἐκείνου
διατρέβειν ὅπου οὖν καὶ ἐν ὄψου πράγματι· ἐπεὶ καὶ
τὸ ἐκείνου μεμνήσθαι μὴ παρόντος οὐ μικρὰ ἀφέλει
τοὺς εἰσθότας τε αὐτῷ συνεῖναι καὶ ἀποδεχομένους
ἐκείνου. καὶ γὰρ παῖζων οὐδὲν ἤττον ἢ σπουδάζων
2 ἔλυσιτέλει τοῖς συνδιατρέβουσι. πολλάκις γὰρ ἔφη μὲν
ἂν τινος ἔρῳν, φανερός δ' ἦν οὐ τῶν τὰ σώματα πρὸς
ἄραν, ἀλλὰ τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὐπεφυκό-
των ἐφιέμενος. ἔτεκμαίρετο δὲ τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ
τοῦ ταχύ τε μανθάνειν οἷς προσέχοιεν καὶ μνημονεύ-
ειν ἅ μάθοιεν καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν μαθημάτων πάντων

δι' αὐν ἔστιν οἰκίαν τε καλῶς οἰκεῖν καὶ πόλιν καὶ τὸ
ὄλον ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασι εὐ-
χρησθαι· τοὺς γὰρ τοιούτους ἠρεῖτο παιδευθέντας οὐκ
ἂν μόνον αὐτούς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ἐκείνων
οἴκους καλῶς οἰκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ
πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας ποιεῖν. οὐ τὸν αὐτὸν δὲ
τρόπον ἐπὶ πάντας ἦει, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἰόμενος φύ-
σει ἀγαθοὺς εἶναι, μαθήσεως δὲ καταφρονοῦντας,
ἐδίδασκεν ὅτι αἱ ἀρίστα δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλι-
στα παιδείας δεόνται, ἐπιδεικνύων τῶν τε ἴσπων τοὺς
εὐφρεστάτους θυμοειδεῖς τε καὶ σφοδρούς ὄντας, εἰ
μὲν ἐν νέων δαμασθῆεν, εὐχρηστοτάτους καὶ ἀρί-
στους γιγνομένους, εἰ δὲ ἀδάμαστοι γένοιωτο, δυσ-
καθεκτοτάτους καὶ φευλοτάτους· καὶ τῶν κυνῶν τῶν
εὐφρεστάτων, φιλοπόνων τε οὐσῶν καὶ ἐπιθετικῶν
τοῖς θηρίοις, τὰς μὲν καλῶς ἀχθείσας ἀρίστας γίγνε-
σθαι πρὸς τὰς θήρας καὶ χρησιμωτάτας, ἀναγώρους
δὲ γιγνομένας ματαίους τε καὶ μανιώδεις καὶ δυσπει-
θεστάτας. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφρυ-
4 εστάτους, ἐρωμενεστάτους τε τὰς ψυχὰς ὄντας καὶ
ἐξεργαστικωτάτους αὐν ἂν ἐγχειρῶσι, παιδευθέντας
μὲν καὶ μαθόντας ἅ δεῖ πράττειν, ἀρίστους τε καὶ
ἀφελιμωτάτους γίγνεσθαι· πλείστα γὰρ καὶ μέγιστα
ἀγαθὰ ἐργάζεσθαι· ἀπαιδέυτους δὲ καὶ ἀμαθεῖς γενο-
μένους κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι·
κρίνειν γὰρ οὐκ ἐπισταμένους ἅ δεῖ πράττειν πολλὰ-
κις πονηροῖς ἐπιχειρεῖν πράγμασι, μεγαλείους δὲ καὶ
σφοδρούς ὄντας δυσκαθέκτους τε καὶ δυνατοτρέπτους
εἶναι· διὸ πλείστα καὶ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι. τοὺς 5
δ' ἐπὶ πλοῦτῳ μέγα φρονοῦντας καὶ νομίζοντας οὐ-
δὲν προσδεῖσθαι παιδείας, ἐξαρκέσειν δὲ σφίσι τὸν
πλοῦτον οἰόμενος πρὸς τὸ διαπράττεσθαι τε ὅτι αὐν

βούλονται καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐφρέ-
νον λέγων ὅτι μῶρος μὲν εἶη, εἰ τις οἶεται μὴ μαθῶν
τά τε ἀφέλιμα καὶ τὰ βλαβερά τῶν πραγμάτων δια-
γνώσασθαι, μῶρος δ', εἰ τις μὴ διαγινώσκων με-
ταῦτα, διὰ δὲ τὸν πλοῦτον ὅ,τι ἂν βούληται ποριζό-
μενος οἶεται θυνήσεσθαι τὰ συμφέροντα πράττειν,
ἡλίθιος δ', εἰ τις μὴ θυνάμενος τὰ συμφέροντα πράτ-
τειν εὖ τε πράττειν οἶεται καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον
αὐτῷ ἱκανῶς παρασκευάσθαι, ἡλίθιος δὲ καὶ εἰ τις
οἶεται διὰ τὸν πλοῦτον μηδὲν ἐπιστάμενος δόξειν
τε ἀγαθὸς εἶναι ἢ μηδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν εὐδο-
κιμήσειν.

II. Τοῖς δὲ νομίζουσι παιδείας τε τῆς ἀρίστης τετυ-
χημένοι καὶ μέγα φρονουῶσι ἐπὶ σοφίᾳ ὡς προσεφέ-
ροτο, νῦν διηγῆσομαι. καταμαθῶν γὰρ Εὐθύδημον
τὸν καλὸν γράμματα πολλὰ συνειλεγμένον ποιητῶν
τε καὶ σοφιστῶν τῶν εὐδοκίματῶν, καὶ ἐκ τούτων
ἤδη τε νομίζοντα διαφέρειν τῶν ἡλικιωτῶν ἐν σοφίᾳ
καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἔχοντα πάντων διώσειν τῷ θύνα-
σθαι λέγειν τε καὶ πράττειν, πρῶτον μὲν, αἰσθανό-
μενος αὐτὸν διὰ νεότητά οὐκ εἰς τὴν ἀγοράν εἰσι-
όντα, εἰ δὲ τι βούλοιο διαπραξάσθαι, καθίζοντα εἰς
ἡνιοποιεῖόν τι τῶν ἐγγύς τῆς ἀγορᾶς, εἰς τοῦτο καὶ
2 αὐτὸς ἦει τῶν μεθ' αὐτοῦ τινὰς ἔχων. καὶ πρῶτον
μὲν πυνθανομένου τινὸς πότερον Θεμιστοκλῆς διὰ
συνουσίαν τινὸς τῶν σοφῶν ἢ φύσει τοσοῦτον διή-
νεγκε τῶν πολιτῶν ὥστε πρὸς ἐκείνους ἀποβλέπειν τὴν
πόλιν, ὅποτε ἀπουδαίου ἀνδρὸς δεηθείη, ὁ Σωκρά-
της βουλόμενος κινεῖν τὸν Εὐθύδημον εὐήθες ἐφη
εἶναι τὸ οἶεσθαι τὰς μὲν ὀλίγου ἀξίας τέχνας μὴ γίννε-
σθαι σπουδαίους ἄνευ διδασκάλων ἱκανῶν, τὸ δὲ προ-
εστάναι πόλεως, πάντων ἔργων μέγιστον ὄν, ἀπὸ

ταῦτομάτου παραγίγνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις. κάλιν δ'
δέ ποτε παρόντος τοῦ Εὐθύδημου, ὄρων αὐτὸν ἀπο-
χωροῦντα τῆς συνεδρίας, καὶ φυλαττόμενον μὴ δόξῃ
τοῦ Σωκράτη θαυμάζειν ἐπὶ σοφίᾳ, "Ὅτι μὲν, ἐφη, ὦ
ἄνδρες, Εὐθύδημος οὕτω ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος, τῆς
πόλεως λόγον περὶ τινος προτιθείσης, οὐκ ἀφέξεται
τοῦ συμβουλευεῖν εὐδηλὸν ἔστιν ἕξ ὧν ἐπιτηδεύει· δο-
κει δέ μοι καλὸν προοίμιον τῶν δημηγοριῶν παρασκευ-
άσασθαι φυλαττόμενος μὴ δόξῃ μανθάνειν τι παρὰ
του. δῆλον γὰρ ὅτι λέγειν ἀρχόμενος ὦδε προοιμιάσε-
ται. „Παρ' οὐδενὸς μὲν πάποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, 4
οὐδὲν ἔμαθον, οὐδ' ἀκούων τινὰς εἶναι λέγειν τε καὶ
πράττειν ἱκανοὺς ἐξήγησα τούτοις ἐντυχεῖν, οὐδ' ἐπε-
μελήθην τοῦ διδάσκαλόν τινά μοι γενέσθαι τῶν ἐπι-
σταμένων, ἀλλὰ καὶ τᾶναντία· διατετέλεκα γὰρ φεύ-
γαν οὐ μόνον τὸ μανθάνειν τι παρὰ τινος, ἀλλὰ καὶ
τὸ δόξαι. ὅμως δὲ ὅ,τι ἂν ἀπὸ ταῦτομάτου ἐπὶ μοι
συμβουλεύσω ὑμῖν.“ ἀρμόσεις δ' ἂν οὕτω προοιμιά- 5
ξεσθαι καὶ τοῖς βουλομένοις παρὰ τῆς πόλεως ἱατρι-
κὸν ἔργον λαβεῖν. „Παρ' οὐδενὸς μὲν πάποτε, ὦ
ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν ἱατρικὴν τέχνην ἔμαθον, οὐδ'
ἐξήγησα διδάσκαλον ἑμαυτῷ γενέσθαι τῶν ἱατρῶν οὐ-
δένα· διατετέλεκα γὰρ φυλαττόμενος οὐ μόνον τὸ
μαθεῖν τι παρὰ τῶν ἱατρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι με-
μαθημένοι τὴν τέχνην ταύτην. ὅμως δέ μοι τὸ ἱατρι-
κὸν ἔργον δότε· πειράσομαι γὰρ ἐν ὑμῖν ἀποκινδυ-
νεύων μανθάνειν.“ πάντες οὖν οἱ παρόντες ἐγέλα-
σαν ἐπὶ τῷ προοιμίῳ. ἐπεὶ δὲ φανερὸς ἦν ὁ Εὐθύδη- 6
μος ἤδη μὲν οἷς ὁ Σωκράτης λέγοι προσέχων, ἔτι δὲ
φυλαττόμενος αὐτὸς τι φθέγγεσθαι, καὶ νομίζων τῇ
σιωπῇ σιωφροσύνης δόξαν περιβάλλεσθαι, τότε ὁ Σω-

κράτης βουλόμενος αὐτὸν παῦσαι τούτου, Θαυμα-
στὸν γάρ, ἔφη, τί ποτε οἱ βουλόμενοι κινδαιρίζουν ἢ
αὐλεῖν ἢ ἰσπεύειν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἱκανοὶ γε-
νέσθαι περιεργάζονται ὡς συνεχέστατα ποιεῖν ὅ,τι ἂν βού-
λωνται δυνατοὶ γενέσθαι, καὶ οὐ καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ
παρὰ τοῖς ἀρίστοις δοκοῦσιν εἶναι, πάντα ποιοῦντες
καὶ ὑπομένοντες ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνων
γνώμης ποιεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἀξιόλογοι γενόμενοι
τῶν δὲ βουλομένων δυνατῶν γενέσθαι λέγειν τε καὶ
πραττεῖν τὰ πολιτικὰ νομίζουσι τινες ἄνευ παρασκευῆς
καὶ ἐπιμελείας αὐτόματι ἐξαιρέτως δυνατοὶ ταῦτα ποι-
7 εῖν ἔσεσθαι. καὶ τοὶ γε τοσοῦτα ταῦτα ἐκείνων δυσκατα-
εργαστότερα φαίνεται ὅσπερ πλείονων περὶ ταῦτα
πραγματευομένων ἐλάττους οἱ καταεργαζόμενοι γίνον-
ται. δῆλον οὖν ὅτι καὶ ἐπιμελείας δεόνται πλείονος καὶ
8 ἰσχυροτέρας οἱ τούτων ἐφιέμενοι ἢ οἱ ἐκείνων. κατ'
ἀρχὰς μὲν οὖν ἀκούοντος Εὐθύδημου τοιούτους λόγους
ἔλεγε Σωκράτης· ὡς δ' ἤσθετο αὐτὸν ἐτοιμότερον ὑπο-
μένοντα, ὅτε διαλέγοιτο, καὶ προθυμότερον ἀκούοντα,
μόνος ἦλθεν εἰς τὸ ἠγιοποιεῖον· παρακαθεζόμενος δ'
αὐτῷ τοῦ Εὐθύδημου, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, τῷ
ὄντι, ὡς περὶ ἐγὼ ἀκούω, πολλὰ γράμματα συνήχας τῶν
λεγόμενων σοφῶν ἀνδρῶν γεγενῆσθαι; Καὶ ὁ Εὐθύδη-
μος, Νῆ τὸν Δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες· καὶ ἐτι γε συνάγω,
ἕως ἂν κτήσωμαι ὡς ἂν δύνωμαι πλεῖστα. [Νῆ τὴν
9 Ἡραν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀγαμαί γέ σου, διότι οὐκ ἀργυ-
ρίου καὶ χρυσοῦ προεῖλον θησαυροῦς κεκτήσθαι μάλ-
λον ἢ σοφίας· δῆλον γὰρ ὅτι νομίζεις ἀργύριον καὶ χρυ-
σοῦ οὐδὲν βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δὲ τῶν
σοφῶν ἀνδρῶν γνώμης ἀρετῇ πλουτίζειν τοὺς κεκτη-
μένους. καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔχαιρεν ἀκούων ταῦτα, νο-
μίζων δοκεῖν τῷ Σωκράτει ὀρθῶς μετεῖναι τὴν σοφίαν.

ὁ δὲ καταμαθὼν αὐτὸν ἤσθεντα τῷ ἐπαίνῳ τούτῳ, Τί 10
δὲ δὴ βουλόμενος ἀγαθὸς γενέσθαι, ἔφη, ὦ Εὐθύ-
δημε, συλλέγεις τὰ γράμματα; ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν
ὁ Εὐθύδημος σκοπῶν ὅ,τι ἀποκρίναιτο, πάλιν ὁ Σω-
κράτης, Ἄρα μὴ ἰατρός; ἔφη· πολλὰ γὰρ καὶ ἰατρῶν
ἔστι συγγράμματα. καὶ ὁ Εὐθύδημος, Μὰ Δ', ἔφη,
οὐκ ἔγωγε. Ἀλλὰ μὴ ἀρχιτέκτων βούλει γενέσθαι;
γνωμονικοῦ γὰρ ἀνδρὸς καὶ τοῦτο δεῖ. Οὐκ οὖν ἔγωγ',
ἔφη. Ἀλλὰ μὴ γεωμέτρης ἐπιθυμῶς, ἔφη, γενέσθαι
ἀγαθός, ὡς περὶ ὁ Θεόδωρος; Οὐδὲ γεωμέτρης, ἔφη.
Ἀλλὰ μὴ ἀστρολόγος, ἔφη, βούλει γενέσθαι; Ὡς δὲ
καὶ τοῦτο ἠρνεῖτο, Ἀλλὰ μὴ ῥαψωδός; ἔφη· καὶ
γὰρ τὰ Ὀμήρου σέ φασιν ἔπη πάντα κεκτήσθαι. Μὰ
Δ' οὐκ ἔγωγ', ἔφη· τοὺς γὰρ τοὶ ῥαψωδοὺς οἶδα τὰ
μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πάντῃ ἠλιθίους ὄντας.
καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Οὐ δῆπου, ὦ Εὐθύδημε, ταύτης 11
τῆς ἀρετῆς ἐπίεσαι δι' ἣν ἄνθρωποι πολιτικοὶ γίνον-
ται καὶ οἰκονομικοὶ καὶ ἀρχαὶν ἱκανοὶ καὶ ἀφελίμοι τοῖς
τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτοῖς; καὶ ὁ Εὐθύδημος,
Σφόδρα γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ταύτης τῆς ἀρετῆς δέομαι.
Νῆ Δ', ἔφη ὁ Σωκράτης, τῆς καλλίστης ἀρετῆς καὶ
μερίστῃς ἐπίεσαι τέχνης· ἔστι γὰρ τῶν βασιλέων αὕτη
καὶ καλεῖται βασιλική. ἀτάρ, ἔφη, κατανευόηκας, εἰ
οἶόν τέ ἐστι μὴ ὄντα δίκαιον ἀγαθὸν ταῦτα γενέσθαι;
Καὶ μάλα, ἔφη, καὶ οὐχ οἶόν τέ γε ἄνευ δικαιοσύνης
ἀγαθὸν πολίτην γενέσθαι. Τί οὖν; ἔφη, σὺ δὴ τοῦτο 12
κατείργασαι; Οἶμαι γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐδενὸς
ἂν ἤττον φανῆναι δίκαιος. Ἄρ' οὖν, ἔφη, τῶν δικαίων
ἔστιν ἔργα ὡς περὶ τῶν τεκτόνων; Ἔστι μέντοι, ἔφη.
Ἄρ' οὖν, ἔφη, ὡς περὶ οἱ τέκτονες ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν
ἔργα ἐπιδειξάιν, οὕτως οἱ δίκαιοι τὰ αὐτῶν ἔχοιεν ἂν
ἐξηγήσασθαι; Μὴ οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οὐ δύ-

νομαι ἐγὼ τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα ἐξηγήσασθαι; καὶ
 νῆ Δ' ἔγωγε τὰ τῆς ἀδικίας· ἐπεὶ οὐκ ὀλίγα ἔστι καθ'
 13 ἐκάστην ἡμέραν τοιαῦτα ὁρᾶν τε καὶ ἀκούειν. Βούλει
 οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, γράψωμεν ἐνταυθὶ μὲν δέλτα,
 ἐνταυθὶ δὲ ἄλφα; εἶτα ὅ,τι μὲν ἂν δοκῇ ἡμῖν τῆς δικαιο-
 σύνης ἔργον εἶναι, πρὸς τὸ δέλτα θῶμεν, ὅ,τι δ'
 ἂν τῆς ἀδικίας, πρὸς τὸ ἄλφα; Εἰ τί σοι δοκεῖ, ἔφη,
 14 προσθεῖν τούτων, ποίει ταῦτα. καὶ ὁ Σωκράτης γρά-
 ψας ὥσπερ εἶπεν, Οὐκοῦν, ἔφη, ἔστιν ἐν ἀνθρώποις
 τὸ ψεύδεσθαι; Ἔστι μέντοι, ἔφη. Ποτέρωσα οὖν, ἔφη,
 θῶμεν τοῦτο; Ἀἴλου, ἔφη, ὅτι πρὸς τὴν ἀδικίαν.
 Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ἐξαπατᾶν ἔστι; Καὶ μάλα, ἔφη.
 Τοῦτο οὖν ποτέρωσα θῶμεν; Καὶ τοῦτο δήλον ὅτι,
 ἔφη, πρὸς τὴν ἀδικίαν. Τί δὲ τὸ κακουργεῖν; Καὶ
 τοῦτο, ἔφη. Τὸ δὲ ἀνδραποδίζεσθαι; Καὶ τοῦτο.
 Πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ οὐδὲν ἡμῖν τούτων κίσεται,
 15 ᾧ Εὐθύδημε; Λειπὸν γὰρ ἂν εἴη, ἔφη. Τί δ'; εἴαν
 τις στρατηγὸς αἰρεθῆις ἀδικῶν τε καὶ ἐχθρῶν πόλιν
 ἐξανδραποδίσῃται, φήσομεν τοῦτον ἀδικεῖν; Οὐ δήτα,
 ἔφη. Δίκαια δὲ ποιεῖν οὐ φήσομεν; Καὶ μάλα. Τί
 δ'; εἴαν ἐξαπατᾶ πολέμων ἀντοῖς; Δίκαιον, ἔφη, καὶ
 τοῦτο. Ἐάν δὲ κλέπῃ τε καὶ ἀρπάξῃ τὰ τούτων, οὐ
 δίκαια ποιήσῃ; Καὶ μάλα, ἔφη, ἀλλ' ἐγὼ σε τὸ πρῶ-
 τον ὑπελάμβανον πρὸς τοὺς φίλους μόνον ταῦτα ἐρω-
 τᾶν. Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσα πρὸς τῇ ἀδικίᾳ ἐθήκαμεν,
 ταῦτα καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ θετέον ἂν εἴη; Ἔοικεν,
 16 ἔφη. Βούλει οὖν, ἔφη, ταῦτα οὕτω θέντες διορισά-
 μεθα πάλιν πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους δίκαιον εἶναι τα
 τοιαῦτα ποιεῖν, πρὸς δὲ τοὺς φίλους ἀδικον, ἄλλα
 δεῖν πρὸς γε τούτους ὡς ἀπλούστατον εἶναι; Πάννυ
 μὲν οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος. Τί οὖν; ἔφη ὁ Σωκρά-
 17 τῆς, εἴαν τις στρατηγὸς ὁρᾶν ἀθύμως ἔχον τὸ στρα-

τευμα ψευδόμενος φήσῃ συμμάχους προσιέναι, καὶ
 τῷ ψεύδει τούτῳ παύσῃ τῆς ἀδυναμίας τοὺς στρατιώτας,
 ποτέρωσα τὴν ἀπάτην ταύτην θήσομεν; Δοκεῖ μοι,
 ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Ἐάν δὲ τις υἷον ἑαυτοῦ
 δεόμενον φαρμακείας καὶ μὴ προσιέμενον φάρμακον
 ἐξαπατήσῃς ὡς σιτίον τὸ φάρμακον δῶ, καὶ τῷ ψεύδει
 χρησάμενος οὕτως ὑγιᾶ ποιήσῃ, ταύτην αὐτὴν ἀπά-
 την ποῖ θετέον; Δοκεῖ μοι, ἔφη, καὶ ταύτην εἰς τὸ
 αὐτό. Τί δ'; εἴαν τις, ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντος φίλου, δεύ-
 σασ μὴ διαχρήσῃται ἑαυτοῦ, κλέψῃ ἢ ἀρπάξῃ ἢ ἕξφορ
 ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, τοῦτο αὐτὸ ποτέρωσα θετέον; Καὶ
 τοῦτο νῆ Δ', ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Λέγεις, 18
 ἔφη, σὺ οὐδὲ πρὸς τοὺς φίλους ἅπαντα δεῖν ἀπλοῖζε-
 σθαι; Μὰ Δ' οὐ δήτα, ἔφη· ἀλλὰ μεταπέθεμαι τὰ εἰ-
 ρημμένα, εἴτερος ἔξεστι. Δεῖ γέ τοι, ἔφη ὁ Σωκράτης,
 ξεῖναι πολὺ μᾶλλον ἢ μὴ ὀρθῶς τιθέναι. τῶν δὲ δὴ 19
 τοὺς φίλους ἐξαπατῶντων ἐπὶ βλάβῃ, ἵνα μὴδὲ τοῦτο
 παραλίπωμεν ἄσκηπτον, πότερος ἀδικιάτερός ἐστιν, ὁ
 ἐκῶν ἢ ὁ ἄκων; Ἄλλ', ᾧ Σώκρατες, οὐκέτι μὲν ἔγωγε
 πιστεύω οἷς ἀποκρίνομαι· καὶ γὰρ τὰ πρόσθεν πάντα
 νῦν ἄλλως ἔχειν δοκεῖ μοι ἢ ὡς ἐγὼ τότε ᾤμην· ὅμως
 δὲ εἰρήσθω μοι ἀδικιάτερον εἶναι τὸν ἐκῶντα ψευδό-
 μενον τοῦ ἄκωντος. Δοκεῖ δὲ σοι μάθησις καὶ ἐπιστήμη 20
 τοῦ δικαίου εἶναι ὥσπερ τῶν γραμμάτων; Ἔμοιγε.
 Πότερον δὲ γραμματικώτερον κρῖνεις, ὃς ἂν ἐκῶν μὴ
 ὀρθῶς γράφῃ καὶ ἀναγινώσκῃ ἢ ὃς ἂν ἄκων; Ὅς ἂν
 ἐκῶν, ἔγωγε· δύναιτο γὰρ ἂν, ὅποτε βούλοιτο, καὶ
 ὀρθῶς αὐτὰ ποιεῖν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ἐκῶν μὴ ὀρθῶς
 γράφων γραμματικὸς ἂν εἴη, ὁ δὲ ἄκων ἀγράμματος;
 Πῶς γὰρ οὐ; Τὰ δίκαια δὲ πότερον ὁ ἐκῶν ψευδόμε-
 νος καὶ ἐξαπατῶν οἶδεν ἢ ὁ ἄκων; Ἀἴλου ὅτι ὁ ἐκῶν.
 Οὐκοῦν γραμματικώτερον μὲν τον ἐπιστάμενον γράμ-
 Xenoph. Memor. 8

ματα τοῦ μὴ ἐπισταμένου φῆς εἶναι; Ναί. Δικαιότερον δὲ τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια τοῦ μὴ ἐπισταμένου; Φαίνομαι. δοκεῖ δέ μοι καὶ ταῦτα οὐκ οἶδ' ὅπως
 21 λέγειν. Τί δὲ δὴ, ὃς ἂν βουλόμενος τάληθ' ἴδῃ λέγειν μηδέποτε ταῦτα περὶ τῶν αὐτῶν λέγῃ, ἀλλ' ὁδὸν τε φράζων τὴν αὐτὴν τοτὲ μὲν πρὸς ἕω, τοτὲ δὲ πρὸς ἐσπέραν φράζῃ, καὶ λογισμὸν ἀποφαινόμενος τὸν αὐτὸν τοτὲ μὲν πλείω, τοτὲ δ' ἐλάττω ἀποφαινῆται, τί σοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος; Ἀήλος νῆ Δί' εἶναι ὅτι ἂ ὥσπερ
 22 εἰδέναι οὐκ οἶδεν. Οἶσθα δὲ τινες ἀνδραποδάδεις καλουμένοις; Ἐρωγε. Πότερον διὰ σοφίαν ἢ δι' ἀμαθίαν; Ἀήλον ὅτι δι' ἀμαθίαν. Ἄρ' οὖν διὰ τὴν τοῦ χαλκεύειν ἀμαθίαν τοῦ ὀνόματος τούτου τυγχάνουσιν; Οὐ δῆτα. Ἄλλ' ἄρα διὰ τὴν τοῦ τεκταίνεσθαι; Οὐδὲ διὰ ταύτην. Ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκυτεύειν; Οὐδὲ δι' ἐν τούτων, ἔφη, ἀλλὰ καὶ τὸνναντίον· οἱ γὰρ πλείστοι τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων ἀνδραποδάδεις εἰσίν. Ἄρ' οὖν τῶν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδότες τὸ ὄνομα τοῦτ' ἐστίν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.
 23 Οὐκοῦν δεῖ παντὶ τρόπῳ διατειναμένους φεύγειν ὅπως μὴ ἀνδράποδα ὦμεν. Ἀλλὰ νῆ τοὺς θεοὺς, ἔφη, ὧ Σάκρατες, πάνν ὧμην φιλοσοφεῖν φιλοσοφίαν δι' ἧς ἂν μάλιστα ἐνόμιζον παιδευθῆναι τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ καλοἀγαθίας ὀρεγομένῳ· νῦν δὲ πῶς οἷε με ἀθύμως ἔχειν, ὁρῶντα ἑμαυτὸν διὰ μὲν τὰ προπεπονημένα οὐδὲ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνεσθαι δυνάμενον ὑπερ ὧν μάλιστα χρὴ εἰδέναι, ἄλλην δὲ ὁδὸν οὐδεμίαν ἔχοντα ἢν ἂν πορευόμενος βελτίαν γενοίμην;
 24 καὶ ὁ Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὧ Εὐθύδημε, εἰς Δελφοὺς δὲ ἦδη πάποτε ἀφίμου; Καὶ δὲς γε νῆ Δί', ἔφη. Κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῷ που γεγραμμένον τὸ Γνωθὶ σαυτόν; Ἐρωγε. Πότερον οὖν οὐδὲν σοι τοῦ

γραμματος ἐμέλησεν, ἢ προσέσχες τε καὶ ἐπεχείρησας σαυτον ἐπισκοπεῖν ὅστις εἴης; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. καὶ γὰρ δὴ πάνν τοῦτό γε ὧμην εἰδέναι· σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλο τι ἦδη, εἰ γε μὴδ' ἑμαυτὸν ἐγύγνωσκον. Πό-
 25 τερα δὲ σοι δοκεῖ γιννώσκειν ἑαυτὸν ὅστις τοῦνομα τὸ ἑαυτοῦ μόνον οἶδεν, ἢ ὅστις, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους ἀνοούμενοι οὐ πρότερον οἴονται γιννώσκειν ὃν ἂν βούλωνται γινῶναι, πρὶν ἂν ἐπισκῆψανται πρότερον εὐπαιδῆς ἐστὶν ἢ δυσπαιδῆς καὶ πρότερον ἰσχυρὸς ἢ ἀσθενὴς καὶ πρότερον ταχὺς ἢ βραδύς, καὶ τᾶλλα τὰ πρὸς τὴν τοῦ ἵππου χρείαν ἐπιτηδεία τε καὶ ἀνεπιτηδεία ὅπως ἔχει, οὕτως ὁ ἑαυτὸν ἐπισκεψάμενος ὁποῖός ἐστι πρὸς τὴν ἀνδραπίνην χρείαν ἔγνωκε τὴν αὐτοῦ δύναμιν; Οὕτως ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀγνωεῖν ἑαυτόν. Ἐκεῖνο δὲ
 26 οὐ φανερόν, ἔφη, ὅτι διὰ μὲν τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς πλείστα ἀγαθὰ πάσχουσιν ἀνθρώποι, διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν πλείστα κακὰ; οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς τὰ τε ἐπιτηδεία ἑαυτοῖς ἴσασι καὶ διαγιννώσκουσιν ἃ τε δύνανται καὶ ἃ μὴ· καὶ ἃ μὲν ἐπίστανται πράττοντες πορίζονται τε ἂν δέονται καὶ εὖ πράττουσιν, ἂν δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι ἀναμάρτητοι γίγνονται καὶ διαφεύγουσι τὸ κακῶς πράττειν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δυνάμενοι δοκιμάζειν καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων χρείας τὰ τε ἀγαθὰ πορίζονται καὶ τὰ κακὰ φυλάττονται. οἱ δὲ μὴ εἰδότες,
 27 ἀλλὰ διεψευσμένοι τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως, πρὸς τε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τᾶλλα ἀνθρώπινα πράγματα ὁμοίως διάκεινται, καὶ οὔτε ἂν δέονται ἴσασιν οὔτε ὅτι πράττουσιν οὔτε οἷς χρῶνται, ἀλλὰ πάνταν τούτων διάμαρτάνοντες τῶν τε ἀγαθῶν ἀποτυγχάνουσι καὶ τοῖς κακοῖς περιπίπτουσι. καὶ οἱ μὲν εἰδό-
 28

τες ὅ,τι ποιούσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὧν πράττουσιν, εὐδοχοί τε καὶ τίμοι γίνονται· καὶ οἱ τε ὅμοιοι τούτοις ἠδέως χροῶνται, οἱ τε ἀποτυγχάνοντες τῶν πραγμάτων ἐπιθυμοῦσι τούτους ὑπὲρ αὐτῶν βουλευέσθαι, καὶ προῖσταςθαι τε αὐτῶν τούτους, καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν ἐν τούτοις ἔχουσι, καὶ διὰ [πάντα] ταῦτα
 29 πάντων μάλιστα τούτους ἀγαπῶσιν. οἱ δὲ μὴ εἰδότες ὅ,τι ποιούσι, κακῶς δὲ αἰσθόμενοι, καὶ οἷς ἂν ἐπιχειρήσωσιν ἀποτυγχάνοντες, οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς τούτοις ζημιοῦνται τε καὶ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀδοξοῦσι διὰ ταῦτα καὶ καταγέλαστοι γίνονται, καὶ καταφρονούμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι γίνονται. ὁρῶς δὲ καὶ τῶν πόλεων ὅτι ὄσαι ἂν ἀγνοήσασαι τὴν ἑαυτῶν δύναμιν κρείττωσι πολεμήσωσιν, αἱ μὲν ἀνάστατοι γίνονται, αἱ δ' ἐξ
 30 ἐλευθέρων δοῦλαι. καὶ ὁ Εὐθύδημος, ὅς πάντι μοι δοκοῦν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, περὶ πολλοῦ ποιητέον εἶναι τὸ ἑαυτῶν γιννώσκειν, οὕτως ἴσθι· ὁπόθεν δὲ χρὴ ἄρξασθαι ἐπισκοπεῖν ἑαυτόν, τούτο πρὸς σὲ ἀπο-
 31 βλέπω εἰ μοι ἐθελήσῃς ἂν ἐξηγήσασθαι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ὁποῖά ἐστι πάντως πῶς γινώσκεις. Νὴ Δί', ἔφη· εἰ γὰρ μηδὲ ταῦτα οἶδα, καὶ τῶν ἀνδραπόδων φανυλότερος ἂν εἴην. Ἴθι δὴ, ἔφη, καὶ ἐμοὶ ἐξηγήσαι αὐτά. Ἄλλ' οὐ χαλεπόν, ἔφη· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ ὑγιαίνειν ἀγαθὸν εἶναι νομίζω, τὸ δὲ νοσεῖν κακόν· ἔπειτα καὶ τὰ αἰτία ἑκατέρου αὐτῶν καὶ ποτὰ καὶ βρωτὰ καὶ ἐπιτηδεύματα τὰ μὲν πρὸς τὸ ὑγιαίνειν φέροντα ἀγαθὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸ
 32 νοσεῖν κακὰ. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, ὅταν μὲν ἀγαθοῦ τινος αἰτία γίνηται, ἀγαθὰ ἂν εἴη, ὅταν δὲ κακοῦ, κακὰ. Πότε δ' ἂν, ἔφη, τὸ μὲν ὑγιαίνειν κακοῦ αἰτιον γένοιτο, τὸ δὲ νοσεῖν ἀγαθοῦ; Ὅταν νὴ Δί', ἔφη, στρατείας τε αἰσχροῦς καὶ ναυ-

τιλίας βλαβεροῦς καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων οἱ μὲν διὰ θάμην μετασχόντες ἀπόλωνται, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολειφθέντες σωθῶσιν. Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ὁρῶς, ἔφη, ὅτι καὶ τῶν ὠφελίμων οἱ μὲν διὰ θάμην μέτεχουσιν, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολείπονται. Ταῦτα οὖν, ἔφη, ποτὲ μὲν ὠφελούντα, ποτὲ δὲ βλάπτοντα, μάλλον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἐστίν; Οὐδὲν μὰ Δία φαίνεται κατὰ γε τούτου τὸν λόγον. Ἄλλ' ἢ γέ τοι σοφία, ὦ Σάκρα-
 33 τες, ἀναμφισβητήτως ἀγαθὸν ἐστίν. ποῖον γὰρ ἂν τις πρῶγμα οὐ βέλτιον πράττοι σοφὸς ὢν ἢ ἀμαθής; Τί δέ; τὸν Δαιδαλον, ἔφη, οὐκ ἀκήκοας ὅτι ληφθεὶς ὑπὸ Μένω διὰ τὴν σοφίαν ἠναγμάζετο ἐκείνῳ δουλεύειν, καὶ τῆς τε πατρὶδος ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐστερηθῆ, καὶ ἐπιχειρῶν ἀποδιδρασκεῖν μετὰ τοῦ υἱοῦ τὸν τε παῖδα ἀπάλεσε καὶ αὐτὸς οὐκ ἐδυνήθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπενεχθεὶς εἰς τοὺς βαρβάρους πάλιν ἐκεῖ ἐδούλευε; Λέγεται νὴ Δί', ἔφη, ταῦτα. Τὰ δὲ Παλαμῆδους οὐκ ἀκήκοας πάθῃ; τούτου γὰρ δὴ πάντες ὑμνοῦσιν ὡς διὰ σοφίαν φθονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεῦς ἀπόλλυται. Λέγεται καὶ ταῦτα, ἔφη. Ἄλλους δὲ πόσους οἶμαι διὰ σοφίαν ἀνασπάστους πρὸς βασιλέα γεγενῆσθαι καὶ ἐκεῖ δουλεύειν; Κινδυνεύει, ἔφη, ὦ
 34 Σάκρατες, ἀναμφιλογώτατον ἀγαθὸν εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν. Εἰ γὰρ μὴ τις αὐτό, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἐξ ἀμφιλόγων ἀγαθῶν συντιθεῖται. Τί δ' ἂν, ἔφη, τῶν εὐδαιμονικῶν ἀμφιλόγον εἴη; Οὐδὲν, ἔφη, εἰ γὰρ μὴ προσθήσομεν αὐτῷ κάλλος ἢ ἰσχύον ἢ πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ καὶ τι ἄλλο τῶν τοιούτων. Ἄλλὰ νὴ Δία προσθήσομεν, ἔφη· πῶς γὰρ ἂν τις ἄνευ τούτων εὐδαιμονοίη; Νὴ Δί', ἔφη, προσθήσομεν ἅρα, ἐξ ὧν πολλὰ καὶ
 35 χαλεπὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις· πολλοὶ μὲν γὰρ διὰ τὸ κάλλος ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῖς ἄραιοις παρακεκμη-

κότων διαφθείρονται, πολλοὶ δὲ διὰ τὴν ἰσχὺν μείζονα
 ἔργοις ἐπιχειροῦντες οὐ μικροῖς κακοῖς περιπίπτουσι,
 πολλοὶ δὲ διὰ τὸν πλοῦτον διαφρυντόμενοί τε καὶ ἐπι-
 βουλευόμενοι ἀπόλλυνται, πολλοὶ δὲ διὰ δόξαν καὶ
 36 πολιτικὴν δύναμιν μεγάλα κακὰ πεπόνθασιν Ἄλλε
 μήν, ἔφη, εἴ γε μηδὲ τὸ εὐδαιμονεῖν ἐπαίνων ὀρθῶς
 λέγω, ὁμολογῶ μηδ' ὅτι πρὸς τοὺς θεοὺς εὐχεσθαι
 χρη εἰδέναι. Ἄλλα ταῦτα μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἴσως
 διὰ τὸ σφόδρα πιστεύειν εἰδέναι οὐδ' ἔσκεψαι· ἐπεὶ
 δὲ πόλεως δημοκρατουμένης παρασκευάζει προεστάν-
 ναι, δῆλον ὅτι δημοκρατίαν γε οἶσθα τί ἐστι. Πάν-
 37 τως δὴπου, ἔφη. Δοκεῖ οὖν σοι δυνατὸν εἶναι δημο-
 κρατίαν εἰδέναι μὴ εἰδὸτα δήμον; Μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε.
 [Καὶ δήμον ἄρ' οἶσθα τί ἐστιν; Οἶμαι ἔργωγε.] Καὶ τί
 νομίζεις δήμον εἶναι; Τοὺς πένητας τῶν πολιτῶν
 ἔργωγε. Καὶ τοὺς πένητας ἄρα οἶσθα; Πῶς γάρ οὐ;
 Ἄρ' οὖν καὶ τοὺς πλουσίους οἶσθα; Οὐδὲν γε ἦττον ἢ
 καὶ τοὺς πένητας. Ποίους δὲ πένητας καὶ ποίους πλου-
 σίους καλεῖς; Τοὺς μὲν, οἶμαι, μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς
 ἃ δεῖ τελεῖν πένητας, τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν πλου-
 38 σίους. Καταμειμάθηκας οὖν ὅτι ἐνίοις μὲν πάνυ ὀλίγα
 ἔχουσιν οὐ μόνον ἄρκει ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιούν-
 ται ἀπ' αὐτῶν, ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ οὐκ ἱκανὰ ἐστὶ;
 Καὶ νῆ Δί', ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὀρθῶς γὰρ με ἀνα-
 μιμήσκεις, οἶδα καὶ τυράννους τινάς, οἳ δι' ἐν-
 δειαν ὥσπερ οἱ ἀπορώτατοι ἀναγκάζονται ἀδικεῖν
 39 Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴ γε ταῦτα οὕτως ἔχει,
 τοὺς μὲν τυράννους εἰς τὸν δήμον θήσομεν, τοὺς δὲ
 ὀλίγα κεκτημένους, ἐάν οἰκονομικοὶ ᾖσιν, εἰς τοὺς
 πλουσίους. καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔφη, Ἀναγκάζει με καὶ
 ταῦτα ὁμολογεῖν δῆλον ὅτι ἡ ἐμὴ φανλότης· καὶ φρον-
 τίζω μὴ κράτιστον ἢ μοι σιγᾶν· κινδυνεύω γὰρ ἀπλῶς

οὐδὲν εἰδέναι. καὶ πάνυ ἀθύμως ἔχων ἀπῆλθε καὶ
 καταφρονήσας ἑαυτοῦ καὶ νομίσας τῷ ὄντι ἀνδράπο-
 δον εἶναι. πολλοὶ μὲν οὖν τῶν οὕτω διατεθέντων ὑπὸ 40
 Σωκράτους οὐκέτι αὐτῷ προσῆσαν, οὐς καὶ βλακοτέ-
 ρους ἐνόμιζεν· ὁ δὲ Εὐθύδημος ὑπέλαβεν οὐκ ἂν ἄλ-
 λως ἀνὴρ ἀξιόλογος γενέσθαι, εἰ μὴ ὅτι μάλιστα Σω-
 κράτης συνείη· καὶ οὐκ ἀπελείπετο ἔτι αὐτοῦ, εἰ μὴ
 τι ἀναγκαῖον εἴη· ἕνια δὲ καὶ ἐμμεῖτο ὧν ἑκάστος ἐπε-
 τήθευεν. ὁ δ' ὡς ἔγνω αὐτὸν οὕτως ἔχοντα, ἤμιστα
 μὲν διατάραττεν, ἀπλούστατα δὲ καὶ σαφέστατα ἐξη-
 γεῖτο ἃ τε ἐνόμιζεν εἰδέναι δεῖν καὶ ἐπιτηδεύειν κρά-
 τιστα εἶναι.

[Τὸ μὲν οὖν λεκτικὸς καὶ πρακτικὸς καὶ μηχανι-III.
 κὸς γίνεσθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἔσπευδεν, ἀλλὰ
 πρότερον τούτων ᾤετο χρῆναι σωφροσύνην αὐτοῖς
 ἐγγενέσθαι. τοὺς γὰρ ἄνευ τοῦ σωφρονεῖν ταῦτα δυ-
 ναμένους ἀδικατέροισ τε καὶ δυνατωτέροισ κακοῦρ-
 γεῖν ἐνόμιζεν εἶναι. πρῶτον μὲν δὴ περὶ θεοῦς ἐπει-2
 ρᾶτο σώφρονας ποιεῖν τοὺς συνόντας. ἄλλοι μὲν οὖν
 αὐτῷ πρὸς ἄλλους οὕτως ὁμιλοῦντι παραγενόμενοι
 διηγοῦντο· ἐγὼ δέ, ὅτε πρὸς Εὐθύδημον τοιαύδε διε-
 λέγετο, παρεγενόμην. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, 3
 ἤδη ποτὲ σοι ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι ὡς ἐπιμελῶς οἱ
 θεοὶ ὧν οἱ ἄνθρωποι δέονται κατεσκευάσασιν; καὶ ὅς,
 Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἔμοιγε. Ἄλλ' οἶσθά γ', ἔφη,
 ὅτι πρῶτον μὲν φωτὸς δεόμεθα, ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρ-
 ἔχουσι; Νῆ Δί', ἔφη, ὃ γ' εἰ μὴ εἴχομεν, ὅμοιοι τοῖς
 τυφλοῖς ἂν ἦμεν ἐνεκὰ γε τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν.
 Ἄλλὰ μὲν καὶ ἀναπαύσεώς γε δεομένους ἡμῖν νύκτα
 παρέχουσι κάλλιστον ἀναπαντήριον. Πάνυ γ', ἔφη,
 καὶ τοῦτο χάριτος ἄξιον. Οὐκοῦν καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν 4
 ἤλιος φωτεινὸς ὧν τὰς τε ὥρας τῆς ἡμέρας ἡμῖν καὶ

τάλλα πάντα σαφηνίζει, ἡ δὲ νύξ διὰ το σκοτεινὴ εἶναι ἀσαφεστέρα ἐστίν, ἄστρα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηναν, ἢ ἡμῖν τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς ἐμφανίζει, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ἂν δεόμεθα πράττομεν; Ἔστι ταῦτα, ἔφη. Ἄλλα μὴ ἢ γε βελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ μηνὸς τὰ μέρη φανερά ἡμῖν ποιεῖ. Πάνο μὲν οὖν, ἔφη.
 5 Τὸ δ', ἐπεὶ τροφῆς δεόμεθα, ταύτην ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόναι, καὶ ὥρας ἀροττοῦσας πρὸς τοῦτο παρέχειν, αἱ ἡμῖν οὐ μόνον ὦν δεόμεθα πολλὰ καὶ παντοῖα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς εὐφρανόμεθα; Πάνο, ἔφη, καὶ ταῦτα φιλάνθρωπα. Τὸ δὲ καὶ ὕδαρ ἡμῖν παρέχειν, οὕτω πολλοῦ ἀξίον ὥστε συμφύειν τε καὶ συναύξειν τῇ γῇ καὶ ταῖς ὥραις πάντα ταχρησίμα ἡμῖν, συντρέφειν δὲ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς, καὶ μινύμενον πᾶσι τοῖς τρέφουσιν ἡμᾶς εὐκατετραστότερά τε καὶ ἀφελιμώτερα καὶ ἡδίο ποιεῖν αὐτά, καὶ ἐπειδὴ πλείστον δεόμεθα τούτου, ἀφθονέστατον αὐτὸ παρέχειν ἡμῖν.
 7 Καὶ τοῦτο, ἔφη, προνοητικόν. Τὸ δὲ καὶ τὸ πῦρ ποιεῖν ἡμῖν, ἐπίκουρον μὲν ψύχους, ἐπίκουρον δὲ σκότους, συνεργόν δὲ πρὸς πύσαν τέχνην καὶ πάντα ὅσα ἀφελείας ἐνεκα ἀνθρώποι κατασκευάζονται; ὡς γὰρ συνέλθοντι εἰπεῖν οὐδὲν ἀξιόλογον ἄνευ πυρὸς ἀνθρώποι τῶν πρὸς τὸν βίον χρησίμων κατασκευάζονται. Ἐπερβάλλει, ἔφη, καὶ τοῦτο φιλάνθρωπα. Τὸ δὲ τὸν ἥλιον, ἐπεὶ δὲ ἐν χειμῶνι τράπηται, προσιέναι τὰ μὲν ἀθρόνοντα, τὰ δὲ ξηραίνοντα, ὦν καιρὸς διελήλυθε, καὶ ταῦτα διαπραξάμενον μηκέτι ἐγγυτέρω προσιέναι, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι φυλαττόμενον μὴ τι ἡμᾶς μᾶλλον τοῦ δέοντος θερμοκρανῶν βλάβῃ, καὶ ὅταν αὐτὸ πάλιν ἀπὸ τῶν γένηται, ἐνθα καὶ ἡμῖν ὀφλόν ἐστίν ὅτι εἰ προσατέρω ἄπεισιν, ἀποπαρησόμεθα ὑπὸ τοῦ ψύχους, πάλιν αὐτὸ τρέπεσθαι καὶ προσχωρεῖν, καὶ ἐν-

ταῦθα τοῦ οὐρανοῦ ἀναστρέφεσθαι ἐνθα μάλιστα ἂν ἡμᾶς ἀφελοίη; Νῆ τὸν Δι', ἔφη, καὶ ταῦτα παντοπασιν ἔοικεν ἀνθρώπων ἐνεκα γιγνομένων. Τὸ δ', 9 ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φανερόν ἐστι οὐκ ἂν ὑπενέγκομεν οὔτε τὸ καῦμα οὔτε τὸ ψύχος, εἰ ἐξαπίνης γίγνεται, οὕτω μὲν κατὰ μικρὸν προσιέναι τὸν ἥλιον, οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἀπιέναι ὥστε λανθάνειν ἡμᾶς εἰς ἐκείτερα τὰ ἰσχυρότατα καθισταμένους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ἤδη τοῦτο σκοπῶ, εἰ ἄρα τί ἐστι τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπους θεραπεύειν· ἐκεῖνο δὲ μόνον ἐμποδίζει με, ὅτι καὶ τάλλα ζῶα τούτων μετέχει. Οὐ 10 γὰρ καὶ τοῦτ', ἔφη ὁ Σωκράτης, φανερόν ἐστι καὶ ταῦτα ἀνθρώπων ἐνεκα γίγνεται τε καὶ ἀνατρέφεται; τί γὰρ ἄλλο ζῶον αἰγῶν τε καὶ οἰῶν καὶ βοῶν καὶ ἰππῶν καὶ ὄνων καὶ τῶν ἄλλων ζῴων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει ὅσα ἀνθρώποι; ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ πλεῖα ἢ τῶν φυτῶν τρέφονται ῥοῦν καὶ χρηματίζονται οὐδὲν ἥττον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων· πολὺ δὲ γένος ἀνθρώπων τοῖς μὲν ἐκ τῆς γῆς φνομένοις εἰς τροφήν οὐ χρῆται, ἀπὸ δὲ βοσκημάτων γάλακτι καὶ τυρῷ καὶ κρέασι τρέφόμενοι ζῶσι· πάντες δὲ τιθασεύοντες καὶ δαμάζοντες τὰ χρῆσιμα τῶν ζῴων εἰς τε πόλεμον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ συνεργοὺς χρῶνται. Ὁμογνωμονῶ σοὶ καὶ τοῦτ', ἔφη· ὁρῶ γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ πολὺ ἰσχυρότερα ἡμῶν οὕτως ὑποχείρια γιγνόμενα τοῖς ἀνθρώποις ὥστε χρῆσθαι αὐτοῖς ὅτι ἂν βούλωνται. Τὸ δ', ἐπειδὴ πολλὰ 11 μὲν καλὰ καὶ ἀφελίμα, διαφέροντα δὲ ἀλλήλων ἐστὶ, προσθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις αἰσθήσεις ἀροττοῦσας πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμφῶσαι, ᾧ περὶ ὧν αἰσθάνόμεθα λογιζόμενοι τε καὶ μνημονεύοντες καταμανθάνομεν ὅπη ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ μνη-

νόμῃσιν δι' ἂν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν καὶ τὰ
 12 κακὰ ἀλεξόμεθα· τὸ δὲ καὶ ἐρημνεῖαν δοῦναι, δι' ἧς
 πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδίδομεν τε ἀλλήλοις διδά-
 σκοντες καὶ κοινωνοῦμεν καὶ νόμους τιθέμεθα καὶ
 πολιτευόμεθα; Παντάπασιν ἐόικασιν, ὡς Σώκρατες,
 οἱ θεοὶ πολλῆν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι.
 Τὸ δὲ καὶ εἰ ἀδυνατοῦμεν τὰ συμφέροντα προνοεῖ-
 σθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ἡμῖν αὐτοὺς συνεργεῖν,
 διὰ μαντικῆς τοῖς πυνθανομένοις φράζοντας τὰ ἀπο-
 βησόμενα καὶ διδάσκοντας ἢ ἂν ἄριστα γίγνεται; Σοὶ
 δ', ἔφη, ὡς Σώκρατες, ἐόικασιν ἔτι φιλικώτερον ἢ
 τοῖς ἄλλοις χρησθαι, εἰ γε μηδὲ ἐπερωτώμενοι ὑπὸ
 13 σοῦ προσημαίνουσί σοι ἅ τε χρὴ ποιεῖν καὶ ἅ μὴ.
 Ὅτι δ' ἀληθῆ λέγω καὶ σὺ γνώσει, ἂν μὴ ἀναμέ-
 νης ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς, ἀλλ' ἐξαρκῆ
 σοι τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντι σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς
 θεοὺς. ἐννόει δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑπο-
 δεικνύουσιν· οἳ τε γὰρ ἄλλοι ἡμῖν τὰ γαθὰ διδόντες
 οὐδὲν τούτων εἰς τοῦμφανὲς ἰόντες διδόσιν, καὶ ὁ
 τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ
 πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐστὶ, καὶ ἅτε μὲν χρωμένοις
 ἀτριβῆ τε καὶ ὑγιά καὶ ἀγήρατα παρέχων, θάττον δὲ
 νοήματος ὑπηρετοῦντα ἀναμαρτήτως, οὗτος τὰ μέγ-
 14 ῖστα μὲν πράττων ὁρᾶται, τάδε δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος
 ἡμῖν ἐστίν. ἐννόει δ' ὅτι καὶ ὁ πᾶσι φανερός δοκῶν
 εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκρι-
 βῶς ὁρᾶν, ἀλλ' ἐάν τις αὐτὸν ἀναιδῶς ἐγγειοῇ θεᾶ-
 σθαι, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται. καὶ τοὺς ὑπερέτας δὲ τῶν
 θεῶν εὐρήσεις ἀφανεῖς ὄντας· κεραινός τε γὰρ ὅτι
 μὲν ἄνωθεν ἀφίεται δῆλον καὶ ὅτι οἷς ἂν ἐντύχη πάν-
 των κρατεῖ· ὁρᾶται δ' οὐτ' ἐπιῶν οὐτ' ἐγκατασκήψας
 οὐτε ἀπιῶν· καὶ ἄνεμοι αὐτοὶ μὲν οὐχ ὁρῶνται, ἅ δὲ

ποιῶσι φανερὰ ἡμῖν ἐστὶ, καὶ προσιόντων αὐτῶν αἰ-
 σθανόμεθα. ἀλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε ψυχῆ, ἢ
 εἴτε τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεοῦ μετέχει,
 ὅτι μὲν βασιλεύει ἐν ἡμῖν φανερόν, ὁρᾶται δὲ οὐδ'
 αὐτῆ. ἂ χρὴ κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν τῶν ἀορά-
 των, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν αὐτῶν
 καταμανθάνοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον. Ἐγὼ μὲν, ὡς 15
 Σώκρατες, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὅτι μὲν οὐδὲ μικρὸν
 ἀμελήσω τοῦ δαιμονίου σαφῶς οἶδα· ἐκεῖνο δὲ ἀθύρω,
 ὅτι μοι δοκεῖ τὰς τῶν θεῶν εὐεργεσίας οὐδ' ἂν εἰς
 ποτὲ ἀνθρώπων ἀξίαις χάρισιν ἀμείβεσθαι. Ἀλλὰ μὴ 16
 τοῦτο ἀθύμει, ἔφη, ὡς Εὐθύδημε· ὁρᾶς γὰρ ὅτι ὁ ἐν
 Δελφοῖς θεός, ὅταν τις αὐτὸν ἐπερωτᾷ πῶς ἂν τοῖς
 θεοῖς χαρίζοιτο, ἀποκρίνεται, Νόμῳ πόλεως. νόμος
 δὲ δήπου πανταχοῦ ἐστὶ κατὰ δύναμιν ἱεροῖς θεοῦς
 ἐρέσκεσθαι. πῶς οὖν ἂν τις κάλλιον καὶ εὐσεβεστε-
 ρον τιμῆ θεοῦς ἢ ὡς αὐτοὶ κελεύουσιν, οὕτω ποιῶν;
 ἀλλὰ χρὴ τῆς μὲν δυνάμεως μηδὲν ὑφίεσθαι· ὅταν 17
 γὰρ τις τοῦτο ποιῆ, φανερός δήπου ἐστὶ τότε σὺ τι-
 μῶν θεοῦς. χρὴ οὖν μηδὲν ἐλλείποντα κατὰ δύναμιν
 τιμᾶν τοὺς θεοὺς θαρρεῖν τε καὶ ἐλπίζειν τὰ μέγιστα
 ἀγαθὰ· οὐ γὰρ παρ' ἄλλων γ' ἂν τις μείζω ἐλπίζων
 σωφρονοῖ ἢ παρὰ τῶν τὰ μέγιστα ἀφελεῖν δυναμέ-
 νων, οὐδ' ἂν ἄλλως μᾶλλον ἢ εἰ τούτοις ἀρέσκοι.
 ἀρέσκοι δὲ πῶς ἂν μᾶλλον ἢ εἰ ὡς μάλιστα πείθοιτο
 αὐτοῖς; τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων τε καὶ αὐτὸς ποιῶν ἐδ- 18
 σεβεστέρους τε καὶ σωφρονεστέρους τοὺς συνόντας
 παρεσκεύαζεν.]

[Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ δικαίου γε οὐκ ἀπεκρη-IV
 πτετο ἢν εἶχε γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἀπεδείκνυτο, ἰδίᾳ
 τε πᾶσι νομίμως τε καὶ ἀφελίμως χρωόμενος καὶ κοινῇ
 ἀρχουσί τε ἅ οἱ νόμοι προστάττειεν πειθόμενος καὶ

κατὰ πόλιν καὶ ἐν ταῖς στρατείαις οὕτως ὥστε διάδη-
 2 λος εἶναι παρὰ τοὺς ἄλλους εὐτακτῶν, καὶ ὅτε ἐν ταῖς
 ἐκκλησίαις ἐπιστάτης γενόμενος οὐκ ἐπέτρψε τῷ δή-
 μῳ παρὰ τοὺς νόμους ψηφίσασθαι, ἀλλὰ ἐν τοῖς
 νόμοις ἡναντιώθη τοιαύτη ὁρμῇ τοῦ δήμου ἣν οὐκ
 3 ἂν οἶμαι ἄλλον οὐδένα ἄνθρωπον ὑπομείναι· καὶ ὅτε
 οἱ τριάκοντα προσέτατον αὐτῷ παρὰ τοὺς νόμους τι,
 οὐκ ἐπέσθη· τοῖς τε γὰρ νέοις ἀπαγορευόντων αὐ-
 τῶν μὴ διαλέγεσθαι καὶ προσταξάντων ἐκείνῳ τε καὶ
 ἄλλοις τισὶ τῶν πολιτῶν ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ θανάτῳ, μό-
 νος οὐκ ἐπέσθη, διὰ τὸ παρὰ τοὺς νόμους αὐτῷ προσ-
 4 τάττεσθαι· καὶ ὅτε τὴν ὑπὸ Μελήτου γραφὴν ἔρευρε,
 τῶν ἄλλων εἰσθότων ἐν τοῖς δικαστηρίοις πρὸς χάριν
 τε τοῖς δικασταῖς διαλέγεσθαι καὶ κολακεύειν καὶ δεῖ-
 σθαι παρὰ τοὺς νόμους, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα πολλῶν
 πολλάνους ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφιμένων, ἐκείνος οὐ-
 δὲν ἠθέλησε τῶν εἰσθότων ἐν τῷ δικαστηρίῳ παρὰ
 τοὺς νόμους ποιῆσαι, ἀλλὰ βραδίως ἂν ἀφεθεῖς ὑπὸ
 τῶν δικαστῶν, εἰ καὶ μετρίως τι τούτων ἐποίησε,
 προεἴλετο μᾶλλον τοῖς νόμοις ἐμμένων ἀποθανεῖν ἢ
 5 παρανομῶν ζῆν. καὶ ἔλεγε δὲ οὕτως καὶ πρὸς ἄλλους
 μὲν πολλάνους,] οἶδα δὲ ποτε αὐτόν καὶ πρὸς Ἰππίαν
 τὸν Ἡλείου περὶ τοῦ δικαίου τοιαύδε διαλεχθέντα. διὰ
 χρόνου γὰρ ἀφικόμενος ὁ Ἰππίας Ἀθήνας παρεγένε-
 νετο τῷ Σωκράτει λέγοντι πρὸς τινος ὡς θανασιτὸν
 εἶη τὸ εἰ μὲν τις βούλοιο σκυτῆα διδάξασθαι τινα ἢ
 τέκτονα ἢ χαλκῆα ἢ ἰππῆα, μὴ ἀπορεῖν ὅποι ἂν πέμ-
 φας τούτου τύχοι· ἐὰν δὲ τις βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν
 τὸ δίκαιον ἢ υἷόν ἢ οἰκέτην διδάξασθαι, μὴ εἰδέναί
 6 ὅποι ἂν ἐλθῶν τύχοι τούτου. καὶ ὁ μὲν Ἰππίας ἀκού-

σας ταῦτα ὥσπερ ἐπισκώπτων αὐτόν, "Εὐ γὰρ σύ,
 ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐκεῖνα τὰ αὐτὰ λέγεις ἢ ἐγὼ πά-
 λαι ποτὲ σοῦ ἤκουσα; καὶ ὁ Σωκράτης, "Ὁ δὲ γε τού-
 του θεινότερον, ἔφη, ὦ Ἰππία, οὐ μόνον ἀεὶ τὰ αὐτὰ
 λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν· σὺ δ' ἴσως διὰ τὸ
 πολυμαθῆς εἶναι περὶ αὐτῶν οὐδέποτε τὰ αὐτὰ
 λέγεις. Ἀμέλει, ἔφη, πειρῶμαι καινόν τι λέγειν ἕλ-
 7 πότερον, ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστασαι; οἷον περὶ γραμ-
 μάτων ἐάν τις ἐρητᾷ σε πόσα καὶ ποῖα Σωκράτους
 ἐστίν, ἀλλὰ μὲν πρότερον, ἀλλὰ δὲ νῦν πειρᾷ λέγειν;
 ἢ περὶ ἀριθμῶν τοῖς ἑρατῶσιν εἰ τὰ δις πέντε δέκα
 ἐστίν, οὐ τὰ αὐτὰ νῦν ἢ καὶ πρότερον ἀποκρίνεται; Περὶ
 μὲν τούτων, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ σύ, καὶ ἐγὼ ἀεὶ τὰ
 αὐτὰ λέγω· περὶ μέντοι τοῦ δικαίου πάνν οἶμαι νῦν
 ἔχειν εἰπεῖν πρὸς ἃ οὔτε σὺ οὔτ' ἂν ἄλλος οὐδεὶς δύ-
 ναται ἀνταπεῖν. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, μέγα λέγεις
 8 ἀγαθὸν ἠύρημέναι, εἰ παύσονται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα
 ψηφίζουμενοι, παύσονται δὲ οἱ πολῖται περὶ τῶν δι-
 καιῶν ἀντιλέγοντές τε καὶ ἀντιδικοῦντες καὶ στασιά-
 ζοντες, παύσονται δὲ αἱ πόλεις διαφερόμεναι περὶ τῶν
 δικαίων καὶ πολεμοῦσαι. καὶ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅπως
 9 ἂν ἀπολειφθεῖν σοῦ πρὸ τοῦ ἀκούσαι τηλικούτου
 ἀγαθὸν ἠύρημότος. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἀκού-
 σαι, πρὶν γ' ἂν αὐτὸς ἀποφήνη ὅ,τι νομίζεις τὸ δίκαιον
 εἶναι. ἀρκεῖ γὰρ ὅτι τῶν ἄλλων καταγελαῖς ἑρατῶν
 μὲν καὶ ἐλέγχων πάντας, αὐτὸς δ' οὐδενὶ ἐθέλων ὑπέ-
 χειν λόγον οὐδὲ γνώμην ἀποφαινέσθαι περὶ οὐδενός.
 Τί δέ; ὦ Ἰππία, ἔφη, οὐκ ἤσθησαι ὅτι ἐγὼ ἂ δονκεῖ
 10 μοι δίκαια εἶναι οὐδὲν παύομαι ἀποδεικνύμενος; Καὶ
 ποῖος δὴ σοι, ἔφη, οὗτος ὁ λόγος ἐστίν; Εἰ δὲ μὴ λόγῳ,
 ἔφη, ἀλλ' ἔργῳ ἀποδείκνυμαι· ἢ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιοτεκ-
 μαρτότερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Πολύ γε νῆ Δί',

ἔφη· δίκαια μὲν γὰρ λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσι.
 11 δίκαια δὲ πράττων οὐδ' ἂν εἰς ἄδικος εἴη. "Ἡσθῆσαι
 οὐν πάποτε μου ἢ ψευδομαρτυροῦντος ἢ συκοφαν-
 σαι οὐν πάποτε μου ἢ ψευδομαρτυροῦντος ἢ συκοφαν-
 τοῦντος ἢ φίλους ἢ πόλιν εἰς στάσιν ἐμβάλλοντος ἢ
 ἄλλο τι ἄδικον πράττωντος; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Τὸ δὲ
 τῶν ἀδίκων ἀπέχεσθαι οὐ δίκαιον ἦρει; Δῆλος εἰ,
 ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ νῦν διαφεύγειν ἐγκριστὸν το
 ἀποδεικνυσθαι γνώμην ὅ,τι νομίζεις τὸ δίκαιον· οἱ
 γὰρ ἂ πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' ἂ μὴ πράττουσι,
 12 ταῦτα λέγεις. Ἄλλ' ὦμην ἔγωγ', ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ
 μὴ θέλειν ἀδικεῖν ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι.
 εἰ δέ σοι μὴ δοκεῖ, σκέψαι ἐὰν τόδε σοι μᾶλλον ἀρέ-
 σκη· φημί γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι. Ἄρα τὸ
 αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκρατες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον εἶ-
 13 ναι; Ἔγωγε, ἔφη. Οὐ γὰρ αἰσθάνομαι σου ὁποῖον
 νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. Νόμους δὲ πόλεως,
 ἔφη, γινώσκεις; Ἔγωγε, ἔφη. Καὶ τίνας τούτους
 νομίζεις; Ἄ οἱ πολῖται, ἔφη, συνθέμενοι ἅ τε δεῖ ποι-
 εῖν καὶ ἂν ἀπέχεσθαι ἐγράψαντο. Οὐκοῦν, ἔφη, νό-
 μμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα πολιτευόμενος, ἄνο-
 μος δὲ ὁ ταῦτα παραβαίνων; Πάννυ μὲν οὐν, ἔφη. Οὐκ
 οὐν καὶ δίκαια μὲν ἂν πράττοι ὁ τούτοις πειθόμενος,
 ἄδικα δ' ὁ τούτοις ἀπειθῶν; Πάννυ μὲν οὐν. Οὐκοῦν
 ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἄδικα ἄδι-
 14 ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος. καὶ ὁ Ἰππίας, Νόμους δ', ἔφη,
 ὦ Σώκρατες, πῶς ἂν τις ἠγγήσαιτο σπονδαῖον πρά-
 γμα εἶναι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, οὓς γε πολλάκις αὐ-
 τοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσαντες μετατίθενται; Καὶ γὰρ
 πόλεμον, ἔφη ὁ Σωκράτης, πολλάκις ἀράμεναι αἱ
 πόλεις πάλιν εἰρήνην ποιοῦνται. Καὶ μέλα, ἔφη. Διά-
 φορον οὐν τι οἶσι ποιεῖν, ἔφη, τοὺς τοῖς νόμοις πει-

θομένους φανῆσαν, ὅτι καταλυθεῖεν ἂν οἱ νόμοι, ἢ εἰ
 τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις ὅτι γένοιτ'
 ἂν εἰρήνη; ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ταῖς πατρίσι προ-
 θύμως βοηθοῦντας μέμφει; Μὰ Δι' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.
 Λυκούργου δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον, ἔφη ὁ Σωκρά- 15
 τής, καταμεμάθηκας ὅτι οὐδὲν ἂν διάφορον τῶν ἄλ-
 λων πόλεων τὴν Σπάρτην ἐποίησεν, εἰ μὴ τὸ πείθε-
 σθαι τοῖς νόμοις μάλιστα ἐνεργάσατο αὐτῇ; τῶν δὲ
 ἀρχόντων ἐν ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα ὅτι οἵτινες ἂν τοῖς
 πολῖταις αἰτιώτατοι ᾖσι τοῦ τοῖς νόμοις πείθεσθαι,
 οὗτοι ἄριστοί εἰσι, καὶ πόλις ἐν ἣ μάλιστα οἱ πολῖται
 τοῖς νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα διάγει καὶ
 ἐν πολέμῳ ἀνυπόστατος ἔστιν; ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά 16
 γε μέγιστόν τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι καὶ
 πλειστάκις ἐν αὐταῖς αἰ τε γερουσίαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄν-
 δρες παρακλεῖνται τοῖς πολῖταις ὁμονοεῖν, καὶ παν-
 ταχοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται τοὺς πολῖτας ὁμνύ-
 ναι ὁμονοήσειν, καὶ πανταχοῦ ὁμνύσασιν τὸν ὄρκον
 τοῦτον· οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς
 αὐτοὺς χοροὺς κρῖνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς
 αὐτοὺς ἀλητὰς ἐπαινώσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς
 ποιητὰς ἀφῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἠδῶνται, ἀλλ'
 ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν
 ἐμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταται τε καὶ εὐδαιμονέ-
 σταται γίνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὐτ' ἂν πόλις εὖ
 πολιτευθεῖη οὐτ' οἶκος καλῶς οἰκηθεῖη. ἰδίᾳ δὲ πᾶς 17
 μὲν ἂν τις ἦττον ὑπὸ πόλεως ζημιόιτο, πᾶς δ' ἂν
 μᾶλλον τιμῶτο ἢ εἰ τοῖς νόμοις πείθοιτο; πᾶς δ' ἂν
 ἦττον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἠττώτο ἢ πᾶς ἂν μᾶλλον
 νικῆθῃ; τίνα δ' ἂν τις μᾶλλον πιστεύσειε παρακαταθέ-
 σθαι ἢ χρημάτα ἢ υἱοὺς ἢ θυγατέρας; τίνα δ' ἂν ἡ πό-
 λις ὅλη ἀξιοπιστότερον ἠγγήσαιτο τοῦ νομίμου; παρα-

τίνος δ' ἂν μάλλον τῶν δικαίων τύχοιεν ἢ γονῆς ἢ οἰ-
 κείου ἢ οἰκέται ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; τίνοι δ' ἂν
 μάλλον πολέμιοι πιστεύσειαν ἢ ἀνοχῶς ἢ σπουδᾶς ἢ
 συνθήκας περὶ εἰρήνης; τίνοι δ' ἂν μάλλον ἢ τῷ νομί-
 μῳ σύμμαχοι ἐθέλοιεν γίνεσθαι; τῷ δ' ἂν μάλλον οἱ
 σύμμαχοι πιστεύσειαν ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουραρχίαν ἢ
 πόλεις; τίνα δ' ἂν τις εὐεργετήσας ὑπολάβοι χάριν κο-
 μιεῖσθαι μάλλον ἢ τὸν νόμιμον; ἢ τίνα μάλλον ἂν τις
 εὐεργετήσειεν ἢ παρ' οὐ χάριν ἀπολήψεσθαι νομίξει;
 τῷ δ' ἂν τις βούλοιο μάλλον φίλος εἶναι ἢ τῷ τοιού-
 τῳ ἢ τῷ ἥττον ἐχθρός; τῷ δ' ἂν τις ἥττον πολέμη-
 σαιεν ἢ ὃ μάλιστα μὲν φίλος εἶναι βούλοιο, ἡμιστά
 δ' ἐχθρός, καὶ ὃ πλείστοι μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι βού-
 18 λουτο εἶναι, ἐλάχιστοι δ' ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι; ἔγωγε
 μὲν οὖν, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυμαι νόμιμον τε
 καὶ δίκαιον εἶναι· σὺ δ' εἰ τάναντία γινώσκεις, δι-
 δασκε καὶ ὁ Ἰππίας, Ἄλλα μὰ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώ-
 κρατες, οὐ μοι δοκῶ τάναντία γινώσκειν οἷς εἰρηκας
 19 περὶ τοῦ δικαίου. Ἀγράφους δέ τινας οἶσθα, ἔφη, ὦ
 Ἰππία, νόμους; Τούς γ' ἐν πάσῃ, ἔφη, χάρα κατὰ
 ταῦτά νομιζομένους. Ἐχοῖς ἂν οὖν εἰπεῖν, ἔφη, ὅτι
 οἱ ἄνθρωποι αὐτοὺς ἐθεύτο; Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, οἱ γε
 οὔτε συνελθεῖν ἅπαντες ἂν δυνηθεῖεν οὔτε ὁμόφρονοί
 εἶσι; Τίνας οὖν, ἔφη, νομίξεις τεθεικέναι τοὺς νό-
 μους τούτους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, θεοὺς οἶμαι τοὺς νό-
 20 σιν ἄνθρώποις πρῶτον νομίξεται θεοὺς σέβειν. Οὐκ
 οὖν καὶ γονέας τιμᾶν πανταχοῦ νομίξεται; Καὶ τοῦτο,
 ἔφη. Οὐκοῦν καὶ μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι μήτε
 παῖδας γονεῦσιν; Οὐκέτι μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώ-
 κρατες, οὗτος θεοῦ νόμος εἶναι. Τί δή; ἔφη. Ὅτι,
 21 ἔφη, αἰσθάνομαι τινας παραβαίνοντας αὐτοῦ. Καὶ

γὰρ ἄλλα πολλὰ, ἔφη, παρανομοῦσιν· ἄλλα δίκην γέ-
 τοι διδόντων οἱ παραβαίνοντες τοὺς ὑπὸ τῶν θεῶν κει-
 μένους νόμους, ἢν οὐδενὶ τρόπῳ δυνατὸν ἀνθρώπων
 διαφυγεῖν, ὥσπερ τοὺς ὑπ' ἀνθρώπων κεμένους νό-
 μους ἔνιοι παραβαίνοντες διαφεύγουσι τὸ δίκην διδό-
 ναι, οἱ μὲν λανθάνοντες, οἱ δὲ βιαζόμενοι. Καὶ ποῖαν, 22
 ἔφη, δίκην, ὦ Σώκρατες, οὐ δύνανται διαφεύγειν γο-
 νῆς τε παῖσι καὶ παῖδες γονεῦσι μίγνύμενοι; Τὴν με-
 ρίστην νῆ Δί', ἔφη· τί γὰρ ἂν μείζον πάθειεν ἄνθρω-
 23 ποι τεκνοποιούμενοι τοῦ κακῶς τεκνοποιεῖσθαι; Πῶς 23
 οὖν, ἔφη, κακῶς οὗτοι τεκνοποιοῦνται, οὓς γε οὐδὲν
 καλύει ἀγαθοῦς αὐτοὺς ὄντας ἐξ ἀγαθῶν παιδοποιεῖ-
 σθαι; Ὅτι νῆ Δί', ἔφη, οὐ μόνον ἀγαθοῦς δεῖ τοὺς
 ἐξ ἀλλήλων παιδοποιούμενους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀκμά-
 ζοντας τοῖς σώμασιν ἢ δοκεῖ σοι ἕμοια τὰ σπέρματα
 εἶναι τὰ τῶν ἀκμαζόντων τοῖς τῶν μήπω ἀκμαζόντων
 ἢ τῶν παρημακότων; Ἄλλα μὰ Δί', ἔφη, οὐκ εἰκὸς
 ὁμοια εἶναι. Πότερα οὖν, ἔφη, βελτίω; Ἀἴλον ὅτι,
 ἔφη, τὰ τῶν ἀκμαζόντων. Τὰ τῶν μὴ ἀκμαζόντων
 ἄρα οὐ σπουδαῖα; Οὐκ εἰκὸς μὰ Δί', ἔφη. Οὐκοῦν
 οὕτως οὐ δεῖ παιδοποιεῖσθαι; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Οὐκ-
 οὖν οἱ γε οὕτω παιδοποιούμενοι ὥς οὐ δεῖ παιδοποι-
 οῦνται; Ἐμοίγε δοκεῖ, ἔφη. Τίνες οὖν ἄλλοι, ἔφη, κα-
 κῶς ἂν παιδοποιεῖντο, εἰ γε μὴ οὗτοι; Ὁμογνωμονῶ
 σοι, ἔφη, καὶ τοῦτο. Τί δέ; τοὺς εὖ ποιοῦντας ἀντεν- 24
 24 εργεῖν οὐ πανταχοῦ νόμιμον ἔστι; Νόμιμον μὲν,
 ἔφη· παραβαίνεται δὲ καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν καὶ οἱ τοῦτο
 παραβαίνοντες δίκην διδόντες, φίλων μὲν ἀγαθῶν ἔρη-
 μοι γινόμενοι, τοὺς δὲ μισοῦντας ἑαυτοὺς ἀναγκαζό-
 μενοι διώκειν· ἢ οὐχ οἱ μὲν εὖ ποιοῦντες τοὺς χρωμέ-
 νους ἑαυτοῖς ἀγαθοὶ φίλοι εἰσὶν, οἱ δὲ μὴ ἀντενεργε-
 τοῦντες τοὺς τοιούτους διὰ μὲν τὴν ἀχαριστίαν μ-
 Xenoph. Memor. 9

σοῦνται ὑπ' αὐτῶν, διὰ δὲ τὸ μάλιστα λυσιτελεῖν τοῖς τοιούτοις χρῆσθαι τούτους μάλιστα διώκονσι; Νῆ τον Δί', ὦ Σώκρατες, ἔφη, θεοῖς ταῦτα πάντα εἰκε· τὸ γὰρ τοὺς νόμους αὐτοὺς τοὺς παραβαίνουσι τὰς τιμωρίας ἔχειν βελτίονος ἢ κατ' ἀνθρώπου νομοθέτου δο-
25 κεί μοι εἶναι. Πότερον οὖν, ὦ Ἰππία, τοὺς θεοὺς ἡγεῖ τὰ δίκαια νομοθετεῖν ἢ ἄλλα τῶν δικαίων; Οὐκ ἄλλα μὰ Δί', ἔφη· σχολῆ γὰρ ἂν ἄλλος γέ τις τὰ δίκαια νομοθετήσκειν εἰ μὴ θεός. Καὶ τοῖς θεοῖς ἄρα, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ δίκαιόν τε καὶ νόμιμον εἶναι ἀρέσκει.

[Τοιαῦτα λέγων τε καὶ πράττων δικαιότερους ἐποίει τοὺς πλησιάζοντας.]

7. [Ὡς δὲ καὶ πρακτικότερους ἐποίει τοὺς συνόντας ἑαυτῷ, νῦν αὖ τοῦτο λέξω. νομίζων γὰρ ἐγκράτειαν ὑπάρχειν ἀγαθὸν εἶναι τῷ μέλλουτι καλὸν τι πράξειν, πρῶτον μὲν αὐτὸς φανερός ἦν τοῖς συνοῦσιν ὁμοιωδῶς αὐτὸν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἔπειτα διαλεγόμενος προετρέπετο πάντων μάλιστα τοὺς συν-
2 ὄντας πρὸς ἐγκράτειαν. αἰεὶ μὲν οὖν περὶ τῶν πρὸς ἀρετὴν χρησίμων αὐτὸς τε διετέλει μεμνημένος καὶ τοὺς συνόντας πάντας ὑπομιμνήσκων· οἶδα δὲ ποτε αὐτὸν καὶ πρὸς Εὐθύδημον περὶ ἐγκρατείας τοιάδε διαλεχθέντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα καλὸν καὶ μεγαλεῖον νομίζεις εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ πόλει
3 κτήμα ἐλευθερίαν; Ὡς οἶόν τέ γε μάλιστα, ἔφη. Ὅστις οὖν ἄρχεται ὑπὸ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν καὶ διὰ ταύτας μὴ δύναται πράττειν τὰ βέλτιστα, νομίζεις τοῦτον ἐλευθέρον εἶναι; Ἥμιστα, ἔφη. Ἴσως γὰρ ἐλευθέριον φαίνεται σοι τὸ πράττειν τὰ βέλτιστα, εἴτα τὸ ἔχειν τοὺς καλύσοντας τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἀνελευθέρον
4 νομίζεις; Παντάπασι γ', ἔφη. Παντάπασι ἄρα σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς ἀνελευθεροὶ εἶναι; Νῆ τον Δί'

εἰκότως. Πότερα δὲ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς καλύεσθαι μόνον τὰ κάλλιστα πράττειν, ἢ καὶ ἀναγκάζεσθαι τὰ ἀσχηστά ποιεῖν; Οὐδὲν ἦττον ἐμοιγ', ἔφη, δοκοῦσι ταῦτα ἀναγκάζεσθαι ἢ ἐκεῖνα καλύεσθαι. Πολίους δὲ τινας δεσπότας ἡγεῖ τοὺς τὰ μὲν ἄριστα κα-
5 λύοντας, τὰ δὲ κάκιστα ἀναγκάζοντας; Ὡς δυνατὸν νῆ Δί', ἔφη, κακίστους. Δουλείαν δὲ ποίαν κακίστην νομίζεις εἶναι; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὴν παρὰ τοῖς κακίστοις δεσπόταις. Τὴν κακίστην ἄρα δουλείαν οἱ ἀκρατεῖς δουλεύουσιν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. Σοφίαν δὲ τὸ
6 μέριστον ἀγαθὸν οὐ δοκεῖ σοι ἀπείργουσα τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀκρασία εἰς τὸναντίον αὐτοὺς ἐμβάλλειν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι προσέχειν τε τοῖς ἀφελούσι καὶ καταμαρθάνειν αὐτὰ καλῶν ἀφέλκουσα ἐπὶ τὰ ἡδέα, καὶ πολλὰς αἰσθανομένους τῶν ἀγαθῶν τε καὶ τῶν κακῶν ἐκπλήξασα ποιεῖν τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ βελτίονος αἰρεῖσθαι; Πιγνεται τοῦτ', ἔφη. Σωφροσύνης δὲ, ὦ Εὐ-
7 θύδημε, τίτιν ἂν φαίμεν ἦττον ἢ τῷ ἀκρατεῖ προσήκειν; αὐτὰ γὰρ δήπου τὰ ἐναντία σωφροσύνης καὶ ἀκρασίας ἔργα ἐστίν. Ὁμολογῶ καὶ τοῦτο, ἔφη. Τοῦ δ' ἐπιμελεῖσθαι ὧν προσήκει οἷσι τι καλυτικώτερον εἶναι ἀκρασίας; Οὐκοῦν ἔγωγ', ἔφη. Τοῦ δὲ ἀντὶ τῶν ἀφελούτων τὰ βλάπτοντα προαιρεῖσθαι ποιοῦντος, καὶ τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι, ἐκείνων δὲ ἀμελεῖν πείθοντος, καὶ τοῖς σωφρονοῦσι τὰ ἐναντία ποιεῖν ἀναγκάζοντος οἷσι τι ἀνθρώπων κάκιον εἶναι; Οὐδέν, ἔφη. Οὐκοῦν τὴν ἐγκράτειαν τῶν ἐναντίων ἢ τὴν
8 ἀκρασίαν εἰκὸς τοῖς ἀνθρώποις αἰτίαν εἶναι; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν ἐναντίων τὸ αἴτιον εἰκὸς ἄριστον εἶναι; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. Ἐοικεν ἄρ', ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄριστον ἀνθρώπων ἐγκράτεια εἶναι; Εἰκότως γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Ἐκεῖνο δὲ, ὦ Εὐθύ-
9

δημε, ἤδη πάποτε ἐνθυμήθη; Ποιον; ἔφη. Ὅτι
 καὶ ἐπὶ τὰ ἡδέα, ἐφ' ἅπερ μόνα δοκεῖ ἡ ἀκρασία τοὺς
 ἀνθρώπους ἄγειν, αὐτῇ μὲν οὐ δύναται ἄγειν, ἢ δ'
 ἐγκράτεια πάντων μάλιστα ἡδεσθαι ποιεῖ. Πῶς; ἔφη.
 Ὅσπερ ἡ μὲν ἀκρασία οὐκ ἔασι καρτερεῖν οὔτε λιμὸν
 οὔτε δίψαν οὔτε ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν οὔτε ἀγρυ-
 πνίαν, δι' ἃν μόνων ἔστιν ἡδέως μὲν φαγεῖν τε καὶ
 πιεῖν καὶ ἀφροδισιάσαι, ἡδέως δ' ἀναπαύσεσθαι τε
 καὶ κοιμηθῆναι, περιμεινντας καὶ ἀνασχομένους
 ἕως ἂν ταῦτα ὡς ἐν ἡδίστα γένηται, καὶ οὖν τοῖς
 ἀνεγκαισιότατοις τε καὶ συνεχεστάτοις ἀξιολόγως ἡδε-
 σθαι ἢ δ' ἐγκράτεια μόνη ποιούσα καρτερεῖν τὰ εἰρη-
 μένα μόνη καὶ ἡδεσθαι ποιεῖ ἀξίως μνήμης ἐπὶ τοῖς εἰ-
 10 ρημένους. Παντάπασιν, ἔφη, ἀληθῆ λέγεις. Ἀλλὰ
 μὴν τοῦ μαθεῖν τι καλὸν κἀγαθὸν καὶ τοῦ ἐπιμελη-
 θῆναι τῶν τοιούτων τινὸς δι' ἃν ἂν τις καὶ τὸ ἑαυτοῦ
 σῶμα καλῶς διοικήσειε καὶ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον καλῶς οἰ-
 κονομήσειε καὶ φίλοις καὶ πόλει ὠφέλιμος γένοιτο
 καὶ ἐχθροὺς κρατήσειεν, ἀφ' ἃν οὐ μόνον ὠφέλεια,
 ἀλλὰ καὶ ἡδοναὶ μέγισται γίνονται, οἱ μὲν ἐγκρατεῖς
 ἀπολαύουσι πράττοντες αὐτά, οἱ δ' ἀκρατεῖς οὐδενὸς
 μετέχουσι. τῷ γὰρ ἂν ἦττον φησάμεν τῶν τοιούτων
 προσήκειν ἢ ᾧ ἡμίσητα ἔξεστι ταῦτα πράττειν, κατεγο-
 μένω ἐπὶ τῷ σπουδάζειν περὶ τὰς ἐγγυτάτα ἡδονάς;
 11 καὶ ὁ Εὐθύδημος, Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, λέ-
 γειν ὡς ἀνδρὶ ἦττον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν
 πάμπαν οὐδεμιᾶς ἀρετῆς προσήκει. Τί γὰρ διαφέρει,
 ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἐνθρωπος ἀκρατῆς θηρίου τοῦ
 ἀμαθεστάτου; ὅστις γὰρ τὰ μὲν κράτιστα μὴ σκοπεῖ,
 τὰ ἡδίιστα δ' ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖ ποιεῖν, τί ἂν δια-
 φέροι τῶν ἀφρονεστάτων βοσκημάτων; ἀλλὰ τοῖς ἐγ-
 κρατέσι μόνουσι ἔξεστι σκοπεῖν τὰ κράτιστα τῶν πρα-

γμάτων, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ
 μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπέχεσθαι. καὶ 12
 οὕτως ἔφη ἀρίστους τε καὶ εὐδαιμονεστάτους ἀνδρας
 γίνεσθαι καὶ διαλέγεσθαι δυνατωτάτους. ἔφη δὲ
 καὶ τὸ διαλέγεσθαι ὀνομασθῆναι ἐκ τοῦ συνιόντας
 κοινῇ βουλευέσθαι διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ πρά-
 γματα. δεῖν οὖν πειραῖσθαι ὅτι μάλιστα πρὸς τοῦτο ἑαν-
 τὸν ἔτοιμον παρασκευάζειν καὶ τούτου μάλιστα ἐπιμε-
 λείσθαι. ἐκ τούτου γὰρ γίνεσθαι ἀνδρας ἀρίστους τε
 καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.]

Ὡς δὲ καὶ διαλεκτικωτέρους ἐποίει τοὺς συνόν- VI
 τας, πειράσομαι καὶ τοῦτο λέγειν. Σωκράτης γὰρ τοὺς
 μὲν εἰδότες τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων ἐνόμιζε καὶ τοῖς
 ἄλλοις ἂν ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι. τοὺς δὲ μὴ εἰδότες
 οὐδὲν ἔφη θαυμαστὸν εἶναι αὐτούς τε σφάλλεσθαι καὶ
 ἄλλους σφάλλειν. ἂν ἔνεκα σκοπῶν σὺν τοῖς συνοῦσι
 τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων οὐδέποτε ἔληγε. πάντα μὲν
 οὖν ἢ διαρίζετο πολὺ ἔργον ἂν εἴη διεξελθεῖν. ἐν ὅσοις
 δὲ τὸν τρόπον τῆς ἐπισκέψεως δηλώσειν οἶμαι, τασαῦτα
 λέξω. πρῶτον δὲ περὶ εὐσεβείας ἀδὲ πως ἐσκόπει. 2
 Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ποῖόν τι νομίζεις εὐσε-
 βίαν εἶναι; καὶ ὅς, Κάλλιστον νῆ Δι', ἔφη. Ἐχεις οὖν
 εἰπεῖν ὁποῖός τις ὁ εὐσεβής ἐστιν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ,
 ἔφη, ὁ τοὺς θεοὺς τιμᾶν. Ἐξεστὶ δὲ ὄν ἂν τις βούλη-
 ται τρόπον τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οὐκ ἄλλα νόμοι εἰσι
 καθ' οὓς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν. Οὐκοῦν ὁ τοὺς νόμους 3
 τούτους εἰδὼς εἰδείη ἂν ὡς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οἶ-
 μαι ἔγωγ', ἔφη. Ἄρ' οὖν ὁ εἰδὼς ὡς δεῖ τοὺς θεοὺς
 τιμᾶν οὐκ ἄλλως οἶεται δεῖν τοῦτο ποιεῖν ἢ ὡς οἶδεν;
 Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Ἄλλως δὲ τις θεοὺς τιμᾶ ἢ ὡς οἶ-
 εται δεῖν; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Ὅρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς 4
 νόμιμα εἰδὼς νομίμως ἂν τοὺς θεοὺς τιμᾶ; Πάνυ

μὲν οὖν. Οὐκοῦν ὃ γε νομίμως τιμῶν ὡς δεῖ τιμᾶ; Πᾶς γὰρ οὐ; Ὁ δὲ γε ὡς δεῖ τιμῶν εὐσεβής ἐστι; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Ὁ ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδῶς ὀρθῶς ἂν ἡμῖν εὐσεβής ὀρισμένος εἴη; Ἔμοι γοῦν, ἔφη, δοκεῖ.

5. Ἀνθρώποις δὲ ἄρα ἔξεστιν ὃν ἂν τις τρόπον βούληται χρῆσθαι; Οὐκ ἄλλα καὶ περὶ τούτους ὃ εἰδῶς ἂ ἐστὶ νόμιμα, καθ' ἃ δεῖ πρὸς ἀλλήλους χρῆσθαι, νόμιμος ἂν εἴη. Οὐκοῦν οἱ κατὰ ταῦτα χρώμενοι ἀλλήλοις ὡς δεῖ χρώνται; Πᾶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἱ γε ὡς δεῖ χρώμενοι καλῶς χρώνται; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἱ γε τοῖς ἀνθρώποις καλῶς χρώμενοι καλῶς πράττουσι τὰνθρώπεια πράγματα; Εἰκόσ γ', ἔφη. Οὐκοῦν οἱ τοῖς νόμοις πειθόμενοι δίκαια οὗτοι ποιοῦσι; 6 Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Δίκαια δέ, ἔφη, οἶσθα ὅποια καλεῖται; Ἄ οἱ νόμοι κελεύουσιν, ἔφη. Οἱ ἄρα ποιοῦντες ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν δίκαιά τε ποιοῦσι καὶ ἃ δεῖ; Πᾶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἱ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοι εἰσιν; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. Οἶμαι οὖν τινὰς πειθεσθαι τοῖς νόμοις μὴ εἰδότας ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν, Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Εἰδότας δὲ ἃ δεῖ ποιεῖν οἶαι τινὰς εἰσεσθαι δεῖν μὴ ταῦτα ποιεῖν; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Οἶσθα δὲ τινὰς ἄλλα ποιοῦντας ἢ ἃ οἴονται δεῖν; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Οἱ ἄρα τὰ περὶ ἀνθρώπου νόμιμα εἰδότες οὗτοι τὰ δίκαια ποιοῦσι; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν οἱ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοι εἰσιν; Τίνες γὰρ ἄλλοι; ἔφη. Ὅρθῶς ἂν ποτε ἄρα ὀριζόμεθα ὀριζόμενοι δικαίους εἶναι τοὺς εἰδότας τὰ περὶ ἀνθρώπου νόμιμα; Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

7 Σοφίαν δὲ τί ἂν φησάμεν εἶναι; εἰπέ μοι, πόττερά σοι δοκοῦσιν οἱ σοφοὶ ἃ ἐπίστανται, ταῦτα σοφοὶ εἶναι, ἢ εἰσὶ τινες ἃ μὴ ἐπίστανται σοφοί; Ἄ ἐπίστανται δὴ-

λον ὅτι, ἔφη. πῶς γὰρ ἂν τις ἂ γε μὴ ἐπίσταιτο, ταῦτα σοφὸς εἴη; Ἀρ' οὖν οἱ σοφοὶ ἐπιστήμη σοφοὶ εἰσιν; Τίνι γὰρ ἂν, ἔφη, ἄλλω τις εἴη σοφός, εἰ γε μὴ ἐπιστήμη; Ἄλλο δὲ τι σοφίαν οἶαι εἶναι ἢ ἢ σοφοὶ εἰσιν; Οὐκ ἔγωγε. Ἐπιστήμη ἄρα σοφία ἐστίν; Ἔμοιγε δοκεῖ. Ἀρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀνθρώπων δυνατὸν εἶναι τὰ ὄντα πάντα ἐπίσταςθαι; Οὐδὲ μὰ Δί' ἔμοιγε πολλοστὸν μέρος αὐτῶν. Πάντα μὲν ἄρα σοφὸν οὐχ οἶόν τε ἀνθρώπου εἶναι; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, ἔφη. Ὁ ἄρα ἐπίσταιται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν; Ἔμοιγε δοκεῖ.

Ἀρ' οὖν, ὦ Εὐθύδημε, καὶ τὰ γὰρ ὄν οὕτω ζητη- 8 τέον ἐστί; Πᾶς; ἔφη. Δοκεῖ σοι τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἀφελίμον εἶναι; Οὐκ ἔμοιγε. Τί δέ; τὸ ἄλλω ἀφελίμον οὐ δοκεῖ σοι ἐνίοτε ἄλλω βλαβερόν εἶναι; Καὶ μάλα, ἔφη. Ἄλλο δ' ἂν τι φαίης ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὸ ἀφελίμον; Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Τὸ ἄρα ἀφελίμον ἀγαθόν ἐστίν ὅτι ἂν ἀφελίμον ἦ; Δοκεῖ μοι, ἔφη.

Τὸ δὲ καλὸν ἔχοις ἂν πως ἄλλως εἰπεῖν ἢ ὄνο- 9 μάξεις καλὸν ἢ σώμα ἢ σκεῦος ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν, ὃ οἶσθα πρὸς πάντα καλὸν ὄν; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη. Ἀρ' οὖν πρὸς ὃ ἂν ἕκαστον χρήσιμον ἦ, πρὸς τοῦτο ἐκάστω καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Καλὸν δὲ πρὸς ἄλλο τι ἐστίν ἕκαστον ἢ πρὸς ὃ ἐκάστω καλῶς ἔχει χρῆσθαι; Οὐδὲ πρὸς ἐν ἄλλο, ἔφη. Τὸ χρήσιμον ἄρα καλόν ἐστι πρὸς ὃ ἂν ἢ χρήσιμον; Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

Ἀνδρείαν δέ, ὦ Εὐθύδημε, ἄρα τῶν καλῶν νο- 10 μίξεις εἶναι; Κάλλιστον μὲν οὖν ἔγωγ', ἔφη. Χρήσιμον ἄρα οὐ πρὸς τὰ ἐλάχιστα νομίζεις τὴν ἀνδρείαν; Νῆ Δί', ἔφη, πρὸς τὰ μέγιστα μὲν οὖν. Ἀρ' οὖν δοκεῖ σοι πρὸς τὰ δεινὰ τε καὶ ἐπικίνδυνα χρήσιμον εἶναι τὸ ἀγνοεῖν αὐτά; Ἡμιστά γ', ἔφη. Οἱ ἄρα μὴ φοβού-

μενοι τὰ τοιαῦτα διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί ἐστὶν οὐκ ἀνδρείοι εἶσι; Μὰ Δί', ἔφη· πολλοὶ γὰρ ἂν οὕτω γε τῶν τε μαινομένων καὶ τῶν δειλῶν ἀνδρείοι εἴεν. Τί δὲ οἱ καὶ τὰ μὴ δεινὰ δεδοικότες; Ἐπι γέ νη Δία, ἔφη, ἦτιον. Ἄρ' οὖν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα ὄντας ἀνδρείους ἡγεῖ εἶναι, τοὺς δὲ κακούς δειλοὺς; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Ἀγαθοὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίζεις ἄλλους τινὰς ἢ τοὺς δυναμένους αὐτοῖς καλῶς χρῆσθαι; Οὐκ ἄλλα τούτους, ἔφη. Κακούς δὲ ἄρα τοὺς οἴους τούτοις κακῶς χρῆσθαι; Τίνας γὰρ ἄλλους; ἔφη. Ἄρ' οὖν ἕκαστοι χρωῖνται ὡς οἴονται δεῖν; Πῶς γὰρ ἄλλως; ἔφη. Ἄρ' οὖν οἱ μὴ δυνάμενοι καλῶς χρῆσθαι ἴσασιν ὡς δεῖ χρῆσθαι; Οὐ δήπου γε, ἔφη. Οἱ ἄρα εἰδότες ὡς δεῖ χρῆσθαι, οὗτοι καὶ δύνανται; Μόνοι γ', ἔφη. Τί δὲ οἱ μὴ διημαρτηότες, ἄρα κακῶς χρωῖνται τοῖς τοιοῦτοις; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. Οἱ ἄρα κακῶς χρωόμενοι διημαρτήκασιν; Εἰκός γ', ἔφη. Οἱ μὲν ἄρα ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπικινδύνοις καλῶς χρῆσθαι ἀνδρείοι εἶσιν, οἱ δὲ διαμαρτάνοντες τούτου δειλοί; Ἐμοιγε δοκοῦσιν, ἔφη.

12 Βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα ἀρχὰς μὲν ἀμφοτέρως ἡγεῖτο εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε. τὴν μὲν γὰρ ἐκόντων τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχὴν βασιλείαν ἡγεῖτο, τὴν δὲ ἀκόντων τε καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ἄσπως ὁ ἄρχων βούλοιο, τυραννίδα. καὶ ὅπου μὲν ἐκ τῶν τὰ νόμιμα ἐπιτελούντων αἱ ἀρχαὶ καθίστανται, ταύτην μὲν τὴν πολιτείαν ἀριστοκρατίαν ἐνόμιζεν εἶναι, ὅπου δ' ἐκ τιμημάτων, πλουτοκρατίαν, ὅπου δ' ἐκ πάντων, δημοκρατίαν.

13 Εἰ δέ τις αὐτῷ περὶ τοῦ ἀντιλέγοι μηδὲν ἔχων σαφὲς λέγειν, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεως ἤτοι σοφώτερον φάσκων εἶναι ὃν αὐτὸς λέγοι ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀν-

δρειώτερον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανῆγεν ἂν πάντα τὸν λόγον εἰδὲ πως· Φῆς σὺ ἀμεί- 14
νω πολίτην εἶναι ὃν σὺ ἐπαινεῖς ἢ ὃν ἐγώ; Φημί γὰρ οὖν. Τί οὖν οὐκ ἐκεῖνο πρῶτον ἐπεσκεψάμεθα, τί ἐστὶν ἔργου ἀγαθοῦ πολίτου; Ποιῶμεν τοῦτο. Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει κρατοῖη ἂν ὁ χρημάτων ἐπορωτέραν τὴν πόλιν ποιῶν; Πάνν μὲν οὖν, ἔφη. Ἐν δέ γε πολέμῳ ὁ καθυπερτέραν τῶν ἀντιπάλων; Πῶς γὰρ οὐ; Ἐν δὲ προεβεία ἄρ' ὡς ἂν φίλους ἀντιπολεμίων παρασκευάζῃ; Εἰκός γε. Οὐκοῦν καὶ ἐν δημογορίᾳ ὁ στάσεις τε παύων καὶ ὁμόνοιαν ἐμποιῶν; Ἐμοιγε δοκεῖ. οὕτω δὲ τῶν λόγων ἐπαναγομένων καὶ τοῖς ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς φανερόν ἐγένετο τάληθές. ὁπότε 15
δὲ αὐτὸς τι τῷ λόγῳ διεξέλοι, διὰ τῶν μάλιστα ὁμολογούμενων ἐπορευέτο, νομίζων ταύτην ἀσφάλειαν εἶναι λόγου. τοιγαροῦν πολὺ μάλιστα ἂν ἐγὼ οἶδα, ὅτε λέγοι, τοὺς ἀκούοντας ὁμολογούντας παραίχε. ἔφη δὲ καὶ Ὀμηρον τῷ Ὀδυσσεῖ ἀναθεῖναι τὸ ἀσφαλῆ θήτορα εἶναι, ὡς ἱκανὸν αὐτὸν ὄντα διὰ τῶν δοκούντων τοῖς ἀνθρώποις ἄγειν τοὺς λόγους.

Ἵτι μὲν οὖν ἀπλῶς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαί- VII
νετο Σωκράτης πρὸς τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ δοκεῖ μοι δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων εἶναι· ὅτι δὲ καὶ ἀντάρχεις ἐν ταῖς προσηκουσαῖς πράξεσιν αὐτοὺς εἶναι ἐπεμέλετο, νῦν τοῦτο λέξω. πάντων μὲν γὰρ ὧν ἐγὼ οἶδα μάλιστα ἔμελεν αὐτῷ εἰδέναι ὅτου τις ἐπιστήμων εἴη τῶν συνόντων αὐτῷ· ὧν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ κάραθῷ εἰδέναι, ὅ,τι μὲν αὐτὸς εἰδείη, πάντων προθυμώτατα ἐδίδασκεν· ὅτου δὲ αὐτὸς ἀπειρότερος εἴη, πρὸς τοὺς ἐπισταμένους ἤγεν αὐτούς. ἐδίδασκε δὲ καὶ 2
μέχρι ὅτου δέοι ἔμπειρον εἶναι ἐκάστον πράγματος τὸν ὀρθῶς πεπαιδευμένον. αὐτίκα γεωμετρίαν μέχρι μὲν

τούτου ἔφη δεῖν *μανθάνειν*, ἕως *ἱκανός* τις γένοιτο, εἴ ποτε δεήσεις, γῆν μέτρον ὀρθῶς ἢ παραλαβεῖν ἢ παραδοῦναι ἢ διανεῖμαι ἢ ἔργον ἀποδείξασθαι. οὕτω δὲ τοῦτο θάδιον εἶναι μαθεῖν ὥστε τὸν προσέχοντα τὸν νοῦν τῇ μετρήσει ἅμα τὴν τε γῆν ὀπόση ἐστὶν εἰδέναι 3 καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμενον ἀπιέναι. τὸ δὲ μέχρι τῶν δυσσυνέτων διαγραμμάτων γεωμετρίας *μανθάνειν ἀπεδοκίμαζεν*. ὅτι μὲν γὰρ ἀφελότη ταῦτα οὐκ ἔφη ὄραν· καίτοι οὐκ ἄπειρός γε αὐτῶν ἦν. ἔφη δὲ ταῦτα *ἱκανὰ* εἶναι ἀνθρώπου βίον κατατρίβειν καὶ ἄλλων πολλῶν τε καὶ ἀφελίμων μαθημάτων ἀποκαλύειν. 4 ἐκέλευε δὲ καὶ ἀστρολογίας ἐμπείρους γίγνεσθαι, καὶ ταύτης μέντοι μέχρι τοῦ νυκτός τε ὥραν καὶ μηνός καὶ ἐνιαυτοῦ δύνασθαι γινώσκειν ἕνεκα πορείας τε καὶ πλοῦ καὶ φυλακῆς, καὶ ὅσα ἄλλα ἢ νυκτός ἢ μηνός ἢ ἐνιαυτοῦ πράττεται, πρὸς ταῦτ' ἔχειν τεκμηρίους χοῆσθαι, τὰς ἄρας τῶν εἰρημένων διαγιγνώσκοντας. καὶ ταῦτα δὲ θάδια εἶναι μαθεῖν παρὰ τε 5 ἐπιμελὲς ταῦτα εἰδέναι. τὸ δὲ μέχρι τούτου ἀστρονομίαν *μανθάνειν*, μέχρι τοῦ καὶ τὰ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ περιφορᾷ ὄντα καὶ τοὺς πλάνητάς τε καὶ ἀσταθμῆτους ἀστέρας γινῶναι, καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰς περιόδους καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν ζητοῦντας κατατρίβεσθαι, ἰσχυρῶς ἀπέτρεπεν. ἀφέλειαν μὲν γὰρ οὐδεμίαν οὐδ' ἐν τούτοις ἔφη ὄραν· καίτοι οὐδὲ τούτων γε ἀνήκοος ἦν· ἔφη δὲ καὶ ταῦτα *ἱκανὰ* εἶναι κατατρίβειν ἀνθρώπου βίον καὶ πολλῶν καὶ ἀφελίμων ἀποκαλύειν. 6 ὅλως δὲ τῶν οὐρανίων, ἢ ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται, φροντιστὴν γίγνεσθαι ἀπέτρεπεν· οὔτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν ἠγείτο τὸν ζητοῦντα ἢ ἐκείνοι σα-

φημίσαι οὐκ ἐβουλήθησαν. *κινδυνεῦσαι* δ' αἰ ἔφη καὶ παραφρονησαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα οὐδὲν ἦττον ἢ Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν ὁ μέγιστος φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι. ἐκείνος γὰρ 7 λέγων μὲν τὸ αὐτὸ εἶναι πῦρ τε καὶ ἥλιον ἠγνῶει ὅτι τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι θάδιως καθορῶσιν, εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύνανται ἀντιβλέπειν, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενοι τὰ χρώματα μελάντερα ἔχουσιν, ὑπο δὲ τοῦ πυρός οὐ· ἠγνῶει δὲ καὶ ὅτι τῶν ἐκ τῆς γῆς φουμένων ἄνευ μὲν ἡλίου ἀύγῆς οὐδὲν δύναται καλῶς αὔξεσθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρός θερμαινόμενα πάντα ἀπόλλυνται· φάσκων δὲ τὸν ἥλιον λίθον διάπυρον εἶναι καὶ τοῦτο ἠγνῶει ὅτι λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὦν οὔτε λάμπει οὔτε πολὺν χρόνον ἀντέχει, ὁ δὲ ἥλιος τὸν πάντα χρόνον πάντων λαμπρότατος ὦν διαμένει. ἐκέλευε δὲ καὶ λο- 8 γισμούς *μανθάνειν*· καὶ τούτων δὲ ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐκέλευε φυλάττεσθαι τὴν μάταιον πραγματείαν, μέχρι δὲ τοῦ ἀφελίμου πάντα καὶ αὐτὸς ἀννεσκόπει καὶ ἀνδιεξῆει τοῖς συνοῦσι. προὔτρπε δὲ σφόδρα καὶ 9 ὑγιείας ἐπιμελεσθαι τοὺς συνόντας παρὰ τε τῶν εἰδότην *μανθάνοντας* ὅποσα ἐνδέχοιτο καὶ ἑαυτῷ ἕκαστον προσέχοντα διὰ παντός τοῦ βίου τί βρωμα ἢ τί πῶμα ἢ ποῖος πόνος συμφέροι αὐτῷ, καὶ πῶς τούτοις χρώμενος ὑγιεινότεα ἂν διάγοι. τοῦ γὰρ οὕτω προσέχοντος ἑαυτῷ ἔργον ἔφη εἶναι εὐρεῖν ἰατρὸν τὰ πρὸς ὑγίειαν συμφέροντα αὐτῷ μᾶλλον διαγιγνώσκοντα. [Εἰ δὲ τις μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν 10 ἀφελεῖσθαι βούλοιο, συνεβούλευε μαντικῆς ἐπιμελεῖσθαι. τὸν γὰρ εἰδότα δι' ὧν οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν πραγμάτων σημαίνουσιν οὐδέποτε ἔργον ἔφη γίγνεσθαι συμβουλῆς θεῶν.

Εἰ δὲ τις, ὅτι φάσκοντος αὐτοῦ τὸ δαιμονιον VIII.

ἐαυτῷ προσημαίνεω ἅ τε δέοι καὶ ἅ μὴ δέοι ποιεῖν ὑπὸ
 τῶν δικαστῶν κατεργασθῆ θάνατος, οἷεται αὐτὸν
 ἐλέγχεσθαι περὶ τοῦ δαιμονίου ψευδόμενον, ἐννοη-
 σάτω πρώτου μὲν ὅτι οὕτως ἦδη τότε πόρρω τῆς ἡλι-
 κίας ἦν ὥστ' εἰ καὶ μὴ τότε, οὐκ ἂν πολλὰ ὕστερον
 τελευτῆσαι τὸν βίον· εἶτα ὅτι τὸ μὲν ἀχθεινότερον τοῦ
 βίου καὶ ἐν ᾧ πάντες τὴν διάνοιαν μειοῦνται ἀπέλιπεν
 ἀντὶ δὲ τούτου τῆς ψυχῆς τὴν εὐωμίην ἐπιδειξάμενος
 εὐκλειαν προσεκτήσατο, τὴν τε δίκην πάντων ἀνθρώ-
 πων ἀληθέστατα καὶ ἐλευθεριώτατα καὶ δικαιοῦτατα
 εἰπὼν καὶ τὴν κατάγνωσιν τοῦ θανάτου πρώτατα
 2 καὶ ἀνδρωδέστατα ἐνεργῶν. ὁμολογεῖται γὰρ οὐδένο
 πῶ τῶν μνημονομενῶν ἀνθρώπων κάλλιον θάνατον
 ἐνεργεῖν. ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρι-
 σιν τριάκοντα ἡμέρας βιώσασθαι διὰ τὸ Ἀήλια μὲν ἐκείνου
 τοῦ μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα εἶν δημοσία
 ἀποδυνῆσκειν ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Ἀήλου ἐπανέλθῃ,
 καὶ τὸν χρόνον τοῦτου ἅπασι τοῖς συνήθεσι φανερός
 ἐγένετο οὐδὲν ἄλλοιότερον διαβιῶν ἢ τὸν ἐμπροσθεν
 χρόνον· καίτοι τὸν ἐμπροσθεν γε πάντων ἀνθρώπων
 μάλιστα ἐθανμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμῳ τε καὶ εὐκόλῳ
 3 ζῆν. καὶ πῶς ἂν τις κάλλιον ἢ οὕτως ἀποθάνοι; ἢ
 ποῖος ἂν εἴη θάνατος καλλίων ἢ ὃν κάλλιστα τις ἀπο-
 θάνοι; ποῖος δ' ἂν γένοιτο θάνατος εὐδαιμονέστερος
 τοῦ καλλίστου; ἢ ποῖος θεοφιλέστερος τοῦ εὐδαιμονε-
 4 στάτου; Λέξω δὲ καὶ ἅ Ἐρμολογεῖν τοῦ Ἰπποκρίτου
 ἤμουσα περὶ αὐτοῦ. ἔφη γὰρ ἦδη Μελήτου γεγραμ-
 μένου αὐτὸν τὴν γραφὴν αὐτὸς ἀκούων αὐτοῦ πάντα
 μᾶλλον ἢ περὶ τῆς δίκης διαλεγόμενον λέγειν αὐτῷ ὡς
 χρὴ εἰκοπεῖν ὅτι ἀπολογησεται. τὸν δὲ τὸ μὲν πρώ-
 του εἰπεῖν, Οὐ γὰρ δοκῶ σοι τοῦτο μελετῶν διαβεβίω-
 κέναι· ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἤρστο, ὅπως, εἰπεῖν αὐτὸν ὅτι

τοῦ ἡλικίου ἀποφθεῖναι βέλτερον ἢ μὲν ἐπιβίωσθαι
 834777 834778 211

οὐδὲν ἄλλο ποιεῖν διαγεγνήηται ἢ διασκοπιῶν μὲν τὰ
 τε δίκαια καὶ τὰ ἄδικοι, πράττων δὲ τὰ δίκαια καὶ τῶν
 ἀδικῶν ἀπεχόμενος, ἤνπερ νομίζοι καλλίστην μελέτην
 ἀπολογίας εἶναι. αὐτὸς δὲ πάλιν εἰπεῖν, Οὐκ ὄρας,
 ᾧ Σώκρατες, ὅτι οἱ Ἀθήνησι δικαστὰ πολλοὺς μὲν
 ἦδη μηδὲν ἀδικούντας λόγῳ παραχθέντες ἀπέκτειναν,
 πολλοὺς δὲ ἀδικούντας ἀπέκλυσαν; Ἀλλὰ νῆ τὸν Δία,
 φάναι αὐτόν, ᾧ Ἐρμολογεῖν, ἦδη μου ἐπιχειροῦντος
 φροντίσαι τῆς πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίας ἠναν-
 τιώσθη τὸ δαιμόνιον. καὶ αὐτὸς εἰπεῖν, Θαναστὰ λέ-
 γεις. τὸν δὲ, Θαναμάζεις, φάναι, εἰ τῷ θεῷ δοκεῖ βέλ-
 τιον εἶναι ἐμὲ τελευτᾶν τὸν βίον ἦδη; οὐκ οἶσθ' ὅτι
 μέχρι μὲν τοῦδε τοῦ χρόνου ἐγὼ οὐδενὶ ἀνθρώπων
 ὑφείμην ἂν οὔτε βέλτιον οὐδ' ἥδιον ἐμοῦ βεβιωκέναι;
 ἄριστα μὲν γὰρ οἶμαι ζῆν τοὺς ἄριστα ἐπιμελουμένους
 τοῦ ὡς βελτίστους γίνεσθαι, ἥδιστα δὲ τοὺς μάλιστα
 αἰσθανομένους ὅτι βελτίους γίνονται. ἅ ἐγὼ μέχρι
 τοῦδε τοῦ χρόνου ἠσθανόμην ἐμαυτῷ συμβαίνοντα,
 καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐντυγχάνων καὶ πρὸς τοὺς
 ἄλλους παραθεωρῶν ἐμαυτὸν οὕτω διατετέλεκα περὶ
 ἐμαυτοῦ γινώσκων· καὶ οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ
 ἐμοὶ φίλοι οὕτως ἔχοντες περὶ ἐμοῦ διατελοῦσιν, οὐ
 διὰ τὸ φιλεῖν ἐμέ, καὶ γὰρ οἱ τοὺς ἄλλους φιλοῦντες
 οὕτως ἂν εἶχον πρὸς τοὺς ἐαυτῶν φίλους, ἀλλὰ διό-
 περ καὶ αὐτοὶ ἂν οἴονται ἐμοὶ συνόντες βέλτιστοι γί-
 γνεσθαι. εἰ δὲ βιώσομαι πλεῖον χρόνον, ἴσως ἀναγκαῖον
 ἔσται τὰ τοῦ γήραος ἐπιτελεῖσθαι, καὶ ὄραν τε καὶ ἀκού-
 ειν ἥττον, καὶ διανοεῖσθαι χεῖρον, καὶ δυσμαθέστε-
 ρον καὶ ἀποβαίνειν ἐπιληθμονέστερον, καὶ ἂν πρότε-
 ρον βελτίων ἦν, τούτων χεῖρα γίνεσθαι. ἀλλὰ μὴν
 ταῦτά γε μὴ αἰσθανομένῳ μὲν ἀβίωτος ἂν εἴη ὁ βίος,
 αἰσθανόμενον δὲ πᾶς οὐκ ἀνάγκη χεῖρόν τε καὶ ἀηδέ-

834777 ἦκα εἶκα εἶμαι εἶδεν

9 στερον ζῆν; ἀλλὰ μὴν εἴ γε ἀδίκως ἀποθανοῦμαι, τοῖς μὲν ἀδίκως ἐμὲ ἀποκτείνασιν αἰσχρὸν ἂν εἴη τοῦτο· εἰ γὰρ τὸ ἀδικεῖν αἰσχρὸν ἐστὶ, πῶς οὐκ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀδίκως ὀτιοῦν ποιεῖν; ἐμοὶ δὲ τί αἰσχρὸν τὸ ἐτέρους μὴ δύνασθαι περὶ ἐμοῦ τὰ δίκαια μῆτε γινῶναι μῆτε ποιῆσαι; ὄρω δ' ἔργως καὶ τὴν δόξαν τῶν προγεγονότων ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἐπιγιννομένοις οὐχ ὁμοίαν καταλειπομένην τῶν τε ἀδικησάντων καὶ τῶν ἀδικηθέντων. οἶδα δὲ ὅτι καὶ ἐγὼ ἐπιμελείας τεύξομαι ὑπ' ἀνθρώπων, καὶ ἐὰν νῦν ἀποθάνω, οὐχ ὁμοίως τοῖς ἐμὲ ἀποκτείνασιν· οἶδα γὰρ αἰετὸν μαρτυρήσεσθαι μοι ὅτι ἐγὼ ἠδίκησα μὲν οὐδένα πάποτε ἀνθρώπων οὐδὲ χεῖρα ἐποίησα, βελτίους δὲ ποιεῖν ἐπειρώμην αἰετὸς ἐμοὶ συνόντας. τοιαῦτα μὲν πρὸς Ἐρμογένην τε διελέχθη

11 καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. τῶν δὲ Σωκράτην γινωσκόντων οἶος ἦν οἱ ἀρετῆς ἐπιέμενοι πάντες ἐτι καὶ νῦν διατελοῦσι πάντων μάλιστα ποθοῦντες ἐκείνου, ὡς ὠφελιμώτατον ὄντα πρὸς ἀρετῆς ἐπιμέλειαν. ἐμοὶ μὲν δὴ τοιοῦτος ἂν οἶον ἐγὼ διήγημαι, εὐσεβῆς μὲν οὕτως ὥστε μηδὲν ἄνευ τῆς τῶν θεῶν γνώμης ποιεῖν, δίκαιος δὲ ὥστε βλέπτειν μὲν μηδὲ μικρὸν μηδένα, ὠφελεῖν δὲ τὰ μέγιστα τοὺς χρωμένους αὐτῷ, ἐγκρατῆς δὲ ὥστε μηδέποτε προαιρεῖσθαι τὸ ἥδιον ἀντὶ τοῦ βελτίονος, φρόνιμος δὲ ὥστε μὴ διαμαρτάνειν κρινῶν τὰ βελτίω καὶ τὰ χεῖρα, μηδὲ ἄλλον προσδεῖσθαι, ἀλλ' αὐτάγκης εἶναι πρὸς τὴν τούτων γνώσιν, ἱκανὸς δὲ καὶ λόγῳ εἰπεῖν τε καὶ διορίσασθαι τὰ τοιαῦτα, ἱκανὸς δὲ καὶ ἄλλους δοκιμάσαι τε καὶ ἀμαρτάνοντας ἐλέγχει καὶ προτρέψασθαι ἐπ' ἀρετὴν καὶ καλοκἀραδίαν, ἐδόκει τοιοῦτος εἶναι οἶος ἂν εἴη ἀριστὸς τε ἀνὴρ καὶ εὐδαιμονέστατος. εἰ δὲ τῷ μὴ ἀρέσκει ταῦτα, παραβάλλων τὸ ἄλλων ἦθος πρὸς ταῦτα οὕτω κρινέτω.]

INDEX NOMINUM.

- Acumenus, medicus III, 13, 2.
 Aegyptus I, 4, 17.
 Aesculapii in templo bibebatur aqua calida III, 13, 3.
 Alcibiades, Socratis discipulus, in democratia multa violenter fecit I, 2, 12. cur Socrate magistro usus sit ib. 16. quibus causis corruptus, 24, 25. disputat cum Pericle tutore suo 40. seq.
 Alcibiadis filium osculatur Critobulus I, 3, 8, 10.
 Amphiarai in templo vel luco aqua frigida lavabantur aegroti III, 13, 3.
 Anaxagoras castigatur a Socrate, quod solem statuerit esse ignem IV, 7, 6.
 Antiphon sophista refutatur a Socrate I, 6, 1.
 Antisthenes cum Socrate disputat de amicorum pretio II, 5, 1. nunquam relinquit Socratem III, 11, 17. ex oeconomio factus imperator III, 4.
 Apollodorus assiduus Socratis discipulus III, 11, 17.
 Archedemus, homo pauper et disertus, liberat Critonem a sycophantarum petulantia II, 9.
 Areopagi senatus laudatur constantia, gravitas, iustitia III, 5, 20.
 Aristarchus Atheniensis eius inopiam sublevat consilium Socratis II, 7.
 Aristippus disputat cum Socrate de voluptate II, 1. de bono et pulcro III, 8.
 Aristodemus, cognomine Parvus, confemtor divinationis et religionis a Socrate reducit ad deos colendos I, 4.
 Aspasia II, 6, 36.
 Athenienses laudantur et reprehenduntur III, 5. victi a Boeotis 4. nunquam sedes mutarunt 12. minus colunt senes 15. non parent magistratibus etc. ib.
 Attica, cincta et divisa montibus III, 5, 25.
 Boeotiam vastant Athenienses III, 5, 4.
 Boeoti comparantur cum Atheniensibus III, 5, 2. seq. sunt insolentiores adv. Athenienses 4.
 Carthaginenses imperium Libyae tenent II, 1, 10.
 Cebes, Thebanus III, 11, 17. Socratis auditor laude dignus I, 2, 48.
 Cecrops diindicavit litem deorum III, 5, 10.
 Ceramo locuples multos alebat servos II, 7, 3.
 Chaerecrates, frater minor Chae-

rephontis II, 3, 1. 15. Socratis discipulus probabilis I, 2, 48.

Chaerephon, frater Chaerecratis II, 3, 1. 15. Socratis discipulus honestus I, 2, 48.

Charicles cum Critia fuit legis auctor tempore XXX tyrannorum I, 2, 31. seq.

Charmides Glauconis filius III, 6, 1. III, 7, 1. ad remp. capessendam excitatur a Socrate ib.

Circe mutat Ulixis socios in sues 3, 7.

Clito, Atheniensis statuarius, quocum disserit Socrates de arte statuaria III, 10, 6.

Collytensis. V. Demeas.
Critias in oligarchia multa crudeliter fecit I, 2, 12. cur Socrate magistro usus, 16. in Thessalia depravatus, 24. amator Euthydemii, 29. legem tulit, ne ars disserendi doceretur, 31.

Crito, pater Critobuli I, 3, 8. Socratis discipulus probabilis I, 2, 48. tatus redditur a sycophantarum iniuria II, 9, 1.

Critobulus, Critonis filius, osculatur Alcibiadem pulcrum I, 3, 8. cum eo disserit Socrates de amicis diligendis et conciliandis II, 6.

Cyrebis Athen. pistor II, 7, 6.

Daedalus, ob artis peritiam captus a Minoe servus factus, inde cum filio aufugere conatus filium amisit, et ad barbaros delatus servivit IV, 2, 33.

Delia IV, 8, 2.

Delium, ad quod victi sunt Athenienses III, 5, 4.

Delphis in templo Apollinis fuit inscriptio: *Nosce te ipsum* IV, 2, 24.

Delphicus deus quid responderit de modo colendi deos IV, 3, 16.

Delus insula quo chorus mittitur

a Graecis III, 3, 12. ab Atheniensibus navis sacra IV, 8, 2.

Demeas Collytensis, artifex chlamydam II, 7, 6.

Diodorus, Socratis familiaris, compellitur ad benefaciendum Hermodeni II, 10, 1.

Dionysodorus profitetur artem imperatoriam III, 1, 1.

Epicharmus citatur II, 1, 20.

Epigenes, Socratis discipulus, corporis negligentior III, 12, 1.

Erasinides, praetor ab Atheniensibus morte multatus I, 1, 18.

Erechtheus, rex Atheniensium; eius educatio, hospitium, et bellum cum Graecis III, 5, 10.

Eutherus, Atheniensis, patre bello factus compellitur ad vitae genus convenientius II, 8, 1.

Euthydemus, amatus a Critia I, 2, 29. cognomine Formosus, ab initio alienus ab omni disciplina, postea assiduus Socratis discipulus IV, 2, 1—40: ad deos colendos excitatur IV, 3, 2. seq. cum eo disputat Socrates de intemperantia IV, 5, 2. de aliis rebus IV, 6, 2.

Glauco, Aristonis filius, temere resp. capessendae cupidus III, 6, 1. Charmidis pater, ib.; III, 7, 1.

Heraclidae adiuti ab Atheniensibus III, 5, 10.

Hercules pubescens II, 1, 21. seq.

Hermogenes, discipulus Socratis I, 2, 48. Hipponici filius, hortatur Socratem ut de apologia cogitet IV, 8, 4. Memoratur II, 10, 3.

Hesiodus citatur I, 2, 56. I, 3, 3. II, 1, 20.

Hippias Eleus disputat cum Socrate de iustitia et legibus naturalibus IV, 4, 5.

Hippocrates, dux Atheniensium victus ad Delium III, 5, 4.

Hipponicus. V. Hermogenes.

Homerus, carminis epici princeps I, 4, 3. citatur I, 2, 58. II, 6, 11. Homeri carmina IV, 2, 10.

Lacedaemonii colunt senes III, 5, 15. corpus exercent, ib. parent magistratibus, et legibus, ib. et IV, 4, 15. mutnam colunt concordiam III, 5, 18. utuntur clypeis et hastis III, 9, 2.

Lamprocles, Socratis filius natu maximus, matri iratus placatur II, 2, 1.

Lebadia; hic clades Atheniensium accidit III, 5, 4.

Libyes parent Carthaginiensibus II, 1, 10.

Lichas Lacedaemonius peregrinus hospitio excepit I, 2, 61.

Lycurgus fecit ut Spartani praeter ceteris obedirent legibus IV, 4, 15.

Lydi subiecti Persarum imperio II, 1, 10.

Maeotae in Europa subiecti sunt Scythia II, 1, 10.

Megarenes plerique occupati sunt exomidum confectione II, 7, 6.

Melanippides carminis dithyrambici princeps I, 4, 3.

Meletus accusator Socratis IV, 4, 4. IV, 8, 4.

Meno Atheniensis opifex paenularum II, 7, 6.

Mysi libertate utuntur et populantur Persarum regionem III, 5, 26.

Nausicydes Atheniensis multos alebat servos ad polentam faciendam II, 7, 6.

Nicias, Nicerati filius, emit talento servum, qui praeesset argenti fodinis II, 5, 2.

Nicomachides Atheniensis repulsam tulit praeturae III, 4, 1.

Olympia, locus, III, 13, 5.

Palamedes, celebris, ob sapientiam invisus Ulixi perit IV, 2, 33.

Parrhasius, Atheniensis pictor, Kenoph. Memor.

quocum Socrates disserit de arte pingendi III, 10, 1.

Peloponnesii bellum gerunt cum Atheniensibus III, 5, 4. 10. 11.

Pericles dicitur *δ πάλαι* III, 5, 1. tutor Alcibiadis et civitatis praefectus I, 2, 40. disserit de legibus ib. disertissimus II, 6, 13.

Pericles f. Perichis nothus; cum eo disputat Socrates de revocandis Atheniensibus ad pristinam fortitudinem III, 5, 1.

Persae imperium Asiae tenent II, 1, 10. domini Asiae et Europae usque ad Macedoniam III, 5, 11.

Phaedondas Socratis discipulus probabilis I, 2, 48.

Phrygae parenti Persis II, 1, 10.

Pistias, loricarum opifex III, 10, 9.

Plato amat a Socrate III, 6, 1.

Polyceletus, statuariorum princeps I, 4, 3.

Procrustes, latro II, 1, 14.

Prodicus, sapiens; eius narratio de Hercule II, 1, 21.

Pythia sacerdos I, 3, 1.

Sciro, latro II, 1, 14.

Scylla II, 6, 31.

Scythae excellent usu arcuum III, 9, 2. imperant Maeotis II, 1, 10.

Sinis, latro II, 1, 14.

Sirenes II, 6, 11. 31.

Socrates, senator fuit I, 1, 18. pater Lamproclis II, 2, 1. eius familiares aliquot I, 2, 48.

Thebani erga ceteros Boeotos iniurii III, 5, 2.

Themistocles benefaciendo sibi paravit civium amorem II, 6, 13. apud barbaros celebris III, 6, 2. unde factum sit ut civibus excelleret IV, 2, 2.

Theodorus, geometra celebris IV, 2, 10.

Theodota, meretrix III, 11, 1.

Theognis citatur I, 2, 20.
 Theseo imperante Athenienses
 bella bene gesserunt III, 5, 10.
 Thraces excellunt usu peltarum
 et iaculorum III, 9, 2.
 Thrasylus, praetor ab Athenien-
 sibus morte multatus I, 1, 18.
 Tolmides, Atheniensium dux, vi-
 ctus ad Lebadiam III, 5, 4.

Ulixes Mercurii monitu ab in-
 cantationibus liber I, 3, 7. orator
 probabilis IV, 6, 15.

Xenophon refutatur a Socrate,
 cum negasset osculum esse pericu-
 losum I, 3, II.

Zeuxis, pictorum princeps I,
 4, 3.

Im Verlage von B. G. Teubner in Leipzig sind erschienen:

Benseler-Schenkl's

Griechisch-deutsches und Deutsch-griechisches

SCHUL-WÖRTERBUCH

- I. Band: Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 5. Aufl.
 Besorgt von J. Rieckher. gr. 8. geh. Preis 6 Mark
 75 Pf.
 II. Band: Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. gr. 8.
 2. Aufl. geh. Preis 8 Mark 40 Pf.

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Für
 den Schulgebrauch bearbeitet von Georg Autenrieth.
 Mit vielen Holzschnitten und zwei Karten. Zweite ver-
 besserte Auflage. gr. 8. 1877. geh. 3 Mark.

Wörterbuch zu Xenophon's Anabasis. Von F. Voll-
 brecht. Mit 75 Holzschnitten, 3 lith. Tafeln und 1 Karte.
 3. Aufl. gr. 8. 1876. geh. 1 Mark 80 Pf.

**Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar mit besonderer Berück-
 sichtigung der Phrasologie.** Von Dr. S. Ebeling. gr. 8.
 geh. 1 Mark.

**Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius
 Nepos.** Für den Schulgebrauch herausgegeben von S. Haacke.
 5. Aufl. 8. 1873. geh. 1 Mark. [Mit dem Text des Nepos
 1 Mark 20 Pf.]

**Schulwörterbuch zu Cornelius Nepos mit besonderer
 Berücksichtigung der Phrasologie.** Von Dr. S. Ebeling.
 gr. 8. geh. 80 Pf.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Für den Schul-
 gebrauch herausgegeben von A. Schaubach. 2. Aufl. 8. 1877.
 geh. 60 Pf. [Mit dem Text des Phädrus 90 Pf.]

Wörterbuch zu Siebells' Hircocinium poeticum. Von
 A. Schaubach. 4. Aufl. gr. 8. 1877. geh. 45 Pf.

Lateinisch-deutsches und deutsch-lateinisches
SCHUL-WÖRTERBUCH

VON

Friedrich Adolph Heinichen,

Dr. der Phil. und Licentiaten der Theologie, Gymnasialprorector a. D.
und Professor.

Erster Theil:

Zweiter Theil:

Lateinisch-deutsch.

Deutsch-lateinisch.

8. Aufl. Lex.-8. 1875. geh. 6 Mark.

3. Aufl. Lex.-8. 1877. geh. 5 Mark.

Dieses neueste lateinische Wörterbuch ist für den ganzen Cursus des
Gymnasial-Unterrichts bestimmt und hat bereits in den meisten Schulen
Deutschlands Eingang gefunden. Seine Vorzüge vor ähnlichen compendiösen
Wörterbüchern sind allgemein anerkannt.

Wörterbuch

zu

Ovid's Metamorphosen.

Von

Dr. Johannes Siebelis.

2. Aufl. Beyerl von Fr. Polle. gr. 8. geh. 2 Mark 70 Pf.

Der durch seine Ausgabe der Metamorphosen (9. Aufl. 1876) und anderer
Schulbücher rühmlichst bekannte Verfasser bietet in diesem Wörterbuche
ein neues Hilfsmittel für das Verständnis der Metamorphosen, das den Be-
dürfnissen der Schule und der Wissenschaft gleichzeitig Rechnung trägt.

Fr. Lübker's

Reallexikon des classischen Alterthums

für Gymnasien.

Fünfte durchgängig verbesserte Auflage.

Herausgegeben

von

Prof. Dr. Max Exler,

Director des Gymnasiums zu Bwidau.

8. Aufl. Mit vielen Abbildungen. geh. 12 Mark.

Das Buch hat eine so ausserordentlich günstige Aufnahme gefunden,
dass vier starke Auflagen rasch hintereinander nöthig wurden. Dasselbe wird
vorzugsweise gern zu Prämiën benutzt.